TÜRKİYE CUMHURİYETİ KALKINMA BAKANLIĞI

DAP

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI
DAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

DOĞU ANADOLU PROJESİ (DAP) EYLEM PLANI

(2014-2018)

ARALIK 2014

DAP
EYLEM PLANI

ÖNSÖZ

ÖNSÖZ

Ülkemizin değişim arzusunun güçlendiği bir dönemde 2002 yılından itibaren gerçekleştirdiğimiz birçok reform programıyla; ekonomiden sosyal politikalara, sağlıktan eğitime, temel hak ve özgürlüklerden yargı sistemine, yerel yönetimlerden çevreye, toplu konuttan ulaşıma, sosyal güvenlik sisteminden yoksulluğun azaltılması ve gelir dağılımının iyileştirilmesine kadar birçok alanda önemli mesafeler kat ettik. Kurduğumuz kalkınma ajansları ve bölge kalkınma idareleri ile bölgesel kalkınmaya yeni bir boyut kazandırdık.

Geride kalan 12 yılda politikaları hazırlarken ve uygularken insanı esas alan ve vatandaşlarımızın refah ve mutluluğunu; coğrafi ayrım, ırk, din, dil gözetmeksizin artırmayı hedefleyen bir anlayışla hareket ettik. Refahın tüm kesimlere ve ülke sathına adilane yaygınlaşması en önemli önceliklerimiz arasında yer almıştır; almaya da devam edecektir.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) ve 2023 vizyonumuz doğrultusunda yürüttüğümüz ve planladığımız çalışmalarla, bir taraftan ekonomik olarak güçlenmemizi sağlarken diğer taraftan insanımızın hayat standardını yükseltecek sosyal ve bölgesel gelişmeyi daha da hızlandıracağız. Yeni dönem, ekonomik ve sosyal kalkınmamızı sadece toplum kesimleri bakımından değil, aynı zamanda bölgeler itibarıyla da güçlendirdiğimiz bir dönem olacaktır.

Düşük gelirli bölgeler öncelikli olmak üzere yerel ve bölgesel kalkınma politikasını ekonomik ve sosyal refah hedeflerimizin odaklarından birisi olarak belirledik. Bu doğrultuda geçtiğimiz dönemde birçok yapısal dönüşüm gerçekleştirilmiş, bölgelerimizin ihtiyaçları ve öncelikleri doğrultusunda program ve projeler uygulanmıştır. Kurmuş olduğumuz 26 kalkınma ajansı bölgesel gelişmişlik farklarını azaltma ve bölgesel rekabet gücünü artırma bakımından önemli bir yeniliktir. Yine bu anlayışla Kalkınma Bakanlığı'na bağlı olarak Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın yanı sıra Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıklarımız kurulmuştur. Bu idarelerimiz aracılığıyla ihtiyaçları tespit ve analiz etmek suretiyle bölgesel eylem planları hazırlayarak yatırımlarımızı daha planlı, etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştireceğiz.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illerinin kalkınması için kurulan DAP Bölge Kalkınma İdaresi, DAP kapsamındaki projelerin uygulandığı illerdeki yatırımların gerektirdiği araştırma, planlama, programlama, projelendirme, izleme, değerlendirme ve koordinasyon

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI
DAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

hizmetlerinin yerine getirilmesi suretiyle bölgenin kalkınmasını hızlandırmak üzere, Kalkınma Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi, tarihi ticaret yollarının kesişme noktasında bulunması ve Anadolu'ya açılan kapıların başlangıç noktası olması sebebiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış; Urartular, Saltuklular, Mengücekler, Akkoyunlular, Selçuklular gibi tarihin önemli devletlerini ve beyliklerini ağırlamıştır. Abdurrahman Gazi, Ebu'l Hasan el-Harakani, Niyazi-i Mısri, Şeyh Hamid-i Veli (Somuncu Baba), Ahmed-i Hani, Fakiyy-i Teyran, Hayyat Vehbi (Terzi Baba), Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Said-i Nursi gibi Anadolu manevi kültürünün öncü şahsiyetlerini yetiştirmiştir.

Doğu Anadolu Bölgesi, fiziki özellikleri ve dağlık yapısı gereği zorlu bir coğrafyaya sahiptir. Bu durum tarım başta olmak üzere ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemektedir. 2002 yılından bugüne kadar yaptığımız bölünmüş yollar, tüneller, viyadükler, Bingöl, Iğdır ve Yüksekova'da inşa ettiğimiz yeni havaalanları ile birlikte mevcutların kapasitelerini artırarak erişilebilirliği daha da kolaylaştırdık. Başta DAP hayvancılık destekleri olmak üzere verdiğimiz tarımsal desteklerle bitkisel ve hayvansal üretimdeki dezavantajları avantaja çevirme gayreti içerisinde olduk.

Öte yandan Hükümetlerimiz döneminde, uluslararası önemli kış turizmi etkinliklerinden birisi olan Üniversitelerarası Kış Olimpiyatlarının Erzurum'da yapılmasını sağladık ve Bölgeye bugüne kadar yapılan en büyük turizm yatırımını gerçekleştirmiş olduk. Akdamar Kilisesi, Ani Harabeleri, Çifte Minareli Medrese, İshak Paşa Sarayı, Harakânî Hazretlerinin Türbesi gibi Bölgenin önemli turizm değerlerini restore ettik ve etmeye devam ediyoruz.

DAP Eylem Planı; Bölgeyi ilk defa bütüncül yaklaşımla ele alacak, Bölgenin mevcut sorunlarını çözerek sektörel çeşitlenmeyi temin edecek, bölgenin potansiyelini bölge insanı ve Türkiye için faydaya dönüştürecek bir plan niteliğinde olup özellikle gıda ve tarım sektörlerinde verimliliğin ve katma değerin artırılmasını, beşeri ve sosyal yapının güçlendirilmesi, Bölge illerinde altyapı sorunlarını giderip daha modern ve yaşanabilir kentler oluşturarak bölgede ekonomik kalkınmanın ve sosyal gelişmenin hızlandırılmasını hedeflemektedir.

Ülkemizde bölgesel kalkınmanın önemli bir ayağını oluşturan DAP Eylem Planı'nın ülkemiz ve bölgemiz için hayırlı olmasını diliyor, emeği ve katkısı olan tüm kamu, özel ve sivil toplum kesimlerine teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ahmet DAVUTOĞLU

Başbakan

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 1

İÇİNDEKİLER 4

TABLOLAR 6

GRAFİKLER 7

HARİTALAR 9

KISALTMALAR 10

DÜZEY 2 BÖLGE TASNİFLERİ 12

1. GİRİŞ 15

2. GENEL ÇERÇEVE 22

2.1. COĞRAFİ YAPI VE İKLİM 22

2.2. BÖLGEDE KAMU YATIRIMLARI 24

2.3. GAYRİ SAFİ KATMA DEĞER VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK 27

2.4. SOSYAL VE DEMOGRAFİK YAPI 31

2.4.1. Nüfus ve Göç 31

2.4.2. Eğitim 36

2.4.3. Kültür 39

2.4.4. Sağlık 41

2.4.5. İstihdam 44

2.5. TARIM 49

2.5.1. Toprak ve Su Kaynakları 49

2.5.2. Taşkın Koruma 51

2.5.3. Bitkisel Üretim 53

2.5.4. Hayvancılık 56

2.5.5. Su Ürünleri 57

2.5.6. Ormancılık 58

2.6. SANAYİ 59

2.7. MADENCİLİK 67

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI
DAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

2.8. DIŞ TİCARET 70

2.9. TURİZM 72

2.10. KENTLEŞME VE ALTYAPI 75

2.10.1. Kentleşme 75

2.10.2. Ulaşım 77

2.10.3. Lojistik Merkezler 85

2.10.4. Enerji 85

2.10.5. Bilişim Altyapısı 87

2.10.6. İçme Suyu, Atık Su ve Katı Atıklar 87

2.10.7. Afet Durumu 89

2.11. KURUMSAL KAPASİTE 92

3. TEMEL AMAÇ, POLİTİKA VE HEDEFLER 94

4. GELİŞME EKSENLERİ 97

4.1. Gıda ve Tarım Sektörlerinde Verimlilik ve Katma Değerin Artırılması 97

4.2. Sanayi ve Hizmetler Sektörlerinin Güçlendirilmesi 98

4.3. Altyapı, Kentleşme ve Çevre Koruma 98

4.4. Beşeri-Sosyal Sermayenin ve Sosyal Altyapının Güçlendirilmesi 99

4.5. Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi 101

5. EYLEM PLANI 103

5.1. Eylem Planı'nın Yapısı 103

5.2. Eylem Planı'nın Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesi 104

5.3. Eylem Planı'nın Özet Finansman Tablosu 105

5.4. Eylemler 106

TABLOLAR

Tablo 1: Doğu Anadolu Bölgesi Su Havzaları 24
Tablo 2: 2008-2014 Dönemi Kamu Yatırım Tahsisleri 24
Tablo 3: DAP Bölgesi Kamu Yatırım Tahsislerinin Sektör Bazında Dağılımı 26
Tablo 4: TRA1, TRA2, TRB1, TRB2 Bölgeleri ve Türkiye'nin Yıllar İtibariyle GSKD Verileri 27
Tablo 5: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 29
Tablo 6: Gini Katsayısı 29
Tablo 7: 2002-2012 Yılları Tiyatro Verileri 40
Tablo 8: 2002-2012 Yılları Sinema Verileri 40
Tablo 9: 2002-2012 Yılları Halk Kütüphanesi Verileri 41
Tablo 10: Onuncu Kalkınma Planı "Sağlık Alanında Gelişmeler ve Hedefler" 42
Tablo 11: Temel İşgücü Göstergeleri 44
Tablo 12: Eğitim Durumuna Göre İstihdam 45
Tablo 13: İktisadi Faaliyet Koluna ve Bölgelere Göre İstihdam Edilenler 45
Tablo 14: İktisadi Faaliyet Koluna ve Bölgelere Göre İstihdam Edilenler 46
Tablo 15: Kadın İşgücü Göstergeleri 47
Tablo 16: Eğitim Durumuna Göre Kadın İstihdamı 48
Tablo 17: Bölge İlleri Su Kaynakları Potansiyeli 51
Tablo 18: DSİ Tarafından Yürütülen Taşkın Koruma, Erozyon ve Rusubat Kontrol İşleri 52
Tablo 19: Hayvan Varlıkları 56
Tablo 20: Su Ürünleri İçsu Üretimi 57
Tablo 21: Bölge Orman Varlığının Dağılımı 58
Tablo 22: Organize Sanayi Bölgeleri 64
Tablo 23: Küçük Sanayi Siteleri 65
Tablo 24: Düzey 2 Bölgelerine Göre İhracat 71
Tablo 25: Düzey 2 Bölgelerine Göre İthalat 71
Tablo 26: Bölge İlleri Çok Modlu Erişilebilirlik Endeks Değerleri 78
Tablo 27: İllere Göre İletişim Araçları Kullanımı 87
Tablo 28: DAP Eylem Planı İle Bölgede Ulaşılması Öngörülen Makroekonomik Hedefler 94

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI
DAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

GRAFİKLER

Grafik 1: DAP Bölgesi Kamu Yatırım Tahsislerinin Toplam Kamu Yatırımları İçindeki Payı 25
Grafik 2: DAP Bölgesi 2008-2014 Dönemi Toplam Kamu Yatırım Tahsislerinin Sektörel Dağılımı 26
Grafik 3: Düzey 2 Bölgelerinde GSKD Değişimi 27
Grafik 4: Düzey 2 Bölgelerinde GSKD Sektörel Dağılımı 28
Grafik 5: Yüzde 50 Risk Düzeyinde Yoksul Oranı 30
Grafik 6: Bölge Nüfusunun 1965-2013 Yılları Arasındaki Değişimi 31
Grafik 7: Bölge İlleri 2013 Nüfusu 32
Grafik 8: Bölgenin Kaba Doğum, Net Göç ve Nüfus Artış Hızları 33
Grafik 9: İkamet Yerine Göre İl Nüfusuna Kayıtlı Kişi Sayıları 34
Grafik 10: İllere Göre Alınan Net Göç Hızı 35
Grafik 11: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Eğitim Sektörü Kamu Yatırım Ödeneklerinin Türkiye Toplam Eğitim Sektörü Kamu Yatırım Ödenekleri İçerisindeki Payı 36
Grafik 12: Okulöncesi Eğitim, İlköğretim ve Ortaöğretimde Okullaşma Oranları 37
Grafik 13: Yıllar İtibariyle Bölge Üniversitelerinin Ön Lisans ve Lisans Öğrenci Sayısı 38
Grafik 14: On Bin Kişiye Düşen Yatak Sayısı 42
Grafik 15: Yüz Bin Kişiye Düşen Hekim ve Hemşire Sayısı 43
Grafik 16: Yıllara Göre Yağış Dağılımı 50
Grafik 17: Ekilen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkiler Alanı 53
Grafik 18: Doğu Anadolu Bölgesi Yem Bitkileri Üretimi Alanı ve Destek Tutarları 54
Grafik 19: GSKD Sanayi Verileri 59
Grafik 20: Kişi Başı GSKD Verileri 60
Grafik 21: Sanayi Sicil Kaydına Göre Firma Sayısı 61
Grafik 22: Sanayi Sicil Kaydına Kayıtlı Firmalarda Çalışan Sayısı 61
Grafik 23: Sanayi Sektörü Elektrik Tüketiminde Yaşanan Kümülatif Değişim 62
Grafik 24: Doğu Anadolu Bölgesi Yatırım Teşvik Sayısı ve Tutarında Yaşanan Değişmeler 63
Grafik 25: Bölge İllerinde Bin Kişiye Düşen Girişim Sayısı 66
Grafik 26: Doğu Anadolu Bölgesi Pomza Rezervi 67
Grafik 27: Doğu Anadolu Bölgesi Madencilik İhracat ve İthalat Verileri 68

Grafik 28: Turist Sayısı 72
Grafik 29: Ortalama Geceleme Süreleri 73
Grafik 30: Bölge İlleri Kentleşme Oranı 75
Grafik 31: Kırsal ve Kentsel Nüfus Değişimleri 76
Grafik 32: İllere Göre Toplam Karayolu Uzunlukları 79
Grafik 33: Km^2'ye Düşen Toplam Karayolu Uzunluğu 80
Grafik 34: Karayollarının Satıh Cinsine Göre Dağılımı 81
Grafik 35: Bölge İlleri Bölünmüş Karayolu Uzunlukları 81
Grafik 36: Yıllara Göre Toplam Uçuş Sayısı Değişimi 82
Grafik 37: Yıllara Göre Toplam Yolcu Sayısı Değişimi 83
Grafik 38: Km^2'ye Düşen Toplam Demiryolu Uzunluğu 84
Grafik 39: Afet Türlerinin İllere Göre Dağılımı 89

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI
DAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

HARİTALAR

Harita 1: Doğu Anadolu Bölgesi Haritası 23

Harita 2: Doğu Anadolu Bölgesi Göç Haritası 34

Harita 3: Doğu Anadolu Bölgesi Sınır Kapıları (2014) 70

Harita 4: Çok Modlu Erişim Endeksi (2013) 78

Harita 5: Türkiye Deprem Bölgeleme Haritası 90

KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AKKM	Ağrı Konya Kayseri Malatya Kalkınma Programı
AR-GE	Araştırma-Geliştirme
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.
ÇEMATEM	Çocuk ve Ergen Madde Bağımlıları Tedavi Merkezi
DAKA	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DAKP	Doğu Anadolu Kalkınma Programı
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DAP BKİ	Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi
DHMİ	Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DOKAP BKİ	Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi
DSİ	Devlet ve Su İşleri Genel Müdürlüğü
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
FKA	Fırat Kalkınma Ajansı
GAP BKİ	Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi
GSKD	Gayrı Safi Katma Değer
GTHB	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance-Katılım Öncesi Yardım Aracı
İŞGEM	İş Geliştirme Merkezi
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖYDES	Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
KUDAKA	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGM	Meteoroloji Genel Müdürlüğü
MİGEM	Maden İşleri Genel Müdürlüğü

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI
DAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

MTA	Maden Tetkik Arama Enstitüsü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
SEGE	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
SERKA	Serhat Kalkınma Ajansı
SKE	Samsun Kastamonu Erzurum Kalkınma Programı
SODES	Sosyal Destek Programı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUKAP	Belediyelerin Su ve Kanalizasyon Altyapı Projeleri
TCDD	T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü
TCK	T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü
TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgesi
TİGEM	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI
DAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

DÜZEY 2 BÖLGE TASNİFLERİ

TRA1 Bölgesi	Erzurum, Erzincan, Bayburt
TRA2 Bölgesi	Kars, Ağrı, Ardahan, Iğdır
TRB1 Bölgesi	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
TRB2 Bölgesi	Van, Bitlis, Hakkâri, Muş

DAP
EYLEM PLANI

GİRİŞ

1. GİRİŞ

Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve kalkınmanın ülke içerisinde dengeli bir şekilde gerçekleşmesinin sağlanması, bölgesel politikanın temel hedefleridir. Küreselleşme süreci de dikkate alındığında Türkiye'de nispeten gelişmiş bölge veya kentlerin küresel ekonomiyle bütünleşmelerinin desteklenmesi, gelir düzeyi düşük bölge ve kentlerin ise ülke ortalamasına yakınsaması için çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı da yukarıda zikredilen bölgesel kalkınma anlayışı ile uyumlu olarak, "Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik" başlığı çerçevesinde, bir taraftan bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılarak refahın ülke sathına daha dengeli yayılması, diğer taraftan tüm bölgelerin potansiyellerinin değerlendirilip rekabet güçleri artırılarak ulusal büyümeye ve kalkınmaya katkılarının azami seviyeye çıkarılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Plan döneminde; Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nin yürürlüğe girmesi, düşük gelirli bölgelerde; ekonomik faaliyet kollarının çeşitlendirilmesi, KOBİ ve mikro işletmelerin geliştirilmesi, tarımsal verimliliğin artırılması, sınır bölgelerinin sınır ötesiyle sosyal ve ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi, yoğun göç alan şehirlerde sosyal uyumun güçlendirilmesi gibi stratejiler tespit edilmiştir.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde (BGUS), bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik açısından ulusal düzeyde öncelik ve hedeflerin belirlenmesi, mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasındaki uyumun güçlendirilmesi ve alt ölçekli plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturulması öngörülmektedir. BGUS'un vizyonu "Sosyo-ekonomik ve mekânsal olarak bütünleşmiş, rekabet gücü ve refah düzeyi yüksek bölgeleriyle daha dengeli ve topyekûn kalkınmış bir Türkiye" olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, "bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılarak refahın ülke sathına daha dengeli yayılması", "tüm bölgelerin, potansiyellerinin değerlendirilmesi ve rekabet güçlerinin artırılması suretiyle ulusal kalkınmaya azami düzeyde katkı sağlaması", "ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi ve ülke genelinde daha dengeli bir yerleşim düzeni oluşturulması" ve "mekânsal gelişmenin desteklenmesi" BGUS'un genel amaçları olarak tespit edilmiştir.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi öncesinde, Doğu Anadolu Bölgesi'nin sosyo-ekonomik gelişimini sağlamak üzere bugüne kadar çeşitli politika ve stratejiler hayata geçirilmiştir. Bunlardan birisi de Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda Atatürk Üniversitesi (Erzurum), Fırat Üniversitesi (Elazığ), İnönü Üniversitesi (Malatya), Kafkas Üniversitesi (Kars) ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin (Van) ortak çalışması sonucu hazırlanan Doğu Anadolu Projesi (DAP) Ana Planı'dır. 2000-2020 yılları arasına ilişkin stratejiler belirleyen Doğu Anadolu Projesi; Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars,

Malatya, Muş, Tunceli ve Van illerini kapsamaktadır.

DAP Ana Planı'nın temel hedefi, bölgenin potansiyellerini harekete geçirecek ortamın oluşmasını sağlamaktır. Planda; ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere 3 hedef alan belirlenmiş ve mevcut gelişme eğilimleriyle çatışmayan, tersine bu eğilimleri organize etmek suretiyle güçlendirmeye yönelik bir planlama stratejisi esas alınmıştır. Belirlenen bu stratejiler ana hatlarıyla şu şekildedir:

- Özellikle gelişme sürecinin ilk aşamalarında, kaynakların öncelikle bölgenin göreli üstünlüğe sahip faaliyet alanlarına ve mekânlarına yönlendirilmesi, gelişmenin zaman içinde bu öncü sektör ve alanlardan diğerlerine yaygınlaştırılması,

- Bölgedeki mevcut üretim ve hizmet kapasitelerinin daha etkin kullanımını sağlayacak düzenlemelere öncelik verilmesi,

- Özel sektörün, bölge insanı ile bölge içi ve dışındaki sivil toplum kuruluşlarının bölgedeki teknik, ekonomik, sosyal yapıların ve hizmetlerin sağlanmasına, işletilmesine ve geliştirilmesine eşitçi modellerle katılımlarının sağlanması.

Yukarıda özetlenen genel stratejiler çerçevesinde DAP Ana Planı'nda; insan kaynaklarının geliştirilmesi, örgütlenmenin yaygınlaştırılması, altyapı temini, mera ıslahı ve yönetimi, çevre kalitesinin iyileştirilmesi, yoksullukla mücadele ve finansman şeklinde 7 öncelikli müdahale alanı belirlenmiştir.

Doğu Anadolu Bölgesi, özellikle son on yılda yapılan kamu yatırımları neticesinde gayrisafi katma değer, eğitim ve sağlık gibi kalkınmanın temel göstergelerinde önemli gelişmeler kat etmiştir. 2008 yılında 863 milyon TL olan DAP Bölgesi Kamu Yatırımları 2014 yılında yaklaşık 4 kat artışla 3,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Bölgenin gayrisafi katma değer toplamı 2006 yılında yaklaşık 26 milyar TL[1] iken 2011 yılında 46,5 milyar TL'ye yükseliş göstermiştir. Bölgede 2006 yılı derslik sayıları; okul öncesi eğitimde 2.550, ilköğretimde 31.856 ve orta öğretimde ise 7.366 adet iken 2013 yılında bu sayılar sırasıyla 4.403, 38.441 ve 11.459'e ulaşarak çok keskin bir yükseliş yaşamıştır. 2003 yılında 10.932 olan hastane yatak sayısı 2012 yılında 16.293 adete, yüz bin kişiye düşen hekim sayısı ise 2003 yılında 116,76 iken 2012 yılında 143,58'e yükselmiştir.

Bölgesel kalkınmaya yönelik yürütülen çalışmalar içerisinde Düzey 2 bölge planları, eylem planları, yerel kalkınmayı destekleyen bölgesel kalkınma hibe programları, organize sanayi bölgeleri (OSB)

[1] GSKD verileri Düzey 2 bölgeleri seviyesinde hazırlanması ve Bayburt ili Doğu Anadolu Bölgesi dâhilinde yer alan TRA1 Düzey 2 bölgesinde tanımlanmasından ötürü Bölge Gayrisafi Katma Değer toplamında bölge illeri arasında olmayan Bayburt ili de yer almaktadır.

ve küçük sanayi siteleri (KSS), Sosyal Destek Programı (SODES), Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES), Belediyelerin Su ve Kanalizasyon Altyapı Projeleri (SUKAP) ve kırsal kalkınma programları gibi uygulama araçları da bölgesel gelişmenin önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

Bölgede 2010 yılında uygulanmaya başlanan Sosyal Destek Programı (SODES) ile meslek edindirme, sosyal içerme, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler gibi alanlarda yaklaşık 363 milyon TL kaynakla 3.029 proje desteklenmiştir. 2013 yılında ise 709 proje desteklenmiş ve projelere 87 milyon TL kaynak aktarılmıştır.

2005 yılında başlatılan KÖYDES Projesinin temel amacı, kırsal kesimde süregelen içme suyu ve yol sorunlarının ortadan kaldırılmasıdır. Projeye 2005-2014 döneminde (İstanbul ve Kocaeli hariç) Türkiye genelinde 9,15 milyar TL kaynak tahsis edilmiştir. Yeni Büyükşehir yasası ile birlikte KÖYDES Projesi, büyükşehir belediyesi olmayan 51 ilde uygulanmaktadır. DAP illerine 9 yıllık uygulama döneminde 2,026 milyar TL (%22,09) kaynak tahsis edilmiştir. 2005 – 2014 yıllarını kapsayan uygulama döneminde DAP illerindeki yol projelerinde; 24.557 km stabilize ve 16.679 km asfalt olmak üzere toplam 41.237 km yol yatırımı yapılmıştır. İçme suyu projelerinde; 753 susuz ünite ve 9.135 suyu yetersiz ünite olmak üzere toplam 9.888 üniteye içme suyu yatırımı götürülmüştür. Küçük sulama projelerinde; 3 gölet yapımı, 2 gölet sulaması, 62 yer üstü sulama yatırımı, 3 yer altı sulama yatırımı, 2 hayvan içme suyu göleti olmak üzere toplam 72 üniteye yatırım götürülmüş, bu yatırımlardan 9.618 çiftçi ailesi yararlandırılmış, 21.937 ha alana hizmet götürülmüştür.

SUKAP Programı, Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile nüfusu 25.000 ve altında olan belediyelerin içme suyu, içme suyu arıtma, yağmur suyu, kanalizasyon şebeke ve atık su arıtma projelerini kapsamaktadır. 2011 yılında başlatılan programa bugüne kadar 2673 proje dâhil edilmiş ve merkezi bütçeden bu projeler için yaklaşık 2 milyar TL yatırım ayrılmıştır. 01.09.2014 tarihi itibariyle SUKAP programı kapsamında DAP Bölgesi'nden 144'ü içmesuyu 178'i kanalizasyon olmak üzere toplam 322 proje yer almakta olup bu projelerden 116'sına başlanmıştır.

Türkiye'de bölgesel gelişme politikasını belirleyen ve etkileyen temel unsurlardan birisi de AB'ye katılım sürecidir. Bu kapsamda AB bölgesel programları, ulusal program ve bu doğrultuda Düzey 2 bölgelerinin belirlenmesi ve "Bölgesel Politika Ve Yapısal Araçların Koordinasyonu" faslı (22. Fasıl) önemli belirleyiciler olmuştur. 2004-2006 döneminde öncelikli olarak tespit edilen 12 Düzey 2 bölgesine yönelik olarak AB bölgesel kalkınma ve sınır ötesi işbirliği programları uygulanmıştır. 235 milyon Avrosu AB katkısı, 43 milyon Avrosu ülkemiz katkısı olmak üzere toplamda 278 milyon Avroluk bir kaynak, yüzde 90'ları aşan kullanım oranları ile düşük gelirli bölgelerimizin ekonomik

ve sosyal kalkınmasına katkı sağlamıştır. Toplam 43 ilde yürütülen bu programlar, bölgesel gelişme alanında AB'nin politika ve uygulama süreçlerine dair tecrübesinin ülkemize aktarılması açısından çok önemli bir rol oynamıştır. DAKP kapsamında 45 milyon Avro, SKE kapsamında 52,33 milyon Avro, AKKM kapsamında 90,67 milyon Avro kaynak KOBİ'lerin gelişmesi, tarımsal kalkınma, sosyal kalkınma, çevre, turizm vb. projelerde kullandırılmıştır.

Bölgesel gelişmeye ilişkin ülkemizde yaşanan bir diğer gelişme "Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Programı" kapsamında Kasım 2013'te müzakerelere açılan "Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu" başlıklı 22. fasıldır. Fasıl kapsamında, Uyum Politikası fonlarının etkili bir şekilde kullanılmasını temin edecek idari ve hukuki düzenlemelerin yapılması ve uygulama mekanizmalarının oluşturulması öngörülmektedir. Bu kapsamda yürütülecek çalışmalar özellikle bölgesel ve yerel düzeyde AB Fonlarının kullanımına yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve ülkemizin fonlardan yararlanma kapasitesinin artırılmasını sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, Uyum Politikası uygulamaları için hazırlık niteliği taşıyan Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) kapsamında ekonomik ve sosyal uyum alanında finanse edilecek projeler, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve ülkemizin dengeli kalkınma hedefine ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

Küreselleşme süreci ve günümüzde yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler, bölgesel kalkınma politikalarını ve araçlarını yeniden şekillendirmektedir. Yeni bölgesel kalkınma anlayışının temelinde bölgelerin görece geri kalmışlıklarının giderilmesi hedefinin yanında ülke kalkınmasına ve rekabet gücüne katkı verebilmelerini temin etmek üzere bölgelerin sahip oldukları potansiyel ve iç dinamiklerden en üst seviyede faydalanabilmek için bölgesel düzeyde farklı nitelikte politikalar geliştirilmesi de yer almaktadır. Anılan bölgesel politikaların merkezi birimler ile koordineli olarak oluşturulması ve yerel düzeyde uygulanabilmesi için yeni ve bölgelere özgü kurumsal yapıların oluşturulması gerekliliği doğmuştur.

Yerel potansiyelin harekete geçirilerek, kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla 2006 yılından itibaren Düzey 2 bölgelerinde kalkınma ajansları kurulmaya başlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) döneminde 26 Düzey 2 bölgesinin tamamında kalkınma ajansları faaliyete geçirilmiş, bu yapılarla bölgelerin ortak kalkınma bilincinin yükseltilerek ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandıracak çalışmaların yapılmasına yönelik bölge planları hazırlanmıştır. DAP Bölgesi, Düzey 2 bazında yer alan TRA1, TRA2, TRB1 ve TRB2 bölgelerini kapsamaktadır. Bölgede Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA), Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) ve Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA) olmak üzere dört kalkınma ajansı bulunmaktadır.

Özellikle 2008 yılında hazırlanan GAP Eylem Planı vasıtasıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin

sosyo-ekonomik gelişimine önemli katkılar sunan GAP Bölge Kalkınma İdaresi tecrübesinden de yararlanılarak, 2011 yılında 642 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdareleri kurulmuştur. İdareler, bölgelerin kalkınmasına yönelik kamu yatırımlarının koordinasyonunu sağlamak, ağırlığı kamu yatırım, proje ve faaliyetlerinde olmak üzere kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde eylem planlarını hazırlamakla görevlendirilmiştir. Eylem planlarının temelini oluşturan ana unsurlardan birisi de bölge planlarıdır. Kalkınma Ajanslarının koordinasyonunda hazırlanan bölge planları; eylem planlarının sorun, durum tespitinde ve amaçların/stratejilerin belirlenmesinde olduğu gibi geliştirilen eylemlerde de temel teşkil etmiştir.

Aynı dönemde; bölgesel gelişme politikalarının bütünlüğünü ve koordinasyonunu sağlamak, merkezi politikalar ile bölgesel gelişme politikaları arasında planlama, uygulama ve izleme bakımından bağdaşıklığı ve koordinasyonu sağlamak üzere Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi oluşturulmuştur.

DAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin görev alanı, Doğu Anadolu Projesi'nden farklı olarak Gümüşhane ve Bayburt illeri dışında Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illeri olmak üzere toplam 14 ili kapsamaktadır.

DAP Bölge Kalkınma İdaresi; yukarıda zikredilen görevleri çerçevesinde, Doğu Anadolu Bölgesi'nde sosyal, ekonomik, çevresel ve kentsel gelişmenin sağlanarak, bölgenin kalkınmasını hızlandırmak amacıyla 2014 – 2018 yılları arasını kapsayan DAP Eylem Planı'nı hazırlamıştır. Söz konusu Eylem Planı'nın hazırlanmasındaki temel amaç; bölge düzeyinde tüm kamu kurum ve kuruluşlarına ait devam eden veya yeni teklif olarak sunulan yatırımların ilgili kurumlarla birlikte değerlendirilerek, bu yatırımların bölgenin ihtiyaç duyduğu sektörlere göre önceliklendirilmesini sağlamak ve bu şekilde hem bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak hem de bölgenin kalkınmasına destek sağlamaktır. Bu doğrultuda, kamu yatırım programına giren kamu kurumlarına ait projelere Eylem Planı kapsamında ödenek tahsisine başlanmış ve DAP Bölge Kalkınma İdaresi kurulmadan önce ancak proje bazlı münferit uygulamalarla hayata geçirilen DAP Ana Planı, İdare'nin kurulmasıyla bir kurumsal yapılanma çatısı altında uygulama imkânı bulmuştur.

2014 – 2018 DAP Eylem Planı hazırlık aşamasında, ilk olarak DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın faaliyet gösterdiği illerdeki tüm kamu, kurum ve kuruluşlarından yatırım teklifleri alınmıştır. Alınan teklifler doğrultusunda 07 – 21 Şubat 2013 tarihleri arasında 14 ilde Valilik İl Planlama Müdürlükleri koordinasyonunda, ilin tüm kamu, kurum ve kuruluşlarıyla istişare toplantıları düzenlenmiştir. İl toplantıları sonrasında DAP Bölgesi'nde faaliyet gösteren Kalkınma Ajansları ve İl Planlama Müdürlükleri temsilcilerinin katılımıyla 22 – 24 Şubat 2013 tarihleri

arasında Erzurum ilinde "DAP Eylem Planı" hazırlık çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Çalıştay süresince eylem planının ana eksenleri ve bu eksenlerin alt eylemleri belirlenmiş olup, bölge düzeyinde elde edilen projeler söz konusu eksen ve eylemler bazında değerlendirilerek "DAP Eylem Planı" taslağı oluşturulmuştur.

DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanan "DAP Eylem Planı" taslağı Kalkınma Bakanlığı'na görüş alınmak üzere gönderilmiştir. Yapılan revize çalışmalarının görüşülmesi amacıyla Kalkınma Bakanlığı sektör yöneticileriyle bir dizi toplantı gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan taslak eylem planı; diğer kamu kurum ve kuruluşlarına görüşleri alınmak üzere gönderilmiştir. Kalkınma Bakanlığı ve tüm kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri çerçevesinde yapılan revize çalışmaları sonucunda elde edilen taslak eylem planı, Bölgesel Gelişme Komitesi'ne ve Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu'na sunulmuştur.

DAP Eylem Planı hazırlık sürecinde Onuncu Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi ve bakanlıkların ilgili stratejik dokümanları incelenmiştir. Ayrıca özellikle kalkınma ajansları tarafından 2014-2023 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan Düzey 2 bölge planlarının taslak metinleri incelenmiş ve kalkınma ajanslarının katılımlarıyla eylem planı stratejisinin genel çerçevesi tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda hazırlanan eylem planında, 5 adet gelişme ekseni ve toplamda 126 adet eylem belirlenmiştir. Tespit edilen gelişme eksenleri ve eylemler vasıtasıyla Doğu Anadolu Bölgesi'yle ülkenin diğer bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla; ekonomik sektörlerin katma değerinin artırılması, altyapının iyileştirilmesi, yerelde kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve kentlerin daha yaşanabilir kılınması sağlanarak göçün engellenmesi eylem planının omurgasını oluşturmaktadır.

DAP
EYLEM PLANI

GENEL ÇERÇEVE

2. GENEL ÇERÇEVE

Doğu Anadolu Bölgesi, tarihin ilkçağlarından itibaren dünyanın önemli yerleşim ve ticaret alanları arasında yer almıştır. Bu kimliğiyle Bölge; Urartular, Saltuklular, Mengücekler, Akkoyunlular, Selçuklular gibi tarihin önemli devletlerine ve beyliklerine ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde de Doğu Anadolu Bölgesi, sahip olduğu genç ve dinamik nüfusu, başta madencilik ve hayvancılık alanlarında olmak üzere yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle azımsanmayacak bir potansiyel arz etmektedir.

Bölge, yukarıda zikredilen özelliklerinin yanı sıra Abdurrahman Gazi, Ebu'l Hasan el-Harakani, Niyazi-i Mısri, Ahmed-i Hani, Fakiyy-i Teyran, Hayyat Vehbi (Terzi Baba), Erzurumlu İbrahim Hakkı, Said-i Nursi gibi Anadolu tasavvuf kültürünün öncü şahsiyetlerini yetiştirmesi ve ikametgâhı olması dolayısıyla ülkemizin manevi birlik ve beraberlik tohumlarının da atıldığı yer olmuştur.

Aşağıda bölgenin ekonomik, sosyal, kültürel ve temel altyapı hizmetlerine ilişkin mevcut durumu analiz edilmektedir. Mevcut durum analizi genel itibarıyla gözden geçirildiğinde bölge, son on yıl içerisinde özellikle eğitim, sağlık, spor, ulaşım gibi sektörlerde önemli bir ivme yakalayarak gelişme göstermiştir ve söz konusu eğilimin devam ettirilmesi gerekliliği görülmektedir. Aynı şekilde bölge, ekonomik sektörlerde de olumlu bir dönemden geçmekle birlikte yaşanan gelişimin daha da hızlandırılması ve farklı sektörlere yaygınlaştırılması, sahip olunan beşeri ve finansal sermayenin bölge dışına çıkmasının engellenmesi açısından son derece önem arz etmektedir.

2.1. COĞRAFİ YAPI VE İKLİM

Doğu Anadolu Bölgesi, 14 ili kapsamakta olup, 146.330 km^2 (yüzde 18,7) yüzölçümü ile ülkemizin en büyük coğrafi bölgesidir.

Bölge; kuzeyinde Karadeniz, batısında İç Anadolu, güneyinde ise Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile komşu durumdadır. Ayrıca bölgenin doğusunda Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan ve İran, güneyinde ise Irak ile toplamda 1.462 km'lik sınırı bulunmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi; Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Kars, Iğdır, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illerini kapsamaktadır. 6360 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından Erzurum, Malatya ve Van Büyükşehirlerinin idari sınırlarının aynı zamanda il sınırı olarak tespit edilmesi nedeniyle 275 olan belediye sayısı; 3 büyükşehir, 125 ilçe ve 63 belde belediyesi olmak üzere toplam 191 belediye olarak değişmiştir.

Bölge, ortalama 1.402 metre ile ülkemizin en yüksek rakıma sahip bölgesidir. Yalnızca Iğdır ve Malatya illeri 1.000 metrenin altında rakıma sahip iken Ardahan, Erzurum, Hakkâri, Kars ve Van illeri 1.700 metrenin üzerinde bir yükseltide konumlanmıştır. Ağrı, Cilo, Palandöken, Süphan ve

Nemrut Dağları bölgenin ve ülkemizin önemli yükseltileri arasında yer almaktadır. bölgede yükseltinin fazla olması nedeniyle uzun, sert kışlar ve kurak yazların yaşandığı karasal iklim hâkimdir. Bölge; ülkemizin coğrafi bölgeleri içerisinde yıllık sıcaklık ortalamasının en düşük olduğu, kışların en uzun ve sert geçtiği, kar örtüsünün yerde en fazla kaldığı bölgedir. Yıllık ortalama donlu gün sayısı Kars'ta 170, Ağrı'da 152, Erzurum'da 151, Van'da 126, Muş'ta 117 ve Hakkâri'de ise 113 gündür. Öte yandan daha ılıman bir iklime sahip olan Elazığ ve Malatya'da ortalama donlu gün sayıları sırasıyla 79 ve 72'dir.

Harita 1: Doğu Anadolu Bölgesi Haritası

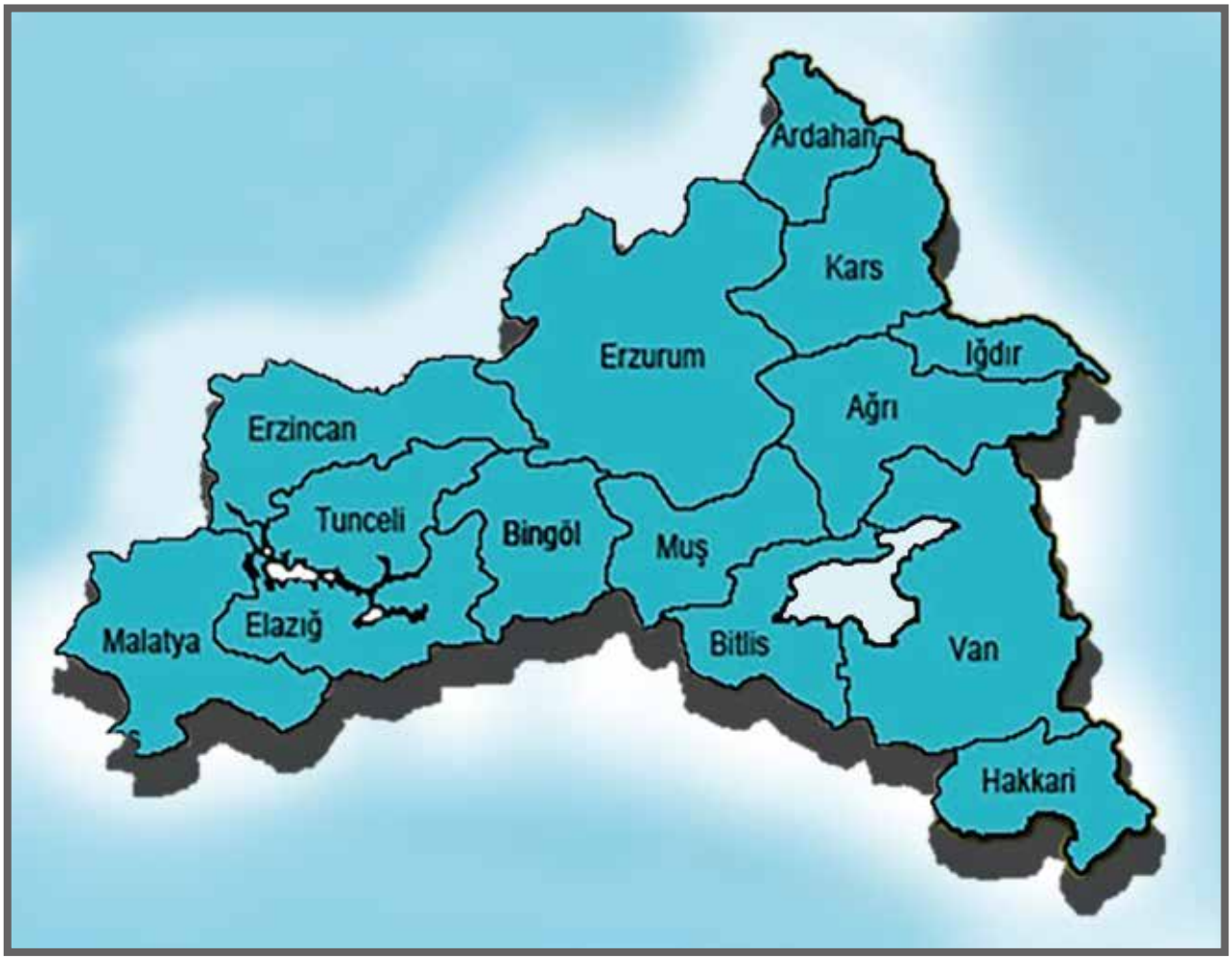

Bölgenin önemli su kaynakları Van Gölü, Keban ve Karakaya Baraj Gölleri, Hazar Gölü, Çıldır Gölü, Fırat Nehri, Aras Nehri, Kura Nehri, Karasu Nehri ve Zap Nehri olarak sıralanabilir. Bölgenin sahip olduğu su kaynaklarının belirlemiş olduğu havzalar ve kapsadıkları iller aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1: Doğu Anadolu Bölgesi Su Havzaları

Havza Adı	Kapsadığı İller
Fırat-Dicle Havzası	Malatya, Bingöl, Muş, Tunceli, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Hakkâri
Aras Havzası	Ardahan, Kars, Erzurum, Iğdır, Ağrı
Çoruh Havzası	Erzurum (Kuzey İlçeleri)
Van Gölü Havzası	Van, Bitlis

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ulusal Havza Yönetim Sistemi 2012-2023

DAP Ana Planı'nda ise iklim ve büyük ölçüde topoğrafya tarafından tayin edilmiş ulaşım ağı ile bunun belirlediği yerleşim yerleri arası fonksiyonel ilişkiler dikkate alınarak Bölge 3 farklı alt bölgeye ayrılmıştır. Bunlar;

- Ağrı, Ardahan, Erzincan, Erzurum, Iğdır, Kars ve Muş illerini içeren **Erzurum,**
- Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinden oluşan **Malatya - Elazığ,**
- Bitlis, Hakkâri ve Van illerini kapsayan **Van** alt bölgeleridir.

2.2. BÖLGEDE KAMU YATIRIMLARI

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Türkiye toplam kamu yatırımlarından aldığı pay 2008 yılında yüzde 6,3 iken, yıllar itibarıyla önemli artışlar göstererek, 2013 yılında yüzde 10,6 seviyesine kadar ulaşmış, 2014 yılında ise yüzde 9,5 olmuştur.

Tablo 2: 2008-2014 Dönemi Kamu Yatırım Tahsisleri (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
DAP Bölgesi (*)	863	1.090	1.591	2.005	2.037	2.882	3.230
Türkiye (*)	13.688	15.452	18.518	19.510	22.844	27.105	33.878
Türkiye (**)	21.915	27.459	33.833	36.400	44.434	52.882	56.280

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı

(*) Birden fazla ili ilgilendiren muhtelif iller kapsamındaki yatırımlar hariçtir.

(**)Birden fazla ili ilgilendiren muhtelif iller kapsamındaki yatırımlar dâhildir.

Grafik 1: DAP Bölgesi Kamu Yatırım Tahsislerinin Toplam Kamu Yatırım Tahsisleri İçindeki Payı (2008-2014) (%) (*)

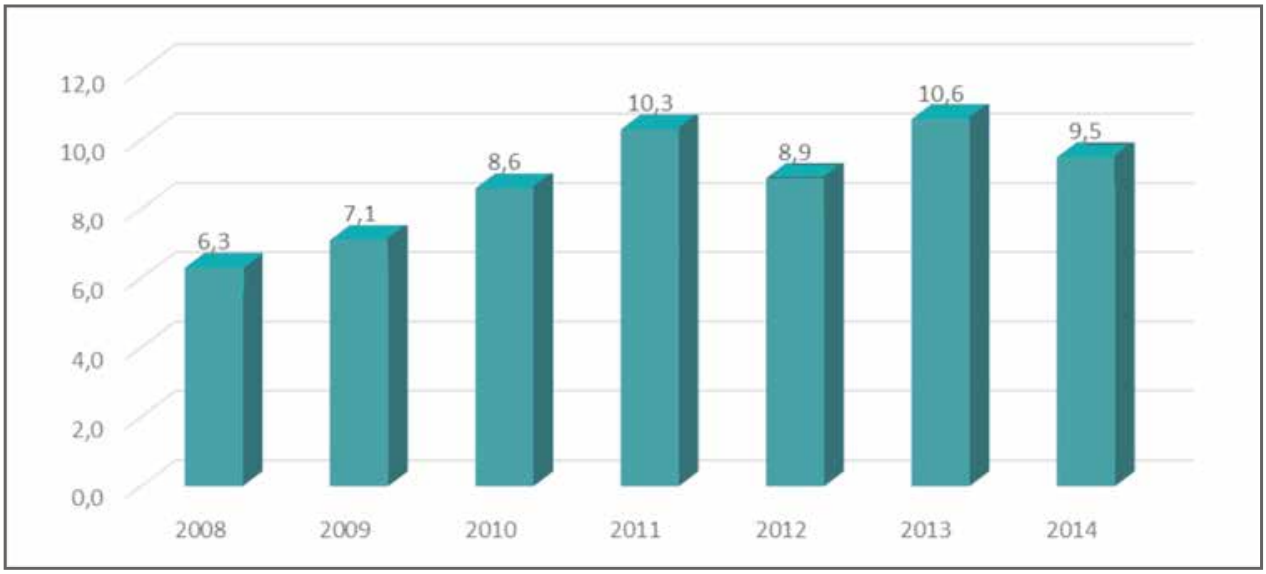

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı
(*) Birden fazla ili ilgilendiren muhtelif iller kapsamındaki yatırımlar hariçtir.

2008-2014 döneminde Doğu Anadolu Bölgesine, Kamu Yatırım Programları çerçevesinde cari fiyatlarla toplam 13,7 milyar TL kamu yatırım başlangıç ödeneği tahsis edilmiştir. Yapılan tahsisattan en büyük payı yüzde 28,7 (3,9 milyar TL) ile eğitim sektörü almıştır. Eğitim sektörünü yüzde 17,2 (2,4 milyar TL) ile diğer kamu hizmetleri, yüzde 13,9 (1,9 milyar TL) ile ulaştırma, yüzde 13,4 (1,8 milyar TL) ile tarım sektörleri izlemiştir.

Tablo 3: DAP Bölgesi Kamu Yatırım Tahsislerinin Sektör Bazında Dağılımı (*) (Cari Fiyatlarla, Bin TL)

SEKTÖRLER	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım	97.039	221.265	253.970	296.894	292.111	352.865	315.250
Madencilik	4.214	5.141	8.899	22.571	32.446	4.439	13.763
İmalat	11.561	212	10.030	17.166	11.557	27.751	11.200
Enerji	63.005	73.849	137.348	167.582	94.887	321.750	466.513
Ulaştırma	126.967	143.102	252.123	313.804	279.931	389.292	397.499
Turizm	1.070	1.925	5.730	16.110	4.730	11.656	35.173
Konut	39.176	33.503	38.946	262.031	122.851	230.232	109.937
Eğitim	238.788	379.038	570.417	502.439	604.448	681.125	959.714
Sağlık	148.047	88.813	139.123	174.303	146.990	270.392	292.318
Diğer Kamu Hizmetleri	133.452	143.161	174.651	231.866	447.185	592.907	629.051
TOPLAM	**863.319**	**1.090.009**	**1.591.237**	**2.004.766**	**2.037.136**	**2.882.409**	**3.230.418**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı
(*) Birden fazla ili ilgilendiren muhtelif iller kapsamındaki yatırımlar hariçtir.

Grafik 2: DAP Bölgesi 2008-2014 Dönemi Toplam Kamu Yatırım Tahsislerinin Sektörel Dağılımı (%) (*)

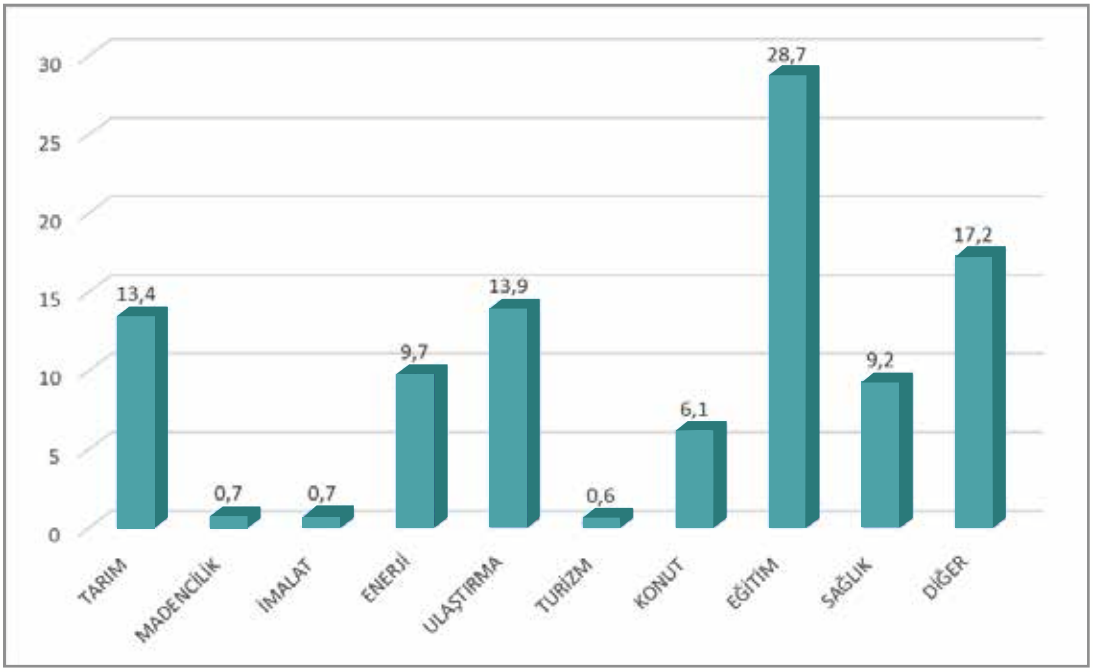

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı
(*) Birden fazla ili ilgilendiren muhtelif iller kapsamındaki yatırımlar hariçtir.

2.3. GAYRİ SAFİ KATMA DEĞER VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK

TÜİK verilerine göre TRA1, TRA2, TRB1, TRB2 bölgelerinin Gayri Safi Katma Değer (GSKD) rakamlarının Türkiye toplamı içerisinde aldığı payın 2006-2011 yılları arasında genel olarak değişiklik göstermediği görülmektedir.

Grafik 3: Düzey 2 Bölgelerinde GSKD Değişimi (2006-2011)

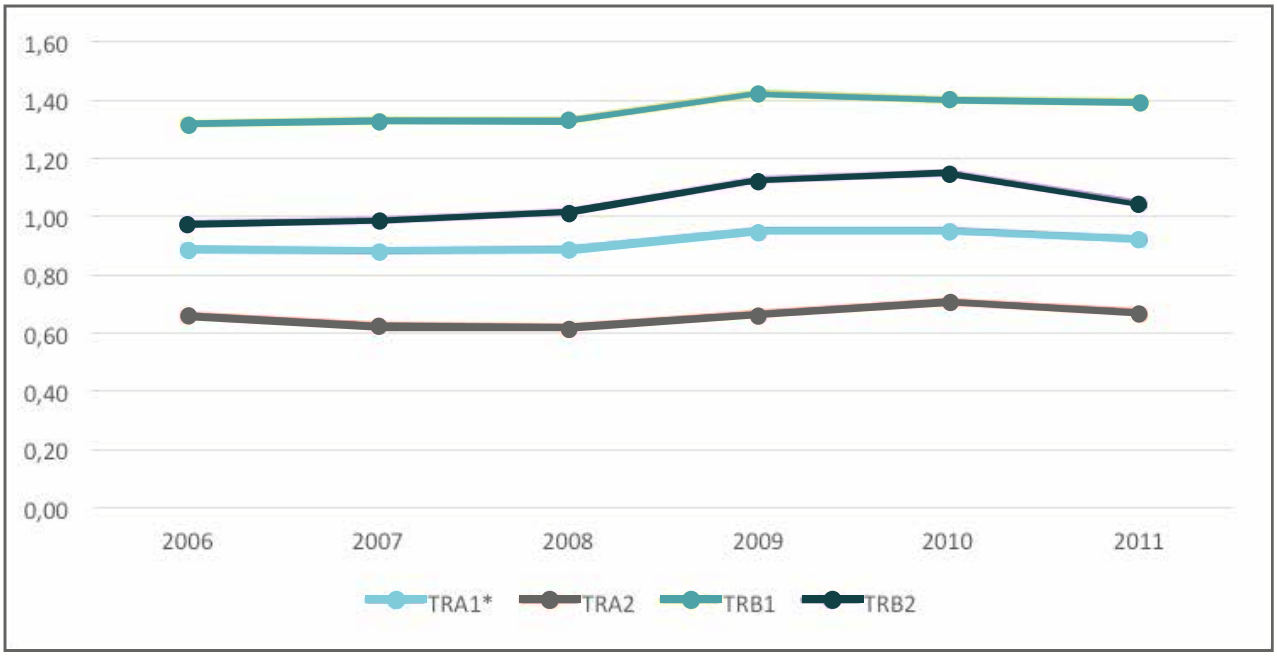

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

Tablo 4: TRA1, TRA2, TRB1, TRB2 Bölgeleri ve Türkiye'nin Yıllar İtibariyle GSKD Verileri (Milyon TL)

	2006		2007		2008		2009		2010		2011	
İBBS2	GSKD	(%)	GSKD	(%)	GSKD	(%)	GSKD	(%)	GSKD	(%)	GSKD	(%)
TRA1*	5.928	0,9	6.636	0,9	7.558	0,9	8.183	1,0	9.304	1,0	10.592	0,9
TRA2	4.394	0,7	4.707	0,6	5.257	0,6	5.720	0,7	6.910	0,7	7.685	0,7
TRB1	8.813	1,3	10.046	1,3	11.393	1,3	12.325	1,4	13.767	1,4	16.048	1,4
TRB2	6.502	1,0	7.436	1,0	8.663	1,0	9.706	1,1	11.246	1,2	11.990	1,0
Türkiye	668.418	100	754.385	100	854.585	100	864.450	100	980.547	100	1.150.453	100

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler
**Bayburt Bölge illerine dâhil değildir.*

Doğu Anadolu Bölgesi dâhilindeki dört Düzey 2 bölgesinden TRB1 Bölgesinin diğerlerinden önemli bir farklılık göstererek ülke ortalamalarına daha yakın olduğu, TRA2 Bölgesinin ise 2011 yılında yaklaşık 7,7 milyon TL ile bölgenin ve ülkemizin en düşük GSKD değerine sahip olduğu görülmektedir. Aynı yıl verilerine göre TRB1 Bölgesi, sanayi ve hizmetler sektörlerinde Doğu Anadolu Bölgesi'nin en yüksek ve tarım sektöründe ise en yüksek ikinci değerlerine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 4: Düzey 2 Bölgelerinde GSKD Sektörel Dağılımı (%) (2011)

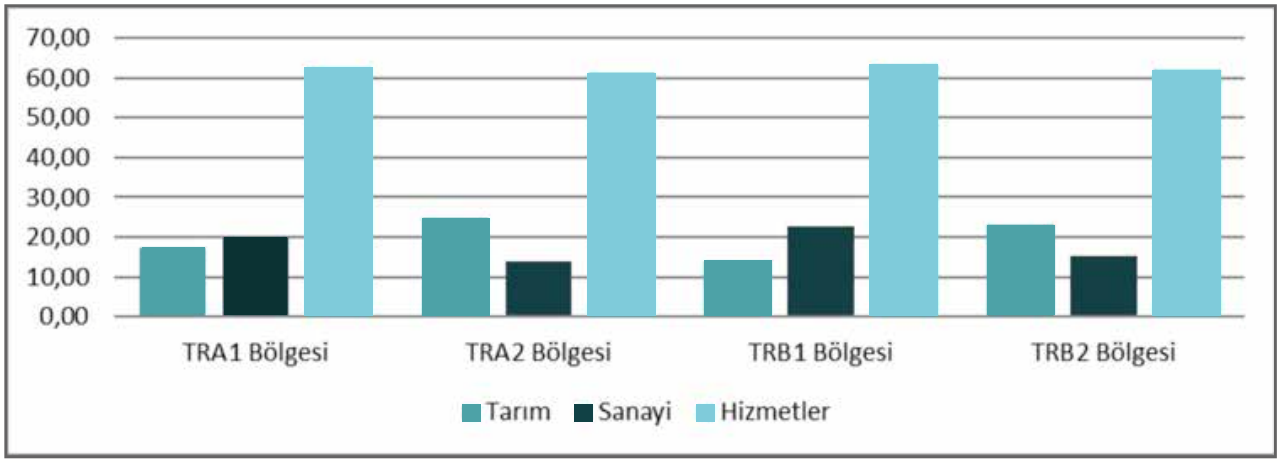

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

2011 yılı GSKD verilerine göre sektörel dağılımları uyarınca dört Düzey 2 bölgesinde de GSKD verileri içerisinde en yüksek paya hizmetler sektörü sahip iken TRA1 ve TRB1 Bölgelerinde sanayi ve TRA2 ve TRB2 Bölgelerinde ise tarım sektörü, hizmetler sektörünü takip etmektedir. GSKD değerleri içerisinde sektörel dağılımın 2004 ve 2011 verileri karşılaştırıldığında dört Düzey 2 bölgesinde de tarım sektörünün payının giderek azaldığı görülmektedir. Sanayi sektöründe TRB2 Bölgesi'nde azalma ve diğer üç Düzey 2 bölgesinde bir artış gözlenirken hizmetler sektöründe TRB1 Bölgesinde önemli bir değişiklik olmamış, diğer üç Düzey 2 bölgesinde artış yaşanmıştır.

Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılında hazırlanan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) Sıralaması Araştırması'na göre Bölge illerinin önemli bir çoğunluğu ülke sıralamasında en alt sıralarda yer almaktadır. Yalnızca Elazığ, Erzincan ve Malatya illeri nispeten orta sıralarda kendilerine yer bulmuşlardır.

Tablo 5: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2011)

İller	Sıralama	İller	Sıralama	İller	Sıralama	İller	Sıralama
Elazığ	39	**Erzurum**	59	**Bingöl**	72	**Ağrı**	79
Malatya	42	**Kars**	68	**Van**	75	**Hakkâri**	80
Erzincan	45	**Iğdır**	69	**Bitlis**	76	**Muş**	81
Tunceli	58	**Ardahan**	71				

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

SEGE 2011 sıralamaları incelendiğinde, tüm iller arasında son on dört sırada yer alan illerden dokuzunun Bölge illeri olduğu görülmektedir. Ayrıca TRB2 Bölgesi illerinin tamamının son on il içerisinde yer alması da dikkat çekmektedir.

Gini katsayısı, belirli bir ekonomide gelirin ne kadar adil bir şekilde dağıldığını ortaya koymaktadır. Gini katsayısı 0 ila 1 arasında değişiklik göstermekte olup, katsayı 0'a yaklaştıkça gelirin dağılımının daha adil dağıldığını gösterirken 1'e yaklaştıkça adil olmayan şekilde dağıldığını temsil etmektedir. Buna göre 2009 ile 2012 yılları arasında hesaplanan Gini katsayılarına bakıldığında hem ulusal düzeyde hem de Doğu Anadolu Bölgesi'nde gittikçe daha adil bir gelir dağılımı yönünde değişim yaşandığı görülmektedir.

TÜİK 2009 verilerine göre bölgenin ve ülkenin Gini Katsayısı rakamları birbirine oldukça yakın seyretmektedir. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde Gini Katsayısı 2009 yılında 0,407 iken 2012 yılına gelindiğinde 0,393 seviyesine gerilemiştir. Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde Gini Katsayısı 2009 yılında 0.415'ten 2012 yılında 0,386 seviyesine gerileyerek Türkiye ortalamasından daha olumlu bir görünüm sergilemiştir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde gelir dağılımındaki eşitsizlik azalan bir eğilim izlemektedir.

Tablo 6: Gini Katsayısı (İBBS Düzey1)

	2009	2010	2011	2012
TRA Kuzeydoğu Anadolu*	0,407	0,404	0,390	0,393
TRB Ortadoğu Anadolu	0,415	0,417	0,427	0,386
Türkiye	0,415	0,402	0,404	0,402

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri
** Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi illeri arasında yer alan Bayburt, Bölge illeri arasına dâhil değildir.*

Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini ölçmede kullanılabilecek bir diğer gelir dağılımı verisi ise yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranıdır. Buna göre aşağıda yer alan grafikte 2006 – 2012 yılları arasında Kuzeydoğu Anadolu ile Ortadoğu Anadolu Bölgelerinin her birinde ilgili yılın medyan gelirinin yüzde 50'sinden az gelir sahibi olanlar yoksul olarak sayılmıştır.

Grafik 5: Yüzde 50 Risk Düzeyinde Yoksul Oranı (2006-2012)(%)

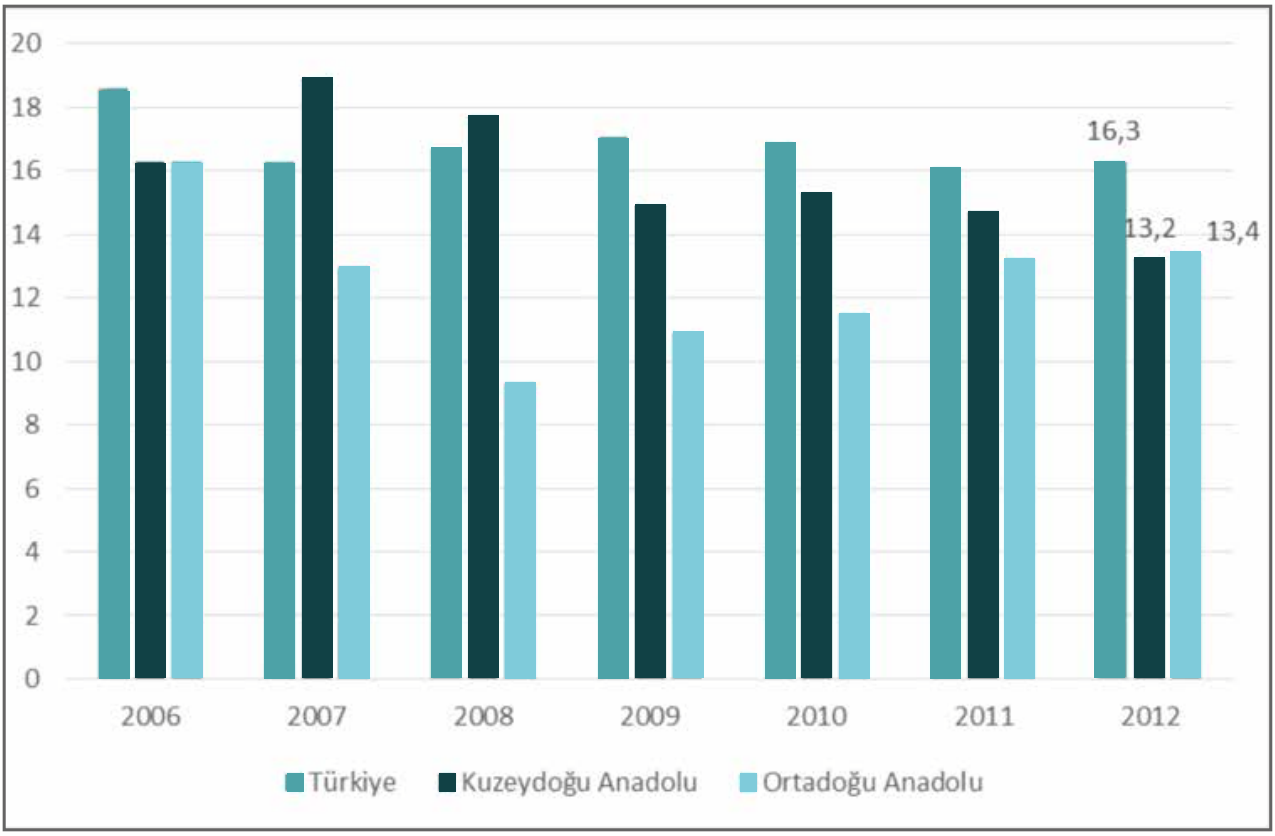

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri
** Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi illeri arasında yer alan Bayburt, Bölge illeri arasına dâhil değildir.*

TÜİK 2006 – 2012 verilerine göre yüzde 50 risk hesaplanmasına göre yoksul oranı hem ülke genelinde hem de Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde azalan bir seyir izlemektedir. 2006 yılında her iki bölge için yüzde 16'larda gerçekleşirken bu oran 2012 yılında yüzde 13 seviyelerine kadar düşüş göstermiştir. Bu durum, yukarıda Gini Katsayısında yaşanan değişim ile benzerlik göstermektedir.

2.4. SOSYAL VE DEMOGRAFİK YAPI

2.4.1. Nüfus ve Göç

Doğu Anadolu Bölgesi; kaba doğum hızı, ülke ortalamasından oldukça yüksek ve medyan (ortanca) yaşı ülke ortalamasından oldukça düşük olmasına rağmen Türkiye'nin en düşük nüfus yoğunluğuna sahip bölgesidir. 2013 yılı verilerine göre kaba doğum hızının ülke ortalaması, yaklaşık binde 17 iken bölgede binde 22 civarındadır. Medyan yaş ülke ortalaması 30,4 iken bölgede 22,9 olarak hesaplanmış olup, bu oran Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden sonra en düşük medyan yaş düzeyidir.

Bölgede, yıllar itibarıyla azalan bir seyir göstermekle birlikte yüksek oranlardaki kaba doğum hızına karşın özellikle 2000'li yıllardan sonra göçün etkisiyle nüfus artış hızı azalmıştır. 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları uyarınca bölge nüfusu, bir önceki yıl verilerine göre binde 0,02 düzeyinde bir azalma göstererek 5.906.564 kişi ile Türkiye toplam nüfusunun yüzde 7,7'sini oluşturmuştur. Bölge genelinde ise 41 kişi/km^2 olan nüfus yoğunluğu ülke geneli yoğunluğu olan 100 kişi/km^2'nin oldukça gerisinde kalmıştır.

Grafik 6: Bölge Nüfusunun 1965-2013 Yılları Arasındaki Değişimi*

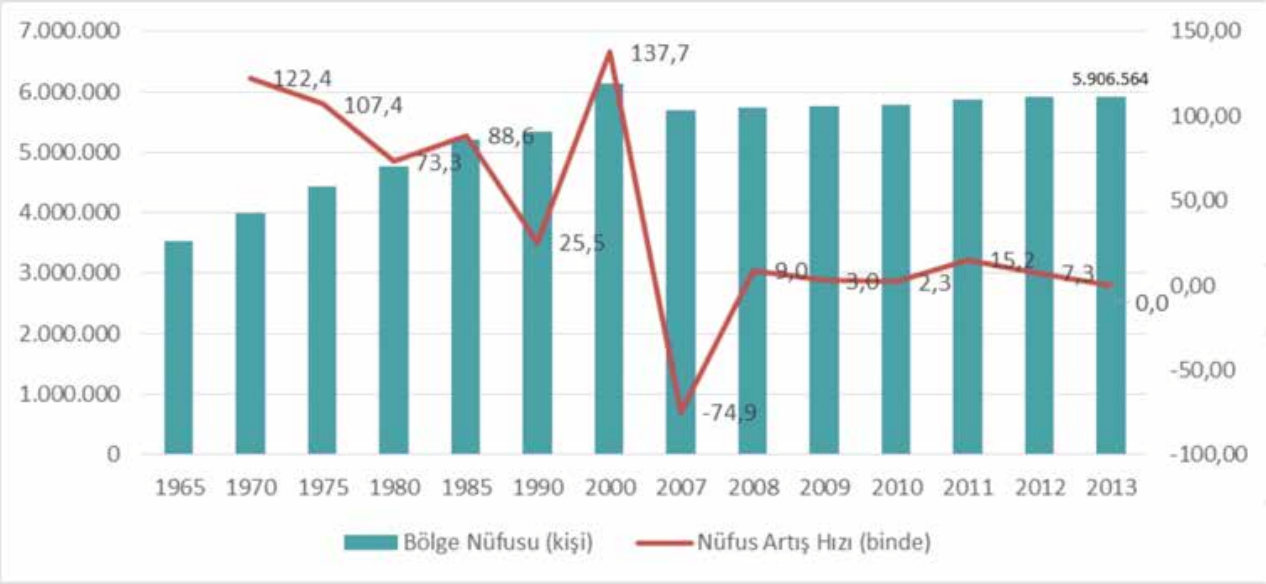

Kaynak: TÜİK, ADNKS Sonuçları
** Veri dönemi, ilgili dönemin son yılı olarak gösterilmiştir. Örnek: 2012/2013 dönemi 2013 olarak gösterilmiştir.*

Erzurum, Malatya ve Van Büyükşehirlerinin 2013 yılı nüfusları sırasıyla 766.729, 762.538 ve 1.070.113 olarak belirlenmiştir. Bu üç şehir, bölge nüfusunun yüzde 44'ünü bünyesinde barındırmaktadır. Tunceli, 85.428 kişi ile bölgede en düşük ve yüz binin altında nüfusa sahip tek ildir.

ADNKS verilerinin üretilmeye başlandığı 2007 yılından 2013 yılına kadar nüfusu en fazla artan il yüzde 9,2 ile Van iken, nüfusu en fazla azalan il yüzde 2,3 ile Erzurum olmuştur. Söz konusu dönemde Ardahan, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kars, Malatya ve Muş illerinin nüfusu azalırken Ağrı, Bingöl, Hakkâri, Iğdır, Tunceli ve Van illerinin nüfusu artış göstermiştir. Nüfus artışı yaşayan illerden Tunceli hariç olmak üzere tamamının kaba doğum hızları 2007-2013 döneminde binde 20'nin üzerindedir. Tunceli ise 2007-2013 yılları arasında binde 11 civarında seyreden, bölgenin en düşük kaba doğum hızına sahip ili konumundadır.

Grafik 7: Bölge İlleri 2013 Nüfusu

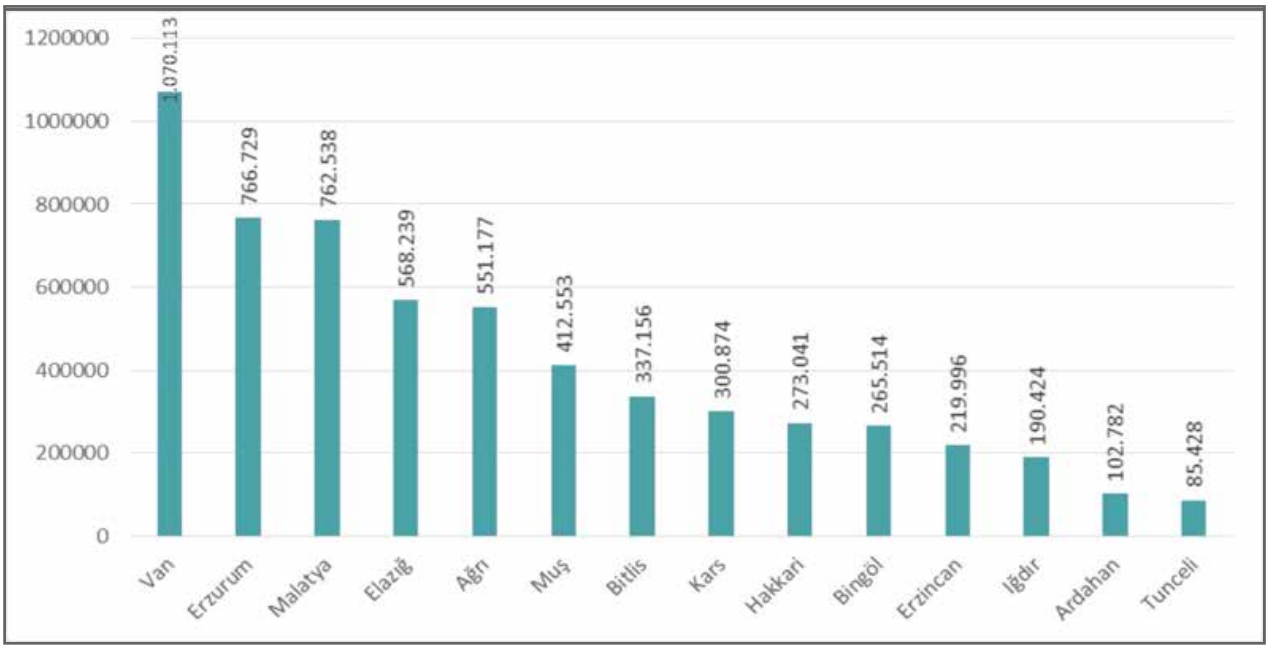

Kaynak: TÜİK, Nüfus İstatistikleri

Grafik 8: Bölgenin Kaba Doğum, Net Göç* ve Nüfus Artış Hızları* (2008-2013) (%)

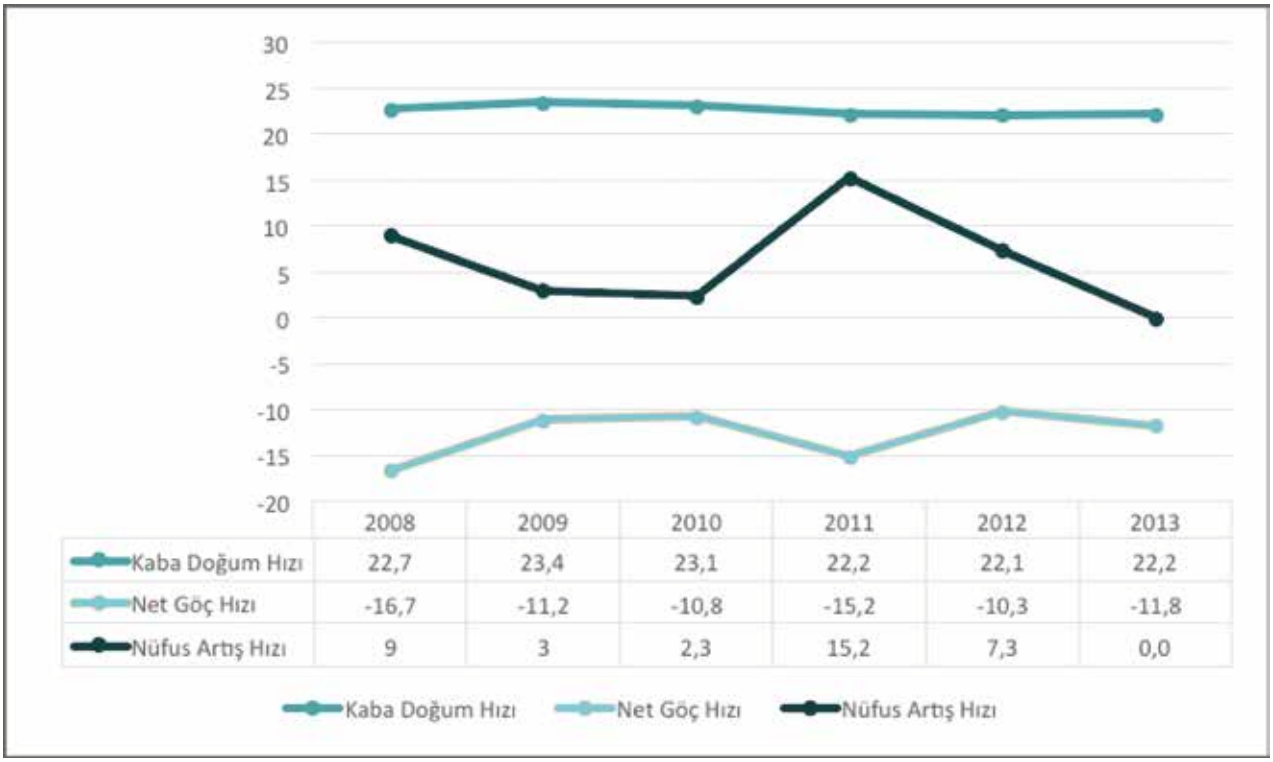

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kaba Doğum Hızı	22,7	23,4	23,1	22,2	22,1	22,2
Net Göç Hızı	-16,7	-11,2	-10,8	-15,2	-10,3	-11,8
Nüfus Artış Hızı	9	3	2,3	15,2	7,3	0,0

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Göç İstatistikleri
** Veri dönemi, ilgili dönemin son yılı olarak gösterilmiştir. Örnek: 2007/2008 dönemi 2008 olarak gösterilmiştir.*

Doğu Anadolu Bölgesi'nde kaba doğum hızı, ülke ortalamasından oldukça yüksek olmasına karşın negatif göç hızının da oldukça yüksek düzeylerde seyretmesinden ötürü nüfus artış hızı düşük düzeylerde gerçekleşmektedir. 2013 yılı ADNKS verilerine göre Türkiye genelinde Doğu Anadolu Bölgesi illeri nüfuslarına kayıtlı toplam 11.249.638 kişi bulunmaktadır.

Harita 2: Doğu Anadolu Bölgesi Göç Haritası

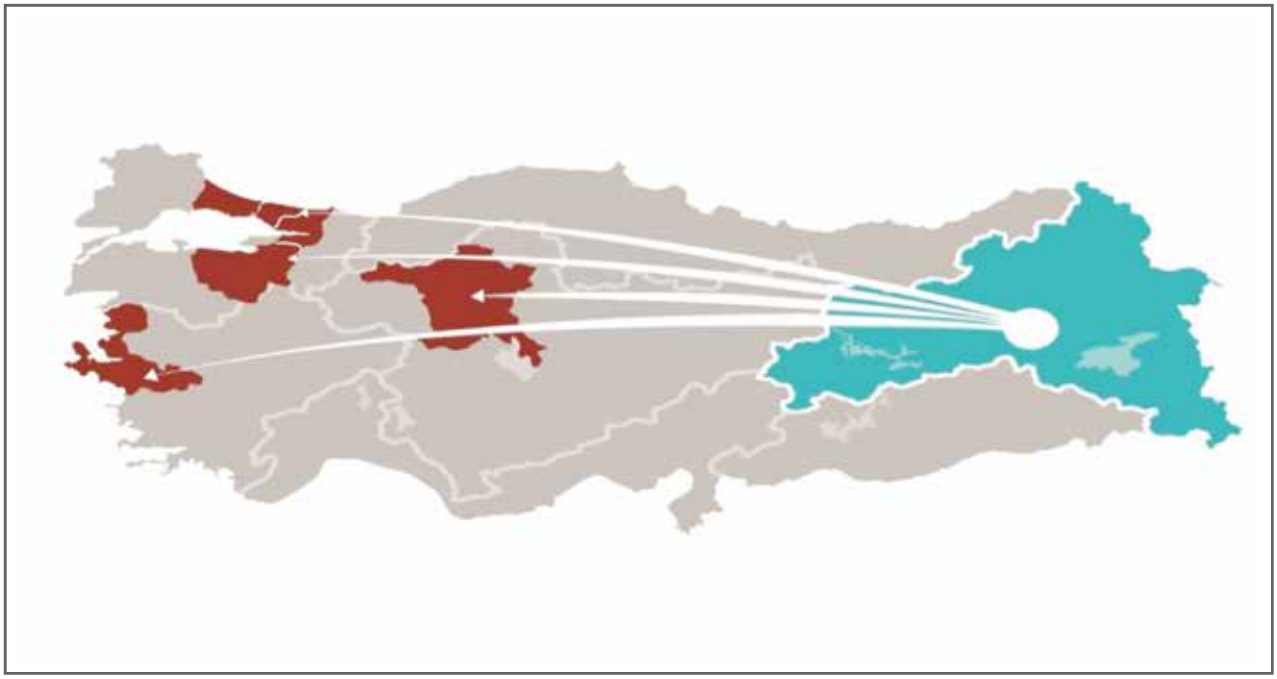

Grafik 9: İkamet Yerine Göre İl Nüfusuna Kayıtlı Kişi Sayıları (2013)

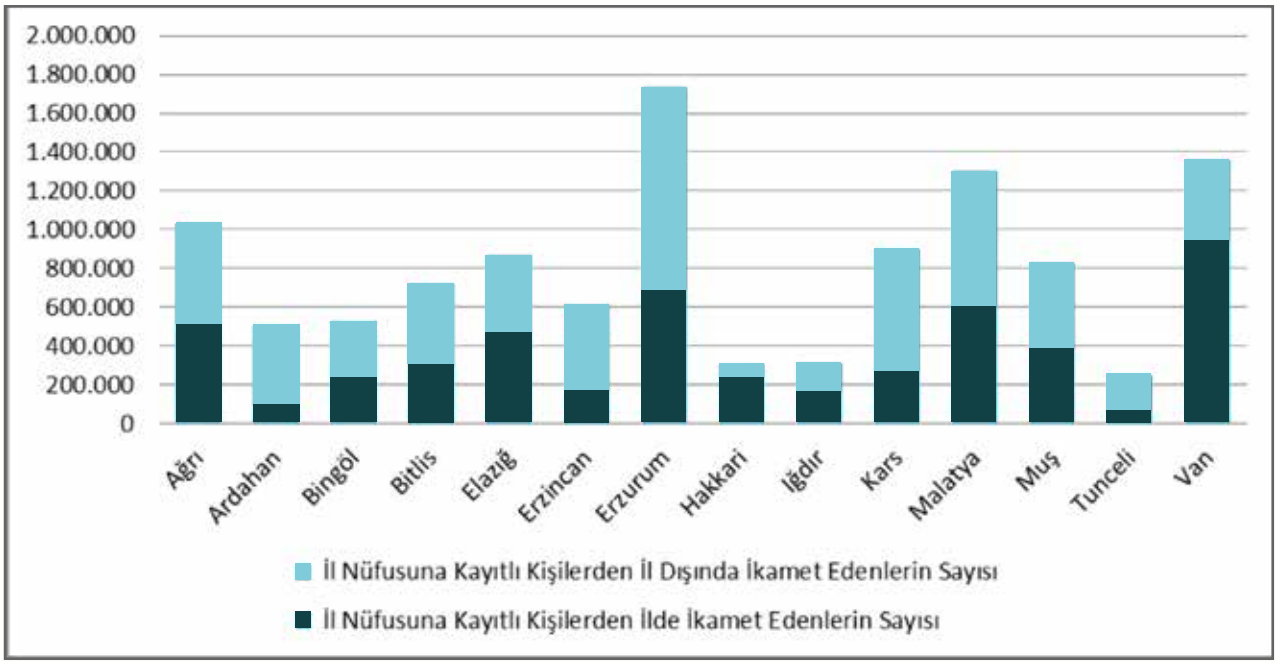

Kaynak: TÜİK, ADNKS Sonuçları

Bölge illerine kayıtlı nüfusun 5.439.963 kişisi bölgede, 5.809.675 kişisi ise Bölge dışında ikamet etmektedir. 2012-2013 yılı ADNKS verilerine göre Doğu Anadolu Bölgesi'nden bölge dışına gerçekleşen nüfus hareketlerinde sırasıyla en çok İstanbul (69.570 kişi), Ankara (19.086 kişi), İzmir (13.170 kişi), Bursa (12.005 kişi) ve Kocaeli (7.773 kişi) illeri tercih edilmiştir. Ardahan, Bingöl, Bitlis, Erzincan, Erzurum, Kars, Malatya, Muş ve Tunceli illeri nüfusuna kayıtlı olanların yarısından fazlası il dışında yaşamayı tercih etmektedir.

TÜİK 2012-2013 dönemi verilerine göre en fazla göçü alan Van, Erzurum'un ardından en fazla göç veren il konumundadır. Net göç hızı açısından ise Ağrı, Ardahan, Erzurum, Kars ve Muş illeri en dezavantajlı iller olarak göze çarpmaktadır.

Grafik 10: İllere Göre Alınan Net Göç Hızı (2012-2013)

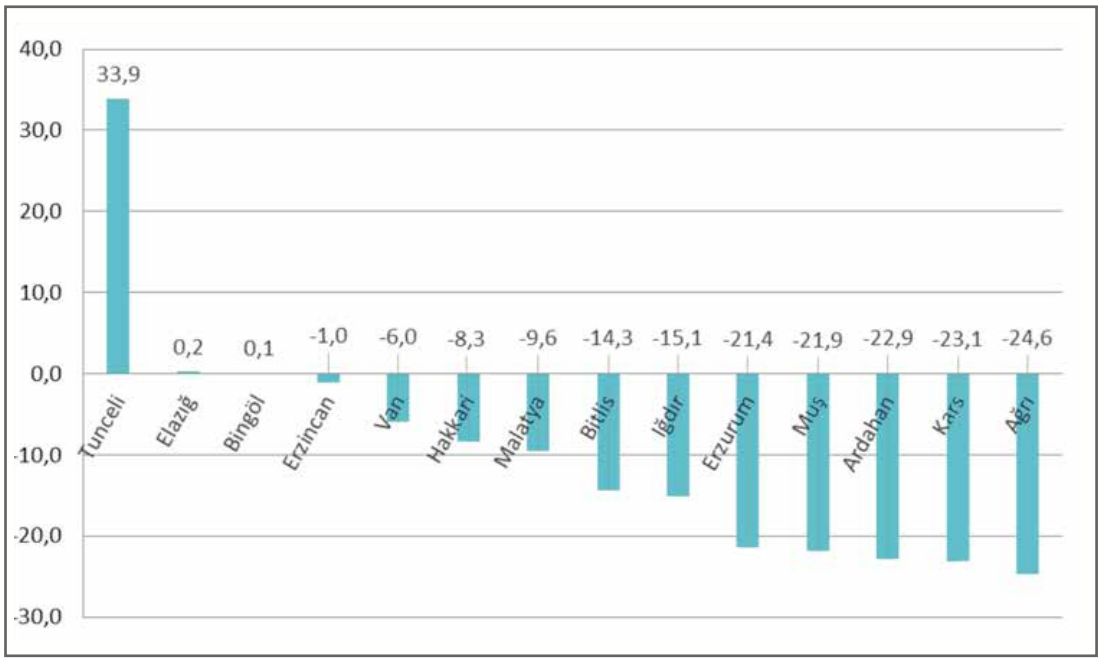

Kaynak: TÜİK, Göç İstatistikleri Veri Tabanı

Yukarıda yer alan nüfus ve göç verileri ile birlikte bölgenin sosyo-ekonomik yapısı ve kentlerin niteliği irdelendiğinde bölge nüfusunun 2000'li yıllardan itibaren azalış göstermesinin temel sebepleri istihdam imkanlarının yetersizliği ve sosyal donatı altyapısının diğer bölgelere nispeten oldukça geride kalmış olmasıdır. Bu doğrultuda, bir yandan bölge içi tüketimi artırmak ve bir üretim faktörü olarak nitelikli işgücünün bölgeden uzaklaşmasını engellemek üzere istihdam imkanları oluşturacak yatırımların gerçekleştirilmesinin sağlanması, sanayi altyapısının iyileştirilmesi ve turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ile kentlerin daha yaşanabilir kılınmasına ilişkin yatırımlar Eylem Planı kapsamında öncelikli olarak ele alınmıştır.

2.4.2. Eğitim

2002-2014 yılları arasında; yıllık kamu yatırım programları kapsamında, muhtelif iller kapsamındaki yatırımlar hariç olmak üzere, bölgede eğitim sektörü için yapılan kamu yatırım tahsislerinin Türkiye eğitim sektörü yatırım tahsisleri toplamı içerisindeki payı 2002 yılındaki yüzde 7,8 seviyesinden, 2010 yılında yüzde 18,4'e kadar çıkmış, 2014 yılında ise yüzde 13,3 olmuştur. Aynı dönemde, bölgeye yapılan kamu yatırım tahsisleri içerisinde eğitim sektörünün payı yüzde 12,5'den yüzde 29,7'ye yükselmiştir.

Son on yıl içerisinde yapılan eğitim sektörü yatırım ödenekleri, bölge eğitim seviyesinin yükselmesinde ve özellikle okullaşma oranlarının artmasında önemli bir etkiye sahiptir. Zira bölgenin okullaşma oranlarının 2000'li yıllara kadar diğer bölgelere kıyasen oldukça geride kalmasının en önemli nedenlerinden birisi de kırsal nüfusun yoğun olduğu illerde eğitim altyapısının yetersiz oluşudur.

Grafik 11: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Eğitim Sektörü Kamu Yatırım Ödeneklerinin Türkiye Toplam Eğitim Sektörü Kamu Yatırım Ödenekleri İçerisindeki Payı (%) (2002-2014) (*)

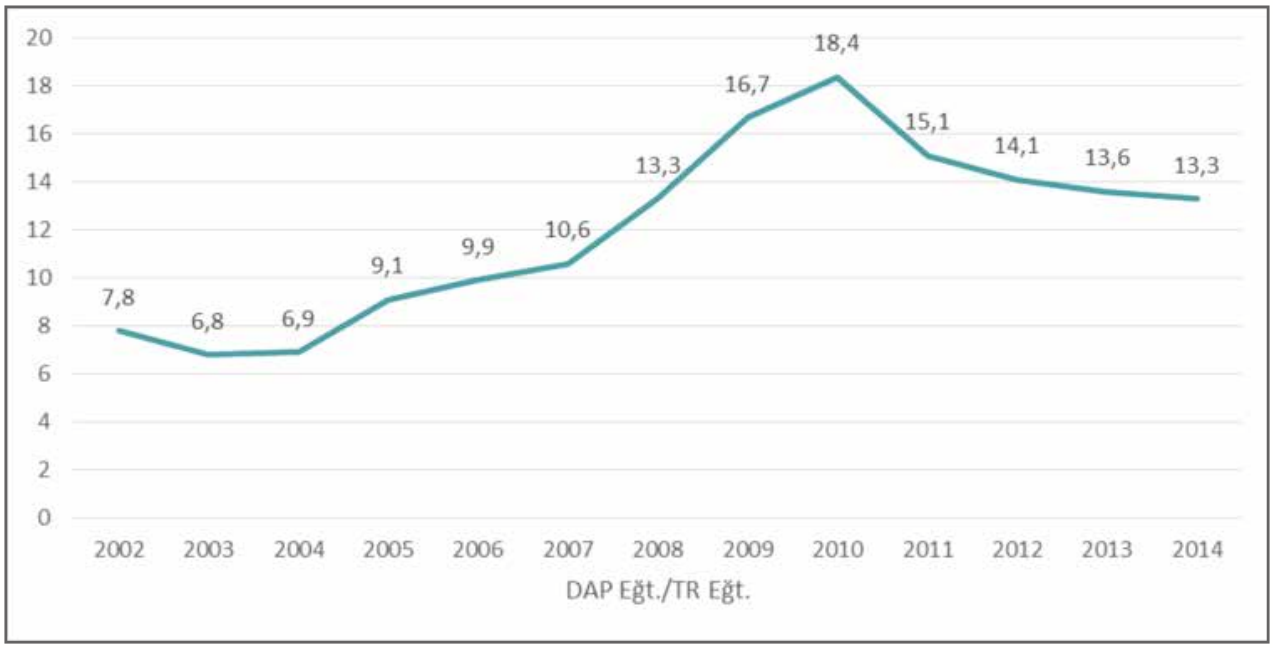

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı
(*) Birden fazla ili ilgilendiren muhtelif iller kapsamındaki yatırımlar hariçtir.

Grafik 12: Okulöncesi Eğitim, İlköğretim ve Ortaöğretimde Okullaşma Oranları (%) (2013-2014)

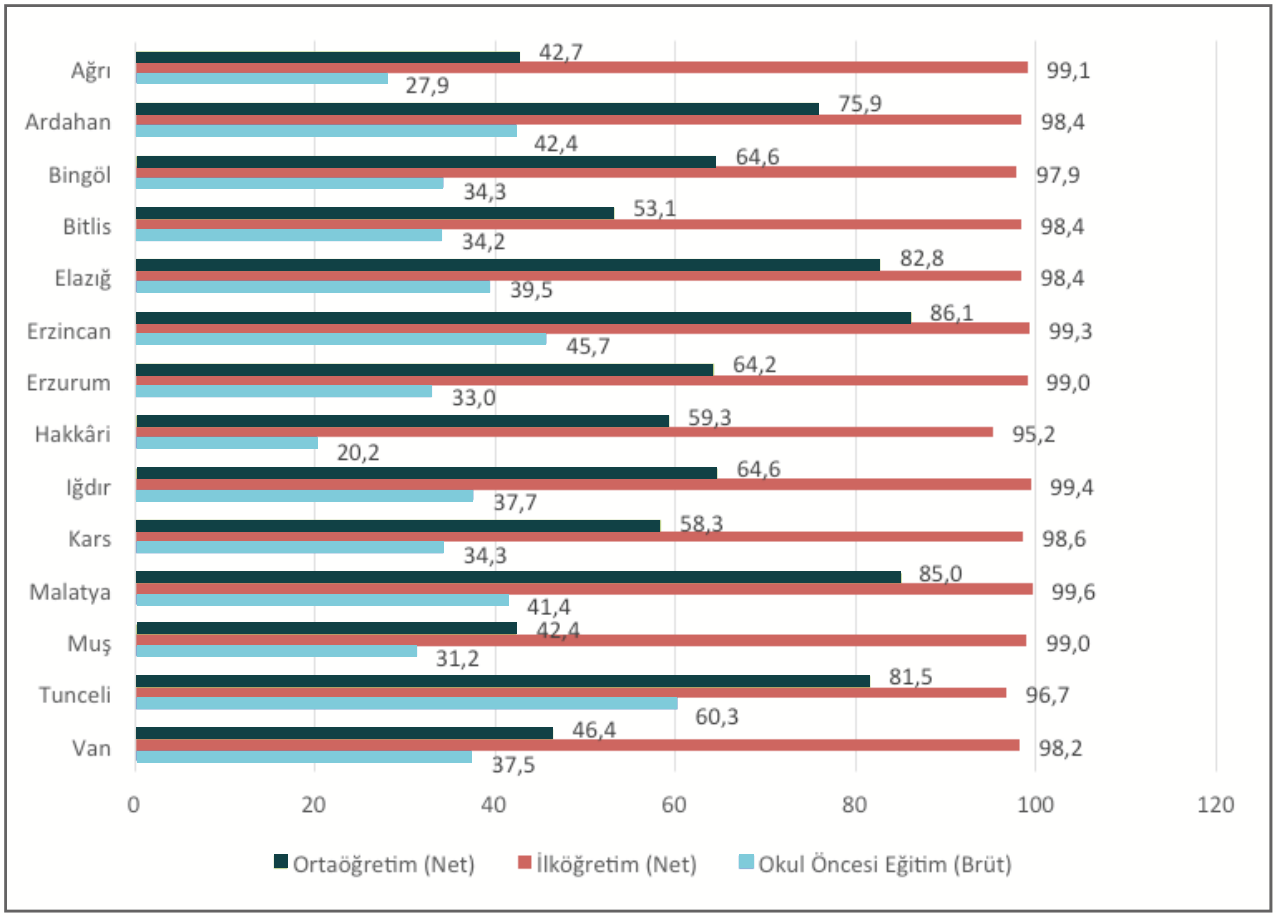

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, Örgün Eğitim İstatistikleri

2013-2014 eğitim-öğretim yılında, okul öncesi eğitimde brüt okullaşma oranı açısından Ağrı ve Hakkâri illeri dışındaki bir kısım bölge illerinin okullaşma oranları, Türkiye ortalaması olan yüzde 37,9'a yakın bir seviyede gerçekleşirken; bir kısmı da bu ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir. Bölgede okul öncesi brüt okullaşma oranı (4-5 yaş) Hakkâri ilinde yüzde 20,2 ile en düşük orana sahip iken Tunceli ilinde ise yüzde 60,3 ile en yüksek orana sahiptir. Eylem Planı döneminde, Onuncu Kalkınma Planı hedefi olan okul öncesi eğitimde brüt okullaşma oranının yüzde 70'e çıkarmak amacıyla bölgede 4.264 adet derslik yapımına ihtiyaç duyulmaktadır.

2013-2014 yılı Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre ilköğretimde net okullaşma oranı ülke genelinde yüzde 99,3 ve bölge illerinde ise yüzde 97-98 seviyelerinde seyretmektedir. Hakkâri ve Tunceli illerinde ise sırasıyla yüzde 95,2 ve 96,7 olarak gerçekleşmiştir. İlköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı, Onuncu Kalkınma Planı hedefi olan 30'dan fazla olan Ağrı, Elazığ, Hakkâri,

Iğdır, Muş ve Van illerinin hedefe ulaşmasını sağlamak üzere bölgede 3.036 derslik inşa edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bölge genelinde ortaöğretim (lise) net okullaşma oranları, ülke ortalamasına kıyasen oldukça düşük seviyededir. Ülke genelinde ortaöğretimde net okullaşma oranı yüzde 76,65 olmasına karşın Muş'ta 42,4; Ağrı'da 42,7; Van'da 46,5 ve Bitlis'te 53,2 düzeylerinde olup Erzincan, Malatya, Elazığ ve Tunceli illerinde ise sırasıyla 86,1; 85,0; 82,8 ve 81,5 olarak gerçekleşmiştir.

Ülke geneline ilişkin son dönemlerde uygulanan her ile bir üniversite politikası etkilerini bölgede de göstermiştir. 2005 yılına kadar 5 olan bölgedeki üniversite sayısı sonraki yıllarda kurulan 10 yeni üniversite ile 15'e ulaşmıştır ve böylece bölge illerinin her birinde birer üniversitenin bulunması sağlanmıştır. Bölge illeri arasında yalnızca Erzurum ilinde iki adet üniversite mevcut olup bunlardan ilki 1957 yılında ülkemizin üçüncü üniversitesi olarak kurulan Atatürk Üniversitesi iken diğeri ülkemizin 6 teknik üniversitesinden birisi olan Erzurum Teknik Üniversitesi'dir.

Grafik 13: Yıllar İtibariyle Bölge Üniversitelerinin Ön Lisans ve Lisans Öğrenci Sayısı (Yeni Kayıt ve Okuyan Öğrenci Toplamı) (2006-2013)*

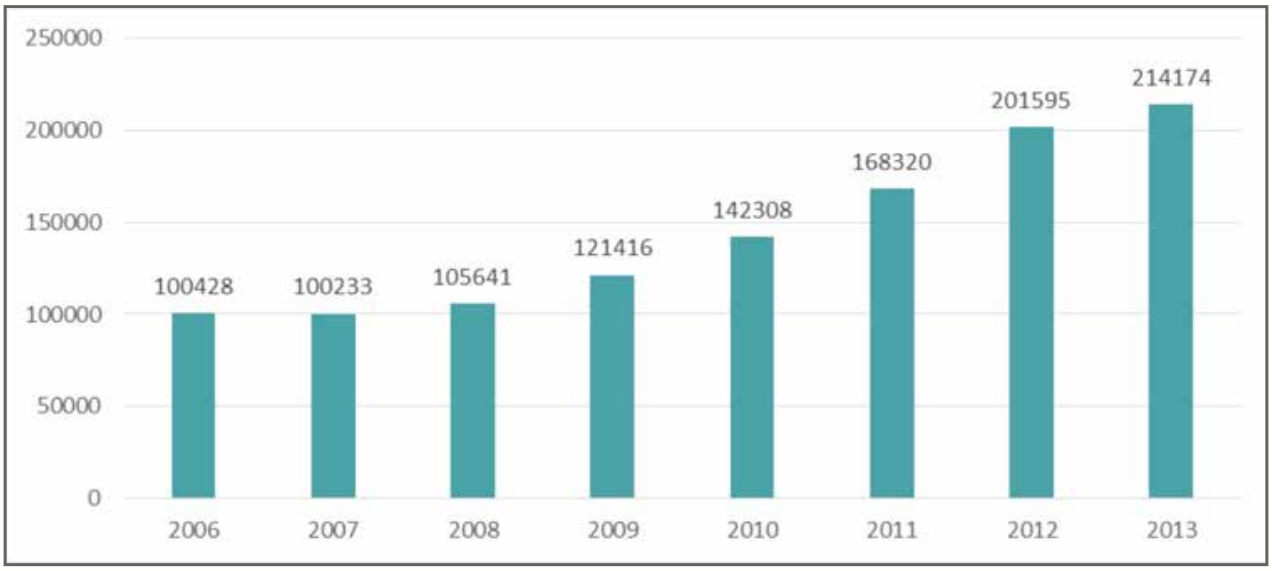

Kaynak: TÜİK, Yükseköğretim İstatistikleri
** Öğretim dönemi, ilgili dönemin ilk yılı olarak gösterilmiştir. Örnek: 2006/2007 dönemi 2006 olarak gösterilmiştir.*

Üniversite sayısı ile orantılı olarak bölgede yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı da özellikle 8 yeni üniversitenin kurulduğu 2007 ve 2008 yıllarının ardından büyük bir ivme kazanmıştır. 2006 yılında yaklaşık 101.000 olan bölgedeki yükseköğretim öğrenci sayısı 2013 yılında 214.000'i aşmıştır.

Üniversite sayısı ve yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısında yaşanan pozitif gelişmeler ile birlikte

öğretim üyesi sayısının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. 2013 – 2014 ÖSYM verilerine göre bölgede mevcut öğrenci sayısı 214.174 iken öğretim üyesi sayısı ise 4.126'dır. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı bölge için 43,1 olup Türkiye ortalaması olan 43'ün üstünde kalmaktadır. Bu çerçevede, Eylem Planı döneminde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının Onuncu Kalkınma Planı hedefi olan 36'ya düşürülmesi için kadro çalışmaları ve öğretim üyesi yetiştirme faaliyetlerinin daha verimli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

2.4.3. Kültür

Doğu Anadolu Bölgesi'nin tarihi ve kültürel geçmişi incelendiğinde, çok zengin bir kültür altyapısına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle tarihin ilk çağlarından itibaren bölgede birçok medeniyet vücuda getirilmiş, bunların oluşturdukları sosyo-kültürel değerler farklı medeniyetler aracılığı ile sonraki nesillere aktarılmıştır. Kurulmuş olan farklı medeniyetler inşa ettikleri maddi ve manevi kültür unsurlarını sosyal yaşam alanlarının dışında görmemiş, bunları kendi varlıklarının bir devamı olarak günlük yaşamlarının içinde diri tutmuşlardır. Tarihi şehirlerin tamamında mevcut olan saray, cami, medrese, han, bedesten, kervansaray gibi idari, dini, iktisadi ve sosyal yapılar bunların en önemli göstergeleridir.

Bölgede mevcut olan kültürel miras, gerek tarihi varlıkların sonraki nesillere korunarak aktarılması ve gerekse turizm potansiyeli açısından değerlendirilmelidir. Bu nedenle kültürel varlıkların tespiti, korunması, rölöve, restitüsyon ve restorasyon çalışmalarının yapılması amacıyla yetkili ve ilgili kurumlarla birlikte Bölge Kültür Envanteri hazırlanmalıdır. Hazırlanan envanter çalışmasının ilgili kurumlarla paylaşılması ve tanıtımının yapılması bölgede mevcut olan tarihi ve kültürel değerlerin daha iyi anlaşılması, bu mirasın korunması ve turizm potansiyelinin kullanılmasına katkıda bulunacaktır.

Bölge, bütün olarak ele alındığında bölge illerinin neredeyse tamamında tarihin değişik dönemlerinde yaşamış ve sosyal olarak önemli görevler üstlenmiş birçok İslam alimi ve bilgininin türbeleri bulunmaktadır. Bölgede manevi şahsiyetlerin mevcut türbelerinin restorasyonu, türbeleri olmayan İslam bilginlerinin de türbeleri ile çevre düzenlemelerinin yapılması ve bu manevi şahsiyetlerin tanıtımının basılı ve görsel materyaller ile desteklenmesi bölgeye önemli katkı sağlayacaktır.

Bir bölgenin sosyo-ekonomik tüm dinamiklerinin gelişiminde kuşkusuz sanatın da büyük önemi bulunmaktadır. Bu açıdan Doğu Anadolu Bölgesi, özellikle tiyatro ve sinema sanatlarına ilişkin altyapı hizmetleri açısından zamanla daha iyi bir konuma gelmiştir; ancak bu altyapı hizmetlerinin arzu edilen seviyeye ulaştığı söylenemez.

TÜİK 2002-2012 yılları kültür istatistiklerine göre Doğu Anadolu Bölgesi'nde mevcut tiyatro salonu sayısı, 2002 yılında Elazığ, Erzurum (2), Kars ve Van illerinde olmak üzere 5 adet iken, 2012 yılına gelindiğinde her ilde en az birer adet olmak üzere toplamda 47 adete yükselmiştir. Bölge illeri içerisinde en fazla tiyatro salonu bu süre zarfında 9 adet ile Malatya iline yapılmış ve koltuk sayısı 3509'a çıkarılmıştır. Tüm bölge illeri içerisinde 2002-2012 yılları arasında en fazla tiyatro gösterisi Malatya ilinde yapılmış olup, en az gösteri ise Muş ilinde 3 gösteri olarak gerçekleşmiştir.

Belirtilen tarihler arasında bölgede tiyatro salonu sayısındaki artış yüzde 840, koltuk sayısındaki artış yüzde 617, gösteri sayısındaki artış yüzde 251 ve seyirci sayısındaki artış ise yüzde 398 olarak gerçekleşmiştir. Tiyatro verilerine göre bölge ile Türkiye geneli karşılaştırıldığında, bölgenin gelişiminin ülke genelindeki gelişmenin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7: 2002-2012 Yılları Tiyatro Verileri

Yıl	Bölge adı	Tiyatro salonu sayısı (adet)	Koltuk sayısı (adet)	Gösteri sayısı (adet)	Seyirci sayısı (kişi)
2002	DAP Bölgesi	5	1.987	300	68.127
	Türkiye	102	40.403	10.271	2.634.841
2012	DAP Bölgesi	47	14.244	1.054	339.114
	Türkiye	606	229.435	25.043	5.621.066

Kaynak: TÜİK, Kültür İstatistikleri

Bölgede, sinema verileri açısından da tiyatroda olduğu gibi azımsanmayacak derecede olumlu bir gelişim yaşandığı görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde 2002 yılında mevcut 14 sinema salonunda 625 gösteri yapılmış ve bu gösterilere toplam 259.650 kişi katılmıştır. 2012 yılına gelindiğinde bölgede sinema salonu sayısı 14'ten 64'e yükselirken, gösteri sayısı 1538'e, seyirci sayısı da 1.056.837 kişiye çıkmıştır. Bölgede en fazla sinema seyircisi Erzurum'da bulunmaktadır. 2012 yılı itibariyle Ardahan ve Iğdır illerinin herhangi bir sinema salonuna sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo 8: 2002-2012 Yılları Sinema Verileri

Yıl	Bölge adı	Sinema salonu sayısı	Koltuk sayısı	Gösteri sayısı	Seyirci sayısı
2002	DAP Bölgesi	14	5.056	625	259.650
	Türkiye	532	134.045	22.529	15.406.597
2012	DAP Bölgesi	64	8.612	1.538	1.056.837
	Türkiye	1.998	263.301	37.546	39.002.190

Kaynak: TÜİK, Kültür İstatistikleri

2002-2012 yılları arasında sinema istatistikleri incelendiğinde bölgede sinema salonu sayısında yüzde 357, koltuk sayısında yüzde 70, gösteri sayısında yüzde 146 ve seyirci sayısında yüzde 307'lik bir artış gerçekleşmiştir. Sadece koltuk sayısındaki artışta, ülke genelindeki artışın gerisinde kalınmıştır.

Tablo 9: 2002-2012 Yılları Halk Kütüphanesi Verileri

Yıl	Bölge adı	Kütüphane sayısı	Kitap sayısı	Yararlanma sayısı	Bin kişi başına yararlanma sayısı	Ödünç verilen materyal sayısı
2002	DAP Bölgesi	117	1.167.952	2.597.046	-*	385.879
	Türkiye	1.275	12.433.310	20.179.482	-*	4.469.847
2012	DAP Bölgesi	127	1.629.792	2.186.060	372	572.993
	Türkiye	1.112	15.785.280	19.545.940	258	6.790.817

Kaynak: TÜİK, Kültür İstatistikleri
** Bin kişi başına yararlanma sayısı verileri 2007 yılından itibaren üretilmeye başlanmıştır.*

2002-2012 yılları arasında halk kütüphanesi sayısında ülke genelinde bir düşüş yaşanırken Doğu Anadolu Bölgesi'nde 10 yeni halk kütüphanesi kurulmuş ve sayı 127'ye çıkarılmıştır. Bu yıllar arasında gerek ülkemizde gerekse bölgede kütüphanelerden yararlanma sayılarında azalma olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak son yıllarda bilgiye erişim araçlarının farklılaşması gösterilebilir. Kütüphanelerden bin kişi başına yararlanma sayısı Doğu Anadolu Bölgesi için 372 iken Türkiye için 258 olarak hesaplanmaktadır. Bin kişi başına yararlanma sayısı bölge illeri içerisinde en fazla Tunceli'de (702) ve en az Van'dadır (65). Bölgenin kütüphane kullanım oranlarının artırılması için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

2.4.4. Sağlık

Doğu Anadolu Bölgesi illeri son on yılda yapılan yatırımlar doğrultusunda özellikle sağlık altyapısı açısından önemli bir gelişim göstermiştir. Söz konusu altyapı iyileştirmeleri neticesinde sağlık hizmetlerine erişim daha kolaylaşmış ve sonuç olarak temel sağlık göstergeleri ülke ortalamalarına daha da yakınsanmıştır.

2003 yılında bölgeye yönelik kamu yatırım ödenekleri içerisinde sağlık sektörünün payı yüzde 11,9 iken bu pay 2006, 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla yüzde 19, 25 ve 17 seviyelerine yükselmiş ve 2013 yılında ise yüzde 15,9 olarak gerçekleşmiştir. 2003-2013 yılında yapılan yatırımlar neticesinde 92 olan sağlık kurumu sayısı 144'e ve yaklaşık 11.000 olan hastane yatak sayısı yaklaşık 16.300'e çıkarılmıştır.

Tablo 10: Onuncu Kalkınma Planı "Sağlık Alanında Gelişmeler ve Hedefler"

	2006	2012	2013	2018
10 Bin Kişiye Düşen Yatak Sayısı	25,1	26,5	26,7	28,4
100 Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	151	172	176	193
100 Bin Kişiye Düşen Hemşire Sayısı	119	180	191	295
Fiziki Altyapının Dengeli Dağılım Oranı[1]	–	2,6	2,4	2
Sağlık Personelinin Dengeli Dağılım Oranı[2]	3,4	2,2[3]	2,2	2
Anne Ölüm Hızı (Yüz Bin Canlı Doğumda)	28,5	15,5[3]	14,5	9,5

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Sağlık Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden hesaplanmış olup, 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 29 Sağlık Bölgesi arasından "10 bin kişiye düşen yatak sayısı" nın en yüksek olduğu bölgedeki kişi başına yatak sayısının en düşük olduğu bölgedeki kişi başı yatak sayısına oranıdır.

(2) İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1'e göre "100 bin kişiye düşen toplam hekim sayısı"nın en yüksek olduğu bölgedeki kişi başına hekim sayısının en düşük olduğu bölgedeki kişi başına hekim sayısına oranıdır.

(3) 2011 yılı verisidir.

Doğu Anadolu Bölgesi illeri, Onuncu Kalkınma Planı'nın on bin kişiye düşen yatak sayısı açısından 2018 hedefine oldukça yakınsamış bir görünüm çizmektedir. Bölge illerinden Elazığ, Erzincan, Erzurum ve Malatya illeri 2018 hedefine şimdiden ulaşmış olmakla beraber Ağrı, Hakkâri, Iğdır ve Muş dışındaki iller de söz konusu hedefe oldukça yakın seviyelerde yer almaktadır.

Grafik 14: On Bin Kişiye Düşen Yatak Sayısı (2012)

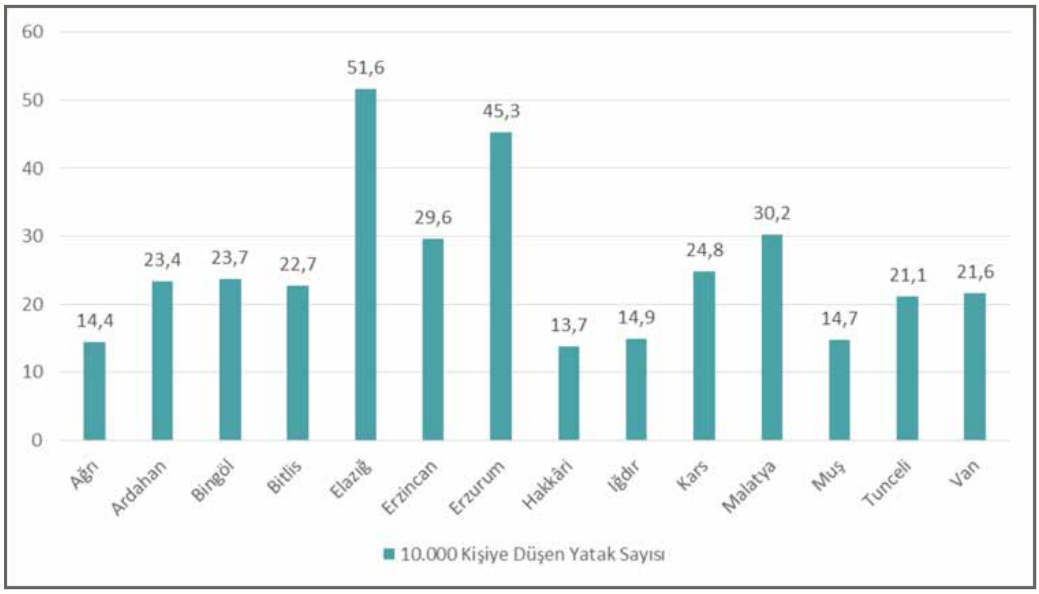

Kaynak: TÜİK, Sağlık İstatistikleri

Onuncu Kalkınma Planı'nın yüz bin kişiye düşen hekim ve hemşire sayısı hedefleri açısından bölge, hedeflere gittikçe yaklaşmaktadır. 2003 yılında yüz bin kişiye düşen hekim sayısı 116,8 iken 2012 yılında 143,6'ya yükselmiştir. Yüz bin kişiye düşen hemşire sayısı ise 122,7'den 179,1'e yükselmiştir.

Grafik 15: Yüz Bin Kişiye Düşen Hekim ve Hemşire Sayısı

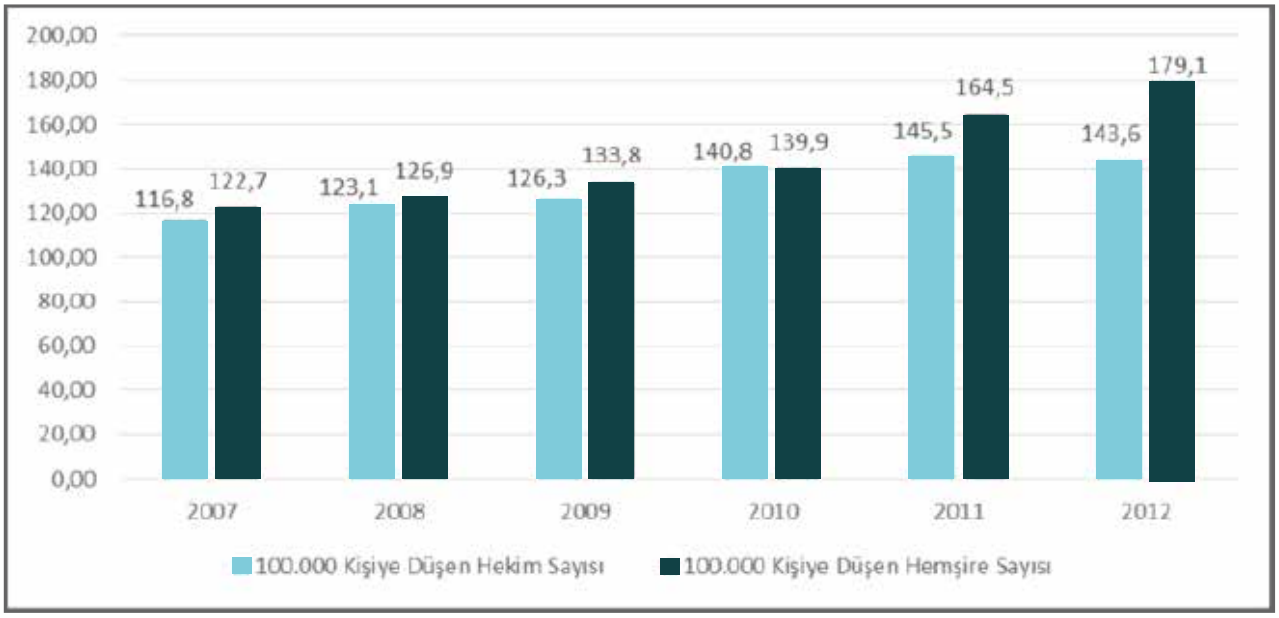

Kaynak: TÜİK, Sağlık İstatistikleri

Eylem Planı döneminde söz konusu hedeflere ulaşılmasını sağlamak üzere hekim ve hemşire sayısının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır. Sağlık personeli sayısında yaşanacak artış ile fiziki ve teknik altyapının iyileştirilmesi amacıyla yapılan kamusal yatırımların nihai hedefi olan sağlık hizmetlerinin tüm bireylere eşit şartlarda ulaşması sağlanabilecektir.

Kalkınmaya ilişkin en önemli sağlık göstergelerinden birisi de bebek ölüm oranlarıdır. Her ne kadar sağlık altyapısına dair yatırımlar ve personel sayısının artırılması ile sağlık hizmetlerine erişim kolaylaşsa da bebek ölüm oranlarının düşürülmesinde anne eğitimi son derece önemlidir.

TÜİK 2013 yılı verilerine göre bebek ölüm oranı ülkemizde ortalama 1000 canlı doğumda 10,8 olarak gerçekleşirken Bölgede 15,3 olarak gerçekleşmiştir. Bölge illeri arasında bebek ölüm oranının en fazla olduğu il binde 17,1 ile Van iken en az olduğu il binde 5,3 ile Tunceli'dir.

Bu doğrultuda, bölgede bebek ölüm oranlarının Onuncu Kalkınma Planı'nın 2018 yılı için hedeflediği binde 6 düzeyine ulaşmasını sağlamak üzere kadın doğum sağlık birimleri, mobil sağlık üniteleri ile kadın doğum ve çocuk hekimi sayısının artırılmasının yanı sıra anne-çocuk sağlığına ilişkin eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması da gerekmektedir.

2.4.5. İstihdam

Son yıllarda ülkemizde izlenen ekonomi politikalarının etkisiyle başta işsizlik ve istihdam alanlarında olmak üzere işgücü piyasasında ülke genelinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.
Bu gelişmelere karşın, başta gençler ve kadınlarda olmak üzere işgücüne katılımın ve istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması, kayıt dışı istihdamın önlenmesi, işgücü niteliğinin yükseltilmesi ve kırılgan istihdamın azaltılması hususları önemini korumaktadır.

Tablo 11: Temel İşgücü Göstergeleri (2009-2013) (%)

İller	2009			2010			2011			2012			2013		
	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı
Ağrı	48,0	10,1	43,2	48,5	11,7	42,8	52,4	10,9	46,7	52,0	8,0	47,9	57,1	6,8	53,2
Ardahan	60,6	4,2	58,0	55,3	7,5	51,2	59,1	7,4	54,7	60,0	4,4	57,3	62,8	5,8	59,1
Bingöl	43,3	17,8	35,6	46,3	12,5	40,5	51,2	9,6	46,3	50,7	8,3	46,5	54,6	7,0	50,8
Bitlis	42,9	14,3	36,8	44,1	16,3	36,9	48,2	11,1	42,9	46,7	9,1	42,4	46,5	10,6	41,5
Elazığ	45,3	18,1	37,1	47,7	12,6	41,6	48,3	10,3	43,3	50,1	9,0	45,6	53,1	7,8	48,9
Erzincan	54,1	7,6	50,0	53,4	6,1	50,1	52,8	5,6	49,8	50,0	5,7	47,2	51,1	6,7	47,7
Erzurum	51,0	7,9	47,0	52,0	6,5	48,6	49,4	6,5	46,2	48,0	6,5	44,9	50,0	6,6	46,7
Hakkâri	38,2	19,7	30,7	40,1	17,4	33,1	43,1	12,9	37,6	42,5	9,9	38,3	45,2	11,7	39,9
Iğdır	48,5	12,6	42,4	51,0	11,1	45,3	55,4	10,4	49,6	56,4	7,8	52,0	58,6	6,9	54,5
Kars	54,9	7,4	50,8	52,2	7,4	48,3	54,5	9,0	49,6	56,0	6,4	52,4	59,5	6,6	55,5
Malatya	48,6	14,6	41,5	47,8	9,5	43,3	47,4	9,2	43,1	49,9	6,8	46,5	54,1	7,8	49,9
Muş	41,4	16,2	34,7	42,1	16,4	35,2	46,4	11,5	41,1	44,3	8,9	40,3	46,0	10,4	41,2
Tunceli	46,0	18,6	37,4	45,3	11,5	40,1	48,7	9,3	44,2	51,7	7,6	47,7	54,0	8,1	49,7
Van	41,6	15,6	35,1	45,0	17,2	37,3	48,1	12,6	42,0	47,0	7,8	43,4	46,2	10,3	41,4
Türkiye	47,9	14,0	41,2	48,8	11,9	43,0	49,9	9,8	45,0	50,0	9,2	45,4	50,8	9,7	45,9

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler-İl Bazında Temel İşgücü Göstergeleri

2013 verilerine göre Doğu Anadolu Bölgesi'nde işgücüne katılma oranları en yüksek olan iller Ardahan (yüzde 62,8), Kars (yüzde 59,5) ve Iğdır (yüzde 58,6) illeri, en fazla işsizlik oranına sahip iller Hakkâri (yüzde 11,7), Bitlis (yüzde 10,6), Muş (yüzde 10,4) illeri ve istihdam oranının en fazla olduğu iller ise Ardahan (yüzde 59,1), Kars (yüzde 55,5) ve Iğdır (yüzde 54,5) illeridir.

Bu verilere göre Doğu Anadolu Bölgesi illerinin önemli bir kısmı, Onuncu Kalkınma Planı 2018 yılı hedefi olan yüzde 7,2'lik işsizlik oranını yakalamış durumdadır. Buna rağmen işgücüne katılıma ve istihdam oranları açısından çok uzak olmamakla birlikte illerin önemli bir kısmı yüzde 49,9'luk

istihdam ve yüzde 53,8'lik işgücüne katılıma hedefinin altında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 12: Eğitim Durumuna Göre İstihdam (15+ yaş) (Bin Kişi, 2013)

	Okuma yazma bilmeyen	Lise altı	Lise ve dengi meslek okulu	Yüksek öğretim	Toplam
TRA1 Bölgesi*	23	178	60	51	**313**
TRA2 Bölgesi	62	242	47	34	**385**
TRB1 Bölgesi	96	336	112	74	**618**
TRB2 Bölgesi	90	315	63	51	**519**
Bölge Toplamı	**271**	**1.071**	**282**	**210**	**1.835**
Türkiye	**1.110**	**14.450**	**5.133**	**4.831**	**25.524**

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri
**Bayburt Bölge illerine dâhil değildir.*

Doğu Anadolu Bölgesi'nde eğitim durumuna göre istihdam verileri irdelendiğinde bütün eğitim durumlarında istihdam edilen kişi sayısının ülke toplamlarının çok altında olduğu gözlemlenmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi dâhilindeki karşılaştırmada TRB1 Bölgesi bütün eğitim durumlarında istihdam sayısının en fazla olduğu bölge olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 13: İktisadi Faaliyet Koluna ve Bölgelere Göre İstihdam Edilenler (15+ Yaş) (Bin kişi)

Bölgeler	2010			2011			2012			2013		
	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
TRA1 Bölgesi*	200	28	126	158	41	126	128	37	142	139	35	139
TRA2 Bölgesi	177	28	99	192	47	105	192	48	124	208	58	119
TRB1 Bölgesi	208	76	201	193	102	225	219	101	238	275	109	234
TRB2 Bölgesi	159	56	199	210	84	202	231	89	201	200	111	209
Bölge Toplamı	**744**	**188**	**625**	**753**	**274**	**658**	**770**	**275**	**705**	**822**	**313**	**711**
Türkiye	**5.683**	**5.927**	**10.985**	**6.143**	**6.380**	**11.587**	**6.097**	**6.460**	**12.264**	**6.015**	**6.737**	**12.771**

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı
**Bayburt ili Doğu Anadolu Bölgesi illerine dâhil değildir.*

Tablo 14: İktisadi Faaliyet Koluna ve Bölgelere Göre İstihdam Edilenler (15+ Yaş) (Bin kişi)

	2010			2011			2012			2013		
	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
Bölge (%)	47,8	12,1	40,1	44,7	16,3	39,1	44	15,7	40,3	44,5	17,0	38,5
Türkiye (%)	25,2	26,2	48,6	25,5	26,5	48,1	24,6	26	49,4	23,6	26,4	50,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı
**Veri seti Doğu Anadolu Bölgesi illerine dâhil olmayan Bayburt ilini de kapsamaktadır.*

TÜİK 2013 verilerine göre TRA1, TRA2 ve TRB1 Düzey 2 Bölgelerinde tarım sektörü TRB2 Bölgesi'nde ise hizmetler sektörü en fazla istihdamı sağlamaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi toplam istihdam rakamlarına bakıldığında ise tarım ve hizmet sektörlerinin ayrı ayrı yüzde 40 civarlarında istihdam sağladığı, sanayi sektörünün istihdamının yüzde 15'ler seviyesinde seyrettiği görülmektedir. Ülkemiz toplam istihdamı içerisindeki sektörlerin payı göz önüne alındığında bölgenin tarım sektörü istihdamının hala çok yüksek düzeylerde olduğu görülmektedir.

TRB2 Bölgesinde yer alan Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illerinin işgücüne katılım ve istihdam oranlarının Doğu Anadolu Bölgesi'nin en düşük oranları olduğu görülmektedir. Bu oranların düşük olmasının nedenlerinden biri kırsaldan kente göç edip tarımdan kopan kadınların işgücüne dâhil olmamasıdır ki TRB2 Bölgesi'nde kadınların işgücüne katılım oranı sadece yüzde 20,4 düzeyindedir.

Tablo 15: Kadın İşgücü Göstergeleri(15+) (2009-2013)(%)

	2009			2010			2011			2012			2013		
	İşgücüne katılma oranı	İşsizlik oranı	İstihdam oranı	İşgücüne katılma oranı	İşsizlik oranı	İstihdam oranı	İşgücüne katılma oranı	İşsizlik oranı	İstihdam oranı	İşgücüne katılma oranı	İşsizlik oranı	İstihdam oranı	İşgücüne katılma oranı	İşsizlik oranı	İstihdam oranı
TRA1 Bölgesi*	33,1	3,6	32,0	33,9	3,4	32,7	28,8	3,1	27,9	27,2	3,8	26,1	30,7	4,5	29,3
TRA2 Bölgesi	29,2	2,4	28,5	28,3	3,2	27,4	31,6	3,5	30,5	33,7	3,3	32,6	38,6	5,2	36,6
TRB1 Bölgesi	23,1	14,8	19,7	26,3	11,6	23,2	25,4	9,9	22,8	31,4	8,1	28,9	38,0	8,0	35,0
TRB2 Bölgesi	13,7	8,0	12,6	17,4	13,4	15,1	22,7	8,8	20,7	21,9	4,5	20,9	20,4	4,6	19,5
Toplam	**23,4**	**7,4**	**21,6**	**25,4**	**8,1**	**23,3**	**26,3**	**6,9**	**24,5**	**28,0**	**5,5**	**26,5**	**31,3**	**6,2**	**29,4**

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler-İşgücü İstatistikleri
**Bayburt Bölge illerine dâhil değildir.*

TÜİK 2013 yılı işgücü göstergelerine göre kadınlarda işgücüne katılma oranı en az olan Düzey 2 Bölgesi TRB2 (yüzde 20,4), işsizlik oranı en fazla olan Düzey 2 Bölgesi TRB1 (yüzde 8,0) ve istihdam oranı en az olduğu Düzey 2 Bölgesi ise TRB2 (yüzde 19,5) bölgesidir. Bu oranın düşük olmasının nedenlerinden biri kadınların ekonomik faaliyetlere yeterince katılımının sağlanamamış olmasıdır.

TÜİK 2013 yılı kadınların işgücüne dâhil olmama nedenleri verilerine göre TRB2 Bölgesi'nde işgücüne katılıma ve istihdam oranlarının az olmasının en önemli nedenleri ev işiyle meşgul olmaları ve eğitim-öğretim düzeyinin yetersiz olmasıdır.

TÜİK 2013 işgücü istatistikleri eğitim durumuna göre kadın istihdamı verileri incelendiğinde kadın istihdamının en fazla olduğu eğitim düzeyi lise altıdır, en az olduğu eğitim düzeyi ise yükseköğrenimdir. Tüm eğitim düzeylerinde kadın istihdamı ülke geneli verilerinin çok altında seyretmektedir.

Tablo 16: Eğitim Durumuna Göre Kadın İstihdamı (15+ yaş) (Bin Kişi, 2013)

	Okuma yazma bilmeyen	Lise altı	Lise ve dengi meslek okulu	Yüksek öğretim	Toplam
TRA1 Bölgesi*	20	55	8	16	99
TRA2 Bölgesi	50	62	7	10	128
TRB1 Bölgesi	76	105	21	26	228
TRB2 Bölgesi	60	43	5	13	122
Bölge Toplamı	**206**	**265**	**41**	**65**	**577**
Türkiye	**817**	**3.899**	**1.163**	**1.763**	**7.641**

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri
**Bayburt Bölge illerine dâhil değildir.*

İşgücüne katılım ve istihdam oranlarının artırılması açısından bir yandan girişimciliği teşvik etmek üzere eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri ile fiziki ihtiyaçların karşılanması öte yandan bölgede faaliyet gösteren ve bölgeye yatırım yapma arzusundaki sanayicilerin önündeki en büyük engellerden birisi olan nitelikli eleman ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Bu çerçevede, mesleki eğitim merkezlerinin oluşturulmasına yönelik analiz çalışmaları, işletme geliştirme merkezleri yapımı ile nitelikli eleman istihdamı, yeni işletme kurulumu gibi hususlarda finansman desteği ihtiyacı bulunmaktadır.

2.5. TARIM

2.5.1. Toprak ve Su Kaynakları

Bölge nüfusunun ana geçim kaynaklarının başında tarımsal faaliyetler gelmektedir. Bölgenin 2.489.869 hektarlık işlenen tarım arazisi varlığı, ülkemiz toplam işlenen tarım arazisi varlığının yüzde 10,4'ünü oluşturmaktadır.

Bölgenin sahip olduğu yüksek rakım, kış mevsimi süresinin uzunluğu ve ortalama sıcaklığın düşük oluşu tarımsal ürün çeşitliliğinin ve faaliyetlerinin kısıtlı düzeyde kalmasına neden olmaktadır. Ancak bölgenin sahip olduğu geniş çayır-mera varlığı özellikle hayvancılık faaliyetleri açısından diğer coğrafi bölgelerle kıyaslandığında avantaj arz etmektedir. Öte yandan Malatya, Elazığ, Erzincan, Iğdır ve Van Gölü havzası bölgenin diğer illerine nazaran bitkisel üretim açısından daha büyük bir potansiyele sahiptir.

Bölge, 7.729.324 dekar çayır-mera alanı ile Türkiye çayır-mera alanının yüzde 52,9'unu oluşturmaktadır. Erzurum, Van, Ağrı ve Malatya illeri başta olmak üzere bölgenin çayır-mera varlığı açısından oldukça zengin olması dolayısıyla, özellikle doğal hayvancılık ürünleri açısından yüksek potansiyel ihtiva etmektedir. Ancak sahip olunan potansiyelin kullanımı için ıslah çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Islah çalışmaları kapsamında meralarda drenaj, gübreleme, tohum ekimi gibi faaliyetler gerçekleştirilmesi ve bu doğrultuda meraların uzun yıllar boyunca optimal şekilde kullanılması amacıyla çiftçilere mera yönetimi ile ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Ülkemiz genelinde yıllık yağış normali 646 mm civarındadır. Yıllara göre yağış dağılımı incelendiğinde, kurak geçen 2006, 2007 ve çok kurak geçen 2008 yıllarından sonra 2009 yılından itibaren yurdumuzun daha yağışlı bir döneme girdiği görülmektedir. 2009-2012 yılları arasında geçen daha yağışlı dönemin ardından 2013 yılında bir önceki yıla oranla yaklaşık yüzde 13 oranında azalma yaşanmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi'ne bakıldığında ise 2012 yılı yağışı 544 mm iken 2013 yılında bu rakam 451 mm olarak kaydedilmiştir. Bölgede yağışlarda uzun yıllar ortalamasına göre yüzde 23, geçen yıl yağışlarına göre ise yüzde 17 oranında azalma gözlenmiştir.

Grafik 16: Yıllara Göre Yağış Dağılımı (2013)

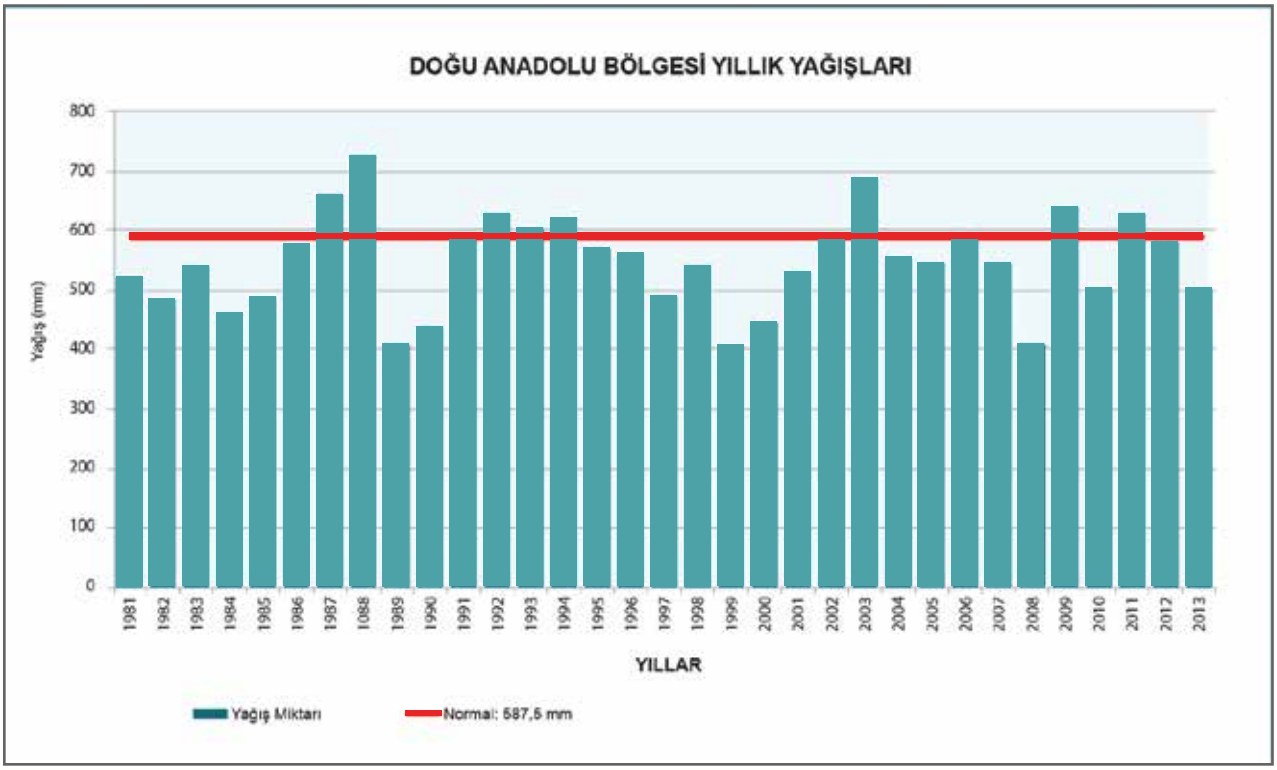

Kaynak: MGM 2013 Yağış Değerlendirmeleri

Doğu Anadolu Bölgesi, 2013 yılı verilerine göre İç Anadolu Bölgesi'nin ardından ülkemizin en az yağış alan ikinci bölgesi ve uzun yıllar verileri açısından ise ülkemizin en az yağış alan üçüncü bölgesi konumundadır. 2013 yılı verilerine göre bölgenin en fazla yağış alan illeri Bitlis ve Hakkâri iken en az yağış alan illeri ise Elazığ, Erzurum ve Iğdır'dır.

Murat, Karasu, Çoruh, Aras, Kura ve Zap nehirleri ile Van Gölü, Çıldır Gölü ve Hazar Gölü gibi önemli su kaynakları, bölgeyi su kaynaklarına sürdürülebilir bir şekilde erişim konusunda avantajlı kılmaktadır. Bölge, 49.529,5 hm^3/yıl yer üstü su kaynağı ve 1.238,4 hm^3/yıl yer altı su kaynağı olmak üzere toplam 50.767,9 hm^3/yıl su kaynağına sahiptir

Tablo 17: Bölge İlleri Su Kaynakları Potansiyeli

Bölgeler	Su Kaynağı (hm^3/yıl)		
	Yer Üstü Suları	Yer Altı Suları	Toplam Su Potansiyeli
DSİ 8. Bölge Müdürlüğü (Ağrı, Erzincan, Erzurum)	11.685,0	433,0	12.118,0
DSİ 9. Bölge Müdürlüğü (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	22.473,4	204,3	22.677,7
DSİ 17. Bölge Müdürlüğü (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	12.397,1	397,1	12.794,2
DSİ 24. Bölge Müdürlüğü (Ardahan, Kars, Iğdır)	2.974,0	204,0	3.178,0
Doğu Anadolu Bölgesi	49.529,5	1.238,4	50.767,9

Kaynak: www.dsi.gov.tr/bolgelerimiz

Su kaynakları açısından ülkemizin geri kalanına kıyasla zengin sayılabilecek olan bölgede, tarımsal sulama yönünden bahsedilen kaynaklar etkin olarak kullanılamamaktadır. Kaynakların etkin bir şekilde kullanılamamasının temel sebebi ya mevcut sulama altyapısının eskimiş ve kullanılamaz hale gelmiş olması ya da bazı yörelere sulama altyapısının ulaşmamış olmasıdır.

Bölgede 2014 verilerine göre, DSİ tarafından yapılmış olan sulama altyapısı ile 363.983 ha alan sulamaya açılmıştır. Ayrıca 2014 yılı yatırım programında yer alan projelerin tamamlanması ile ilave 165 bin ha alan, Eylem Planı döneminde sulamaya açılacaktır. Bununla birlikte mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen yatırımlar ve halk sulamaları ile küçük ölçekli sulama faaliyetleri de yapılmaktadır.

Küresel ısınmanın son yıllarda etkisini giderek artırması da dikkate alınarak özellikle meyvecilik faaliyetlerinin yaygın olduğu ve su ihtiyacının giderek arttığı Malatya, Elazığ ve Erzincan illeri başta olmak üzere sulanan arazi varlığının artırılması ve kaynak israfının asgari düzeye indirilmesi için kapalı sulama sistemlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu çerçevede, Eylem Planı süresi içerisinde devam eden büyük ölçekli sulama projelerinin tamamlanması ve küçük ölçekli sulama işlerine ilişkin olarak yerel yönetimlerin desteklenmesi önem arz etmektedir.

2.5.2. Taşkın Koruma

Doğu Anadolu Bölgesi'nin yer altı ve yer üstü su kaynakları açısından oldukça zengin bir bölge olması bölgenin temel ekonomik sektörü olan tarım için büyük avantajlar sağlamasına karşın, yağışlar, mevsimsel sıcaklık değişimleri gibi doğal durumlarla birlikte yanlış arazi kullanımları,

dere yataklarına yönelik yanlış müdahaleler, uygun olmayan yer seçimi kararları gibi etkenler yerüstü su kaynaklarından ortaya çıkan taşkın sorunlarına neden olmaktadır.

Taşkınlar bölgede özellikle tarımsal nitelikleri açısından önem taşıyan Iğdır ve Muş ovaları için büyük sorun teşkil etmektedir. Bununla birlikte yer üstü su kaynağının olduğu birçok alanda taşkın sorunları mevcut olup, bu konuda Devlet Su İşleri Bölge Müdürlükleri'nin yürütmüş olduğu taşkın koruma çalışmaları bulunmaktadır.

Tablo 18: DSİ Tarafından Yürütülen Taşkın Koruma, Erozyon ve Rusubat Kontrol İşleri (2014)

İnşa ve İşletme Halindeki Taşkın Koruma, Erozyon ve Rusubat Kontrol Tesisleri				
İller	İşletme Halindeki Tesisler		İşletme Halindeki Tesisler	
	Koruduğu Alan (ha)	Koruduğu Yerleşim Yeri Adedi	Koruduğu Alan (ha)	Koruduğu Yerleşim Yeri Adedi
Ağrı	3.117	23	2.016	66
Ardahan	0	9	31	74
Bingöl	0	2	603	33
Bitlis	0	0	534	27
Elazığ	0	3	3.262	57
Erzincan	0	14	9.701	96
Erzurum	10.730	88	12.642	228
Hakkâri	0	4	163	12
Iğdır	0	1	70.560	18
Kars	0	4	86	52
Malatya	0	0	781	58
Muş	0	1	1.205	46
Tunceli	0	1	728	29
Van	0	7	240	36
Bölge Toplamı	**13.847**	**157**	**102.552**	**832**

Kaynak: www.dsi.gov.tr/bolgelerimiz

Bölgede DSİ tarafından işletme halinde olan tesisler toplam 102.552 ha alan ve 832 adet yerleşme birimini korumakla birlikte, inşaat halindeki tesislerin tamamlanmasıyla toplam 116.399 ha alan ve 989 adet yerleşim birimi taşkınlardan korunmuş olacaktır.

Ayrıca bitkisel üretim potansiyeli yüksek olan Iğdır Ovası'nda, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Iğdır Projesi kapsamında 3.740 ha alan ve 23 köy için taşkın koruma çalışmaları yapılmaktadır. Muş Ovası için de Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Murat-Karasu nehrinin 54,9 km'lik kısmında taşkın önlemeye yönelik yatak ıslah çalışmaları yapılacaktır.

2.5.3. Bitkisel Üretim

Bölgenin sahip olduğu coğrafi koşullar ve iklim şartları sonucunda kısıtlı kalan tarımsal ürün çeşitliliği ve veriminin yanı sıra tarım arazisi varlığının çok küçük parçalar halinde kullanılıyor olması tarım sektöründeki üretkenlik ve verimliliği azaltmaktadır. Bununla birlikte, yükseltinin bölgenin diğer illerine kıyasen daha düşük olduğu Elazığ, Erzincan, Iğdır ve Malatya illeri başta meyve ve sebze üretimi olmak üzere önemli bir potansiyel ihtiva etmektedir. Ayrıca bölge, hayvancılık açısından uygun koşullara sahip olması nedeniyle yem bitkileri üretiminde ülkemizin öncü bölgesi konumundadır.

Grafik 17: Ekilen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkiler Alanı (2013)

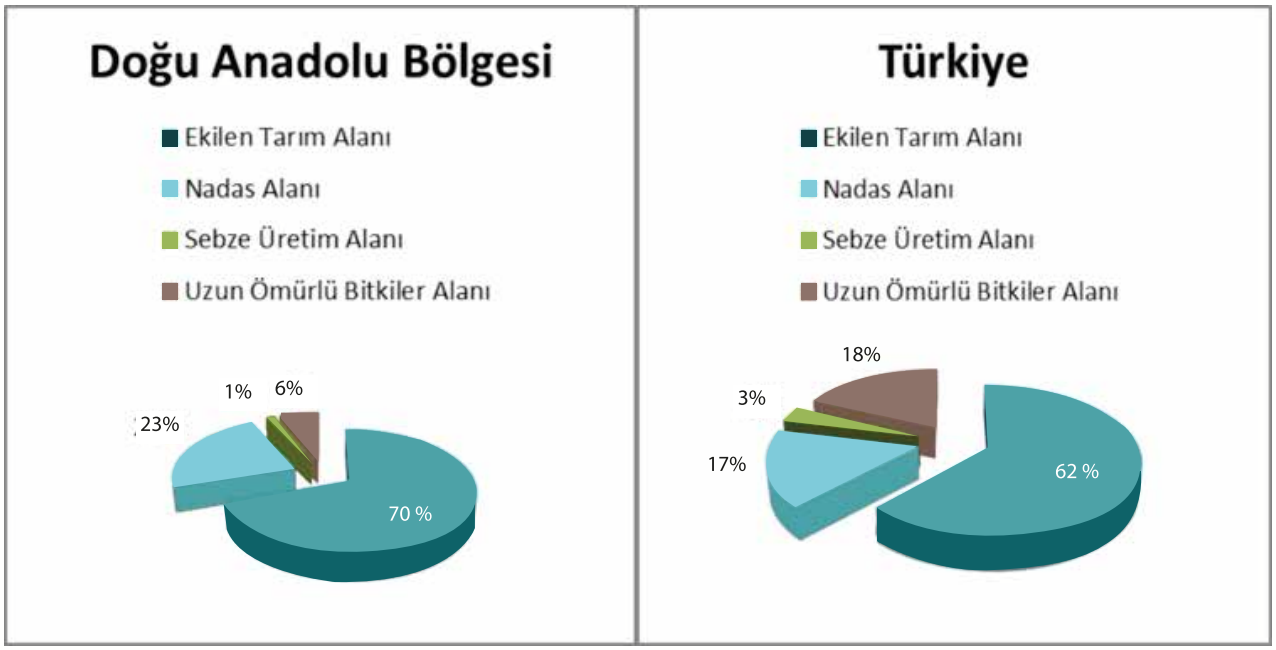

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri

Erzurum, tarımsal arazi varlığı bakımından bölgede en fazla alana sahip il olmakla birlikte, bitkisel üretim değerleri açısından Malatya en fazla katma değer üreten il konumundadır. Bu durumun ortaya çıkmasında, Erzurum'da daha çok yem bitkileri ve hububat üretimi, Malatya'da ise meyve üretiminin baskın olması yatmaktadır. Ardahan ili ise, bitkisel üretimde bölgenin en geride kalan ili olmasına rağmen, çayır-mera ve yayla arazi varlığının geniş ve zengin nitelikli olması halkın hayvancılığa daha fazla yönelmesinde etkilidir. Zira 2013 yılı kişi başına hayvansal üretim değerleri bakımından Ardahan ili 2.192 TL ile bölge illeri arasında ilk sırada yer almaktadır. Ardahan'ın ardından gelen Kars ilinin de kişi başına hayvansal üretim değeri 1.161 TL olduğu dikkate alınırsa ilin, hayvancılık sektöründe bölge için önemi daha iyi anlaşılabilecektir.

Çayır-mera varlığının çok geniş olmasının yanı sıra bölgenin ekonomik faaliyetlerinin sınırlı olması nedeniyle hayvancılığın alternatif maliyetinin düşük olması, hayvancılığı bölge için çok daha önemli bir sektör haline getirmektedir. Çayır-mera varlığından elde edilen yem girdisinin yanı sıra yem bitkileri üretiminin çeşitlendirilerek artırılması bölge hayvancılığının gelişiminde kilit bir role sahip olacaktır.

Yem bitkileri üretiminde son on yılda verilen desteklerin artışına paralel olarak önemli bir yükseliş yaşandığı gözlenmektedir. 2002 yılı başlarında yaklaşık 1,8 milyon dekar arazide yem bitkileri üretimi yapılırken 2013 yılında toplam 6,1 milyon dekar arazide üretim yapılır hale gelmiştir. Söz konusu dönemde özellikle süt sığırcılığı açısından önem ihtiva eden silajlık mısır üretimi sıfır seviyesinden yaklaşık 160 bin dekar seviyesine ulaşmıştır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın katma değerinin artırılması açısından çayır-mera varlığının ıslah edilerek kullanımının artırılmasının yanı sıra, yem bitkileri üretiminin artırılması ve yem bitkilerinde son yıllarda yaşanan fiyat dalgalanmalarının önüne geçilmesi son derece elzemdir.

Grafik 18: Doğu Anadolu Bölgesi Yem Bitkileri Üretimi Alanı ve Destek Tutarları (2002-2013)

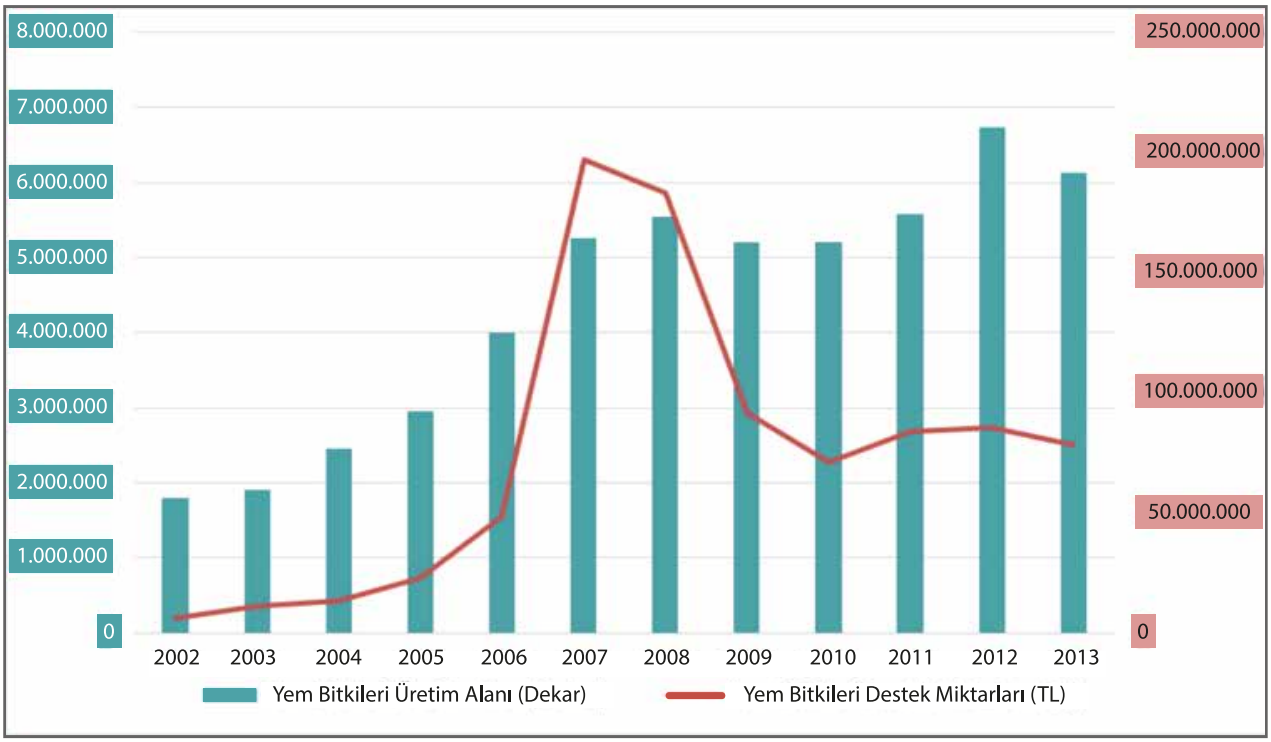

Kaynak: TÜİK ve GTHB Tarım İstatistikleri

Bölge meyveciliği irdelendiğinde; Malatya ve Elazığ illerinin diğer illerden ayrıştırılarak incelenmesi gerekmektedir. Malatya ve Elazığ illeri, bölgenin toplam kurulu meyve bahçesi alanının yüzde 78,8'ine sahip bulunmaktadır. Malatya ili ise tek başına bölgenin toplam kurulu meyve bahçesi alanının yüzde 61,7'sine sahiptir.

TÜİK 2013 verilerine göre, ülkemizde 1.156.132 dekar alanda 780.000 ton kayısı yetiştirilmekteyken, bunun 483.606 tonluk bölümü 873.556 dekar alanda bölgede gerçekleştirilmektedir. Malatya ili tek başına bölge kayısı üretiminin yaklaşık yüzde 85'ini ve ülke kayısı üretiminin ise yaklaşık yüzde 50'sini karşılamaktadır.

"2013 Ekonomi Bakanlığı Kuru Kayısı Sektör Raporu"na göre, ülkemizin yüzde 76,8'lik pay ile söz konusu ürünün ihracatında birinci sırada yer aldığı, ülkemizi sırasıyla Tacikistan, Almanya ve Fransa'nın takip ettiği görülmektedir. Kuru kayısı, kuru meyve sektörümüzün önemli geleneksel ihraç ürünlerinden birisidir. Kuru kayısı ihracatımızda dikkati çeken bir diğer husus da ihracatımızın belirli ülkelere yoğunlaşmasıdır. Dünyanın en önemli kuru kayısı ithal eden ülkeleri incelendiğinde, ülkemizin de en önemli ihraç pazarlarından olan ABD'nin ilk sırada yer aldığını ve bu ülkeyi sırasıyla Rusya Federasyonu, Fransa, Almanya ve İngiltere'nin izlediği görülmektedir.

Malatya, Türkiye'nin en önemli kayısı üretim merkezi olması itibarıyla, kuru kayısı ihracatımızda özel bir öneme sahiptir. Türkiye yaş kayısı üretiminin yarıdan fazlasını sağlayan bu ilimizde üretim yoğun olarak kuru kayısıcılığa yönelik olup, üretilen kayısının önemli bir bölümü kurutulmakta ve kurutulan kayısının yaklaşık yüzde 90-95'i ihraç edilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, gerek ağaç sayısı gerekse yaş ve kuru kayısı üretim miktarları ile Malatya sadece ülkemizin değil bütün dünyanın kayısı üretim merkezi konumunda bulunmaktadır.

Mevcut göstergeleri Malatya ve Elazığ illeri kadar yüksek seviyede olmasa da Bitlis, Erzincan, Iğdır ve Van illeri de meyvecilik faaliyetleri açısından potansiyeli yüksek iller arasında yer almaktadır. Buna rağmen meyvecilik kültürünün yaygın olmamasından ve depolama koşullarının yetersiz oluşundan ötürü mevcut potansiyel gerektiği gibi kullanılamamaktadır. Bu doğrultuda, meyvecilik faaliyetlerinin yaygınlaştırılması açısından demonstrasyon projelerinin uygulanması, teorik-pratik eğitim faaliyetleri ve meyve depolama kapasitesinin artırılması gerekmektedir.

Bölge, sebzecilik faaliyetleri açısından iklim koşulları sebebiyle dezavantajlı konumdadır. Ancak bölgenin aktif tektonik sahalardan biri olması ve çok sayıda derin kırıkların gelişmesinden dolayı jeotermal sistemlerin bulunması, bölgede örtü altı sebzeciliği elverişli kılmaktadır. Özellikle Diyadin, Erciş, Çaldıran, Pasinler, Güroymak, Ilıcalar (Bingöl) v.b. yerleşimlerde jeotermal kaynakların mevcut olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, yukarıda zikredilen sebeplerden ötürü daha fazla sahada jeotermal kaynağın var olduğu tahmin edilmekte, yeterli sondaj çalışmalarının yapılmamış olması potansiyelin gün ışığına çıkmasını engellemektedir. Bu doğrultuda, hem sebzecilik faaliyetlerinde yaşanan sıcaklık sorununun giderilmesi hem de enerji ve turizm

sektörlerinde kullanılabilmesi açısından sondaj çalışmalarına yapılan yatırımların artırılması gerekmektedir.

2.5.4. Hayvancılık

Doğu Anadolu Bölgesi'nde tarımsal faaliyetler içerisinde gelir ve istihdam açısından en büyük paya sahip sektör hayvancılıktır.

Hayvan varlığı açısından bölge, küçükbaş hayvancılıkta yüzde 26,2 ve büyükbaş hayvancılıkta yüzde 21 ile ülkemizin bu iki hayvancılık alt sektöründe en fazla hayvan varlığına sahip bölgesi konumundadır. Arıcılıkta ise ülkemiz toplam kovan sayısının yüzde 15,1'i ile Ege Bölgesi, Karadeniz Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi'nin ardından dördüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 19: Hayvan Varlıkları (adet) (2013)

	Büyükbaş Sayısı	Küçükbaş Sayısı	Kanatlı Sayısı	Arıcılık (Kovan)
Doğu Anadolu Bölgesi	3.064.358	10.064.358	9.210.326	1.003.656
Türkiye	14.532.848	38.509.795	270.100.728	6.641.348
Bölge/Türkiye (%)	21	26,2	3,4	15,1

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri

Büyükbaş hayvan varlığının yüzde 14,3'ünü kültür ırkı, yüzde 58,5'ini melez ırk ve yüzde 27,3'ünü ise yerli ırk oluşturmaktadır. Düşük sayıda olan kültür ırkı hayvan varlığı, hayvan başına alınan et ve süt veriminin düşük olması sonucunu doğurmakta ve diğer bölgelere nazaran bölgede hayvancılık üretim maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Üretim maliyetlerinin düşürülerek hayvancılık sektörünün katma değerinin bölge açısından artırılması için kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısının suni tohumlama çalışmaları ile yükseltilmesi önem arz etmektedir.

TÜİK 2009 yılı verilerine göre bölgede; büyükbaş hayvancılıkta hayvan başına 187 kg olan et verimi, ülke ortalaması olan 217 kg'ın altında iken küçükbaş hayvancılıkta hayvan başına 20 kg ile ülke ortalaması olan 19 kg'ın üzerinde seyretmektedir. Büyükbaş hayvancılıkta et veriminin düşük olması, ırk özellikleri, bakım-besleme şatlarının iyi olmaması ve besi hayvancılığının iyi koşullarda yapılamamasıyla açıklanabilir. Bakım-besleme koşullarının iyileştirilmesi amacıyla mevcut işletmelerin modernizasyonu ve modern işletmelerin kurulması gerekmektedir.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta fiyat dalgalanmalarının önüne geçilmesi, hayvan hareketlerinin kontrolü ile ekonomik olarak kayıplara neden olan hayvan hastalıkları ve insan sağlığını doğrudan etkileyen zoonoz hastalıklarının yayılmasının önlenmesi son derece önemlidir. Bu çerçevede, hayvan hareketliliğini engellemek ve kontrol altında tutmak adına hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı illerde ruhsatlı hayvan pazarlarının ve borsalarının kurulması gerekmektedir.

Geniş çayır-mera alanları büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin yanı sıra arıcılık faaliyetlerinde de bölgenin önemli bir avantaja sahip olmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra endemik bitki zenginliği bölgenin arıcılık ürünlerinin daha kaliteli olmasını sağlamaktadır.
Dünyada 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 80 milyon kovandan yılda 1,6 milyon ton bal üretilmektedir. Türkiye ise, 6,0 milyon dolayında kovan sayısı ve 88.162 ton bal üretimi ile dünyada ikinci sıradadır. Bal ithal eden ülkeler incelendiğinde dünya bal ithalatının yüzde 48'ini Almanya, İngiltere, Suudi Arabistan, Fransa, İtalya ve İspanya'nın yaptığı görülmektedir. Türkiye, Almanya'nın ithal ettiği yıllık bal miktarının sadece yüzde 1,8'ini ve Suudi Arabistan'ın ithal ettiği yıllık bal miktarının ise sadece yüzde 3,6'sını karşılamaktadır.
Ülkemiz mevcut kovanlarının yüzde 15'inin bölgede bulunmasının yanı sıra üretilen balın da yüzde 12'si bölgeden sağlanmaktadır. Kovan başına düşen ortalama bal miktarının dünya ortalaması 20 kg iken ülkemiz genelinde bu miktar 14,2 kg ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise 11,3 kg'dır.
Bölgenin arıcılıkta yaşadığı sorunlar yalnızca bal üretiminde yaşanan kovan başına verim ile sınırlı değildir. Bal mumu, propolis, arı sütü, arı zehri gibi ilaç ve kozmetik sanayiinin önemli girdileri arasında yer alan ürünler bölgede neredeyse hiç üretilmemektedir. Bu nedenle, bal verimliliğinin artırılması ve diğer arı ürünlerinin üretiminin yaygınlaştırılması amacıyla kovanların niteliğinin iyileştirilmesi ile eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir.

2.5.5. Su Ürünleri

Van Gölü ve Keban Baraj Gölü, Doğu Anadolu Bölgesi'nin iç su balıkçılığı üretiminin yüksek olmasında önemli bir yere sahiptir. Doğu Anadolu Bölgesi, kültür balıkçılığı açısından ülkemiz toplam içsu üretiminin yüzde 12,4'ünü ve içsularda yapılan toplam avcılığın yüzde 32,9'unu karşılamaktadır. 2013 yılı verilerine göre bölgede avcılık ile elde edilen toplam 11.558,3 ton su ürününün yaklaşık 8.692 tonunu Van Gölü'nden elde edilen inci kefali oluşturmaktadır. Kültür balıkçılığında ise 29.038,6 tonluk bölge üretiminin yaklaşık 14.286,3 tonu Elazığ, 4.350 tonu ise Malatya'da üretilmektedir.

Tablo 20: Su Ürünleri İçsu Üretimi (ton) (2013)

	Kültür Balıkçılığı	Avcılık
Bölge	29.038,6	11.558,3
Türkiye	233.393,9	35.074,4
Bölge/Türkiye (%)	12,4	32,9

Kaynak: TÜİK, Su Ürünleri İstatistikleri

Su ürünleri sektörünün en önemli sorunu, maliyeti değişkenlik gösteren yemin bölge dışından temin edilmesi ve yavru balık fiyatlarının yüksek olmasıdır. Bu nedenle, yavru balık ve yem üretiminin

bölge içinde gerçekleştirilmesini sağlamak sektörün karlılığı açısından önem taşımaktadır.

2.5.6. Ormancılık

Doğu Anadolu Bölgesi orman varlığı, Türkiye toplam orman varlığının yüzde 11'ini (1,7 milyon ha) oluşturmaktadır. Bölgedeki orman varlığının yüzde 32'sini normal ormanlar, yüzde 68'ini ise bozuk ormanlar oluşturmaktadır.

Tablo 21: Bölge Orman Varlığının Dağılımı (ha) (2012)

	Normal Orman	Bozuk Orman	Ormansız Alan	Toplam Ormanlık Alan	Genel Alan
Ağrı	0	5.905	1.082.070	5.905	1.087.975
Ardahan	22.980	7.773	516.914	30.753	547.667
Bingöl	46.698	218.228	540.698	264.926	805.624
Bitlis	70.821	90.539	621.715	161.360	783.075
Elazığ	47.494	138.986	1.040.989	186.480	1.227.469
Erzincan	32.898	125.038	1.018.105	157.935	1.176.040
Erzurum	82.988	148.639	2.246.165	231.626	2.477.791
Hakkâri	38.616	113.617	601.425	152.233	753.658
Iğdır	0	161	533.844	161	534.005
Kars	29.581	6.419	772.806	36.000	808.806
Malatya	47.382	140.745	1.062.648	188.127	1.250.775
Muş	6.786	66.080	812.152	72.866	885.018
Tunceli	120.342	87.325	550.308	207.667	757.975
Van	4.795	23.495	2.108.314	28.290	2.136.604
Bölge Toplamı	**551.380**	**1.172.947**	**13.508.151**	**1.724.327**	**15.232.478**

Kaynak:www.ormansu.gov.tr/teskilatimiz/ormangenelmudurlugu/bolgemudurlukleri/ormanlarimiz/ormanvarligi

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerin orman varlıkları bölgenin iklimsel ve topografik şartları nedeniyle nispeten kuraklığa ve soğuğa dayanıklı ağaçlardan oluşmaktadır. Bölge ormanlarındaki belli başlı ağaç türleri; meşe, karaçam ve ardıçtır.

Bölgede en az orman alanına sahip il Iğdır (161 ha) iken en çok orman alanına sahip il ise Bingöl (264.926 ha) dür. Türkiye'de orman varlığının artırılması için bölgede de ağaçlandırma ve bozuk ormanların rehabilitasyon çalışmalarının hızlandırılarak devam etmesi gerekmektedir.

2.6. SANAYİ

Son yıllarda ülkemizde sanayi alanında önemli gelişmeler yaşanırken, Doğu Anadolu Bölgesi de bir gelişim göstermiştir. Bununla birlikte bölge sanayisinin mevcut durumunun sahip olunan potansiyeli tam olarak yansıttığı söylenemez. Gayrisafi Katma Değer verilerinin sektörel dağılımı incelendiğinde sanayi sektörü verilerinde 2004-2011 arasında özellikle TRB1 Bölgesi'nde önemli bir artış yaşadığı görülmektedir.

Grafik 19: GSKD Sanayi Verileri (Bin TL) (2004-2011)

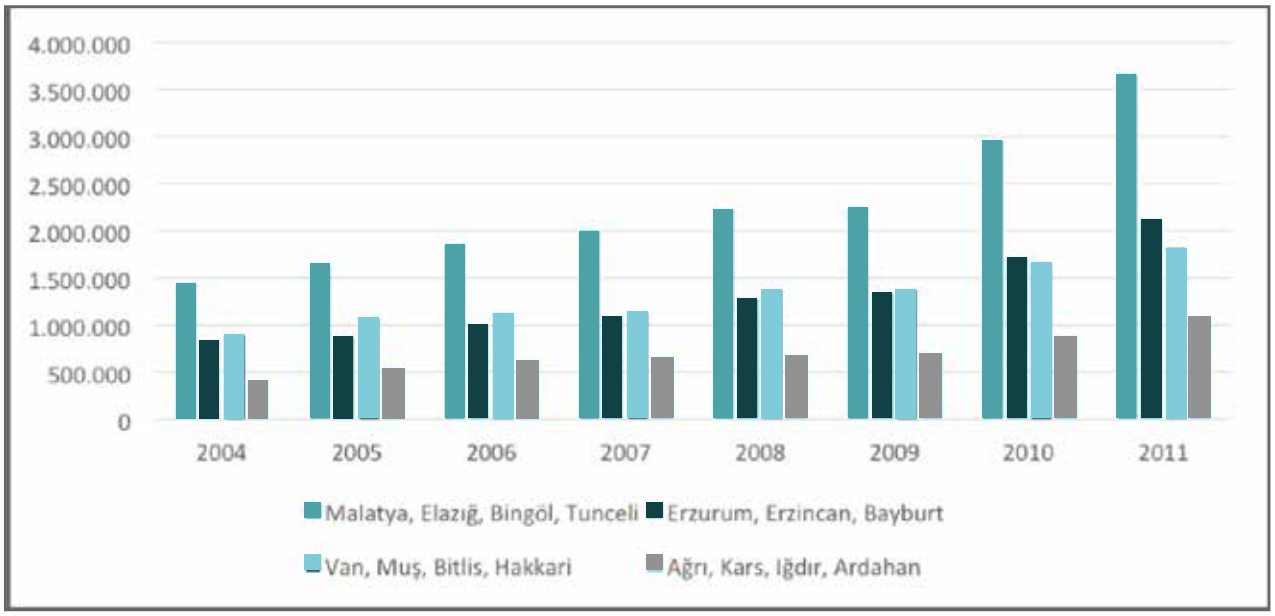

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar

GSKD sanayi rakamları açısından Doğu Anadolu Bölgesi kapsamında yer alan tüm Düzey 2 Bölgeleri 2004-2011 döneminde iki katın üzerinde artış yaşamıştır. 2011 GSKD verileri uyarınca sanayi sektörünün toplam GSKD içerisindeki payı TRB1 ve TRA1 bölgelerinde yüzde 20 seviyelerinde gerçekleşirken, TRB2 ve TRA2 bölgeleri için yüzde 15 civarında seyretmektedir. 2011 yılında, GSKD değeri 3,6 milyar TL ile TRB1 Bölgesi'nde en yüksek değere sahip iken, TRA2 Bölgesi'nde 1,1 milyar TL ile en düşük değere sahiptir.

Grafik 20: Kişi Başı GSKD Verileri (TL) (2007-2011)

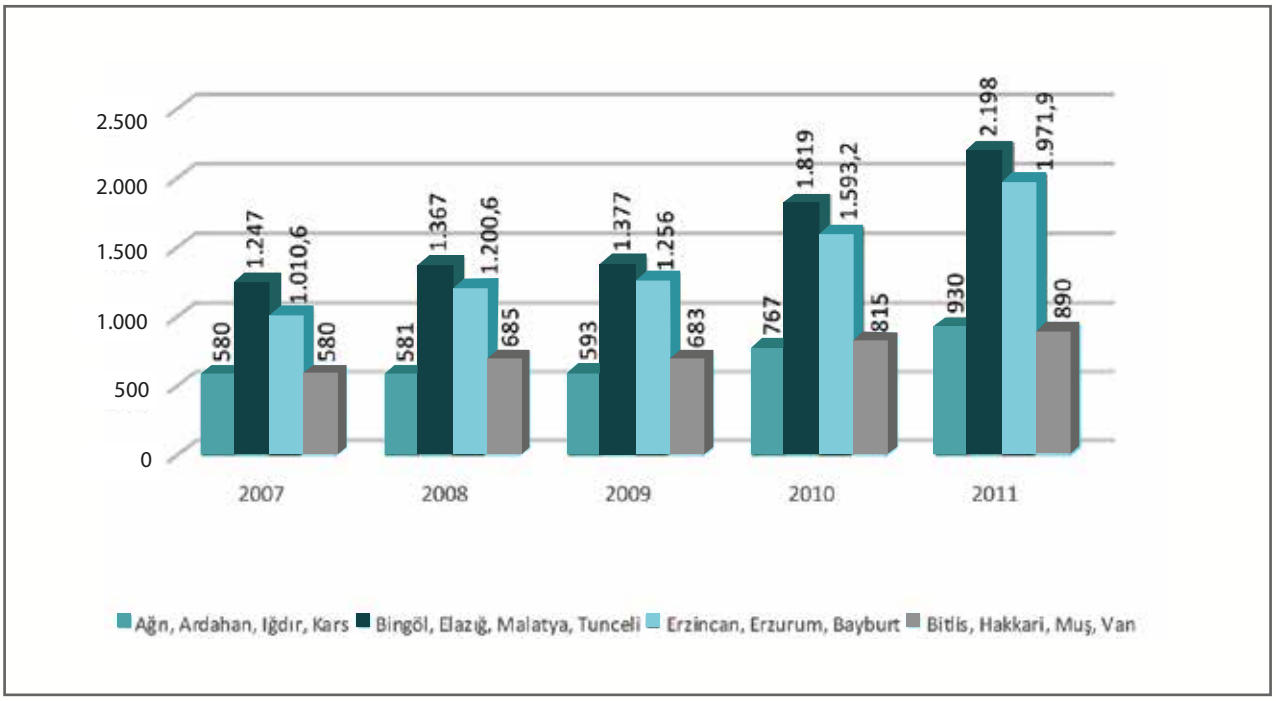

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar

Anılan dönemde Doğu Anadolu Bölgesi sanayi sektöründe kişi başına en yüksek GSKD değeri 2.198 TL ile TRB1 Bölgesi'nde ve en düşük GSKD değeri ise 890 TL ile TRB2 Bölgesi'nde hesaplanmıştır.

Ülkemiz sanayi işletmelerinin yüzde 48'i Marmara Bölgesi'nde, yüzde 17'si İç Anadolu Bölgesi'nde, yüzde 14'ü Ege Bölgesi'nde, yüzde 8'i Akdeniz Bölgesi'nde, yüzde 6'sı Karadeniz Bölgesi'nde, yüzde 5'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ve yalnızca yüzde 2'si Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan sanayi işletmelerinin büyük bir kısmının bölgenin batısında özellikle Elazığ ve Malatya ile önemli kent merkezlerinden birisi olan Van ilinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Grafik 21: Sanayi Sicil Kaydına Göre Firma Sayısı (2013)

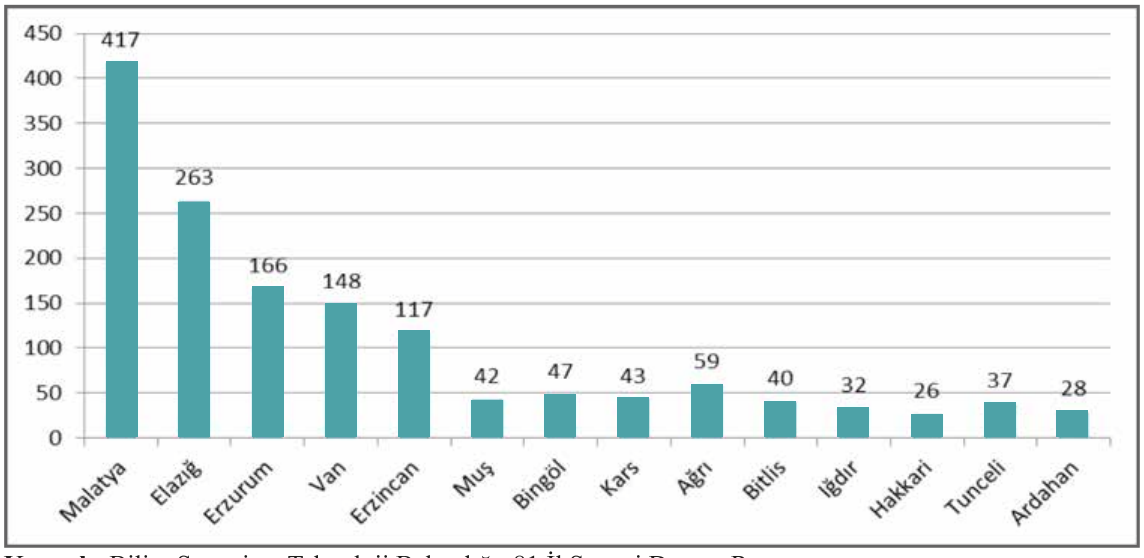

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 81 İl Sanayi Durum Raporu

TÜİK 2012 verilerine göre, ülke genelinde sanayi sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 6,5 milyon kişi olup bu sayı Doğu Anadolu Bölgesi'nde 275 bin kişidir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan 2013 yılı 81 İl Sanayi Durum Raporu verilerine göre bölgede sanayi sicil kayıtlı işletmelerin toplam istihdamı yaklaşık 42 bin kişi olup iller bazındaki dağılımı aşağıdaki grafikte verilmektedir.

Grafik 22: Sanayi Sicil Kaydına Kayıtlı Firmalarda Çalışan Sayısı (Kişi) (2013)

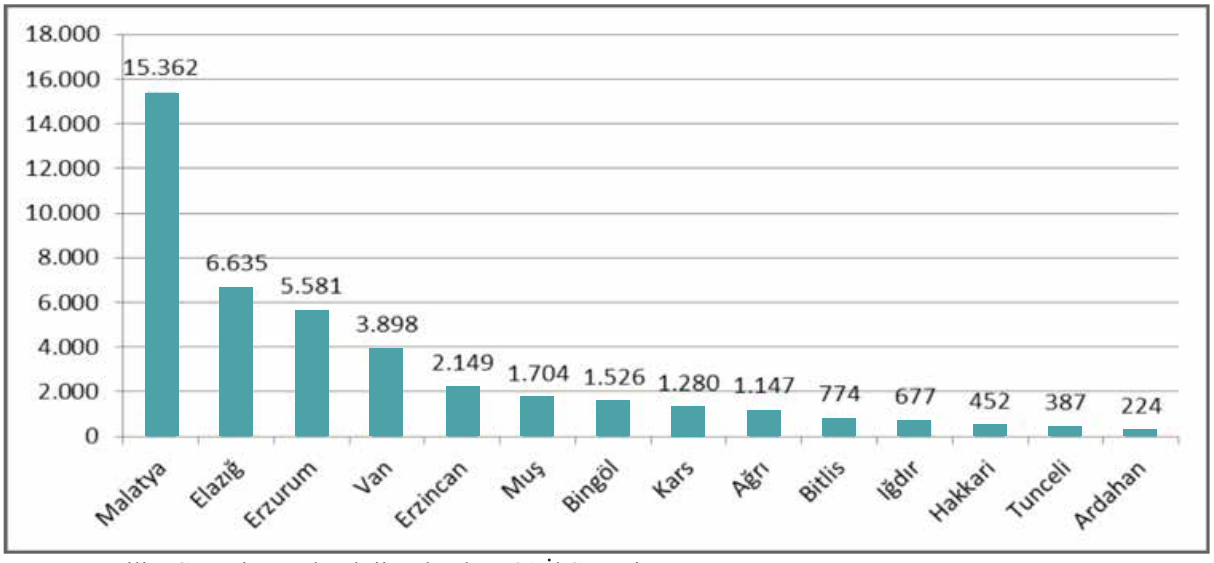

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 81 İl Sanayi Durum Raporu

Sanayi işletmelerinin ve çalışan sayılarının bölgenin doğusundan batısına doğru gittikçe artış göstermesiyle birlikte mevcut işletmelerin ölçeği de artmaktadır. En düşük sanayi istihdamının bulunduğu Ardahan ilinde işletme başına ortalama istihdam sayısı 8 iken en fazla sanayi istihdamının bulunduğu Malatya ilinde bu sayı 36,8 düzeyindedir.

Grafik 23: Sanayi Sektörü Elektrik Tüketiminde Yaşanan Kümülatif Değişim (%) (2004-2012)

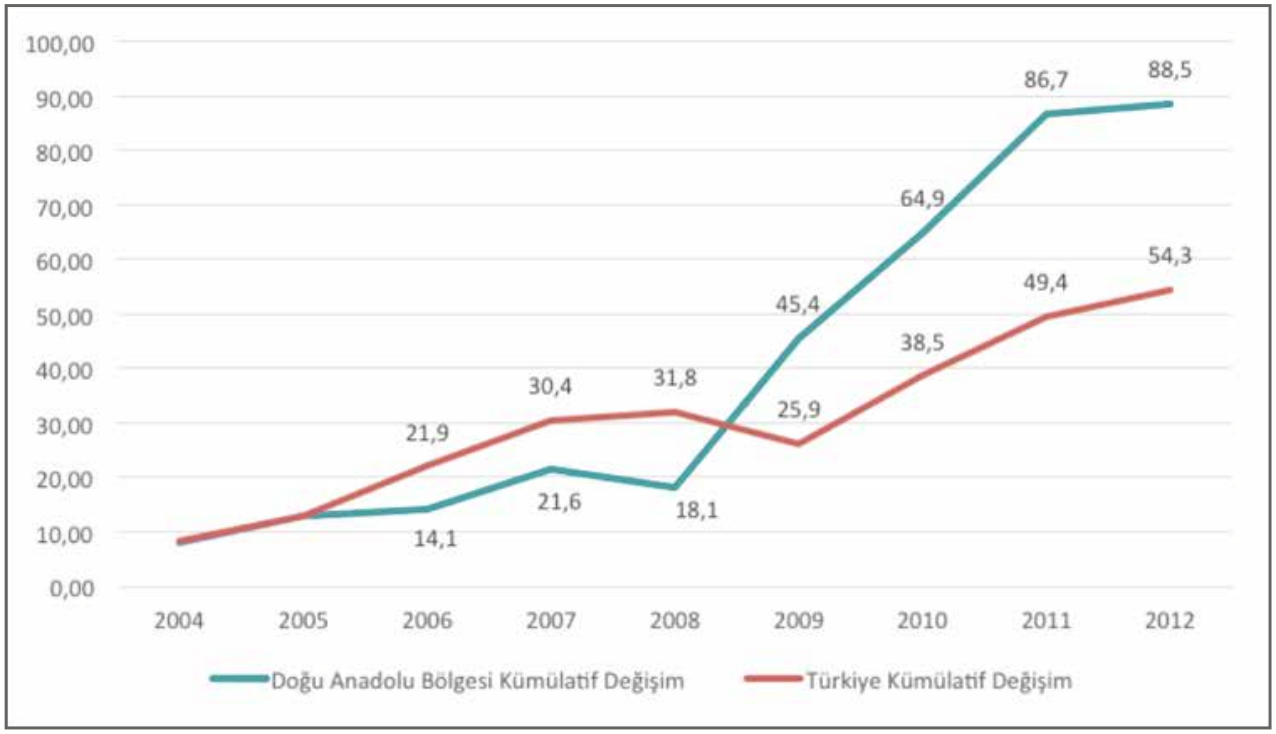

Kaynak: TÜİK, Kullanım Yerine Göre Elektrik Tüketimi

Bilindiği üzere sanayi sektörünün elektrik tüketimi ile bu sektörün gelişimi ve dolayısıyla bir bölgenin ekonomik büyümesi arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ülkemizin ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin 2004-2012 yılları arasındaki sanayi kesiminin elektrik tüketim verilerinde yaşanan değişim incelendiğinde bölgenin özellikle 2008 sonrasında çok hızlı bir ivme kazandığı görülmektedir. 2004-2012 arasında ülkemiz sanayi kesiminin toplam elektrik tüketimi yüzde 54 düzeyinde artış gösterirken bölgede bu oran yüzde 88 olarak gerçekleşmiştir.

Bölge ekonomisinin son yıllarda yaşadığı önemli gelişmelerden birisi de yatırım teşvik sayısı ve yatırım teşvik kapsamında yapılan yatırım tutarında yaşanan artıştır.

2002 yılında yalnızca 51 adet ve toplamda 184 milyon TL civarında olan yatırım teşvik belgeli yatırımlar, 2013 yılında 283 adet ve yaklaşık 5,4 milyar TL düzeyine ulaşmıştır. Yatırım teşvik sayısı ve tutarının özellikle 2009 ve 2012 yılları sonrasında önemli bir ivme kazandığı

görülmektedir. Sanayi kesiminin elektrik tüketim verilerinin değişimi de dikkate alındığında önemli bir paralellik gösterdikleri göze çarpmaktadır. Bu değişimin arkasında yatan nedenlerin başında 2009 ve 2012 yıllarında yeniden düzenlenen "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"ın bölge illerine pozitif ayrımcılık yapacak şekle dönüştürülmesidir.

Grafik 24: Doğu Anadolu Bölgesi Yatırım Teşvik Sayısı ve Tutarında Yaşanan Değişmeler (2002-2013)

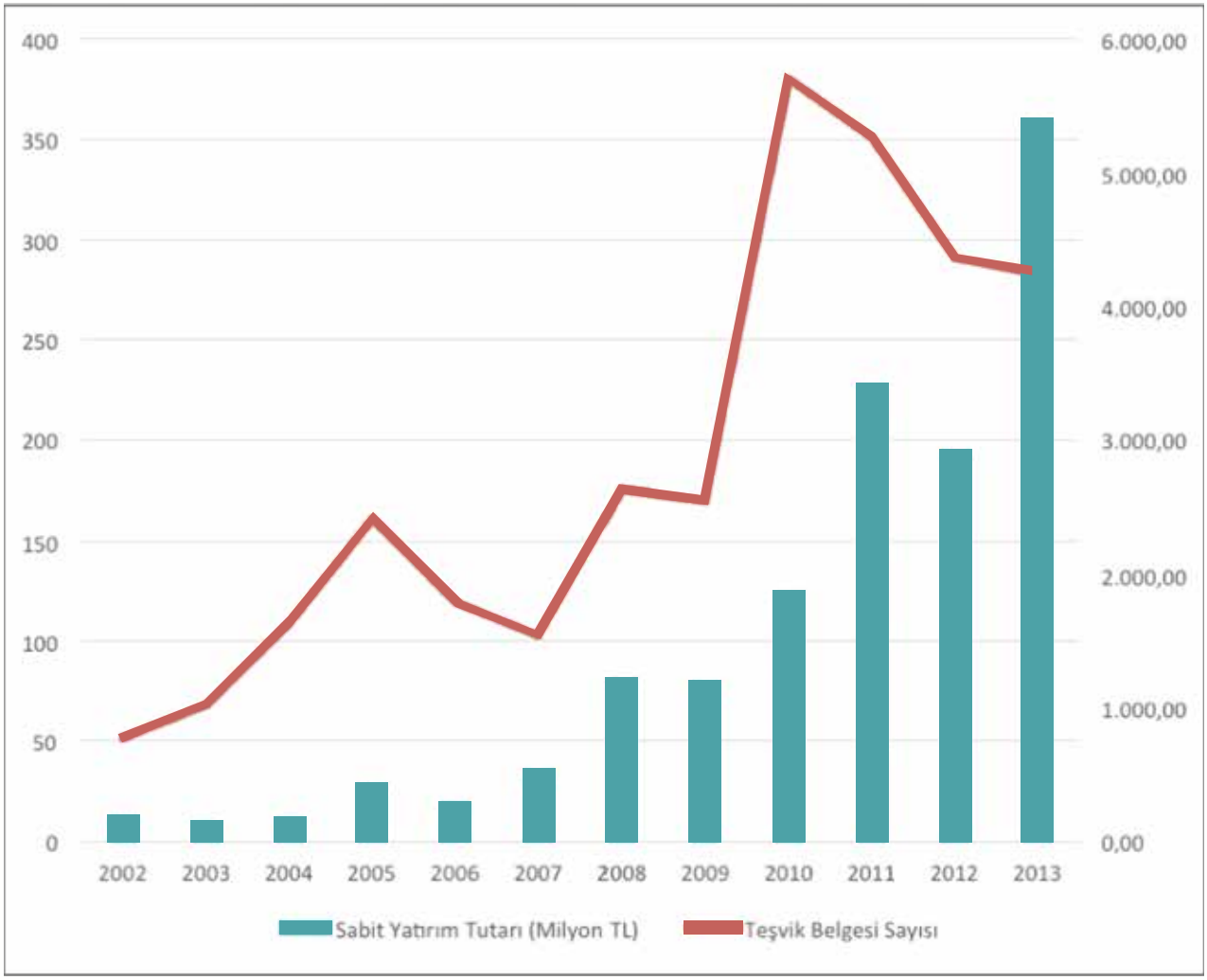

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Son on yılda yaşanan pozitif yönlü gelişmelerin nedenlerinden birisi de yatırımcıların yatırım yeri bulma konusundaki sıkıntılarının giderilmesi, organize sanayi bölgelerinin sayısının ve kapasitelerinin artırılmasıdır. Bölge'de toplam 20 adet Organize Sanayi Bölgesi bulunmakta olup, bunlardan 15'i faal durumda, 5 tanesinin de yapımı devam etmektedir. Tamamlanan organize sanayi

bölgelerinin doluluk oranı yüzde 47 civarında olup, toplam 25.000 kişi istihdam edilmektedir. 2003-2013 yılları arasında Doğu Anadolu Bölgesi'nde 1.210 hektar büyüklüğünde 11 adet OSB projesi tamamlanmıştır. Bu projeler için 2014 yılı fiyatlarıyla 91 milyon TL kredi kullandırılmıştır. Kendi imkanları ile tamamlananlar da dâhil olmak üzere bu bölgelerde yaklaşık 13.500 kişi istihdam edilmekte olup, parsellerin tamamında üretime başlanmasıyla bu sayının 43.000'e ulaşacağı öngörülmektedir.

Tablo 22: Organize Sanayi Bölgeleri (2014)

OSB'nin Adı	Toplam Sanayi Parsel Sayısı	Faaliyette Olan	İnşaat Halinde	Proje Halinde	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Mevcut İstihdam	Boş Parsel sayısı
Ağrı	103	3	2	2	7	50	96
Ardahan	30	1	0	12	13	10	17
Bingöl	45	16	7	21	44	433	1
Bitlis	55	0	0	0	0	0	55
Elazığ	142	123	9	10	142	2.886	0
Erzincan	220	58	16	52	126	1.460	94
Erzurum I.	116	89	4	21	114	2.700	2
Iğdır	105	12	8	4	24	145	81
Kars	93	51	23	13	87	520	6
Malatya Darende	35	0	0	2	2	0	33
Malatya I.	501	146	10	20	176	8.683	325
Malatya II.	156	121	34	1	156	6.588	0
Muş	54	3	8	28	39	44	15
Tunceli	43	1	3	27	31	10	12
Van	141	87	35	19	141	1.156	0

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Organize sanayi bölgelerinin yanı sıra bölgede toplam 51 adet küçük sanayi sitesi bulunmakla birlikte ortalama doluluk oranları yüzde 87 civarındadır.

Tablo 23: Küçük Sanayi Siteleri (2014)

İller	Tamamlanan KSS Sayısı	İşyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Ağrı	4	552	91
Ardahan	1	132	100
Bingöl	4	409	85
Bitlis	5	377	79
Elazığ	5	1.251	100
Erzincan	5	360	84
Erzurum	5	1.109	100
Hakkâri	2	100	100
Iğdır	1	317	100
Kars	2	462	70
Malatya	4	1.437	88
Muş	5	361	100
Tunceli	1	44	100
Van	7	1.214	80
Bölge Toplamı	**51**	**8.304**	**87**

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

2003-2013 yılları arasında Doğu Anadolu Bölgesi'nde 1.735 işyerinden oluşan 17 adet KSS projesi tamamlanmıştır. Bu projeler için 2014 yılı fiyatlarıyla 52 milyon TL kredi kullandırılmıştır. Tamamlanan bu projeler ile yaklaşık 8.700 kişiye daha sağlıklı şartlarda çalışma imkânı sağlanmıştır.

Mevcut küçük sanayi siteleri genellikle mobilya işleri, oto tamiri ve metal işleri alanında faaliyet gösteren işletmelerden oluşmaktadır. Söz konusu hizmetlerin ölçek ekonomisi de dikkate alınarak mümkün olduğunca yerel imkânlarla sağlanması hem istihdam alanı oluşturması hem de yerel ekonominin canlı tutulması açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede, devam eden KSS projelerinin tamamlanması, il ve ilçelerin ihtiyaçları doğrultusunda yeni KSS'lerin kurulması gerekmektedir.

Ekonomik kalkınmanın önemli göstergelerinden birisi de girişimci sayısıdır. Dünya Bankası tarafından yapılan "Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Ülke Göstergeleri Raporu"nda girişimci sayısının genellikle yüksek gelir seviyeli ülkelerde diğer ülkelere oranla daha fazla olduğu belirtilmektedir. Ülkemizde de son yıllarda girişimci sayısını artırmak üzere başta kalkınma ajansları ve KOSGEB olmak üzere çeşitli eğitim, bilinçlendirme ve finansman desteği sağlanmaktadır.

Öte yandan 2003-2013 yılları arasında Bölgede üç adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB) kurulmuştur. Erzurum, Elazığ ve Malatya illerinde bulunan TGB'lerde 84 yenilikçi girişimci

faaliyet gösterirken, yaklaşık 180 donanımlı personele istihdam imkânı sağlanmıştır.

Grafik 25: Bölge İllerinde Bin Kişiye Düşen Girişim Sayısı (2013)

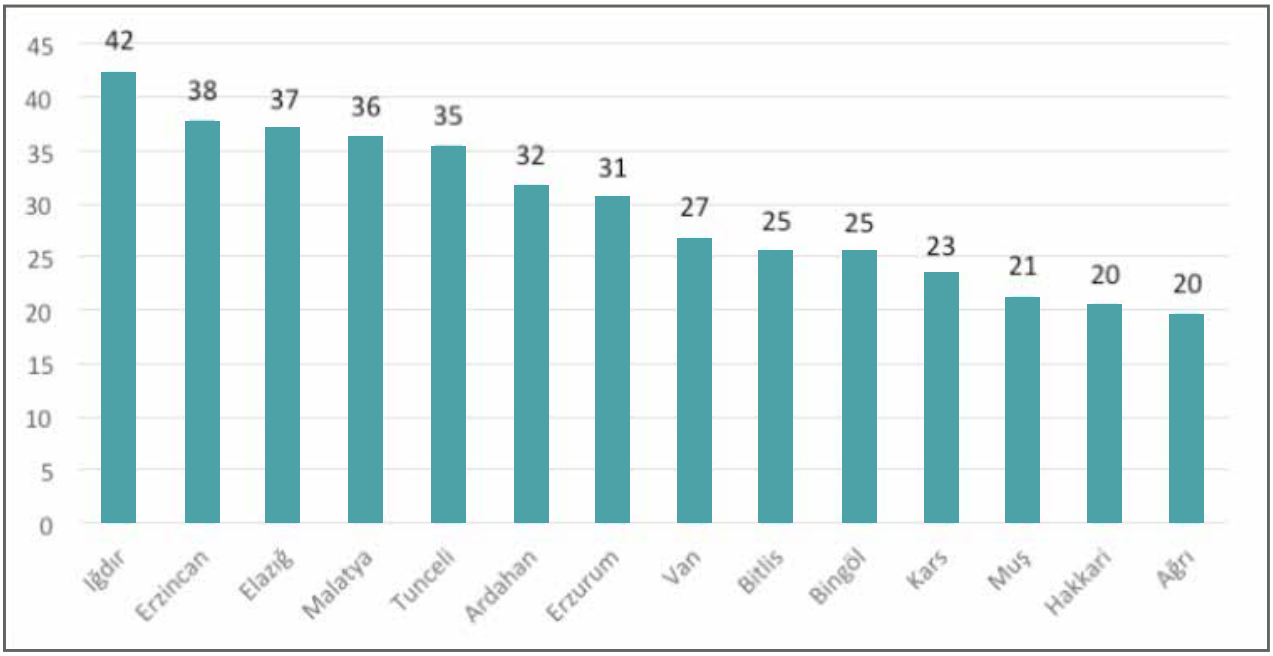

Kaynak: TÜİK, İş Kayıtları ve Girişim Sayılarına Göre DAP İdaresi tarafından hazırlanmıştır.

TÜİK tarafından yayınlanan 2013 yılı iş kayıtlarına göre girişim sayıları verileri uyarınca bölge illerinin tümü ülke ortalamasının altında seyretmektedir. Bölge illerinden özellikle Hakkâri, Ağrı, Muş, Bingöl ve Bitlis illeri oldukça düşük girişim sayısına sahip iken bölgenin batısında yer alan Elazığ, Erzincan ve Malatya illeri ile Iğdır ilinin nispeten ülke ortalamasına yakın olduğu görülmektedir.

Girişim sayısını yükseltmek üzere uygulanan politikaların devam ettirilmesi ve yeni girişimcilerin faaliyetlerinin ilk 5 yılında ayakta kalmalarını temin etmek üzere uygulanan "İşletme Geliştirme Merkezleri" politikasının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda, özellikle OSB bulunmayan Hakkâri ili başta olmak üzere işletme geliştirme merkezlerinin kurulma sürecinin hızlandırılması önem arz etmektedir.

2.7. MADENCİLİK

Volkanik ve metamorfik hareketlerin yoğunluğu sonucu Doğu Anadolu Bölgesi ve özellikle Yukarı Fırat Bölümü ülkemizin maden çeşitliliği ve rezervinin (miktar) en fazla olduğu bölgesidir. Özellikle demir, krom, bakır, kurşun-çinko, linyit, Oltu taşı, barit, kaya tuzu, perlit, pomza gibi ekonomik olarak rekabet gücü yüksek madenlerin önemli bir kısmı Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Rezerv bakımından bölgenin en zengin olduğu madenler pomza ve perlittir. 2013 MTA verilerine göre Bitlis, 1,1 milyar m³ pomza rezervi ile Türkiye'nin en büyük pomza rezervine sahip ilidir. Van ili ile birlikte toplam pomza rezervi 1,3 milyar m³ civarında olup, Türkiye rezervinin yaklaşık yüzde 56'sını oluşturmaktadır.

Grafik 26: Doğu Anadolu Bölgesi Pomza Rezervi (m³) (%)

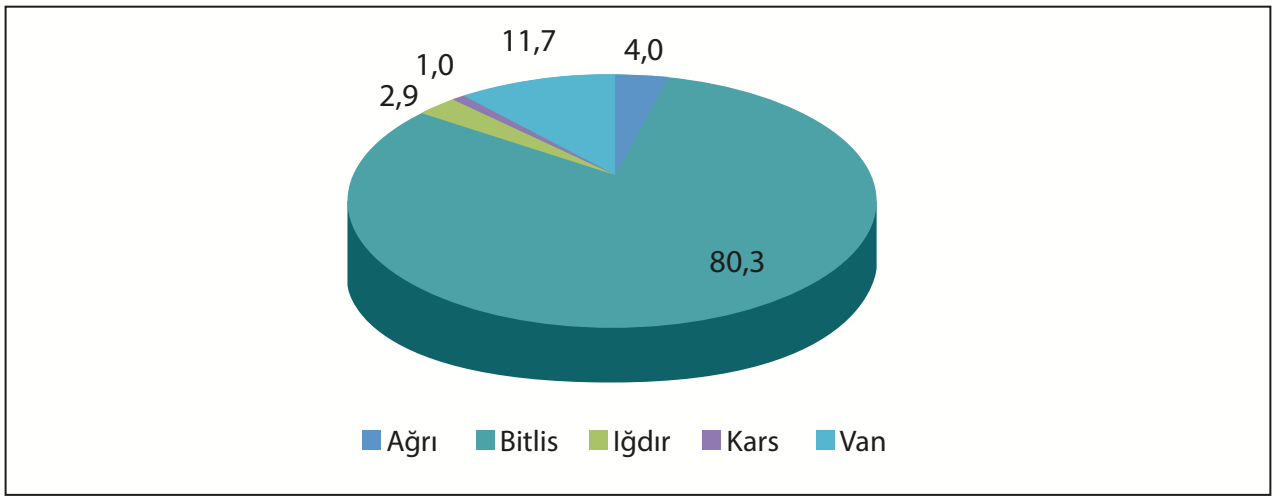

Kaynak: MTA internet adresinden temin edilen maden rezervleri rakamlarına dayanılarak hazırlanmıştır.

Pomza rezervleri açısından Doğu Anadolu Bölgesi ülke rezervlerinin yaklaşık yüzde 56'sına ve Bitlis ili tek başına yüzde 45'ine sahiptir.

Perlit rezervlerinde de ülkemiz, dünya sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Ülkemiz rezerv toplamı yaklaşık 5,7 milyon ton olup Doğu Anadolu Bölgesi yaklaşık 4,9 milyon ton ile Türkiye toplam rezervinin yüzde 85'ine sahip durumdadır.

Doğu Anadolu Bölgesi, pomza ve perlit açısından ülkemizin yanı sıra dünyanın en fazla rezervine sahip bölgesi olmakla birlikte bu potansiyelden yeterince faydalanamamaktadır. Bölgede söz konusu madenlere ilişkin faaliyet gösteren işletmelerin neredeyse tamamı katma değeri oldukça düşük olan bims blok (briket) üretimine yoğunlaşmıştır. Bu durum, bölgenin oldukça yüksek rekabet seviyesine sahip olduğu madenlerin bölge ekonomisine hiçbir katkı sağlamadan

tükenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, pomza ve perlit madenlerinin daha fazla katma değer oluşturucu şekilde kullanımlarına ilişkin araştırma-geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi ve işletmelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Bölgenin rezerv açısından zengin olduğu bir diğer maden ise kromdur. Krom madeninde ülkemiz toplam rezervi 26 milyon ton iken bölge 12 milyon ton ile ülke rezervlerinin yüzde 46'sına sahiptir. Bunun yanı sıra bölge; demir, çinko, kurşun, bakır, barit, altın, mermer, linyit gibi madenler açısından da oldukça zengin durumdadır. Ancak pomza ve perlit madenlerinde yaşanan katma değer sıkıntısı bu madenlerde de kendini göstermektedir. Öte yandan bölgenin maden ve jeotermal kaynaklarına ilişkin verilerinin güncel hale getirilmesi de madenciliğin gelişimi açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede, önümüzdeki dönemde maden arama ve araştırma faaliyetlerinin artırılmasının yanı sıra envanter güncelleme çalışmalarının da yapılması önem arz etmektedir.

Madenciliğe yönelik teşvik ve desteklerin artması dolayısıyla, özellikle son 5 yılda bölgede madencilik faaliyetlerinde ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Bölgede 2013 yılında toplam 2.555 adet MİGEM tarafından ruhsatlandırılmış işletme mevcut olup bunların yarıdan fazlası Elazığ, Erzincan, Erzurum ve Malatya illerinde faaliyet göstermektedir.

Grafik 27: Doğu Anadolu Bölgesi Madencilik İhracat ve İthalat Verileri (2002-2013)

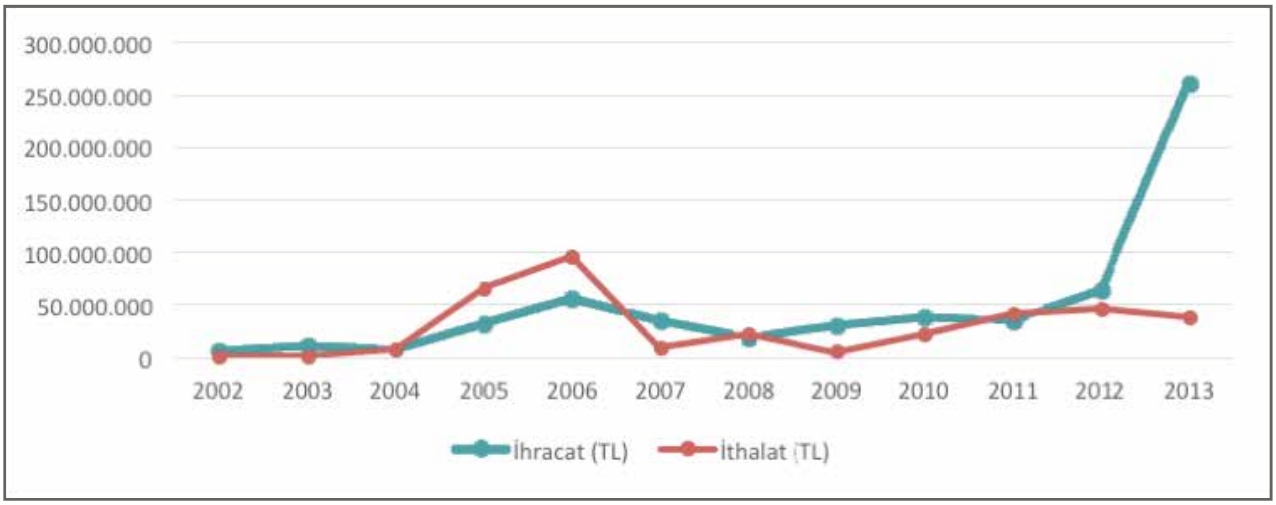

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

Bölge madenciliğinde faaliyet gösteren işletme sayısındaki artış ile paralel bir şekilde madencilik ihracat verilerinde de pozitif yönlü gelişmeler yaşanmıştır. 2002 yılında 5,7 milyon TL civarında olan madencilik ihracatı 2013 yılında 261 milyon TL'ye yükselmiştir. Bununla birlikte 2002 yılında madencilik sektöründe herhangi bir ihracat faaliyeti bulunmayan iller ihracat yapar hale gelmiştir. Madencilik sektöründe katma değer artırıcı faaliyetler üzerinde yoğunlaşan işletmelerin teşvik

edilmesi ve bölgenin maden rezervlerinin zenginliğine ilişkin farkındalık oluşturma çalışmaları hem bölgenin madencilik sektöründe faaliyet gösteren işletme sayısını hem de ihracat rakamlarını yükseltecektir.

2.8. DIŞ TİCARET

Doğu Anadolu Bölgesi; Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan, İran ve Irak'a kara sınırının bulunmasının yanı sıra Türki Cumhuriyetler ve Kafkaslara olan yakınlığı ve yakın sosyo-kültürel ilişkileri dolayısıyla dış ticaret açısından yüksek potansiyel ihtiva etmekle birlikte söz konusu ülkeler ile ihracat ve ithalatı oldukça sınırlı düzeydedir.

İhracatının büyük bir kısmını karayolu ile yapan ülkemiz için sınır kapılarının etkin kullanılması önem arz etmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde İran, Irak, Ermenistan, Gürcistan ve Nahcivan'a açılan toplam 11 sınır kapısı mevcuttur. Bunlardan, Gürbulak, Dilucu, Türkgözü, Kapıköy, Esendere faal durumda; Üzümlü, Derecik ve Aktaş sınır kapıları fiilen kapalı ve Doğukapı, Alican ile Boralan sınır kapıları ise kapalı durumdadır.

Bölge kalkınmasına hizmet etmesi amacıyla sınır kapıları büyük önem teşkil etmektedir. Bu amaçla, ulaştırma altyapıları iyileştirilmeli, kapıların temel fiziki ve teknolojik eksiklikleri ile insan kaynaklarındaki yetersizlikler giderilmeli ve bölgesel-ulusal hedeflere ulaşılması için komşu ülkeler ile bölge yatırımcılarının ortak örgütlenmeleri ve işbirlikleri desteklenmelidir.

Harita 3: Doğu Anadolu Bölgesi Sınır Kapıları (2014)

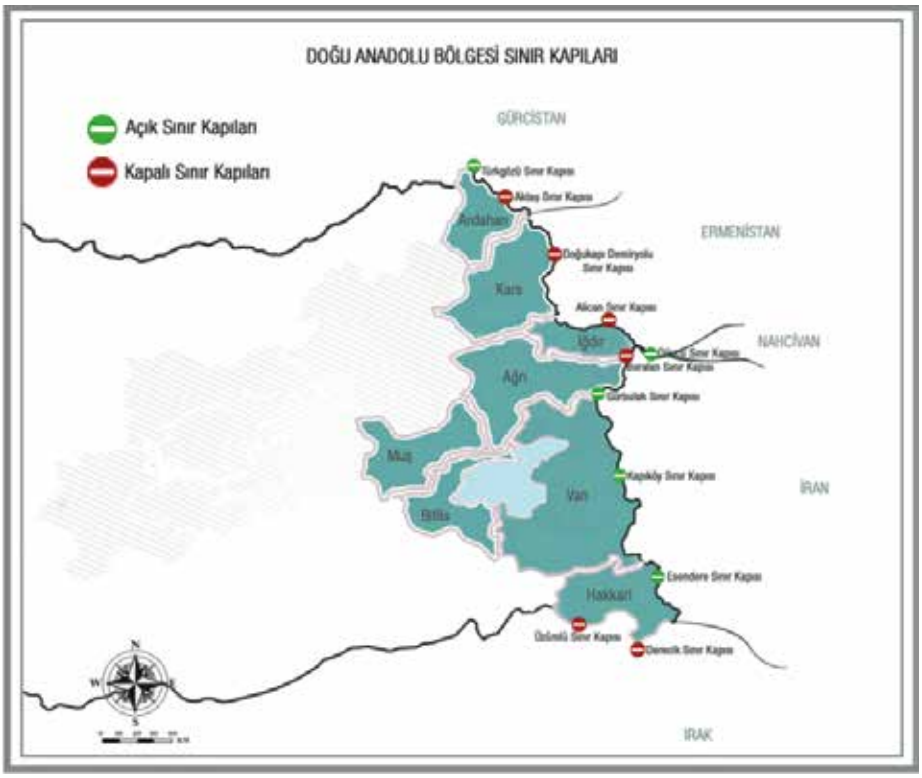

Tablo 24: Düzey 2 Bölgelerine Göre İhracat (Bin ABD Dolar) (2010-2013)

Bölgeler	2010	2011	2012	2013
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt*)	42.551	28.326	49.288	83.889
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	182.060	178.466	131.924	186.185
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	321.867	328.195	345.355	589.938
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri)	346.817	369.445	401.216	320.669
Bölge Toplamı	**893.297**	**904.434**	**927.785**	**1.180.682**
Türkiye	**113.883.219**	**134.906.868**	**152.461.736**	**151.796.483**

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri
** Bayburt Bölge illerine dâhil değildir.*

TRA1 Bölgesi 2010-2013 yılları arasında ihracatı en fazla artan bölge olarak yüzde 97 artış gösterip, ihracat rakamı 2013 yılında 83,9 milyon ABD Doları olmuştur. Aynı dönemde ihracatı azalan tek bölge ise TRB2 Bölgesi olmuştur.

Tablo 25: Düzey 2 Bölgelerine Göre İthalat (Bin ABD Doları) (2010-2013)

Bölgeler	2010	2011	2012	2013
TRA1 Bölgesi*	36.787	79.266	91.174	42.105
TRA2 Bölgesi	68.010	81.583	88.329	94.474
TRB1 Bölgesi	164.471	165.133	145.712	104.284
TRB2 Bölgesi	43.293	82.978	81.642	97.660
Bölge Toplamı	**312.563**	**408.962**	**406.857**	**334.524**
Türkiye	**185.544.331**	**240.841.676**	**236.545.140**	**251.650.641**

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri
** Bayburt Bölge illerine dâhil değildir.*

TRB1 Bölgesi'nin ithalatı 2010-2013 yılları arasında yüzde 36'lık bir azalış göstermiş olup, ithalat rakamı 2013 yılında 104,3 milyon ABD Dolarına düşmüştür. Aynı dönemde ithalatı en fazla artan bölge ise yüzde 38'lik bir artışla TRA2 Bölgesi olmuştur.

2.9. TURİZM

Doğu Anadolu Bölgesi, topoğrafik yapısının sağladığı çeşitlilik, su kaynakları, jeotermal kaynaklar ve kültür varlıkları açısından zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. Buna karşın ulaşım zorlukları, pazarlama sorunları, turistik altyapıdaki kalite kısıtları, yetişmiş personel eksikliği gibi nedenlerle sahip olduğu potansiyeli yeterince değerlendirememektedir.

Bölge; kış turizmi, kültür ve inanç turizmi, termal turizm, eko-turizm (yayla turizmi, kuş gözetleme, botanik turizmi vb.), su sporları (kano, rafting, su altı dalış, sörf, yelkencilik vb.), dağ ve doğa turizmi, av turizmi, olta balıkçılığı gibi çok çeşitli turizm türlerinin geliştirilebileceği bir potansiyele sahiptir.

2023 Türkiye Turizm Stratejisi'ne göre; Erzincan, Erzurum, Ağrı, Kars ve Ardahan illeri "Kış Turizmi Gelişimi Koridoru", Bitlis ve Van illeri ise "Urartu Kültür Turizmi Gelişim Bölgesi" olarak belirlenmiştir.

Grafik 28: Turist Sayısı (2003 – 2012)

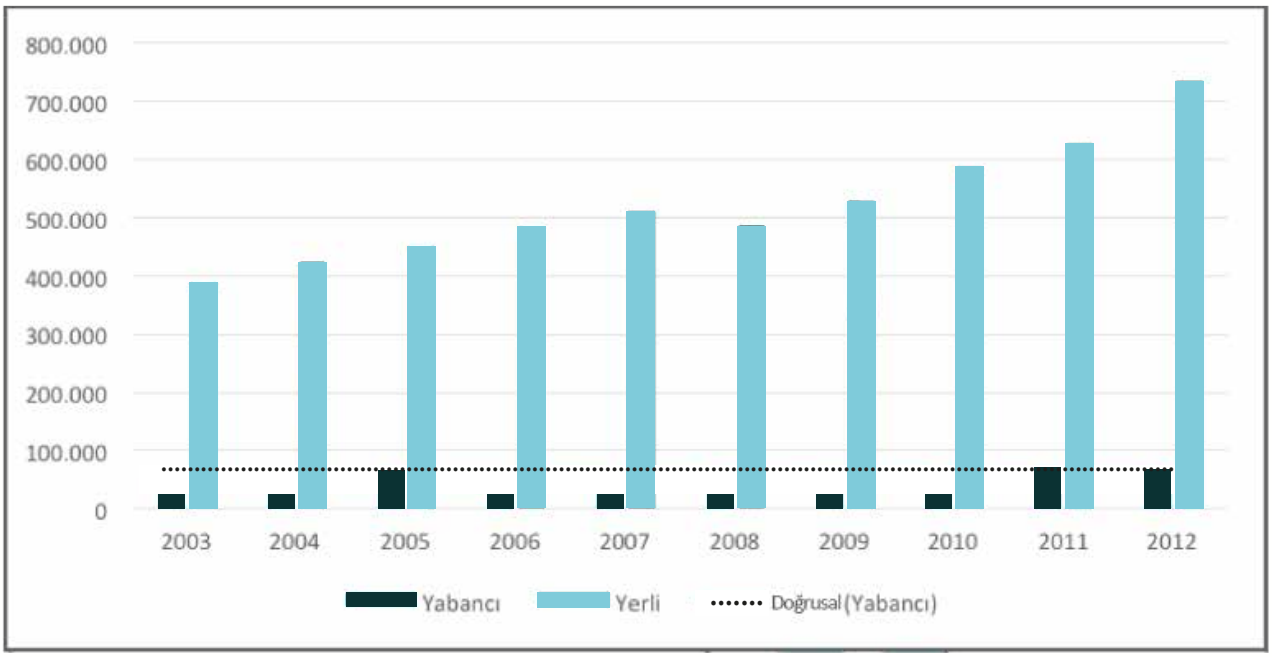

Kaynak: TÜİK, Turizm Verileri

2003-2012 yılları arasında bölge illerinde yer alan turizm belgeli işletmelere giriş yapan ziyaretçi sayıları incelendiğinde yıllar itibarıyla dalgalanmalar yaşansa da hem yerli hem de yabancı turist sayısında bir artış yaşandığı gözlemlenmektedir. 2003 yılında yaklaşık 425.000 olan turizm belgeli işletmelere giriş yapan turist sayısı 2012 yılında yaklaşık 800.000'e ulaşmıştır. Söz konusu

dönemde yerli turist sayısında yüzde 89,3 artış yaşanırken yabancı turist sayısında ise yüzde 81,9 artış yaşanmıştır. Söz konusu artışın nedenleri arasında erişim altyapısının iyileştirilmesi, nitelikli konaklama tesisleri sayısının artması, turizm ürünlerinin yenileme faaliyetlerinin hızlandırılması ve çeşitlendirilmesi, tanıtım faaliyetlerinin yoğunlaştırılması sayılabilir.

Grafik 29: Ortalama Geceleme Süreleri (Gün) (2003-2012)

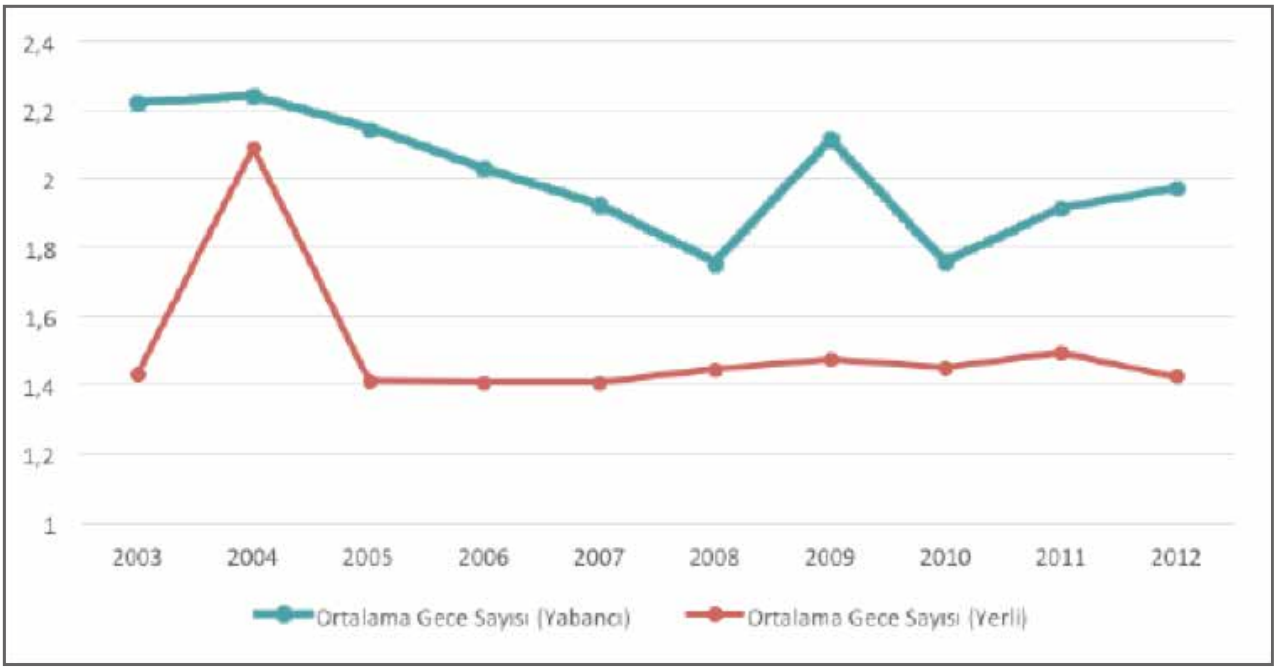

Kaynak: TÜİK, Turizm Verileri

Bölgede geceleme süreleri açısından ise turist sayısında yaşanan gelişmelerle bir paralellik yaşanmamaktadır. 2003-2012 dönemi arasında ortalama geceleme süreleri çok büyük değişiklik göstermemekle birlikte özellikle yabancı turistlerin geceleme sayılarında bir düşüş gözlemlenmektedir. 2003 yılında yabancı turistler için 2,2 olan ortalama geceleme süresi 2012 yılında 1,97'ye düşmüştür. Yerli turistlerin geceleme sayısı ise 1,43'ten 1,42'ye değişim göstermiştir. Hem yerli hem de yabancı turistlerin geceleme sürelerinin uzatılmasında bölgenin turizm ürünlerinin belirli koridorlar şeklinde pazarlanması son derece önemlidir. Bu çerçevede, son yıllarda yapılan yatırımlar ile kış turizminde öne çıkan Erzurum ile Ağrı, Ardahan, Erzincan ve Kars illerini kapsayan kış turizmi koridoru için ortak bir stratejik belge hazırlanarak, gerekli yatırım ve tanıtım faaliyetlerinin bütüncül bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca söz konusu koridorun uluslararası rekabet gücünün artırılması açısından 2011 yılında Erzurum'da düzenlenen Üniversitelerarası Kış Olimpiyatları için tesis edilen altyapının atıl hale gelmemesi için ihtiyaç duyulan çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bölgenin bir diğer avantajlı olduğu turizm türü kültür turizmidir. Özellikle Urartu, Selçuklu, Osmanlı başta olmak üzere birçok medeniyetin hüküm sürdüğü bölgede kültürel varlık sayısı oldukça fazla olmakla birlikte restorasyon, çevre düzenlemeleri ve bu değerlerin tanıtımının yapılmasına ilişkin eksikler göze çarpmaktadır. Son dönemde yaşanan turist artışının arkasında yatan nedenlerden en önemlisi Akdamar Kilisesi, Ani Harabeleri, İshakpaşa Sarayı, Ahlat Selçuklu Mezarlığı, Harakani Türbesi ve Camisi, Harput, Tabyalar ve Çifte Minareli Medrese gibi önemli kültürel değerlerin restorasyon çalışmalarının yapılıyor olmasıdır. Bu çerçevede, bölgenin önemli kültür varlıklarının restorasyon projelerinin yapımına önümüzdeki dönemde de devam edilmesi gerekmektedir.

2.10. KENTLEŞME VE ALTYAPI

2.10.1. Kentleşme

Doğu Anadolu Bölgesi'nin, yüksek göç veren bir bölge olması ve bölge nüfusunun kırsal alanda yoğunlaşması, kentleşme oranının ülke ortalamasına göre düşük bir seviyede kalmasına neden olmuştur. 2012 yılı verilerine göre bölge nüfusunun yüzde 53,3'ü kırsal alanda, yüzde 46,6'sı ise kentlerde yaşamaktadır. Dolayısıyla bölge yüzde 46,6'lık kentleşme oranıyla[2], Türkiye kentleşme oranı olan yüzde 72,3'ün oldukça gerisindedir. Ancak yıllara göre bölge illerinin kentleşme oranlarına bakıldığında özellikle tarım sektöründeki çözülmeler ve kentlerde geliştirilmeye çalışılan istihdam olanakları kırdan kente göçü artırarak, kentleşme oranının yükselmesini sağlamıştır. Bölgede kentleşme süreci devam ederken ilerleyen yıllarda kentleşme oranının artacağı öngörülmektedir.

Grafik 30: Bölge İlleri Kentleşme Oranı (%) (2012)

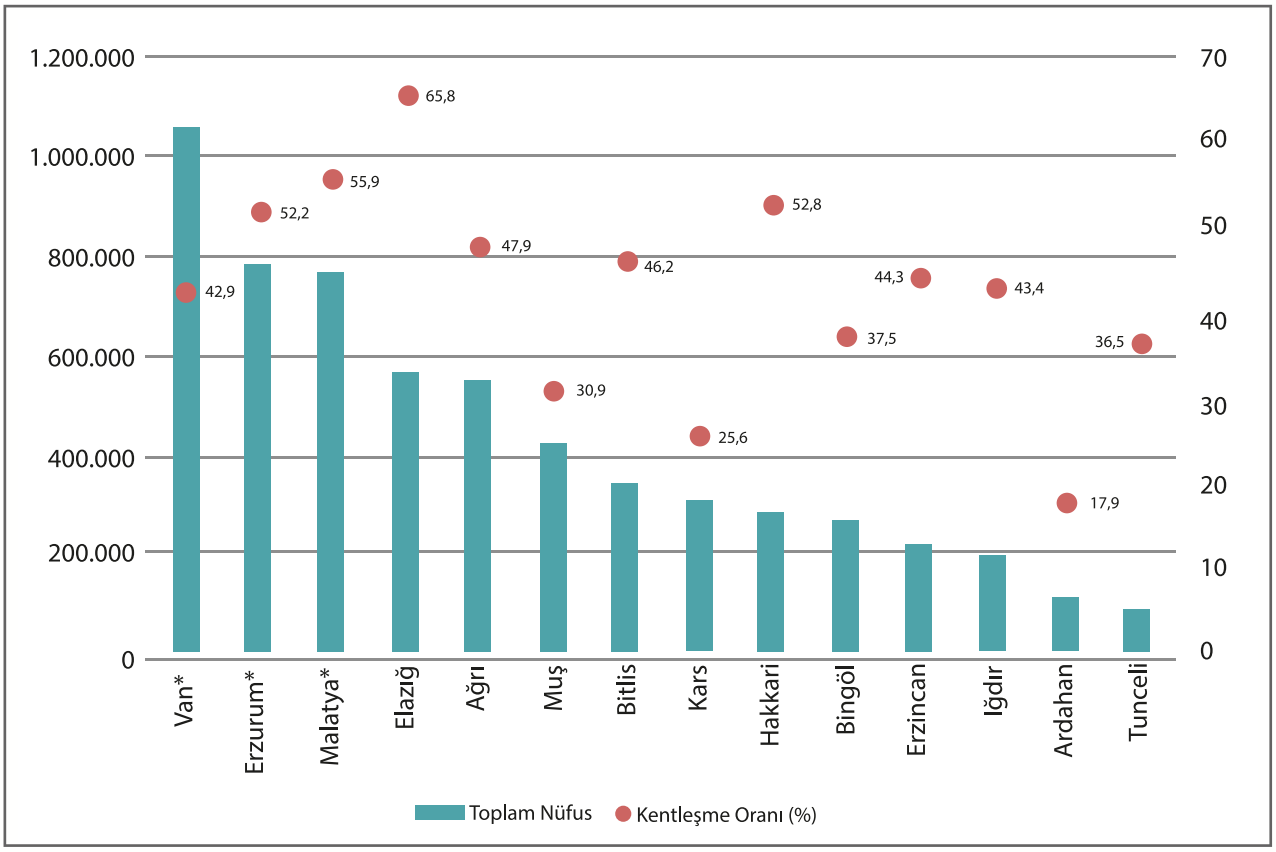

Kaynak: TÜİK, ADNKS Sonuçları (Nüfusu 20.000'in üzerinde olan yerleşimler kent kabul edilerek hazırlanmıştır.)

[2] 2012 TÜİK ADNKS verilerine göre, nüfusu 20.000'in üzerinde olan yerleşimler kent kabul edilerek hazırlanmıştır.

ArdahanMerkez ilçesi dışında 13 ilin merkez ilçelerinde kentsel nüfus kırsal nüfustan daha fazladır. Bununla birlikte Ağrı'nın Doğubayazıt, Diyadin ve Patnos, Bitlis'in Ahlat, Güroymak ve Tatvan, Elazığ'ın Kovancılar, Erzurum'un Oltu, Palandöken ve Yakutiye, Hakkari'nin Yüksekova ve Şemdinli, Muş'un Bulanık ve Malazgirt ile Van'ın Erciş ilçelerinde kentsel nüfus kırsal nüfustan fazla iken diğer tüm bölge ilçelerinde kırsal nüfus kentsel nüfustan fazladır. 2007-2012 yılları arasındaki kırsal ve kentsel nüfus değişimi incelendiğinde yıllar itibarıyla bölgenin kentsel ve kırsal nüfusu arasındaki farkın giderek azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Grafik 31: Kırsal ve Kentsel Nüfus Değişimleri (2007, 2010 ve 2012)*

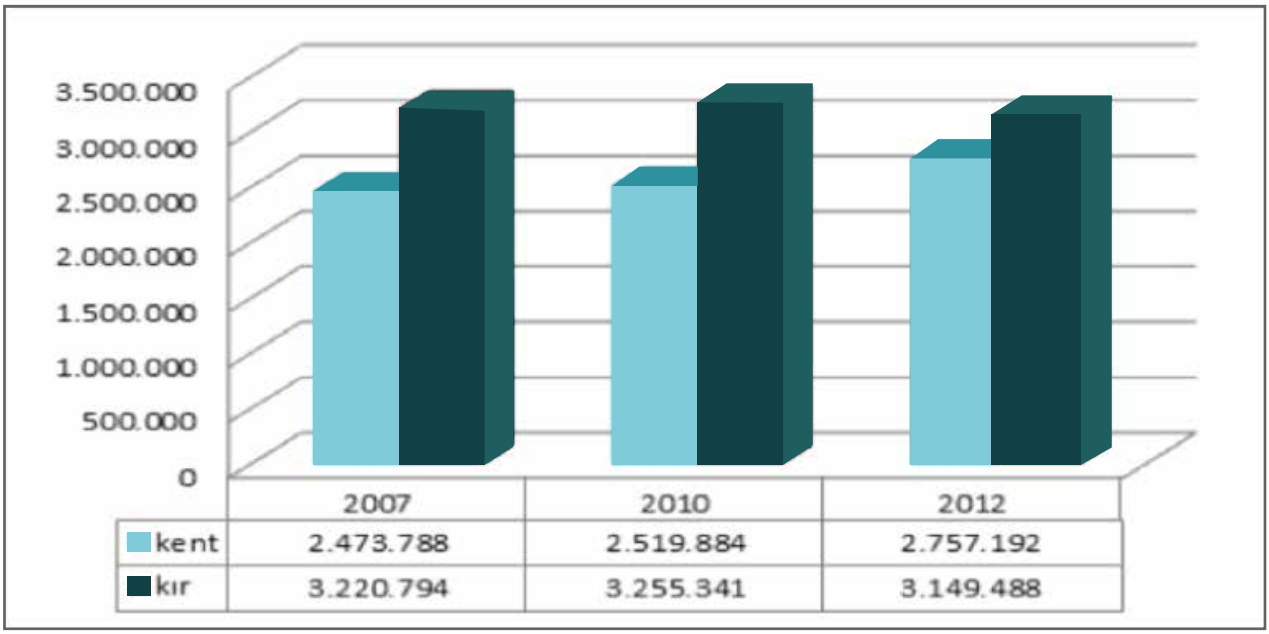

Kaynak: TÜİK-ADNKS Sonuçları

(2013 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile idari sınırların değişerek büyükşehir belediyelerinde, köylerin mahalleye dönüşmesi neticesinde hesaplanacak kentsel nüfus sonuçları yanlış yönlendireceğinden 2013 yılı öncesi verileri kullanılmıştır. Nüfusu 20.000'in üzerinde olan yerleşimler kent kabul edilerek hazırlanmıştır.)*

Türkiye'de göçün yönünün, en önemli çekim merkezi İstanbul olmak üzere, genel olarak doğudan batıya, büyük şehirlere ve iç kesimlerden sahil kesimlerine doğru olması nedeniyle bölge göç açısından dezavantajlı bir konuma sahiptir. Bu durumu değiştirmek amacıyla 2008 yılından itibaren ülkenin orta ve doğusundaki bazı önemli şehirlerin çekim merkezine dönüştürülmesini amaçlayan "Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı" başlatılmış ve program bölge illerinden Erzurum ve Van'da uygulanmaya başlanmıştır.

Ülkemizde bölgelerarası gelişmişlik düzeyi farkını azaltmak amacıyla hazırlanan ve 2014-2023 dönemini kapsayan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS)'nde "Kentsel Sınıflama Çalışması"

yapılmış olup, buna göre ülke farklı müdahale alanlarına sahip altı bölgeye ayrılmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan iller de söz konusu kentsel sınıflama çalışmasına göre belirlenen dört bölge içerisinde yer almaktadır. Buna göre Elazığ, Erzurum, Malatya ve Van bölgesel büyüme odakları; Erzincan yapısal dönüşüm kenti; Kars, Iğdır, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Ağrı, Hakkari, Muş ve Tunceli öncelikli gelişme kentleri; köy yerleşmeleri ve kırsal karakterli ilçeler ise kırsal alanlar sınıflamasına girmektedir.

Bölge kentleri, imar planı faaliyetleri açısından incelendiğinde, 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planlarının bütün illeri kapsayacak şekilde mevcut olduğu ancak alt ölçekteki imar planlarının bu planlara göre revize ihtiyacı bulunduğu görülmektedir. Özellikle 6360 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından bölgede yeni büyükşehir olan Malatya ve Van illerinin yanı sıra Erzurum ilinde idari sınırların değişmesi ile 275 olan belediye sayısı 3 büyükşehir, 125 ilçe ve 63 belde belediyesi olmak üzere toplam 191 belediye olarak değişmiştir. Bu doğrultuda, mevcut planların yeni idari yapılanmaya göre tekrar gözden geçirilmesi ve bu iller için kentsel gelişme stratejilerini belirleyecek yeni planlama çalışmalarının yapılması öncelikli konular arasındadır.

2.10.2. Ulaşım

Bölge, coğrafi yapısı ve ülkenin önemli çekim merkezlerine görece uzaklığı nedeniyle erişilebilirlik açısından dezavantajlı konumdadır. Kalkınmanın önemli bir bileşeni olan erişilebilirlik, özellikle bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini önemli ölçüde etkileyen temel sorunlardan biridir.

Karayolu ulaşımının büyük oranda kullanıldığı bölgede erişilebilirlik düzeyi, 2013 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan "Çok Modlu Erişim Endeksi"ne göre oldukça düşük düzeydedir. Bir yerleşimin ya da şehrin erişilebilirlik eğiliminin hava, deniz, kara ve demir yolu durumu bakımından ayrı ayrı analiz edilerek, tüm bu ulaşım modlarının birleştirilmesi ile elde edilen "Çok Modlu Erişim Endeksi"ne göre Türkiye'nin en erişilebilir kenti İstanbul olup, İstanbul'u sırasıyla İzmir, Mersin, Hatay, Kocaeli, Adana ve Ankara izlemektedir. Endeks bazında en düşük erişilebilirlik düzeyine sahip il ise bölgemizde yer alan Hakkâri'dir. Hakkâri'yi sırasıyla Iğdır, Şırnak, Artvin ve Tunceli takip etmektedir.

Harita 4: Çok Modlu Erişim Endeksi (2013)

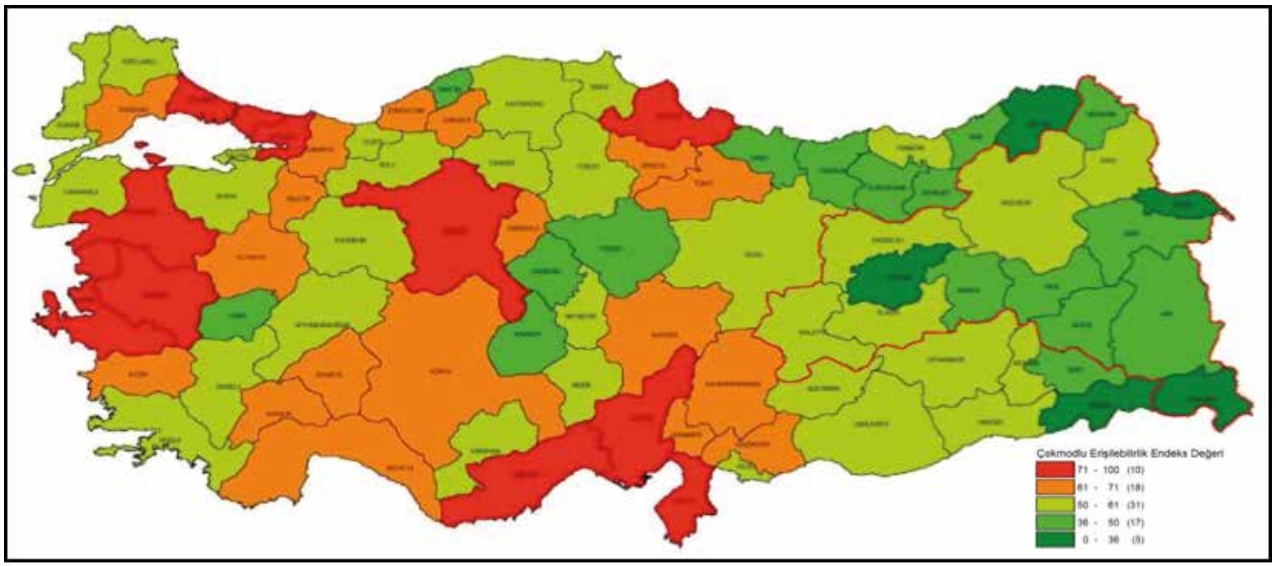

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Erişilebilirlik endeks değerleri beş düzeyde belirlenmiş olup bu değerler en düşükten en yükseğe doğru sırasıyla, 0-36, 36-50, 50-61, 61-71 ve 71-100'dür. Buna göre ülke genelinde en düşük düzey olan 0-36 endeks değerine sahip 5 il bulunmakta olup, bu illerin 3'ü Doğu Anadolu Bölge'sinde yer almaktadır. 36-50 endeks değerine sahip 17 ilden 6'sı ve 50-61 endeks değerine sahip 31 ilden 5'i bölgede yer almaktadır. Söz konusu iller aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 26: Bölge İlleri Çok Modlu Erişilebilirlik Endeks Değerleri (2013)

Çok Modlu Erişilebilirlik Endeks Değerleri				
0-36	**36-50**	**50-61**	**61-71**	**71-100**
Hakkâri	Ağrı	Elazığ	-	-
Iğdır	Ardahan	Erzincan	-	-
Tunceli	Bitlis	Erzurum	-	-
	Bingöl	Kars	-	-
	Muş	Malatya	-	-
	Van		-	-

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Erişilebilirlik endeks değerleri en düşük iller Hakkâri, Iğdır ve Tunceli iken, endeks değeri Bölge içinde yüksek olan iller Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kars ve Malatya'dır. bölgemizde 61-71 ve

71-100 erişilebilirlik endeks değerine sahip herhangi bir il bulunmamaktadır.
Bölge'nin kuzeyde Trabzon, güneyde İskenderun limanları ile kara ve demiryolu bağlantılarının geliştirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılması, deniz ulaşımı yoluyla dış pazarlara açılım sağlanmasını ve bölgede gelişecek sanayiler için düşük maliyetli girdi teminini kolaylaştıracağı için son derece önemli görülmektedir.
Son yıllarda, karayolu, demiryolu ve havayolu ulaşımında yapılan yatırımlar önemli oranda artmasına rağmen, erişilebilirlik konusu Bölge için hala önemli bir müdahale alanıdır. Eylem Planı süresince ulaşım sektöründe yatırımların artırılmasıyla bölgenin erişilebilirliğinin artırılması gerekmektedir.

2.10.2.1. Karayolu

İl ve devlet karayolu açısından Doğu Anadolu Bölgesi ülke verileri ile kıyaslandığında mevcut karayolu altyapısının istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Ülkemizdeki toplam karayolu uzunluğunun yüzde 3,2'sini otoyol oluştururken, Doğu Anadolu Bölgesi'nde herhangi bir otoyol altyapısı bulunmamaktadır. Bölgede Erzurum, toplam devlet ve il yolu uzunluğu bakımından en fazla km'ye sahip il durumundadır. Erzurum'u sırasıyla Van ve Malatya illeri izlemektedir. En az yol uzunluğuna sahip iller ise Ardahan ve Iğdır illeridir.

Grafik 32: İllere Göre Toplam Karayolu Uzunlukları (km) (2014)

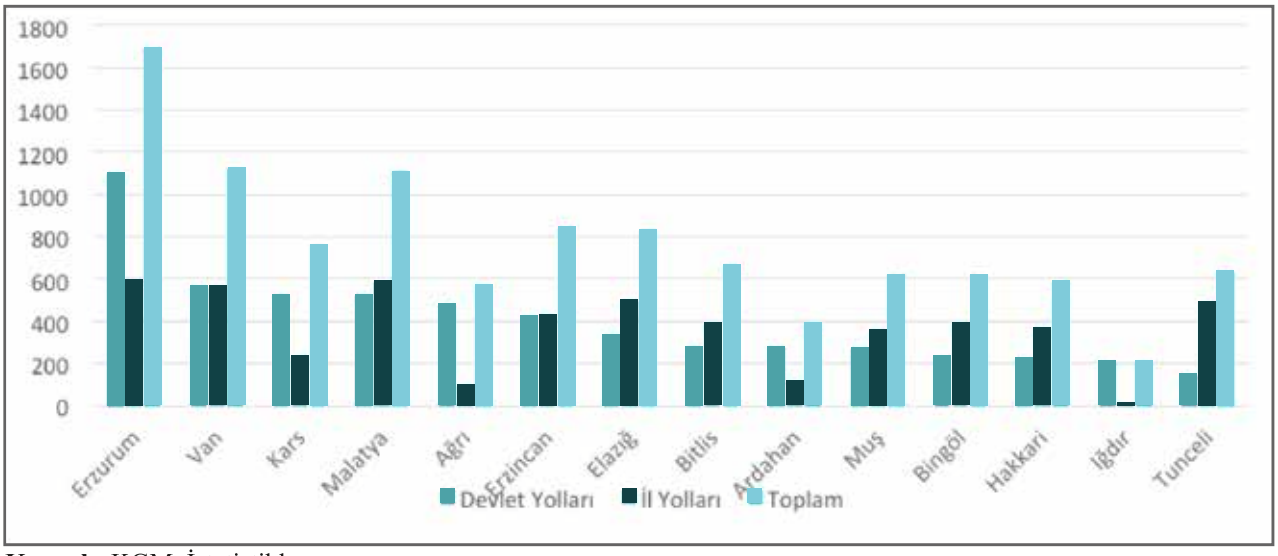

Kaynak: KGM, İstatistikler

Grafik 33: Km^2'ye Düşen Toplam Karayolu Uzunluğu (km) (2014)

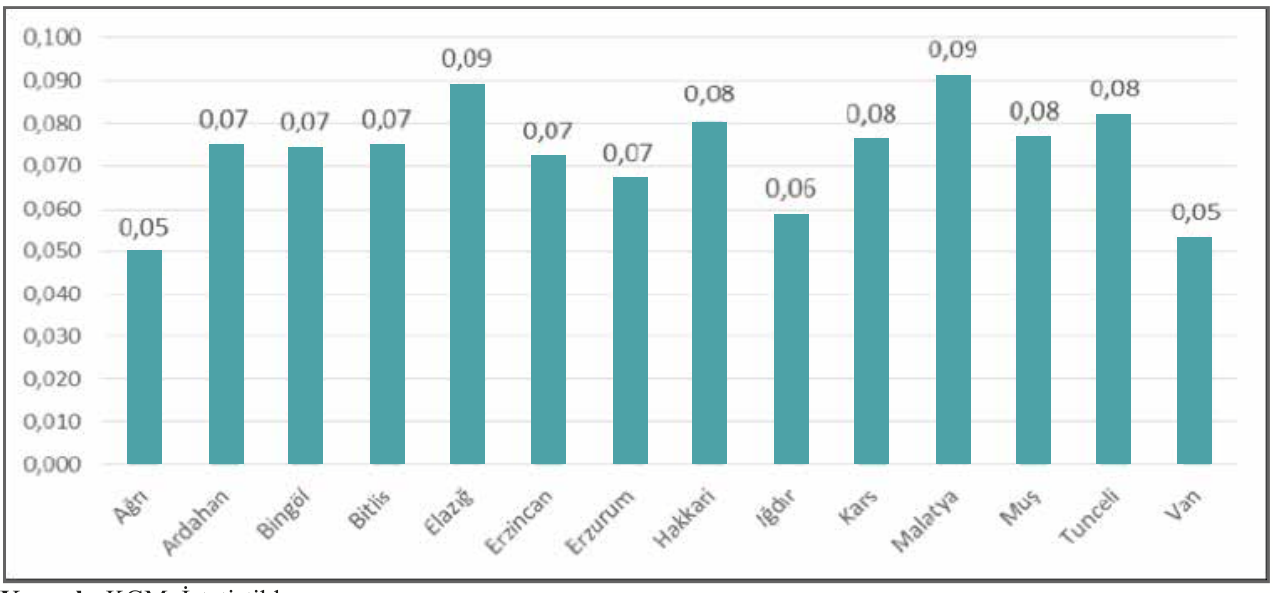

Kaynak: KGM, İstatistikler

Karayolu ulaşımında önemli olan bir diğer husus karayolu ağının niteliğidir. Bölgede mevcut yolların yüzde 12,9'u asfalt, yüzde 77,2'si sathi kaplama, yüzde 0,7'si parke, yüzde 2,7'si stabilize, yüzde 3,2'si toprak ve yüzde 3,4'ü ise diğer yollardan oluşmaktadır.

Ülke genelindeki toplam asfalt yolların yüzde 9,2'si, sathi kaplama yolların yüzde 18,1'i, parke yolların yüzde 27'si, stabilize yolların yüzde 33'ü, toprak yolların yüzde 54,3'ü, diğer yolların (geçit vermez) yüzde 22,4'ü ve bölünmüş yolların ise yüzde 16,3'ü bölgede bulunmaktadır.

Ülke genelindeki stabilize ve toprak yolların önemli bir kısmının Bölgede yer alması ilçe ve köy yollarının iyileştirilmesi ve kalite standartlarının artırılması gerekliliğini göstermektedir.

Grafik 34: Karayollarının Satıh Cinsine Göre Dağılımı (km) (2014)

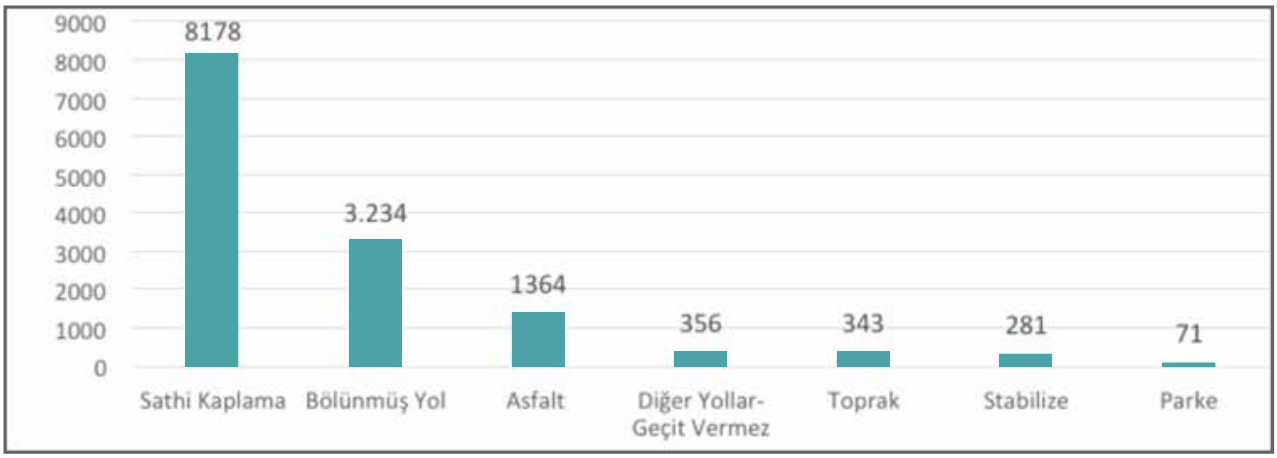

Kaynak: KGM, İstatistikler

Bölgede toplam yolların yüzde 77,2'lik kısmını oluşturan sathi kaplamanın kullanılmasının başlıca nedeni BSK'ya göre daha düşük maliyetli olması ve kısa zamanda daha fazla yol yapım imkânı sağlamasıdır. Ancak sathi kaplamanın BSK'ya göre daha düşük standartlı olması ve özellikle bölgenin iklim koşullarına dayanıklı bir kaplama türü olmaması, sürekli yenilenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Dolayısıyla, bölgede karayolu ulaşımında kullanılacak satıh cinsinin iklim koşullarına uygun olması büyük önem arz etmektedir.

Grafik 35: Bölge İlleri Bölünmüş Karayolu Uzunlukları (2002 ve 2013)

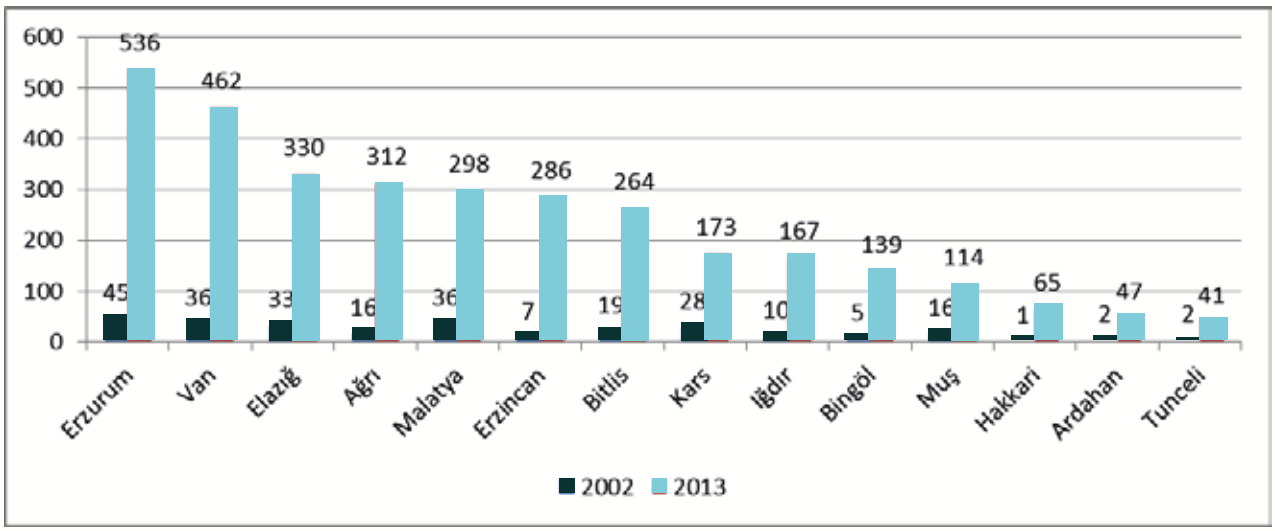

Kaynak: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, İl Yatırım Bilgileri

Bölgenin 2002 yılı öncesi 256 km olan toplam bölünmüş yol uzunluğu 2013 yılında 3.234 km'ye ulaşmıştır. Bölünmüş yol uzunluğunun artması sürüş emniyetini daha güvenli kılmasının yanı sıra seyahat sürelerinin de kısalmasını sağlamaktadır. Gelecek dönemde de bölünmüş karayolu yapımı çalışmalarının sürdürülmesi önem taşımaktadır.

2.10.2.2. Havayolu

Ardahan, Bitlis, Hakkâri ve Tunceli dışında bölge illerinin tümünde havaalanı bulunmaktadır. Hakkâri İli Yüksekova ilçesinde havaalanı yapım çalışmaları devam etmekte olup 2014 yılı içerisinde tamamlanması planlanmaktadır.

DHMİ 2013 verilerine göre bölgede toplam uçuş sayısı (iniş-kalkış) 42.795 ve havayolunu kullanan toplam yolcu sayısı (gelen-giden) ise 4.885.933 kişidir. Bölge, toplam uçuş sayısı bakımından ülkedeki toplam uçuşların yüzde 3,5'ini, yolcu sayısı olarak da yüzde 3,3'ünü karşılamaktadır. Havayolu kullanılarak taşınan toplam yük miktarı ise 47.675 tondur.

Bölge'nin 2004-2013 yılları arasındaki uçuş ve yolcu sayılarına bakıldığında giderek artan bir eğilim olduğu görülmektedir. Bu durum, bölgenin erişilebilirliğinin arttığını gösteren önemli bir veridir.

Grafik 36: Yıllara Göre Toplam Uçuş Sayısı Değişimi (2004-2013)

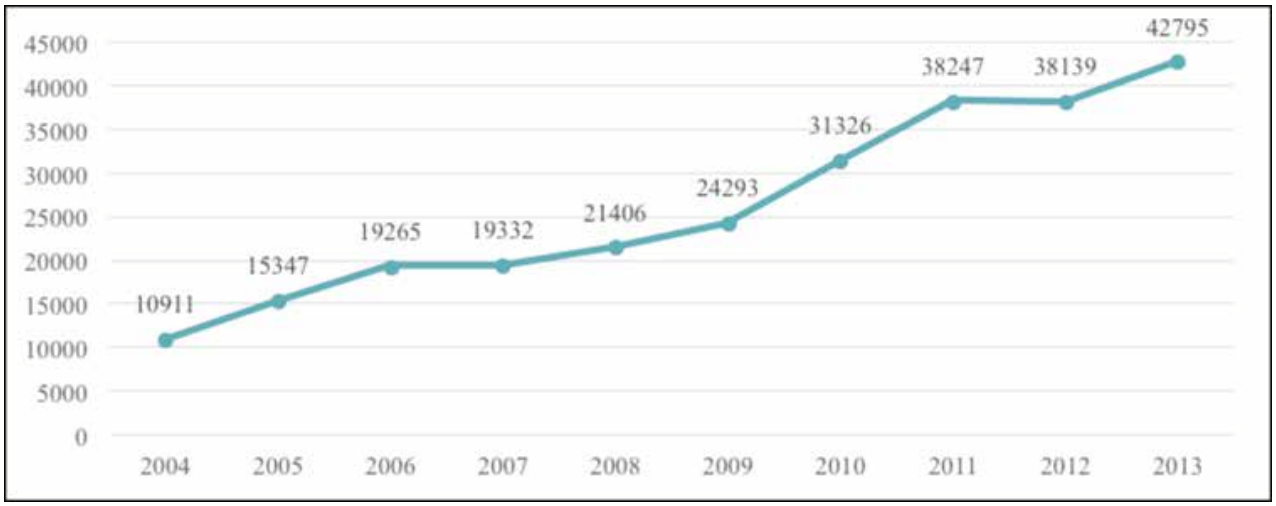

Kaynak: DHMİ, Havayolu İstatistikleri

Grafik 37: Yıllara Göre Toplam Yolcu Sayısı Değişimi (2004-2013)

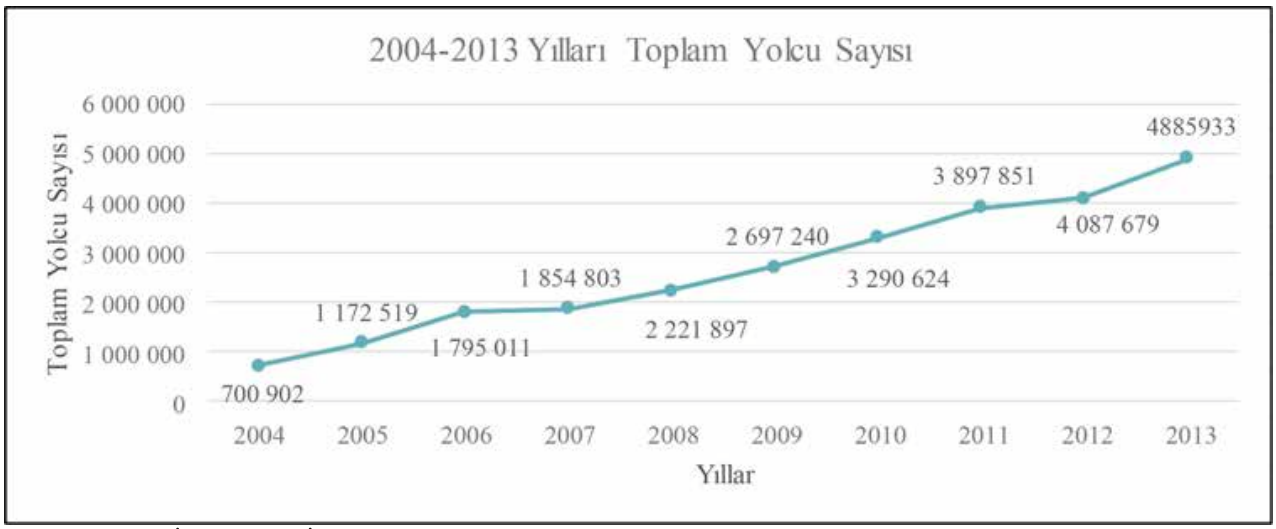

Kaynak: DHMİ, Havayolu İstatistikleri

Son yıllarda bölgede havayolu ulaşımı önemli oranda gelişmiş olmakla birlikte, mevcut havaalanlarının fiziksel altyapısında birtakım iyileştirmeler yapılarak daha kaliteli hizmet verilmesi sağlanabilecektir. Özellikle yeni büyükşehir olan iller ile turizm açısından önemli çekim merkezi olan kentlere erişimin kolaylaştırılması için tesis ve pistlerde kapasite artırımı, karayolu ile ulaşım kolaylıklarının sağlanması gibi konularda çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

2.10.2.3. Demiryolu

Bölgede demiryolu ile ulaşım Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kars, Malatya, Muş ve Van olmak üzere 9 ilde sağlanabilmektedir. TÜİK 2013 verilerine göre bölgede bulunan toplam 1.492 km'lik demiryolu hattı, Türkiye demiryolu uzunluğunun yüzde 15,4'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye genelinde 872 km yüksek hızlı tren hattı bulunmasına rağmen bölgede hızlı tren hattı bulunmamaktadır.

Ülkemizde km^2'ye düşen demiryolu uzunluğu 0,012 km iken, bu oran bölgede 0,01 km'dir. Bölgede km^2'ye düşen en fazla yol uzunluğuna sahip iller Elazığ, Malatya, Erzincan, Kars iken en düşük demiryolu uzunluğuna sahip iller ise Ağrı, Ardahan, Hakkâri, Iğdır ve Tunceli'dir.

Grafik 38: Km²'ye Düşen Toplam Demiryolu Uzunluğu (km) (2013)

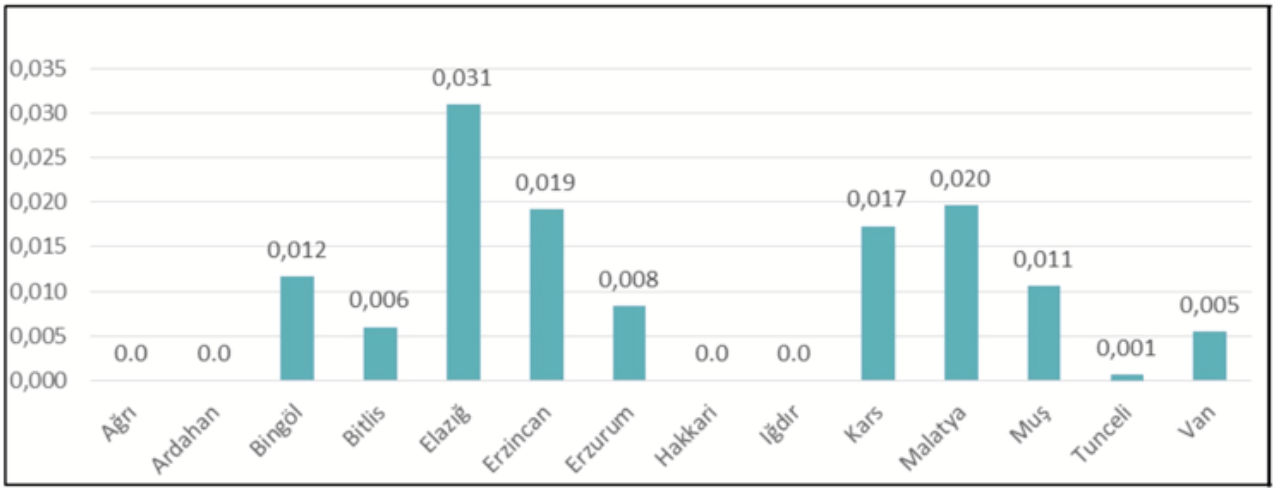

Kaynak: TÜİK, 2013 İstatistikleri

Bölge sınırları içerisinde, hem ülke hem de bölge ekonomisine katkı sağlaması beklenen iki önemli demiryolu hattı projesi planlanmıştır. Bunlardan biri Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars Yüksek Standartlı Demiryolu Hattı Projesi, diğeri ise uluslararası öneme sahip "Çağdaş İpek Yolu" olarak da bilinen Türkiye – Gürcistan – Azerbaycan (Kars-Tiflis-Bakü) Demiryolu Hattı Projesidir. Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars Yüksek Standartlı Demiryolu Hattı Projesi kapsamında Sivas ile Erzincan arasında kalan 245 km'lik kesim için etüt - proje mühendislik hizmetleri ihalesi yapılmış, Sivas tarafından başlamak üzere 0-50 km arası yolun ise yapım ihalesine çıkılmıştır.

Türkiye – Gürcistan – Azerbaycan (Kars-Tiflis-Bakü) Demiryolu Hattı Projesi'nde ise Türkiye sınırları içerisinde kalan 76 km'lik kısmın çift hat inşaat işleri ile mevcut demiryollarında ihtiyaç olarak görülen 288 km'lik yol yenileme çalışmaları devam etmektedir. Proje faaliyete geçtiğinde Avrupa'dan Çin'e kadar demiryolu ile kesintisiz yük taşınması sağlanacak ve böylece Avrupa ile Orta Asya arasındaki yük taşımalarının bir kısmı demiryolu ile yapılacaktır. Ayrıca projenin gerçekleştirilmesi ile bölgede gerek istihdam, gerekse ticari faaliyetler açısından olumlu gelişmeler yaşanması öngörülmekle birlikte, ülke ekonomisine de önemli katkılar sağlanacaktır.

Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Hattı Projesi'nin yanı sıra taşımacılık açısından bölge illerinin limanlara demiryolları vasıtasıyla erişiminin iyileştirilmesiyle başta madencilik olmak üzere bölge sanayisinin gelişimine olumlu katkılar yapılacaktır.

2.10.2.4. İç Su Yolu Ulaşımı

Bölgenin sahip olduğu diğer bir ulaşım türü ise su yolu ulaşımıdır. Bölgede su yolu ulaşımı Van Gölü, Keban Baraj Gölü, Karakaya Baraj Gölü ve Hazar Gölü'nde yapılmaktadır. Van Gölü üzerinde su yolu taşımacılığı Van - Tatvan ile Van – Ahlat arasında yapılmaktadır. 2012 yılında Van

- Tatvan (Bitlis) arasında yapılan 1.181 adet sefer ile 259.193 ton yük ve 16.081 yolcu taşınmıştır. Ayrıca 2010-2012 yılları arasında Van - Tatvan (Bitlis) arasında yapılan su yolu yük taşımacılığında yüzde 37'lik önemli bir artış gerçekleşmiştir. Söz konusu artış göz önünde bulundurularak Van - Tatvan (Bitlis) arasında yapılan su yolu taşımacılığında ihtiyaç duyulan iki adet 50 vagon kapasiteli feribot alımı gerçekleştirilecek, iskelelerin onarımı ve tevsii işleri, feribotlar için bakım-onarım tesisi ve liman sahası taraması yapılacaktır. Su yolu ulaşımında mevcut tesislere ilave olarak Van'ın Edremit ilçesinde bir marinanın ve Bitlis'in Adilcevaz ilçesinde bir iskelenin yapımı devam etmektedir.

Ayrıca bölgede Keban Baraj Gölü üzerinde Elazığ – Pertek, Elazığ – Çemişgezek, Elazığ - Ağın ve Karakaya Baraj Gölü üzerinde Elazığ (Baskil) – Malatya (Battalgazi) arasında feribot seferleri yapılmaktadır. Hazar Gölü gibi bir su potansiyeli de düşünüldüğünde bölgede su yolu potansiyelinin kullanılmasına yönelik projelerin artırılması gerekmektedir.

2.10.3. Lojistik Merkezler

Taşımacılık, hâlihazırda Türkiye'nin AB sürecinde önemli yer tutan başlıklar arasındadır. AB'ye uyum süreci; altyapı, araçlar ve çevre standartları ile uyumu, lojistik ağın geliştirilmesini ve dış ticaret politikalarının iyileştirilmesini kapsamaktadır. Türkiye'deki mevcut taşımacılık ağı, özellikle otoyollar, kara yolları ve demir yollarının yoğunluğu bakımından, EU-27 standartlarının gerisindedir. Bu nedenle taşımacılık ile lojistik sektörüne yönelik yatırımlar hız kazanmıştır.

Modern yük taşımacılığında önemli bir nokta olarak görülen lojistik merkezler, kombine taşımacılığı geliştiren önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde 20 adet olan lojistik merkezin 7 adedi hizmete açılmış, 4 adedinin yapımı devam etmekte, 9 adedinin ise proje ve kamulaştırma çalışmaları devam etmektedir. Bölgede ise yapımı devam etmekte olan Erzurum (Palandöken) Lojistik Merkezi ile proje ve kamulaştırma çalışmaları devam eden Kars ve Bitlis (Tatvan) Lojistik Merkezleri bulunmaktadır.

Lojistik merkezler faaliyete alındıklarında; yük taşımacılığı ile ilgili hizmetlerin en iyi şekilde verilmesi, müşterilerin idari, teknik ve sosyal tüm ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, taşıma sayı ve kalitesinin artırılarak müşteri memnuniyetinin sağlanmasının yanı sıra bulundukları bölgenin ticari potansiyeline ve ekonomik gelişimine katkı sağlaması beklenmektedir.

2.10.4. Enerji

TÜİK 2012 verilerine göre Türkiye yıllık toplam elektrik enerjisi tüketiminin sadece yüzde 3,5'i Doğu Anadolu Bölgesi'nde gerçekleşmektedir. Kişi başına ortalama elektrik enerjisi tüketiminde de bölge illeri son sıralarda gelmektedir.

DSİ 2014 yılı verilerine göre, Doğu Anadolu Bölgesi'nde faal bulunan 61 adet baraj ve hidroelektrik santralinin toplam kurulu gücü 2.156,6 MW olup, bu tesislerde yıllık 8.587,8 GWH elektrik enerjisi üretilmektedir. Toplam baraj ve hidroelektrik santrali adedinin (480 adet) yüzde 12'si, kurulu güç bakımından (22.748,9 MW) ise yüzde 9,4'ü bölgede bulunmaktadır. Bölgenin bu potansiyeli dikkate alındığında bu doğrultudaki çalışmaların artırılması önem arz etmektedir.

EPDK tarafından hazırlanan 2012 yılı Doğalgaz Piyasası Sektör Raporu verileri uyarınca ülkemizde doğal gaz bağlantısı sağlanan 72 ilden 65`inde doğalgaz şehir içi dağıtım faaliyeti sürdürülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ve doğal gaz bağlantısı sağlanan illerden Ardahan'a şehir içi doğalgaz arzı sağlanmış olup, Iğdır ilinde şehir içi dağıtım faaliyetini gerçekleştirecek şirketin tespiti amacıyla EPDK tarafından teklif alınmış, ancak Ağrı için talep gelmediği görülmüştür. Bu bölgede bulunan Bingöl, Bitlis, Hakkâri, Muş ve Tunceli illerine doğal gaz bağlantısının sağlanması için BOTAŞ tarafından yapım ve etüt proje işleri yürütülmektedir. Bu doğrultuda 2016 yılı ve sonrasında özel sektör tarafından şehir içi dağıtım hizmetlerinin geliştirilmesi ile bölgedeki tüm illerin doğalgazdan faydalanması mümkün hale gelmiş olacaktır.

Bölge yenilenebilir enerji kaynakları açısından değerlendirildiğinde biyogaz, güneş ve jeotermal açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü 2013 yılı verilerine göre özellikle Global Radyasyon Değeri açısından bölge, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi'nden sonra 3. sırada yer almaktadır. Global radyasyon değerleri açısından Van ili yıllık 1.639 kwh/m^2 ile Karaman ve Antalya illerinin ardından 3. sırada yer almaktadır. Hakkâri ili ise yıllık güneşlenme süresi açısından 3.512 saat ile ülkemizin en fazla süreli güneşlenen ili konumundadır. Bölgenin özellikle Van ve Hakkâri illerinde sahip olduğu güneş enerjisi potansiyelinin değerlendirilebilmesi için farkındalık oluşturulmalı, Ar-Ge çalışmaları artırılmalı ve yatırımların desteklenmesine yönelik olarak kalkınma ajanslarının yürüttüğü faaliyetler sürdürmelidir.

2.10.5. Bilişim Altyapısı

Doğu Anadolu Bölgesi genel olarak bilişim sistemleri altyapısı ve kişi başına iletişim araçlarının kullanılma oranı açısından Türkiye ortalamasının altındadır.

Tablo 27: İllere Göre İletişim Araçları Kullanımı (2013)

İller	Sabit Telefon Abone Sayısı	Ankesörlü Telefon Sayısı	Mobil Telefon Abone Sayısı	Genişbant İnternet Abone Sayısı	Sabit Genişbant İnternet Abone Sayısı	Mobil Genişbant İnternet Abone Sayısı	Fiber Optik Kablo Uzunluğu (km)
Ağrı	17.663	471	375.597	142.350	11.384	130.966	1.996
Ardahan	12.538	227	77.279	33.783	5.465	28.318	889
Bingöl	17.871	360	187.744	77.482	8.691	68.791	1.069
Bitlis	15.902	263	196.903	83.911	10.563	73.348	1.883
Elazığ	78.857	545	462.279	202.218	37.110	165.108	2.294
Erzincan	38.716	732	167.494	79.346	16.654	62.692	2.344
Erzurum	77.942	819	538.190	250.733	45.141	205.592	4.852
Hakkâri	10.049	549	171.549	65.056	7.933	57.123	935
Iğdır	14.633	237	127.017	52.811	8.250	44.561	752
Kars	25.165	489	191.367	82.622	13.012	69.610	1.391
Malatya	91.622	720	565.765	241.872	49.634	192.238	2.842
Muş	15.214	278	216.741	82.666	8.448	74.218	821
Tunceli	17.873	418	60.186	29.756	6.554	23.202	871
Van	32.452	625	627.336	247.634	25.089	222.545	2.706

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Yıllık İl İstatistikleri

Türkiye'deki toplam sabit telefon abone sayısının yüzde 3,4'ü, mobil telefon abone sayısının yüzde 5,7'si, geniş bant internet abone sayısının yüzde 5'i, sabit geniş bant internet abone sayısının yüzde 3'ü, mobil geniş bant internet abone sayısının yüzde 5,8'i ve toplam fiber optik kablo uzunluğunun yüzde 11'i bölgede bulunmaktadır. Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 7,7'sinin bölgede yaşadığı göz önüne alınırsa kişi başına iletişim araçlarının kullanılma oranının ülke ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bölge insanının bilgiye erişiminin kolaylaştırılması ve iletişim araçlarını kullanma oranının artırılması, bu amaçla altyapı eksikliklerinin tamamlanması ve kalitesinin artırılması gerekmektedir.

2.10.6. İçme Suyu, Atık Su ve Katı Atıklar

6360 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından bölgede 275 olan belediye sayısı 3 büyükşehir,

14 il merkezi, 125 ilçe ve 63 belde belediyesi olmak üzere toplam 191 olarak değişmiştir.
2012 yılı TÜİK verilerine göre 6360 Sayılı Kanun uygulaması öncesinde mevcut bulunan 275 adet belediyeden içme ve kullanma suyu hizmeti alan nüfusun, toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 97'dir. Bölge illerine yıllık 189.530.067 m^3 su dağıtımı yapılmaktadır. Bu rakam Türkiye'de dağıtımı yapılan su miktarının yaklaşık yüzde 6,8'ini oluşturmaktadır. Bölgede su tüketiminin az olmasının temel nedeni, nüfusun diğer bölgelere göre az olması ve sanayi sektörünün gelişmemiş olmasıdır.
Bölgede Ağrı, Elazığ, Erzurum ve Kars (2 adet) illerinde olmak üzere toplam 5 adet içme suyu arıtma tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin toplam kapasitesi 93.758 m^3/yıl ve toplam arıtılan su miktarı ise 58.331 m^3/yıldır. Bölgede içme suyu arıtma tesisi olmayan illerde ihtiyaç tespitinin yapılması, mevcut tesislerin ise tam kapasiteyle arıtım yapabilmesini sağlayacak yatırımların hayata geçirilmesi gerekmektedir.
2012 yılı verilerine göre bölgede kanalizasyon şebekesi hizmeti vermekte olan 209 belediye bulunmaktadır. Kanalizasyon hizmeti alan nüfusun, toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 78'dir. Bölgede toplam 15 adet atık su arıtma tesisi bulunmakta olup Ağrı, Ardahan, Hakkâri ve Muş illerinde herhangi bir tesis bulunmamaktadır. Arıtma tesisi hizmetinden yararlanan nüfusun, belediye nüfusu içindeki oranı yüzde 20 olup bu oran Türkiye ortalaması olan yüzde 68'in oldukça altındadır.
Türkiye'de arıtılan atık su miktarının toplam atık su miktarına oranı yaklaşık yüzde 80 düzeyinde iken, bu oran bölge için yalnızca yüzde 40'dır. Atık suların arıtılmayan yüzde 60'lık kısmı akarsu, göl, baraj ve açık arazilere deşarj edilerek çevresel kirliliğe neden olmaktadır.
Bölgede atık suların gelişigüzel ırmak, dere ya da su kaynaklarına boşaltıldığı göz önüne alınınca gerek SUKAP ve KÖYDES kapsamında bu tesislerin sayısının artırılması, gerekse DSİ ve belediye projeleri vasıtasıyla kanalizasyon ve atık su arıtma tesisi hizmeti alan nüfusun, toplam belediye nüfusuna oranının yükseltilerek ülke ortalamalarına yaklaştırılması gerekmektedir.
Bölgede atık toplama hizmeti vermekte olan belediye sayısı 258'dir. Malatya, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum ve Iğdır illerinde katı atık düzenli depolama tesisi bulunmakta olup Hakkâri ve Van illerinde ise düzenli depolama tesisi yapımı çalışmaları devam etmektedir. Katı atık düzenli depolama tesisi projeleri ile bölgede katı atıkların vahşi depolanmasının önüne geçilerek hem yeraltı sularının kirlenmesinin önlenmesi hem de sağlıklı ve temiz alanların oluşturulması planlanmaktadır.

2.10.7. Afet Durumu

Doğu Anadolu Bölgesi, farklı afet türlerinin görüldüğü ve bu afetlerin yoğun yaşandığı bölgelerden biridir. Bölgede yaygın olarak heyelan, çığ, deprem, kaya düşmesi ve su baskınları görülmektedir. Aşağıdaki grafikte Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaklaşık son yüz yıl içerisinde meydana gelen afetlerin il ve türüne göre dağılımı yer almaktadır.

Grafik 39: Afet Türlerinin İllere Göre Dağılımı

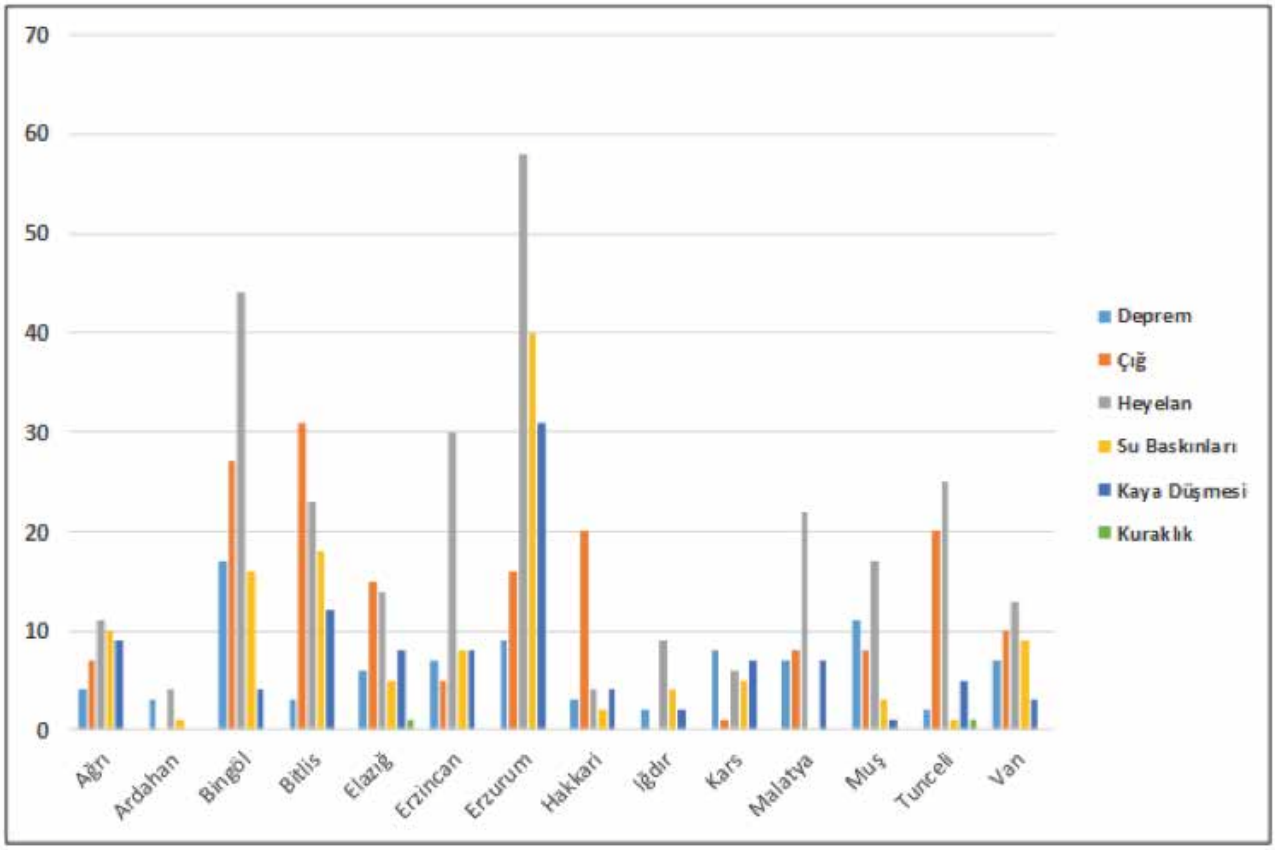

Kaynak: Türkiye Afet Bilgi Bankası (TABB), 2014

Harita 5: Türkiye Deprem Bölgeleme Haritası

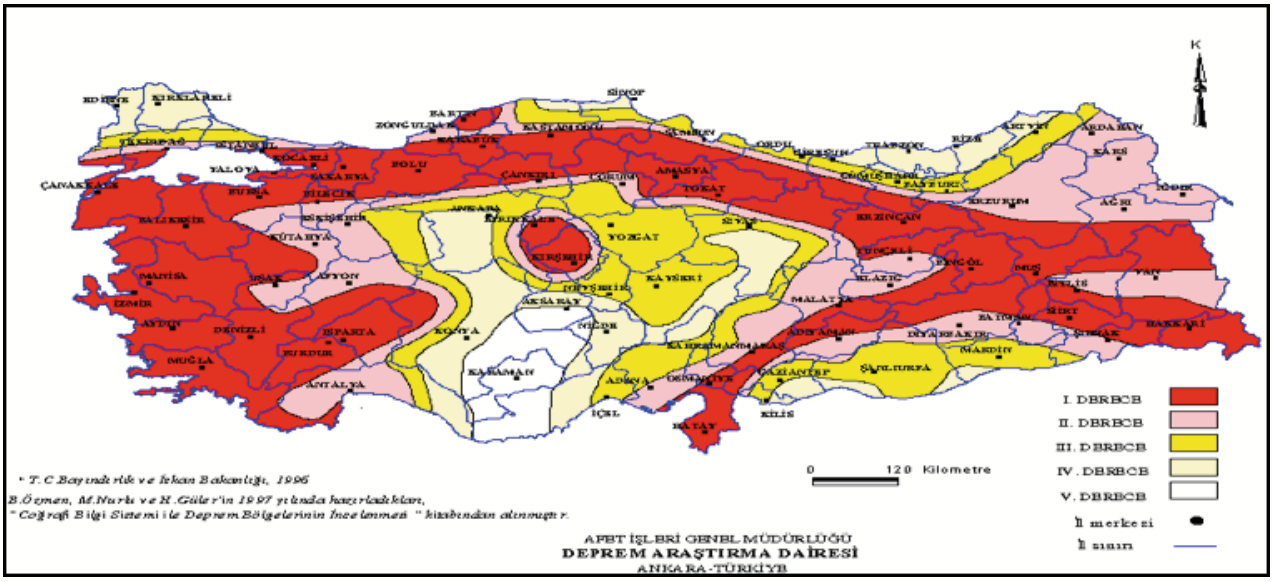

Kaynak: www.mta.gov.tr

Bölge illeri depremsellik açısından incelendiğinde genel olarak 1. ve 2. derece tehlikeli deprem bölgesinde yer almaktadırlar. Buna göre; Bingöl, Bitlis, Erzincan, Hakkâri, Malatya ve Muş illeri 1. derece, Ağrı, Ardahan, Elazığ, Erzurum, Iğdır, Kars, Tunceli ve Van illeri ise 2. derece tehlikeli deprem bölgesinde yer almaktadırlar.

Bölgede yaşanan afetler içerisinde deprem, yaşanma sıklığının fazla olmaması nedeniyle yüzde 12'lik bir oranla 5. sırada yer almasına rağmen, yarattığı can ve mal kaybı zararları bütün afetlerden daha fazladır. Bölgede günümüze kadar yaşanan büyük depremlerin sayısı 89 olup, can kaybı 48.506'dır. En fazla can kaybının yaşandığı iller sırasıyla Erzincan, Muş, Van, Bingöl ve Erzurum'dur. En fazla deprem yaşanan iller ise Bingöl ve Muş illeridir.

Bölgede en fazla görülen afet türü heyelandır. Günümüze kadar yaşanan büyük heyelanların sayısı 280 olup, Bölgede yaşanan tüm afet türleri içerisinde yüzde 37'lik bir orana sahiptir. Bu afetlerden yaşanan can kaybı sayısı ise 4'tür. Bölge illerinde en fazla heyelan olayları sırasıyla Erzurum, Bingöl ve Erzincan illerinde görülmektedir.

Bölge, yüksek topoğrafyası ve iklim koşulları nedeniyle ülkemizde çığ riskinin en fazla olduğu bölgedir. Bölgede heyelandan sonra yaşanma sıklığı açısından ikinci sırada görülen afet türü çığdır. Günümüze kadar yaşanan büyük çığ afetlerinin sayısı 168 olup, bölgede yaşanan tüm afet türleri içerisinde yüzde 22'lik bir orana sahiptir. Bu afetlerde yaşanan can kaybı sayısı ise 101'dir. Bölgede en fazla çığ afeti yaşanan iller sırasıyla Bitlis, Bingöl, Tunceli ve Hakkâri'dir.

Doğu Anadolu Bölgesi; önemli su havzalarından Aras, Fırat ve Van Gölü su havzalarını bünyesinde

barındırmaktadır. Bu durum su baskınlarının da bölgede sıklıkla yaşanmasına neden olmaktadır. Bölgede yaşanan afet türleri içerisinde su baskınları üçüncü sırada gelmektedir. Günümüze kadar yaşanan büyük su baskınlarının sayısı 122 olup, Bölgede yaşanan tüm afet türleri içerisinde yüzde 16'lık bir orana sahiptir. Bu afetlerden yaşanan can kaybı sayısı ise 28'dir. Bölge illerinde en fazla su baskınları yaşanan iller sırasıyla Erzurum, Bitlis, Bingöl ve Ağrı'dır.

Bölgede yaşanan bir diğer afet türü ise kaya düşmesidir. Bugüne kadar yaşanan büyük kaya düşmesi olaylarının sayısı 101 olup, bölgede yaşanan tüm afet türleri içerisinde yüzde 13'lük bir orana sahiptir. Kaya düşmesi olaylardan dolayı herhangi bir can kaybı yaşanmamıştır. Bölge illerinde en fazla kaya düşmesi görülen iller sırasıyla Erzurum, Bitlis ve Ağrı'dır.

2.11. KURUMSAL KAPASİTE

Kurumsal kapasite, bölgedeki organizasyonların görevlerini icra edebilmeleri için gerekli becerileri ifade etmektedir ve idari, mali, beşeri ve teknolojik boyutlarıyla ele alınabilir.

6360 sayılı kanunla yeni büyükşehir belediyeleri kurulmuş ve tümünün özellikle mekânsal anlamda görev ve sorumluluğu artırılmıştır. Ayrıca yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıkları yeni bir yapı olarak ihdas edilmiştir. Diğer taraftan, son dönemde sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin sayısında da artış yaşanmış ve yerel kalkınma süreçlerine katılımları yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte kalkınma ajanslarının faaliyetlerinin çeşitlenmesi ve DAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin kurulması yerelde faaliyet gösteren kurumların sayı ve faaliyet yoğunluğunun artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum yerel yönetişimin sağlanabilmesi ve yerel kurumların etkin şekilde çalışabilmesi için yerelde kurumsal kapasite geliştirilmesi faaliyetlerinin önemini artırmaktadır.

Bu bağlamda bölgesel gelişmenin sağlanabilmesi için merkezi idarenin taşra teşkilatı, yerel yönetimler, bölge kalkınma idareleri, kalkınma ajansları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler gibi yerelde faaliyet gösteren yapıların idari, mali, beşeri ve teknolojik altyapılarındaki eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Yerel kapasitenin geliştirilmesi, yerel hizmetlerin kalite ve verimliliğinin artırılabilmesinin yanı sıra eylem planında öngörülen faaliyetlerin başarı ile yürütülebilmesinin de önemli koşullarından biridir.

Onuncu Kalkınma Planı'nda (OKP) da yerelde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, yirmi beş öncelikli dönüşüm programından birisi olarak tasarlanmış ve bütüncül olarak tüm yerel kurumların kurumsal kapasitelerinin artırılması hedeflenmiştir. Bu eylem planı OKP'nin yerelde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi öncelikli dönüşüm programı ile tamamlayıcılığı gözetilerek hazırlanmıştır.

Eylem planında kurumsal kapasite idari, mali, beşeri ve teknolojik kapasite olmak üzere dört bileşen bazında ve yerel kalkınma için önemli görülen kurumları kapsayacak şekilde bütüncül bir biçimde ele alınmıştır. Beşeri kapasitenin geliştirilmesine özellikle önem verilmiş ve eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak tespit edilen alanlarda eğitim programlarının tasarlanması öngörülmüştür.

Kısa ve orta vadeli kurumsal kapasite gelişimi ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra kurumsal yetkinlik analizi gerçekleştirilerek uzun vadeli ihtiyaç tespitinin de yapılması ve ilerleyen yıllarda

DAP
EYLEM PLANI

TEMEL AMAÇ, POLİTİKA VE HEDEFLER

3. TEMEL AMAÇ, POLİTİKA VE HEDEFLER

DAP Eylem Planı'nın temel amacı, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan nüfusun ekonomik, sosyal ve çevresel boyutuyla yaşam kalitesinin artırılması ve bölgenin refah düzeyinin, ulusal ortalamaya yakınsamasının sağlanmasıdır. Bu amaca yönelik olmak üzere Eylem Planı, bölgenin gıda ve tarım sektörleri başta olmak üzere ticaret, turizm, hizmet ve sanayi sektörlerinin katma değer ve verimliliğini artırmayı, gelir getirici faaliyetleri çeşitlendirmeyi, sahip olduğu beşeri sermayenin niteliğini iyileştirerek istihdam edilebilirliğini ve kentlerin yaşanabilirliğini artırmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda bu hedeflere ulaşılmasını zorlaştıran bir kilit etken olan göçü engellemek üzere istihdam alanlarının artırılması hedeflenmektedir.

Tablo 28: DAP Eylem Planı İle Bölgede Ulaşılması Öngörülen Makroekonomik Hedefler

Gösterge	Mevcut Durum	2018 yılı hedefi
Kişi başı GSKD değerinin Türkiye ortalamasına oranı (%)	51,0 (2011)	55,0
İşsizlik Oranı (%)*	8,2 (2013)	6,1
İstihdam Oranı (%)*	47,3 (2013)	50,8
İşgücüne Katılma Oranı*	51,5 (2013)	53,7
İhracat Değeri (milyar dolar)**	1,2 (2013)	2,8

** İşgücüne katılım, istihdam ve işsizlik tahminlerinde, illerin bölge işgücü piyasası içindeki göreli değerleri nüfusları ile ağırlıklandırılarak dikkate alınmıştır. Bölgenin işgücü piyasası gelişiminin Kalkınma Planının 2018 yılı hedefleri ile uyumlu şekilde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu çerçevede bölgede işsizliğin 2018 yılı itibarıyla yaklaşık olarak 2 yüzde puanı düşmesi beklenmektedir. İşgücüne katılım ve istihdam oranlarının da sırasıyla 3,8 ve 4,4 yüzde puanı artması beklenmektedir.*
***Bölgelerin ve Türkiye'nin 2007-2013 dönemindeki ihracat değeri ortalama yıllık artış hızı baz alınarak 2018 yılı hedefi belirlenmiştir.*

Mevcut durum analizinde yer alan verilerden de görüleceği üzere Doğu Anadolu Bölgesi'nin omurga ekonomik sektörünü tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörü oluşturmaktadır. Bölgenin özellikle yüksek rakımlı ve geniş çayır-mera varlığına sahip Kuzeydoğu Anadolu ile Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illerini kapsayan kesimlerinde hayvancılık faaliyetlerinin daha verimli ve katma değeri yüksek hale getirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, hayvancılık sektöründe girdi maliyetlerinin azaltılması ve üretilen ürünlerin pazarlanabilirliğinin artırılması son derece önemlidir. Bu bölgelerden ve sektörlerden sağlanacak olan sermaye birikimi vasıtasıyla orta dönemde diğer

ekonomik sektörlerin de gelişimine katkı sağlaması beklenmektedir.

Her ne kadar bölgenin tümüne yayılmış bir sanayi üretimi mevcut olmasa da özellikle bölgenin batısında yer alan Malatya, Elazığ illeri ile Van ve Erzurum illerinin potansiyelinin harekete geçirilmesi Eylem Planı'nın öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Böylelikle, bir yandan nitelikli nüfusun bu potansiyel sanayi merkezlerinde tutulabilmesi öngörülmekte, öte yandan bu illerin gerek sektörel gerekse de mekânsal olarak diğer bölge illeri ile aralarındaki ileri-geri bağlantılar vasıtasıyla, yaşanan ekonomik gelişmenin bölgenin tümünü pozitif etkilemesi beklenmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine katkıda bulunabilecek en önemli müdahale alanlarından birisi de temel altyapı hizmetlerinin ülke standartlarına yaklaştırılmasıdır. Bu doğrultuda, gerek insan kaynaklarının gerekse de hammadde ve ürün taşımacılığının kolaylaştırılması amacıyla ulaşım altyapısının iyileştirilmesi sağlanacaktır. Son on yılda bölgenin karayolu ve havayolu ulaşımında yakaladığı ivme aynı şekilde devam ettirilecektir. Bunun yanı sıra Eylem Planı döneminde kuzey-güney yönlü ulaşım akslarının daha nitelikli hale getirilmesi ve limanlara demiryolu ile ulaşımın sağlanması için gerekli altyapının tesis edilmesi hedeflenmiştir. Temel altyapı hizmetleri açısından gerçekleştirilecek bir diğer faaliyet alanı ise kentlerin yaşanabilirliğinin artırılmasının sağlanmasıdır.

Eylem Planının diğer bir müdahale alanı, bölgede faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine yöneliktir. Bu çerçevede, bölgede faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin beşeri, idari, mali ve teknolojik ihtiyaçlarının tespit edilerek giderilmesi esastır.

DAP
EYLEM PLANI

GELİŞME EKSENLERİ

4. GELİŞME EKSENLERİ

DAP Eylem Planı kapsamında 5 adet ana eksen tespit edilmiştir. Bunlar;

- Gıda ve tarım sektörlerinde verimlilik ve katma değerin artırılması,
- Sanayi ve hizmetler sektörlerinin güçlendirilmesi,
- Altyapı, kentleşme ve çevresel koruma,
- Beşeri-sosyal sermayenin ve sosyal altyapının güçlendirilmesi,
- Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi.

4.1. Gıda ve Tarım Sektörlerinde Verimlilik ve Katma Değerin Artırılması

Eylem Planı kapsamında gıda ve tarım sektörünün öncelikleri; toprak ve su kaynaklarının daha etkin kullanılması, bitkisel ve hayvansal ürün üretiminde çeşit ve verim artışının sağlanması, elde edilen ürünlerin katma değer artışı için bölge dâhilinde işlenmesi, yenilikçi uygulamaların bölgeye özgü biçimde yaygınlaştırılması yanında pazarlama ağlarının geliştirilmesi ve ürün ticaretinin artırılmasıdır. Bu eksen kapsamında;

- Bölgede sulanan tarım arazisi varlığı artırılacak ve sulama oranı yükseltilecektir.
- Arazi toplulaştırma çalışmaları yapılacaktır.
- Arazi ıslah ve drenajı konusunda etüt çalışmaları yapılacaktır.
- Çayır- mera alanında ıslah çalışmaları yapılacaktır.
- Bölgeye uygun yem bitkileri tohumu üretimi artırılacak ve çiftçiler tarafından kullanımı sağlanacaktır.
- Mera hayvancılığı faaliyetlerini daha verimli kılmak üzere hayvan içme suyu göletleri yapılacaktır.
- "DAP Bölgesi Hayvancılık Yatırım Havzaları Master Planı" ve "Havza Bazlı Meyvecilik Master Planı" hazırlanarak bölgenin hayvancılık ve meyvecilik potansiyelinin entegre bir strateji ile ele alınması sağlanacaktır.
- Bölgenin mikro klima özelliğine sahip ve meyveciliğe uygun havzalarında kapama meyve bahçeleri artırılacaktır.
- Ülkemizin kuru kayısı merkezi olan Malatya'nın kayısıdan daha fazla gelir elde etmesini sağlamak üzere "Kayısıda Verimlilik ve Katma Değerin Artırılması Projesi" uygulanacaktır.
- Bölgede tıbbi ve aromatik bitkilerde envanter çalışması yapılarak bölgede potansiyeli yüksek olan türlerde üretim artışı sağlanacaktır.
- İşlenmiş tarım ürünlerine yönelik "DAP Markalaşma ve Pazarlama Stratejisi" hazırlanacaktır.
- Hayvan hastalıklarının yayılmasının engellenmesi ve hayvan hareketlerinin kontrolünün sağlanması için hayvancılıkta üretim ve pazarlama altyapısı iyileştirilecektir.
- Bölgede tarımsal eğitim ve yayım çalışmaları ile teknik personel ve çiftçilerin eğitimi sağlanacaktır.

4.2. Sanayi ve Hizmetler Sektörlerinin Güçlendirilmesi

Bölge ekonomisinin gelişimi açısından Eylem Planı kapsamında gıda ve tarım sektörünün payının artırılmasının yanı sıra sanayi, doğal kaynaklar, turizm ve diğer ekonomik sektörlerin de bölge ekonomisindeki payının artırılması amacıyla çeşitli öncelikler tespit edilmiştir. Aşağıda belirtilen öncelikler bir yandan fiziki altyapının iyileştirilmesine öte yandan ise nitelikli personel ve finansman ihtiyaçlarını gidermeye odaklanmıştır.

- Mevcut OSB ve KSS'lerin altyapısı iyileştirilecek ve ihtiyaç duyulan bölgelerde yenileri inşa edilecektir.
- Sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikte ara eleman yetiştirilmesine yönelik eğitim merkezleri kurulacaktır.
- Girişimciliği teşvik etmek amacıyla yeni iş geliştirme merkezleri oluşturulacaktır.
- Yaklaşık 10 bin işletmeye finansman desteği sağlanacaktır.
- Bölgedeki kapasite ve ihtiyaç dikkate alınarak teknoloji geliştirme bölgeleri kurulacak, üniversitelerin Ar-Ge altyapıları iyileştirilecektir.
- Bölgesel düzeyde Ar-Ge ve yenilikçilik stratejisi hazırlanacaktır.
- Bölgenin doğal kaynak ve enerji hammadde potansiyelinin arama ve araştırması yapılarak, gerekli veri envanteri oluşturulacaktır.
- "Kış Turizmi Strateji Belgesi" hazırlanarak, Ağrı, Ardahan, Erzurum, Erzincan ve Kars illerinde kış turizminin bir koridor boyunca gelişmesi sağlanacaktır.
- 2011 Universiade Kış Oyunları için Erzurum' da oluşturulan tesislerin atıl durumda kalmaması ve bölge ekonomisine katkısının artırılması için çalışmalar yapılacaktır.
- Turizm alt ve üstyapısı iyileştirilerek yerli ve yabancı turist sayısının ve bölgede geceleme sürelerinin artırılması sağlanacaktır.
- Kültür varlıklarının turizme kazandırılması amacıyla rölöve, restorasyon ve restitüsyon çalışmalarına hız verilecektir.
- Mevcut sınır kapılarının modernizasyonu ve yeni sınır kapılarının faaliyete geçmesi amacıyla altyapı çalışmaları yürütülecektir.
- Bölgede serbest bölge kurulmasına yönelik fizibilite çalışmaları yapılacaktır.

4.3. Altyapı, Kentleşme ve Çevre Koruma

Eylem Planı kapsamında belirlenen altyapı, kentleşme ve çevresel koruma ekseninde bölgenin erişilebilirliğinin artırılması, herkes için adil ve eşit temel altyapı hizmetlerinin sağlanması, yaşanabilir kentlerin planlanması ve çevrenin korunması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, Eylem Planı kapsamında aşağıda belirtilen öncelik ve tedbirler hayata geçirilecektir.

- Bölge içi ve bölge dışı kolay ulaşımın sağlanması amacıyla karayolu, demiryolu ve havayolu ağları birbiriyle uyumlu bir şekilde geliştirilecektir.
- Kuzey-güney karayolu bağlantıları güçlendirilecektir.

• İlçe ve köy yollarının altyapısı iyileştirilecektir.
• Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars Yüksek Standartlı Demiryolu Hattı Projesi ve Türkiye – Gürcistan – Azerbaycan (Kars-Tiflis-Bakü) Demiryolu Hattı Projesi'nin inşaat çalışmaları sürdürülecektir.
• Yüksekova havaalanı inşası tamamlanacaktır.
• Bölgenin iç su yolu potansiyeli kullanımının artırılması sağlanacaktır.
• Erzurum (Palandöken) Lojistik Merkezi'nin yapımı tamamlanacak ve Bitlis (Tatvan) ile Kars Lojistik Merkezi için fizibilite ve kamulaştırma çalışmalarının yapımı sürdürülecektir.
• Bingöl, Bitlis, Muş, Hakkâri ve Tunceli illerinde doğalgaz iletim hattı çalışmaları tamamlanacaktır.
• Yapımı devam eden Hidroelektrik Enerji Santrali (HES) projeleri tamamlanacaktır.
• Bölgede elektronik haberleşme ve mobil haberleşme altyapısına ilişkin eksiklikler tamamlanacaktır.
• Kentsel yerleşimlerin mekân ve yaşam kalitesinin artırılması amacıyla bölgede planlı, güvenli, sürdürülebilir ve yaşanabilir kentlerin oluşturulması sağlanacaktır.
• İl çevre düzeni planlarının yapılması desteklenecektir.
• Tüm bölgeyi kapsayacak bütünleşik afet tehlike haritaları yapılacaktır.
• Yeşil alan (parklar, çocuk oyun alanları, dinlenme ve piknik alanları vb.) miktarı artırılacaktır.
• Karasu ve Murat Nehirleri havza ıslah çalışmaları tamamlanacaktır.
• Toprak koruma ve orman varlığını artırmaya yönelik faaliyetler yaygınlaştırılacaktır.
• Yenilenebilir enerji potansiyelini değerlendirmeye yönelik çalışmalar yürütülecektir.

4.4. Beşeri-Sosyal Sermayenin ve Sosyal Altyapının Güçlendirilmesi

Bölgesel kalkınmanın sağlanması için ekonomik yatırımların yanı sıra beşeri ve sosyal sermayenin güçlendirilmesini sağlayacak yatırımların da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Son on yıllık süreç içerisinde bölgeye yapılan yatırımlarda ciddi düzeylerde artış yaşanmıştır; ancak söz konusu yatırımların etkisinin artırılması açısından beşeri ve sosyal gelişimin de aynı anda gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede, Eylem Planı'nda beşeri ve sosyal sermayenin güçlendirilmesi amacıyla eğitim, sağlık, kültür, spor, sosyal hizmet ve sivil toplum konularında aşağıdaki eylemlere yer verilmiştir.

• Eylem Planı uygulama sürecinde okul öncesi eğitim düzeyinde (4-5 yaş) okullaşma oranını artırmak üzere 4.264 adet derslik, ilköğretim düzeyinde okullaşma oranlarını artırmak üzere 3.036 adet derslik ve ortaöğretim okullaşma oranlarını artırmak üzere toplam 11.563 adet derslik yapılacaktır.
• Ortaöğretimde yeni yapılacak olan yurt ve pansiyonlar ile toplam 17.352 kişilik ilave kapasite oluşturulacaktır.

• Eylem Planı kapsamında mevcut okullar bünyesinde 152 adet zenginleştirilmiş kütüphane kurulacak ve mahalle kütüphaneleri yaygınlaştırılacaktır.
• İstihdamın artırılması, işgücü kalitesinin yükseltilmesi, işsizliğin ve kayıt dışı istihdamın azaltılması amacıyla bölgede faal nüfusa yönelik halk eğitim, mesleki eğitim ve sürekli eğitim vb. programlar yaygınlaştırılacaktır.
• Özel eğitime gereksinim duyan engellilerin ve özel yetenekli bireylerin, uygun ortamlarda eğitimlerinin sağlanması amacıyla beşeri ve fiziki altyapı güçlendirilecektir.
• Üniversitelerin ulaşım, yurt-lojman, sosyal tesis, derslik, kütüphane, laboratuvar, atölye, spor salonu vb. altyapı imkanları geliştirilecektir.
• Bölge üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen lisans ve ön lisans toplam öğrenci sayısının Onuncu Kalkınma Planı hedefi olan 36'ya düşürülmesi amacıyla öğretim üyesi yetiştirme programlarında ve ilgili diğer kadrolarda yeterli artış sağlanacaktır.
• Bölge Üniversitelerinde uluslararası öğrenci sayısının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.
• Bilim ve sanat merkezleri, özel eğitim merkezleri ve rehberlik araştırma merkezleri kurulacaktır.
• Öğretmenlerin bölgede uzun süreli çalışması için gerekli tedbirler alınacaktır.
• Dezavantajlı bireylere yönelik sosyal hizmet tesisleri yapımına ağırlık verilecektir.
• Kentsel ve kırsal alanlarda sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla yeterli kapasitede hastaneler, mobil sağlık hizmetleri, aile sağlığı merkezleri, toplum sağlığı merkezleri, sağlık istasyonları vb. yatırımlar yapılacaktır.
• Başta anne-çocuk sağlığı olmak üzere temel sağlık göstergelerinde ülke ortalamasına yaklaşması sağlanacaktır.
• Sağlık turizmi potansiyeli olan iller için pazar araştırmaları yapılacak, hedef ülke ve branşlar belirlenip buna yönelik hizmet altyapısı oluşturularak, tanıtım çalışmaları yapılacaktır.
• Bölgedeki üniversiteler ve Sağlık Bakanlığı'na ait hastanelere tahsis edilen hekim ve diğer sağlık personeli kadrolarının artırılması sağlanacaktır.
• SODES ile istihdam edilebilirliğin artırılması, toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik ve sosyal hayata daha fazla katılmalarının sağlanması, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yoluyla bölgedeki çocuk, genç ve kadınların kendilerini daha iyi ifade etmelerine olanak sağlayan projeler desteklenecektir.
• Spor, kültür ve gençlik hizmetleri alanlarında tesis ihtiyacı giderilecektir.
• Kültürel ve sanatsal faaliyetlere toplumun tüm kesimlerinin erişimi sağlamak amacıyla Devlet Tiyatrolarının bölgeye yönelik kültürel ve sanatsal faaliyetleri artırılacaktır.
• Bölgedeki manevi şahsiyetlerin ve tarihi mekânların tanınırlığının artırılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

4.5. Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

Bölgede yürütülen faaliyet ve projelerin etkili bir şekilde planlanması, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve denetimi için bölge üniversiteleri, yerel yönetimler, kalkınma ajansları, STK'lar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının insan kaynakları başta olmak üzere kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.

- Merkezi idarelerin taşra teşkilatlarının etkili hizmet sunum kapasitesini artırmaya yönelik ihtiyaç duyulan alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.
- Bakanlıklar ile bakanlıkların taşra teşkilatında çalışan personel arasında tecrübe paylaşımı sağlamak üzere bir hareketlilik programı uygulanacaktır.
- Kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, üniversitelerin ve sivil toplum örgütlerinin teknolojik altyapıları iyileştirilecektir.
- Başta Büyükşehir Belediyeleri olmak üzere, belediyelerin stratejik plan hazırlama çalışmalarına Kalkınma Ajansları tarafından teknik sağlanacaktır.
- Kamu kurumlarında üst düzey görevlerde bulunmuş ancak hâlihazırda emekli olan kişilerin bölgeye ilişkin tecrübelerinden faydalanılacaktır.
- Başta yeni kurulanlar olmak üzere bölge üniversitelerinin 5018 sayılı kanun kapsamındaki faaliyetlerini daha etkin şekilde yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla kurumsal yapılanma ve süreç yönetimleri desteklenecektir.
- Yerel yönetimler, merkezi idarelerin taşra teşkilatları, STK'lar, üniversiteler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kurumsal yetkinliğinin analiz edilmesini sağlayacak bir kurumsal yetkinlik çerçevesi geliştirilecektir. Analiz neticesinde tespit edilen kurumsal kapasite ve beşeri kaynak eksikliklerinin giderilmesi amacıyla gerekli idari ve mali önlemler alınacaktır.

DAP
EYLEM PLANI

EYLEM PLANI

5. EYLEM PLANI

5.1. Eylem Planının Yapısı

DAP Eylem Planı'nda her gelişme ekseni ve alt başlık altında yer alan eylem için; eylem no, eylem adı, yer, sorumlu kuruluş, işbirliği yapılacak kuruluşlar, başlama-bitiş tarihi ve yapılacak işlem ve açıklama sütunları bulunmaktadır.

Eylem No	Eylemin Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama

- "Eylem No", ilgili ekseni ve alt başlığı ifade eden kod numarasıdır.
- "Eylem Adı", ne yapılacağını kısaca tanımlamaktadır.
- "Yer", eylemin yürütüleceği ili göstermektedir.
- "Sorumlu Kuruluş", öngörülen eylemi, ilgili yerel ve merkezi kuruluşlarla işbirliği içinde yürüterek, süresinde sonuçlandırmaktan ve raporlamaktan sorumlu kuruluştur.
- "İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar", eylemlerin yürütülmesi ve sonuçlandırılması sürecinde, gerçekleştirilecek eylem ile doğrudan veya dolaylı ilişkisi bulunan ve sorumlu kuruluşla işbirliği yaparak somut destek verecek kuruluşlardır.
- "Başlama ve Bitiş Tarihi", eylemin tamamlanması için öngörülen süreyi göstermektedir.
- "Yapılacak İşlem ve Açıklama" bölümü ise eylemin gerekçesini ve detayda yapılacak işleri ortaya koymaktadır.

5.2. Eylem Planı'nın Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesi

DAP Eylem Planı'nın uygulanmasında izleme ve koordinasyondan sorumlu kuruluş DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığıdır. Planın bölge düzeyinde uygulanmasından Eylem Planı'nda yer alan bütün kamu kurum ve kuruluşları sorumlu olacaklardır. Uygulama yakından takip edilecek, sorunları tespit edilecek ve DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı zamanında bilgilendirilecektir. Eylem Planında gerekli görülen revizyonlar Kalkınma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilecektir. Uygulamanın etkili biçimde yürütülmesi ve öngörülen hedeflere ulaşılmasında aşağıda belirtilen ilke ve esaslara uyulacaktır.

- DAP Eylem Planı'nda sorumlu kuruluş olarak belirtilen kurumlar bütçelerini ve yıllık iş programlarını hazırlarken Plan'daki eylemlere özel önem vererek önceliklendirecektir.
- Projelerin ve faaliyetlerin uygulanmasında tamamlayıcılık, koordinasyon ve eşzamanlılık sağlanacak, başta Valilikler olmak üzere yerel yönetimler de çalışmaları hızlandırmaya yönelik tedbirleri zamanında alacaklardır.
- Eylem Planı kapsamında yapılacak uygulamalar ulusal ve bölgesel planlar ile strateji belgelerine dayandırılacaktır.
- Eylem Planı'nın amaçlarına ulaşılmasında, kalkınma sürecinin ilgili tüm kesimlerce ve taraflarca benimsenmesi, bütüncül bir yaklaşımla sürdürülmesi ve bu kapsamda insan odak lılık, katılımcılık, kapsayıcılık, hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri gözetilecektir.
- Bölgesel kalkınma süreçlerine sivil toplum ve özel sektör de dâhil olmak üzere tüm tarafların katılımı gözetilecektir.
- Başta tarım olmak üzere sanayi, eğitim, sağlık, ulaştırma, hizmet gibi kalkınmayı hızlandıracak sektörlere ilişkin bütünleşmiş uygulamalara öncelik verilecektir.
- Bölgede dönüşümü hızlandıracak yenilikçi yaklaşımların ve modellerin geliştirilmesine özen gösterilecektir.

5.3. Eylem Planı'nın Özet Finansman Tablosu

(Milyon TL)

EKSENLER	2014	2015	2016	2017	2018	2014 - 2018
Gıda ve Tarım Sektörlerinde Verimlilik ve Katma Değerin Artırılması	547	624	715	763	805	3.454
Sanayi ve Hizmetler Sektörlerin Güçlendirilmesi	79	91	104	111	117	502
Altyapı, Kentleşme ve Çevre Koruma	1.643	1.877	2.149	2.292	2.420	10.381
Beşeri-Sosyal Sermayenin ve Sosyal Altyapının Güçlendirilmesi	1.053	1.203	1.377	1.469	1.551	6.653
Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi	4	5	5	6	6	26
TOPLAM	**3.326**	**3.800**	**4.350**	**4.641**	**4.899**	**21.016**

Not: Merkezi Yönetim Bütçesinden tahsis edilecek yatırım ödeneklerini göstermekte olup, diğer kaynaklardan sağlanacak ilave finansman dâhil değildir. Ayrıca, projelerin gerçekleşme durumuna göre ve bütçe imkânlarına bağlı olarak ilave kaynak tahsis edilebilecektir.

DAP
EYLEM PLANI

GIDA VE TARIM SEKTÖRLERİNDE VERİMLİLİK VE KATMA DEĞERİN ARTIRILMASI

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
GT	**GIDA VE TARIM SEKTÖRLERİNDE VERİMLİLİK VE KATMA DEĞERİN ARTIRILMASI**					
GT.1	**SULAMA**					
GT.1.1	**Sulanan tarım arazisi varlığını artırmak üzere altyapı yatırımları hızlandırılacak ve modern sulama sistemleri yaygınlaştırılacaktır.**	DAP İlleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ		DSİ'nin Yatırım Programında yer alan ve devam eden büyük ölçekli toplam 22 adet tarımsal sulama projesinin 60.029 hektarlık kısmı 2014 yılı öncesi sulamaya açılmış olup kalan 198.050 ha alandan 165 bin hektarı Eylem Planı döneminde tamamlanacaktır.
		Ağrı	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2018	Yazıcı (DAP) : 196 hm^3 depolama, 31.918 ha alandaki sulama projesinde kalan 21.000 ha 2018 yılı sonuna kadar tamamlanacaktır.
		Bingöl	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2016	Gözeler (DAP): 19 hm^3 depolama, 1.572 ha alandaki sulama projesi 2016 yılı sonunda tamamlanacaktır.
					2014-2016	Genç (DAP): 998 ha alandaki sulama projesi 2016 yılı sonunda tamamlanacaktır.
		Elazığ	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2015	Kuzova Pompaj Sulaması (DAP): 4.783 ha alandaki sulama projesinin yapım çalışmaları tamamlanacaktır.
					2014-2018	Kanatlı (DAP): 43,9 hm^3 depolama, 6.786 ha alandaki sulama projesi 2018 yılı sonunda tamamlanacaktır.
		Erzincan	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2018	Çayırlı I. Merhale (DAP): 62,2 hm^3 depolama, 9.756 ha alanda sulama projesi 2018 yılı sonunda tamamlanacaktır.
		Erzurum	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2015	Pazaryolu (DAP): 3,3 hm^3 depolama, 605 ha alandaki sulama projesinin kalan 525 ha 2015 yılı sonunda tamamlanacaktır.
					2014-2015	Palandöken (DAP): 11.408 ha alandaki sulama projesinin kalan 6.000 ha 2015 yılı sonuna kadar tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
					2014-2018	Kuzgun Daphan I. Mrh.(DAP): 276 hm^3 depolama, 43.162 ha alandan kalan 18.320 ha alanın, 10.388 ha alanı 2018 yılı sonuna kadar tamamlanacaktır.
					2014-2016	Demirdöven (DAP) : 34,5 hm^3 depolama, 11.785 ha alandaki sulama projesinde kalan 1.160 ha 2016 yılı sonunda tamamlanacaktır.
					2014-2018	Hınıs I. Merhale (DAP): 179 hm^3 depolama, 20.317 ha alandaki sulama projesinden 14.000 ha 2018 yılına kadar tamamlanacaktır.
					2014-2018	Narman 1. Merhale (DAP) : 12 hm^3 depolama, 1.618 ha alandaki sulama projesi 2018 yılı sonunda tamamlanacaktır.
		Hakkâri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2018	Yüksekova (DAP): 65,5 hm^3 depolama, 7.505 ha alandaki sulama projesi 2018 yılı sonunda tamamlanacaktır.
		Iğdır	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2018	Tuzluca (DAP): 90 hm^3 depolama, 9.862 ha alandaki sulama projesi yapım çalışmaları devam edecektir.
		Kars	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2017	Selim (DAP): 52,0 hm^3 depolama, 5.237 ha alandaki sulama projesi 2017 yılı sonunda tamamlanacaktır.
					2014-2018	Çıldır II. Merhale (DAP) Sulama: 14.400 ha alandaki sulama projesinden kalan 6.244 ha 2018 yılı sonunda tamamlanacaktır.
					2014-2018	Kars Çayı Havzası I. Merhale (DAP): 182,07 hm3 depolama, 29.414 ha alandaki sulama projesinin 15.000 ha bölümü yapım çalışmaları tamamlanacaktır.
		Malatya	Orman ve Su İşleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık	2014-2015	Kapıkaya (DAP): 67,0 hm^3 depolama, 4.000 ha alandaki sulama projesi 2015 yılı sonunda tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
			Bakanlığı	Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2018	Yoncalı (DAP): 132,5 hm^3 depolama, 12.045 ha alandaki sulama projesinin 8.000 ha bölümünün yapım çalışmaları tamamlanacaktır.
					2014-2018	Kuruçay (DAP): 116,1 hm^3 depolama, 11.697 ha alandaki sulama projesi 2018 yılı sonunda tamamlanacaktır.
		Tunceli	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2016	Akpazar (DAP): 3.671 ha alanda sulama projesinin 1.637 ha kısmı 2016 yılı sonunda tamamlanacaktır.
		Van	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2018	Erciş-Pay (DAP): 97,6 hm^3 depolama, 17.574 ha alandaki sulama projesi 2018 yılı sonunda tamamlanacaktır.
		DAP İlleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2018	DSİ tarafından bölgede devam eden küçük su işi çalışmaları (yerüstü sulamaları, gölet sulamaları, Göl-Su projeleri) hızlandırılacaktır.
		DAP İlleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2014-2018	İhtiyaç duyulan alanlarda sulama altyapısının oluşturulması amacıyla etüt-proje işleri gerçekleştirilecek ve etüt-proje çalışmaları tamamlanmış olan yatırımlar önceliklendirme yapılarak hayata geçirilecektir.
GT.1.2	**Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı kapsamında tarla içi sulama projeleri desteklenmeye devam edilecektir.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Üretici örgütleri ve diğer yararlanıcılar	2014-2018	Tarla içi modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması amacıyla Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) kapsamında yüzde 50 hibe finansman desteği uygulanmasına devam edilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
GT.1.3	**DAP Bölgesinde küçük ölçekli tarımsal sulama projeleri desteklenecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Valilikler, Büyükşehir Belediyeleri, İl Özel İdareleri	2014-2018	Yatırım Programında yer alan "Küçük Ölçekli Tarımsal Sulama Projeleri" ile cazibeli ve kapalı (borulu) sisteme dayalı projeler öncelikli olmak üzere büyükşehir belediyeleri ve il özel idarelerinin yeni yatırım, tevsii, modernizasyon ve bakım onarım projeleri desteklenecektir.
GT.1.4	**Meralarda hayvanların içme suyu ihtiyacını gidermek üzere küçük göletlerin yapımı desteklenecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Valilikler, Büyükşehir Belediyeleri, İl Özel İdareleri	2014-2018	Meralarda hayvanların su ihtiyacını karşılamada yaşanan sıkıntıları gidermek üzere hayvan içme suyu (HİS) göleti inşa, bakım-onarım ve yenileme projeleri ve sıvat yapımları için büyükşehir belediyelerine ve il özel idarelerine finansman desteği sağlanacaktır.
GT.2	**BİTKİSEL ÜRETİM**					
GT.2.1	**Arazi toplulaştırması ve tarla içi geliştirme hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı,	2014-2018	Bölgede 247.000 ha arazide toplulaştırma çalışmaları tamamlanmış, 255.000 ha arazide ise devam etmekte olup Eylem Planı dönemi sonuna kadar yaklaşık toplam 1.000.000 ha arazide toplulaştırma ve tarla içi geliştirme çalışmaları tamamlanacaktır.
		Ağrı				47.875 ha alanda yapılan toplulaştırma çalışmalarının 15.000 hektarı tamamlanmış, 32.875 ha alanda toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri (TİGH) faaliyetleri devam etmekte olup ilave 70.000 ha alanda toplulaştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
		Ardahan		Valilikler, Büyükşehir Belediyeleri, İl Özel İdareleri		10.000 ha alanda toplulaştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.
		Bingöl				18.500 ha alanda yapılan toplulaştırma çalışmalarının 18.000 hektarı tamamlanmış olup, 500 ha alanda toplulaştırma ve 10.000 ha alanda TİGH faaliyetleri tamamlanacaktır.
		Bitlis				57.495 ha alanda toplulaştırma faaliyetleri devam etmekte olup ilave 20.000 ha alanda toplulaştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.
		Elazığ				40.750 ha alanda toplulaştırma ve faaliyetleri devam etmekte olup ilave 30.000 ha alanda toplulaştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.
		Erzincan				10.000 ha alanda toplulaştırma faaliyetleri devam etmekte olup ilave 70.000 ha alanda toplulaştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.
		Erzurum				64.211 ha alanda yapılan toplulaştırma çalışmalarının 24.505 hektarı tamamlanmış, 39.706 ha alanda toplulaştırma faaliyetleri devam etmekte olup, ilave 130.000 ha alanda toplulaştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.
		Iğdır				Iğdır Ovasında 12.273 ha alanda yapılan toplulaştırma çalışmalarının 12.000 hektarı tamamlanmış olup, 273 ha alanda toplulaştırma ve TİGH faaliyetleri tamamlanacaktır.
		Kars				19.637 ha alanda yapılan toplulaştırma çalışmalarının 10.000 hektarı tamamlanmış, 9.637 ha alanda toplulaştırma faaliyetleri devam etmekte olup ilave olarak 70.000 ha alanda toplula ştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.
		Malatya				128.270 ha alanda yapılan toplulaştırma çalışmalarının 98.006 hektarı tamamlanmış olup 30.264 ha alanda toplulaştırma faaliyetleri tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Muş				Muş Ovasında 93.580 ha alanda yapılan toplulaştırma çalışmalarının 69.800 hektarı tamamlanmış, 23.780 ha alanda toplulaştırma faaliyetleri devam etmekte olup ilave 30.000 ha alanda toplulaştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.
		Van				9.500 ha alanda toplulaştırma faaliyetleri devam etmekte olup ilave 70.000 hektar alanda toplulaştırma ve TİGH çalışması tamamlanacaktır.
GT 2.2	**Öncelikli üretim alanlarında arazi ıslah faaliyetleri gerçekleştirilecektir.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Valilikler, Üniversiteler, DAP BKİ, Büyükşehir Belediyeleri, İl Özel İdareleri	2015-2018	Bölgede toplam 100.000 ha civarında tarım arazisinin ıslah ihtiyaçlarının tespiti için öncelikli olarak Bulanık, Iğdır, Muş ve Pasinler ovalarında etüt çalışmaları yapılacak ve etüt sonuçlarına göre öncelikli alanlardan başlanarak drenaj başta olmak üzere ıslah çalışmaları tamamlanacaktır.
GT.2.3	**Çayır ve mera alanlarının ıslahı yapılacaktır.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Üniversiteler	2014-2018	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 5 yılda toplam 7000 ha alanda mera ıslahı yapılacaktır.
		DAP İlleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Üniversiteler	2014-2018	Bölgede 12.000 ha alanda mera ıslah çalışmaları yapılacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
GT.2.4	**Bölgede yem bitkileri üretim çeşidi ve kalitesi hayvancılığı destekleyecek şekilde artırılacaktır.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Valilikler, DAP BKİ	2015-2018	TİGEM tarafından başta yonca ve mısır olmak üzere bölge şartlarına uygun yem bitkileri tohumlarının sertifikalı üretimi yapılacak ve elde edilen tohumlar DAP BKİ finansmanı ile çiftçilere ulaştırılarak Bölgede kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü tarafından Bölgenin ekolojik şartlarına adapte olmuş yem bitkileri çeşitlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
		DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	DAP BKİ	2015-2018	Hayvancılık faaliyetlerinin en önemli girdisi olan yem bitkileri üretiminin artırılması ve çeşitlendirilmesi amacıyla Bölge illerine özel destekleme politikaları oluşturulacaktır.
		DAP İlleri	Kalkınma Ajansları	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ, Ticaret Borsaları	2015-2018	Yem bitkileri sektörünün ticarileşmesi sürecinde, Bölgede lisanslı yem depoları kurulabilmesi için uygun alanlar araştırılarak gerekli fizibilite çalışmaları yapılacak ve fizibilitesi uygun görülen alanlarda örnek lisanslı yem deposu kurulması desteklenecektir.
GT.2.5	**Sebze ve meyve üretimi artırılacak ve pazarlanabilirliği sağlanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Çiftçi Örgütleri	2015-2016	Havza Bazlı Meyvecilik Master Planı hazırlanacaktır.
		DAP İlleri	DAP BKİ	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Çiftçi Örgütleri	2014-2018	Meyvecilik potansiyeli olan havzalarda ihracat hedefli ölçek ekonomisine uygun 30-200 dekar büyüklüğünde toplu (Köy/Havza Bazlı) modern kapama meyve bahçeleri potansiyelleri araştırılacak ve değerlendirilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Ağrı, Bingöl, Erzincan, Erzurum, Tunceli, Van	Kalkınma Ajansları	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DAP BKİ	2015-2018	Modern üretim teknikleri (jeotermal sera, örtü altı vs.) ve depolama ihtiyacı konusunda fizibilite çalışmaları yapılacaktır.
		DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Valilikler, Büyükşehir Belediyeleri, Üretici Örgütleri,	2014-2018	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) ile tarıma dayalı ekonomik yatırımların desteklenmesi kapsamında soğuk hava deposu, paketleme ve işleme tesislerine yönelik desteklemelere devam edilecektir.
GT.2.6	**Kayısı üretiminin Bölge ve ülke ekonomisine katkısı artırılacaktır.**	Malatya	DAP BKİ	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Malatya Ticaret Borsası, Fırat Kalkınma Ajansı	2015-2018	Dünya kuru kayısı üretiminin yaklaşık yüzde 80'ini üreten ülkemizin sahip olduğu potansiyelden daha fazla gelir elde etmesini sağlamak üzere "Kayısıda Verimlilik ve Katma Değerin Artırılması Projesi" uygulanacaktır. Proje ile Kayısı Araştırma İstasyonu ve Malatya Ticaret Borsası ile birlikte kayısının üretim, işleme, pazarlama, depolama ve örgütlenme hususları uluslararası pazarlama kanalları ve katma değer oluşturulan ürün durumu da dikkate alınarak incelenecek ve ülkemizin kayısıdan elde ettiği geliri artırmak üzere üretim, işleme, pazarlama ve örgütlenme yönünden atılması gereken adımlar tespit edilecek, stratejiler ile uyumlu olan faaliyetler, projeler gerçekleştirilecek ve desteklenecektir.
GT.2.7	**Tıbbi ve aromatik bitkiler envanter çalışması gerçekleştirilecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kalkınma Ajansları, Üniversiteler	2015-2018	Bölgenin sahip olduğu zengin tıbbi ve aromatik bitki florasına ilişkin envanter çalışması gerçekleştirilecek ve potansiyeli yüksek olan bitkilere ilişkin ar-ge ve fizibilite faaliyetleri desteklenecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
GT.3	**HAYVANCILIK**					
GT.3.1	**"DAP Bölgesi Hayvancılık Yatırım Havzaları Master Planı" hazırlanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Büyükşehir Belediyeleri, Üniversiteler, İl Özel İdareleri, Kalkınma Ajansları, Üretici Birlikleri	2015	Bölgede hayvancılığın daha etkin, etkili ve verimli yapılabilmesini sağlamak üzere hayvancılık alt sektörlerinin her biri için (büyükbaş, küçükbaş, kanatlı, arıcılık ve su ürünleri) uygun havzalar tespit edilecek ve her bir havza için ihtiyaç ve sorunların tespit edilmesinin ardından müdahale alanlarına yönelik stratejiler geliştirilecektir.
GT.3.2	**Ruhsatlı canlı hayvan pazarları ve borsaları kurulması desteklenecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Belediyeler	2014-2017	Canlı hayvan potansiyeli yüksek olan ilçelerde ruhsatlı canlı hayvan pazarı için etüt-proje ve yapım işleri desteklenecektir.
GT.3.3	**Hayvan ıslah çalışmalarına yardımcı olmak üzere gerekli altyapı desteklenecektir.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	DAP BKİ	2014-2018	Belli sayıda büyükbaş anaç hayvana sahip olan işletmelere damızlık boğa ve damızlık koç/teke dağıtımı yüzde 80 oranında hibe, ahır ve ağılların onarım veya yeniden yapımı için yüzde 50 oranında hibe destek sağlanacaktır.
		Iğdır, Van	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	DAP BKİ	2014-2018	TİGEM Kazım Karabekir ve Altındere işletmelerinde Bölgeye uyum sağlamış büyükbaş ve küçükbaş damızlık materyali üretimi sağlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	DAP BKİ	2014-2018	Suni tohumlama çalışmaları ile ırk ıslahı yapılarak birim hayvanda verim ve kalitenin artırılması sağlanacaktır. Bu kapsamda il müdürlüklerine uygun spermalar ve tohumlama için gerekli olan sarf malzemeler Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından temin edilecektir.
GT.3.4	**Hayvan sağlığı ve kayıt sistemlerinin güçlendirilmesi için gerekli çalışmalar yürütülecektir.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Üretici örgütleri,Yerel yönetimler	2014-2018	Hayvan sağlığı ve kayıt hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için başta koruyucu aşılamalar, paraziter ilaçlamalar olmak üzere, sağlık taramaları, küpeleme işlemlerinin desteklenmesi ve hayvan hareketlerinin izlenmesi amacıyla altyapı güçlendirilecektir.
GT.3.5	**Arı ürünlerinin Bölgede üretimi desteklenecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	DOKAP BKİ, GAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Arı Yetiştiricileri Birliği, Üniversiteler	2015-2018	Katma değeri yüksek arı ürünleri üretim teknolojilerinin bölgeye transferi ve kullanımının yaygınlaştırılması için etüt çalışmalar yapılacaktır. Çalışma sonuçlarına göre eğitim faaliyetleri gerçekleştirilecek, ihtiyaç duyulan laboratuvar altyapısı oluşturulacak, arı ve arı ürünleri konusunda destek programı geliştirilerek kalkınma ajanslarına kaynak transfer edilecektir.
GT.3.6	**Su ürünleri potansiyelinin belirlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin analiz çalışması yapılacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kalkınma Ajansları, Üniversiteler, Elazığ Su Ürünleri Araştırma İstasyonu, Yetiştirici Örgütleri	2015-2018	Van Gölü, Keban ve Karakaya Baraj gölleri başta olmak üzere bölgenin su ürünleri kapasite kullanım oranlarının artırılmasına, su ürünleri üretiminin çeşitlendirilmesine ve pazarlama kanallarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetler desteklenecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
GT.3.7	**Bölgedeki üniversitelerin ziraat ve veteriner fakültelerinin altyapısı iyileştirilecektir.**	Bingöl	DAP BKİ	Bingöl Üniversitesi	2014-2015	Bitkisel üretim serası, 50 büyükbaş hayvan kapasiteli ahır ve müştemilatı yapımına devam edilecektir.
		Elazığ		Fırat Üniversitesi		Çiftçi eğitim merkezi ve 50 büyükbaş hayvan kapasiteli ahır ve müştemilatı yapılacaktır.
		Erzurum		Atatürk Üniversitesi		Çiftçi eğitim merkezi, bitkisel üretim serası ve 50 büyükbaş hayvan kapasiteli ahır ve müştemilatı yapılacaktır.
		Kars		Kafkas Üniversitesi		40 adet gebe düve alımı yapılacak ayrıca 250 adetlik kaz barınağı ile kuluçka makinası alınacaktır.
		Van		Yüzüncü Yıl Üniversitesi		Bitkisel üretim serası, 50 büyükbaş kapasiteli ahır ve müştemilatı ile çiftçi eğitim merkezi yapılacaktır.
GT.4	**GIDA ÜRÜNLERİ ve KIRSAL KALKINMA**					
GT.4.1	**İşlenmiş tarımsal ürünlere ilişkin olarak DAP Markalaşma ve Pazarlama Stratejisi hazırlanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kalkınma Ajansları	2015-2016	Bölgeden elde edilen bitkisel ve hayvansal ürünlerin güvenilir bir şekilde tüketiciye ulaşımının sürdürülebilirliğini sağlayarak söz konusu ürünlerin pazarlanabilirliğini ve katma değerinin artırılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapılacaktır.
GT.4.2	**Karkas et ticaretinin gelişmesi için gerekli altyapı ihtiyaçları desteklenecektir.**	Erzincan	Et ve Süt Kurumu		2014-2015	Kanatlı kombina inşası tamamlanacaktır.
		Erzurum	Erzurum Büyükşehir Belediyesi	Et ve Süt Kurumu	2014-2015	Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmakta olan et entegre tesisi tamamlanarak Et ve Süt Kurumu'na teslim edilecektir.
		Van	Et ve Süt Kurumu		2015-2016	Van ilinde şehir içinde kalmış olan Et ve Süt Kurumu'na ait olan kombina farklı bir yere alınarak yeniden yapılacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
GT.4.3	**Süt kalitesinin iyileştirilmesi ve süt ürünlerinin çeşitlendirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	DAP BKİ	2014-2018	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) ile makine ve ekipmanlarının desteklenmesi kapsamında soğuk zincir altyapısına yönelik desteklemelere devam edilecektir.
GT.4.4	**Küçük ölçekli kırsal kalkınma planları hazırlanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Üniversiteler, İl Özel İdareleri, GAP BKİ, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Bölgede tespit edilecek mikro ölçekli havzalarda model kırsal kalkınma planları hazırlanacak ve uygulamaya konulacaktır. Başarılı olan model uygulamalar benzer nitelikli havzalarda yaygınlaştırılacaktır.
						Hazırlanacak "Aile Çiftçiliği Eylem Planı" doğrultusunda, küçük aile çiftçiliğinin geliştirilmesine yönelik destek programı uygulanacaktır.
G.T.4.5	**Tarım sektörü paydaşları arasında örgütlenme bilinci oluşturulacak ve işbirliği alanları genişletilecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Çiftçilerin örgütlenme yoluyla üretim ve tedarik maliyetlerinin azaltılması ve pazarlama kabiliyetinin geliştirilmesi konusunda bilinç oluşturmak üzere eğitim faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Ayrıca ortak ürün tedariki ve pazarlama mekanizması tesis edilerek teknik ve mali destek verilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
	Eylem Adı	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
GT.4.6	**Bölgede kamuya ait laboratuvar, araştırma enstitüsü ve araştırma istasyonlarının altyapısı iyileştirilecektir.**	DAP İlleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	DAP BKİ, GAP BKİ, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Bölgede yer alan kamuya ait laboratuvar, enstitü ve istasyonların altyapı ihtiyaçlarının karşılanması için Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından çalışma yapılacak ve elde edilen sonuçlara göre öncelikler belirlenecektir.
GT.4.7	**"DAP Bölgesi Tarımsal Eğitim ve Yayım Programı" uygulanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, GAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Üniversiteler, STK'lar	2015-2018	DAP BKİ koordinasyonunda il bazında yapılacak eğitim ve yayım faaliyetlerin detaylı olarak belirleneceği "DAP Bölgesi Tarımsal Eğitim ve Yayım Programı" hazırlanacaktır. Söz konusu Program; tarımsal sulama, mera yönetimi, hayvan sağlığı, örgütlenme, pazarlama, kadın çiftçilerin eğitimi başta olmak üzere DAP BKİ ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasında yapılacak protokoller kapsamında saptanacak konularda uygulanacaktır.

DAP
EYLEM PLANI

SANAYİ VE HİZMETLER SEKTÖRLERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
SH	**SANAYİ VE HİZMETLER SEKTÖRLERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ**					
SH.1	**SANAYİ**					
SH.1.1	**Sanayi altyapısı ihtiyaçları tespit edilecek ve gerekli projelendirme çalışmaları tamamlanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansları	2015-2017	Orta ve uzun vadeli ulusal politikalar çerçevesinde, bölge dinamikleri gözetilerek, işletmelerin planlı bir şekilde mekânsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bölge için OSB, KSS ve İŞGEM yapılanmalarına olan ihtiyaç belirlenecektir. Bu kapsamda, Bölgenin gelişme potansiyelleri çerçevesinde ihtiyaç duyulan projelere ilişkin fizibilite çalışmaları yapılacaktır.
SH.1.2	**Devam eden OSB projeleri tamamlanacaktır.**	Elazığ	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, DAP BKİ, Kalkınma Ajansları, TSO	2014-2018	Elazığ OSB tevsii çalışmaları başlatılacak ve plan dönemi sonunda tamamlanacaktır.
		Erzurum			2014-2016	Merkez II OSB (53 ha) tamamlanacaktır.
					2014-2018	Oltu OSB (71 ha) tamamlanacaktır.
		Iğdır			2014-2016	Iğdır OSB II. Etap (133 ha) tamamlanacaktır.
		Kars			2014-2015	Kars OSB tevsii çalışmaları (6 ha) tamamlanacaktır.
		Malatya			2014-2016	Akçadağ Mermer İhtisas OSB (120 ha) tamamlanacaktır.
					2014-2015	Malatya I tevsii OSB (173 ha) tamamlanacaktır.
		Muş			2014-2017	Muş OSB hizmet binası ve atık su arıtma tesisi yapılacaktır.
		Van			2014-2015	Van tevsii OSB (104 ha) tamamlanacaktır.
					2014-2016	Erciş OSB (56 ha) tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SH.1.3	**Devam eden KSS projeleri tamamlanacak ve il ve ilçelerin ihtiyaçları doğrultusunda yeni KSS'ler kurulacaktır.**	Ardahan	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	DAP BKİ, KOSGEB, Valilikler, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler	2014-2016	Göle KSS (54 işyeri) tamamlanacaktır.
		Bitlis			2014-2016	Hizan KSS (80 işyeri) tamamlanacaktır.
		Bingöl			2015-2018	Karlıova ilçesinde düzensiz bir şekilde hizmet veren sanayicilerin bir araya getirilmesi amacıyla KSS (40 işyeri) kurulacaktır.
		Elazığ			2014-2016	Merkez İlave KSS (64 işyeri) tamamlanacaktır.
		Erzurum			2014-2016	Aziziye Otaban KSS II. kısım (60 işyeri) tamamlanacaktır.
					2014-2015	Erzurum Hınıs (Nur) KSS (65 işyeri) tamamlanacaktır.
		Hakkâri			2014-2015	Yüksekova II. Kısım KSS (100 işyeri) tamamlanacaktır.
					2014-2015	Şemdinli KSS (50 işyeri) tamamlanacaktır.
		Kars			2014-2015	Yeşil Kağızman KSS (75 işyeri) tamamlanacaktır.
		Malatya			2014-2015	Doğanşehir KSS (99 işyeri) tamamlanacaktır.
					2014-2017	Hekimhan KSS (21 işyeri) tamamlanacaktır.
		Muş			2014-2015	Öz Vartolular KSS (43 işyeri) tamamlanacaktır.
		Van			2014-2016	Van il ve ilçeleri (Deprem Hasar ve Onarımları) talepleri kredilendirilecektir.
					2014-2015	Van Yeni KSS (Noksan Kalan İşler) 215 işyeri tamamlanacaktır.
SH.1.4	**Girişimciliği teşvik etmek amacıyla yeni işletme geliştirme merkezleri oluşturulacaktır.**	Bitlis	DAP BKİ	İl Özel idaresi, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	2015-2016	Tatvan Rahova mevkinde bulunan eski NATO Bölgesinde 60 adet küçük ve orta ölçekli işliğe ve 10 adet büyük ölçekli işliğe sahip Bitlis İşletme Geliştirme Merkezi kurulacaktır.
		Elazığ	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Elazığ İl Özel İdaresi	2014-2017	Elazığ İŞGEM kapsamında 35 işliğe sahip altyapı oluşturulacaktır. İŞGEM yapım maliyeti Avrupa Birliği IPA fonları kapsamında finanse edilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Hakkâri	DAP BKİ	Hakkâri Üniversitesi, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, İl Özel İdaresi	2015-2016	Hakkâri'de girişimci sayısını artırmak üzere hem işyeri ihtiyacını karşılamak hem de işletmeleri kuruluş süreçlerinde rekabete daha hazır hale getirmek amacıyla Üniversite kampüs alanında toplam 28 işlik kapasiteli Hakkâri İşletme Geliştirme Merkezi oluşturulacaktır.
		Erzurum	DAP BKİ	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Oltu Belediyesi	2015-2016	Oltu taşı işlemeciliği yapan işletmeleri biraraya getirerek üretim ve pazarlama koşullarını iyileştirmek adına 42 işlik ve ortak kullanım alanlarına sahip Oltu İşletme Geliştirme Merkezi altyapısı oluşturulacaktır.
		Tunceli	DAP BKİ	Tunceli Üniversitesi, Fırat Kalkınma Ajansı,	2015-2016	Tunceli Üniversitesi kampüsü bünyesinde toplam 20 işliğe sahip bir İŞGEM oluşturmak üzere öncelikle projelendirme çalışması tamamlanacak ve ardından yapım işlerine başlanacaktır.
		Van	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Van İŞGEM	2015-2017	Mevcut İŞGEM'in büyütülmesi kapsamında 30 adet işlik yapımı, 1 adet sosyal tesis yapımı, 60 adet işletmeye eğitim ve danışmanlık hizmeti verilecektir. Proje Avrupa Birliği IPA fonları kapsamında finanse edilmektedir.
SH.1.5	**Sanayi üretiminin yoğun olduğu illerde ihtiyaç duyulan nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak üzere eğitim merkezleri oluşturulacaktır.**	Elazığ, Malatya, Van	DAP BKİ	Fırat Kalkınma Ajansı, Ticaret ve Sanayi Odaları, OSB Yönetimleri,İŞKUR	2015-2017	Sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikte ara eleman yetiştirilmesini mümkün kılmak üzere, sürekli eğitim merkezi kurulacak yerlerin tespiti, kapsamı ve yönetim modeline ilişkin araştırmalar yapılacak ve tespit edilen modele uygun bir şekilde gerekli altyapının tesis edilebilmesi için fizibilite çalışmaları yapılacak ve gerekli merkezlerin kurulması desteklenecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SH.2	**MADENCİLİK**					
SH.2.1	**Bölgenin doğal kaynak ve enerji hammadde potansiyeli tespit edilecek ve kaynakların ekonomiye kazandırılması kapsamında faaliyetler yürütülecektir.**	DAP İlleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	DAP BKİ, Kalkınma Ajansları	2014-2018	Bölgede arama, araştırma ve sondaj faaliyetleri hızlandırılarak sanayi ve enerji hammadde potansiyeli araştırılacaktır.
			Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	DAP BKİ, Kalkınma Ajansları	2015-2016	Bölgesel düzeyde maden haritaları güncellenecek, maden envanteri hazırlanacaktır.
			Kalkınma Ajansları	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	2015-2018	Bölgesel düzeyde ekonomik potansiyeli yüksek madenler belirlenerek ve önceliklendirilerek fizibilite raporları hazırlanacak ve yatırımcıya sunulacaktır.
		Ağrı, Erzurum, Iğdır, Tunceli	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Erzurum Büyükşehir Belediyesi, il özel idareleri	2014-2018	Jeolojik saha çalışmaları ve sondaj aramaları yapılacaktır.
SH.3	**AR-GE, YENİLİKÇİLİK VE KÜMELENME**					
SH.3.1	**Bölgede Ar-Ge faaliyetleri canlandırılacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	DAP Üniversiteler Birliği	2015-2018	Üniversite-sanayi işbirliğine ilişkin analiz çalışmaları yapılacak ve üniversitelerdeki Ar-Ge çalışmalarını ticarileştirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.
		DAP İlleri	Üniversiteler	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, DAP BKİ	2015-2018	Teknoloji geliştirme merkezi bulunmayan illerde ihtiyaç analiz edilecek ve yapılacak fizibiteler doğrultusunda tespit edilen üniversiteler bünyesinde teknoloji geliştirme merkezleri oluşturulacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		DAP İlleri	Kalkınma Ajansları	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, KOSGEB, DAP BKİ, Üniversiteler, TTGV	2015-2018	KUDAKA ve SERKA tarafından TRA1 ve TRA2 Bölgelerinin Ar-Ge ve yenilikçiliğe dair mevcut durumu incelenerek bölgesel ekonomik kalkınmanın sağlanmasını teminen Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerinin sayısını ve niteliğini artırmak üzere bölgesel yenilik stratejisi hazırlanacaktır.KUDAKA ve SERKA tarafından hazırlanacak strateji belgesinin ardından kazanılan tecrübeler de dikkate alınarak diğer düzey 2 bölgelerinde de ilgili kalkınma ajansları tarafından benzeri dokümanlar hazırlanacaktır.
		Erzurum, Hakkâri, Kars	Kalkınma Bakanlığı	DAP BKİ, Erzurum Teknik Üniversitesi, Hakkâri Üniversitesi, Kafkas Üniversitesi	2014-2016	Erzurum Teknik Üniversitesi, Hakkâri Üniversitesi ve Kafkas Üniversitesi bünyesinde merkezi araştırma laboratuvarı kurulacaktır.
SH.3.2	**İşletmeler arası işbirlikleri ve kümelenme faaliyetleri desteklenecektir.**	DAP İlleri	Kalkınma Ajansları	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, KOSGEB, DAP BKİ, Üniversiteler	2015-2016	Bölge'deki işletmelerin ortak tasarım, üretim, AR-GE, test-analiz merkezleri kurması; ortak tedarik, pazarlama, ihracat, gibi alanlardaki işbirlikleri ve kümelenmeyi kolaylaştıracak faaliyetleri ilgili kurumların koordinasyonunda desteklenecektir. Bu kapsamda Kalkınma Bakanlığı ve UNDP işbirliği ile hazırlanan Küme Tanılama Rehberi kullanılarak tespit edilen kümeler desteklenecek ve gelişmeleri izlenecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SH.4	**TİCARET HİZMETLERİ**					
SH.4.1	**Bölgede mevcut kara gümrük kapıları modernize edilecektir.**	Hakkâri	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	TOBB, YİD	2015-2018	Esendere sınır kapısı yap-işlet-devret modeli ile modernize edilecektir.
		Iğdır			2015-2018	Dilucu sınır kapısı yap-işlet-devret modeli ile modernize edilecektir.
		Van			2015-2018	Kapıköy sınır kapısı yap-işlet-devret modeli ile modernize edilecektir.
SH.4.2	**Pasif durumdaki kara gümrük kapıları aktif hale getirilecektir.**	Hakkâri	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Serhat Kalkınma Ajansı, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	2015-2018	Bögenin sahip olduğu Irak ticaret potansiyelnin ekonomiye daha fazla katkıda bulunması amacıyla Üzümlü ve Derecik sınır kapılarının fiili olarak faliyete geçebilmesi için fiziki alt yapı tesis edilecektir.
SH.4.3	**Başta İran olmak üzere komşu ülkeler ile ticari ilişkiler geliştirilecektir.**	Ağrı	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı	2015-2018	Öncelikli olarak Doğubayazıt ilçesinde İran ile ülkemiz sanayicilerinin kullanımına yönelik özel destekli ortak bir organize sanayi bölgesi kurulması amacıyla çalışmalar gerçekleştirilecektir. Ayrıca benzeri uygulamaların diğer komşu ülkelerle de gerçekleştirilmesi için analiz, etüt ve fizibilite çalışmaları yapılacaktır.
SH.4.4	**Sınır ötesi işbirlikleri geliştirilecektir.**	Ardahan, Ağrı, Hakkâri, Iğdır, Kars, Van	DAP BKİ	Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Valilikler, Ticaret ve Sanayi Odaları	2015-2018	Gürcistan, Irak ve İran ile sınır ötesi işbirliği programları geliştirmek amacıyla sınır ötesi işbirliği imkânları araştırılacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SH.4.5	**Bölgede bir serbest bölge kurulmasına yönelik analizler gerçekleştirilecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Ajansları	2015-2016	Doğu Anadolu Bölgesinde serbest bölge kurulmasının ekonomiye katkısının irdelenmesi amacıyla gerekli fizibilite çalışmaları yapılacaktır.
SH.4.6	**Bölgeye büyük ölçekli yatırımları çekmek için çalışmalar yapılacaktır.**	DAP İlleri	Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı	Kalkınma Bakanlığı, DAP BKİ, Kalkınma Ajansları, TOKİ, Milli Emlak G.M	2015-2018	Bölgenin büyük ölçekli ve nitelikli yatırımlar başta olmak üzere potansiyel yatırım imkânlarının yatırımcılara tanıtılmasına ve yerelde desteklenmesine yönelik olarak bölge/il düzeyinde stratejiler hazırlanacaktır.
SH.5	**TEŞVİK POLİTİKALARI**					
SH.5.1	**İşletmelerin finansmana erişim imkânları iyileştirilecektir.**	DAP İlleri	KOSGEB	Üniversiteler, Ticaret ve Sanayi Odaları, Kalkınma Ajansları, Bankalar	2014-2017	Ekonomik kalkınma ve istihdam sorunlarının çözümünün temel faktörü olan girişimciliğin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, başarılı ve sürdürülebilir işletmelerin kurulması, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, iş geliştirme merkezlerinin kurulması ile girişimciliğin geliştirilmesi, istihdamın artırılması ve yerel dinamiklere dayalı girişimciliğin desteklenmesi amacıyla bölgede yaklaşık 10 bin işletmeye destek sağlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SH.5.2	**Özel sektör yatırımları açısından Bölgenin daha cazip kılınmasına ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.**	DAP İlleri	Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı	Kalkınma Bakanlığı, DAP BKİ, Kalkınma Ajansları, TOKİ, Milli Emlak	2015-2018	Bölgenin büyük ölçekli ve nitelikli yatırımlar başta olmak üzere potansiyel yatırım imkânlarının yatırımcılara tanıtılmasına ve yerelde desteklenmesine yönelik olarak bölge /il düzeyinde stratejiler hazırlanacaktır.
SH.5.3	**Bölgesel yatırım iklimi değerlendirmesi yapılacaktır.**	DAP İlleri	Kalkınma Bakanlığı	Ekonomi Bakanlığı, DAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Özel Sektör Kuruluşları	2015-2018	Bölgedeki ajansların koordinasyonunda ve ilgili kurum ve kuruluşların katkısı ile bölgesel yatırım ortamına ilişkin sorunlar tespit edilecek ve çözümüne ilişkin öneriler geliştirilecektir. Ayrıca, "Bölgesel Yatırım İklimi Değerlendirmesi" çalışması sonuçlarına göre bölge bütünlüğü gözetilerek iş ve yatırım ortamının geliştirilmesine dair tedbirler uygulamaya konulacaktır.
SH.5.4	**Çağrı merkezi yatırımlarını teşvik edici faaliyetler gerçekleştirilecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kalkınma Ajansları	2015	Çağrı merkezi yatırımları açısından Bölge illerinin daha cazip kılınması amacıyla küçük ve işsizliğin yoğun olduğu iller öncelikli olmak üzere ortak bir yatırım sahası oluşturmaya yönelik fizibilite çalışmaları yapılacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
SH.6	**TURİZM**					
SH.6.1	**Turizm alt ve üst yapıları iyileştirilecek, alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecek ve ulusal ve uluslararası tanıtım ve organizasyonlar düzenlenecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kayak Federasyonu, Kalkınma Ajansları	2015-2016	Bölgenin kış turizm potansiyelinden azami ölçüde faydalanabilmek amacıyla "Kış Turizmi Strateji Belgesi" hazırlanacaktır. Bu Strateji kapsamında bölgenin kış turizmi potansiyeli değerlendirilerek öncelikli alanlar belirlenecek, kış turizmi merkezlerine yönelik yatırım planlaması yapılacak ve kış turizm merkezlerinde yeni işletmecilik modelleri geliştirilecektir.
		Elazığ	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Fırat Üniversitesi, Fırat Kalkınma Ajansı	2015-2016	Doğu Anadolu turizminde "Harput Projesi" (Destinasyon) kapsamında altyapı çalışmaları gerçekleştirilecektir.
		Ardahan, Erzincan, Erzurum, Kars	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı	2014-2017	Erzurum, Erzincan ve Kars Kış Turizmi Koridoru Projesi ve Ardahan-Yalnızçam Kış Turizmi altyapısının İyileştirilmesi Projesi desteklenecektir. (Avrupa Birliği IPA fonları kapsamında finanse edilmektedir.)
		Erzurum	DAP BKİ	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Erzurum Büyükşehir Belediyesi, Yerel Yönetimler	2015-2018	Erzurum'da Tortum Gölü, Tortum Çayı ve Şelalesi'nin macera ve su sporları için çekim merkezi haline getirilmesi amacıyla hazırlanan rekreasyon alanı ve konaklama tesisi projesi uygulanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
		Erzurum, Erzincan	DAP BKİ	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Yerel Yönetimler	2015-2017	Erzurum'da Çoruh ve Karasu, Erzincan'da Kemah-Kemaliye bölgesi; Küçük Çakırman Köyü ve Ekşisu Bölgesi; Yaylabaşı Beldesi Ergan Tepesi Yamaç Paraşütü Alanı; Coşan, Ergan, Munzur ve Mülpet Kaya Tırmanışı Parkurları'nda macera ve su sporları için doğa sporları rotaları belirlenecek, parkur ve rotalarda üstyapı ve güvenlik yatırımları tamamlanacaktır.
				Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Erzurum BŞB, Erzincan Belediyesi	2016-2017	Erzurum ve Erzincan illerinde 'Kuzeydoğu Anadolu Doğa Sporları ve Ekoturizm Merkezleri' kurulacaktır.
					2016-2017	Erzurum ve Erzincan illerinde, İnovasyona Dayalı Bölgesel Turizm Stratejisi belgesinde belirtilen nitelikleri taşıyan turizm danışma ve bilgi merkezlerinin yapılandırılması ve faaliyete başlaması sağlanacaktır
		Erzurum, Kars	DAP BKİ	Erzurum BŞB, Sarıkamış Belediyesi, Valilikler, Kars İl Özel İdaresi, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Erzurum ve Kars Sarıkamış'ta kış turizmini yerelde farklı turizm türleriyle destekleyecek turizm gelişim koridorları ve tur güzergâhları ortaya konacak, bu yönde projeler hazırlanacak ve uygulanacaktır.
SH.6.2	**Erzurum'daki kış sporları tesislerinin daha etkin kullanımına yönelik**	Erzurum	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı	2014-2018	2011 UNIVERSIADE Kış Oyunları için Erzurum'da oluşturulan kayak tesislerinin etkin kullanımını sağlamak ve uluslararası düzeyde tanınırlığını artırmak açısından özel sektör işletmeciliğine açılması yönünde çalışmalar

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
	çalışmalar yapılacaktır.					sürdürülecektir.
SH.6.3	**Bölgede ilan edilen "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri" ile "Turizm Merkezleri"ne yönelik planlama ve projelendirme çalışmaları tamamlanacaktır.**	DAP İlleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kalkınma Ajansları	2014-2018	Bölgede ilan edilen "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri" ile "Turizm Merkezleri"ne yönelik 1/1000, 1/5000 ve 1/25.000'lik planlama çalışmaları yapılacaktır.

DAP
EYLEM PLANI

ALTYAPI, KENTLEŞME VE ÇEVRE KORUMA

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
AKÇ	**ALTYAPI, KENTLEŞME VE ÇEVRE KORUMA**					
AKÇ.1	**ULAŞIM**					
AKÇ.1.1	**Bölgenin karayolu ulaştırma ağları güçlendirilecektir.**	Ağrı	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Valilikler	2014-2017	(Ağrı-Doğubayazıt)Ayr.-Çaldıran (DAP) BY 59 Km
		Ardahan			2014-2017	Akşar-Göle-Ardahan (Ardahan Geçişi Dahil) (DAP) 1A 73 Km
						Kars-Susuz-Ardahan (DAP) BY 91,2 Km
						(Ardahan-Kars)Ayr.-Çıldır-Aktaş (DAP) BY 47 Km
						(Çıldır-Ardahan)Ayr.-Hanak-Damal-Posof-Türkgözü (DAP) TY 77 Km
		Bingöl			2014-2017	(Erzurum-Aziziye)Ayr.-Çat-Karlıova-Bingöl BY 178 Km.
						Bingöl-Genç-Kocaköy-(Diyarbakır-Silvan)Ayr. BY 119 Km.
		Bitlis			2014-2017	Tatvan Ayr.-Bitlis-9.Bl.Hd.(Bitlis G.D.)(DAP) 1A 36 Km, BY 30 Km.
		Elazığ			2014-2017	Keban-Arapgir-Divriği Ayr. (DAP) Toplam 125 Km; BY 9 km, 1A 116 Km, SK 125 Km.
		Erzincan			2014-2017	(Erzincan-Pülümür)Ayr.-12.Bl.Hd. (DAP) BY 50 Km.
						Refahiye-Erzincan (DAP) BY 60 Km.
		Erzurum			2014-2017	Erzurum Ayr.-İspir (DAP) Toplam 111 Km.,BY 111 Km, SK 111 Km
						Rize-İspir (DAP) (DOKAP) Toplam 77,65 Km; BY 77,65 Km, BSK 77,65 Km
						Horasan-Eleşkirt (DAP) BY 64 Km.
						(Erzurum-Aşkale)Ayr.-İspir Devlet Yolunda Kırık Tüneli ve Bağlantı Yolları (DAP) BY 15,74 Km; 7,8 Km Çift Tüp Tünel, BY 8,66 Km

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
					2014-2017	Trabzon-Aşkale (DAP) BY 220 Km.
		Hakkâri			2014-2017	Van-(Hakkâri-Yüksekova)Ayr. (DAP) BY 151 Km.
		Iğdır			2014-2017	Iğdır-Doğubayazıt (DAP) BY 49 Km.
						Iğdır-Aralık-Dilucu Sınır Kapısı (DAP) BY 85 Km.
		Kars			2014-2017	Kars-Selim-Horasan (DAP) BY 116 Km.
						Kars-Digor-Iğdır (DAP) Toplam 137 Km, BY 83 Km, SK 137 Km
		Malatya			2014-2017	Malatya-Gölbaşı (DAP)(GAP) BY, 104 Km.
						(Malatya-G.Başı)A.-Darende-6.B.Hd.(DAP) BY 90 Km.
						Malatya Çevre Yolu (DAP) BY 54 Km
						Kömürhan Köprüsü bağlantı tüneli ile yolu yapım ve danışmanlık hizmetleri
		Muş			2014-2017	Çobandede-Hınıs-Varto (DAP) 1A 148 Km.
						Bingöl-Solhan-Muş Devlet Yolunun BSK Yapımı (DAP) Toplam 98 Km, BSK 98 Km
		Tunceli			2014-2016	Tunceli-Pülümür-16.Bl.Hd. (DAP) 2A 89 Km.
		Van			2014-2017	Erciş-Muradiye-Çaldıran (Erciş Geçişi Dahil) (DAP) 1A 42 Km,BY 30 Km.
					2015-2018	Van - Şırnak Yolu
AKÇ.1.2	**İlçe ve köy yollarının niteliği iyileştirilecektir.**	DAP İlleri	İçişleri Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, İl Özel İdareleri	2014-2018	KÖYDES kapsamında bölgedeki köylerin ulaşım bağlantıları iyileştirilecektir. Ayrıca ilçe bağlantı yolları da güçlendirilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
AKÇ.1.3	**Mevcut demiryolu altyapısı genişletilecek ve iyileştirilecektir.**	Bingöl, Elazığ, Muş	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Murat Nehri üzerinde inşa edilecek dört adet baraj ve HES nedeniyle su altında kalacak 114 km'lik mevcut demiryolu hattı deplase edilecektir.
		Bitlis, Van			2014-2015	2 adet 50 vagon kapasiteli feribot alımı, iskelelerin onarımı ve tevsii, feribotlar için bakım-onarım tesisi yapımı ve liman sahası taraması yapılacaktır.
		Erzincan			2015-2018	Sivas-Erzincan Demiryolu projesi yürütülmeye devam edilecektir.
		Kars, Ardahan			2014-2015	Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan Demiryolu (Kars-Ahılkelek-Tiflis-Bakü) projesi kapsamında Türkiye sınırları içerisinde altyapısı çift hat üstyapısı tek hat olmak üzere 76 km uzunluğunda, elektrikli ve sinyalli yeni demiryolu hattı tamamlanacaktır.
		Muş			2015-2015	Muş-Bahçetepe arasında 30 km'lik demiryolu hattı yenilemesi yapılacaktır.
		Van			2014-2015	113 km uzunluğundaki Van-Özalp-Kapıköy demiryolu hattı yenilenecektir.
AKÇ.1.4	**Lojistik merkezler kurulacaktır.**	Bitlis	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Bir milyon ton elleçleme kapasitesine ve 660 bin m^2 toplam alana sahip lojistik merkez kurulacaktır. Bu kapsamda 2014 yılı içerisinde uygulama projesinin hazırlanmasına başlanacaktır.
		Erzurum			2014-2015	Erzurum Palandöken'de 437 bin ton elleçleme kapasitesine ve 325 bin m^2 toplam alana sahip lojistik merkez kurulacaktır.
		Kars			2014-2016	412 bin ton elleçleme kapasitesine ve 500 bin m^2 toplam alana sahip lojistik merkez kurulacaktır. Lojistik merkezin yer tespiti tamamlanmıştır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
AKÇ.1.5	**Havayolu ulaşım altyapısı iyileştirilecektir.**	Ağrı	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı	2014-2015	Ağrı havaalanı terminal binası tamamlanacaktır.
		Hakkâri			2014-2015	Hakkâri (Yüksekova) Havaalanı'nın altyapı ve üstyapı çalışmaları tamamlanacaktır.
		Kars			2014-2017	Kars havalimanı terminal binası ve pistlerin yenileme çalışmaları yapılacaktır.
		Van			2014-2015	Van-Ferit Melen havalimanının terminal binası, teknik blok ve kule yapımı tamamlanacaktır.
AKÇ.1.6	**Bölgenin içsu yolu potansiyelinin canlanması ve artırılması sağlanacaktır.**	Bitlis, Van	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Yerel Yönetimler	2014-2015	Türkiye'nin içsu yollarının geliştirilmesine dair yapılacak etüd kapsamında Van Gölünün bir içsu yolu ulaşım havzasına dönüştürülmesini teminen, ulaştırma altyapısı ile ilgili alınması gereken tedbirler belirlenecektir.
		Elazığ			2014-2015	"İçsu Yolu Potansiyelinin Geliştirilmesi" projesi kapsamında Elazığ'ın Sivrice ilçesinde bulunan Hazar Gölü kıyısına "Denizcilik Kültürü Tanıtım ve Eğitim Merkezi" kurulacaktır.
		Tunceli			2014-2015	İç sularımızda hizmet etmek üzere ihalesi gerçekleştirilen 8 adet yeni inşa feribot temini işinde Tunceli'ye 2 adet feribot verilecektir.
AKÇ.1.7	**Bölgenin ulaşım altyapısına ilişkin ihtiyaç analizi yapılacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Bölge kara, hava ve içsu yolu taşımacılık altyapı ihtiyaçları analiz edilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
AKÇ.2	**ENERJİ**					
AKÇ 2.1	**Enerji üretimi, iletim ve dağıtım altyapısı güçlendirilecektir.**	Ağrı, Bingöl, Bitlis, Hakkâri, Iğdır, Muş, Tunceli	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	EPDK	2014-2016	Doğalgaz boru hatları tamamlanacak ve dağıtım ihaleleri gerçekleştirilecektir.
		Bingöl	Orman ve Su İşleri Bakanlığı		2014-2016	Kiğı Barajı ve HES projesi tamamlanacaktır. Yukarı Kaleköy Barajı ve HES ile Aşağı Kaleköy Barajı ve HES projeleri özel sektör tarafından tamamlanacaktır.
		Elazığ	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı		2014-2018	Keban HES'in rehabilitasyon işleri tamamlanacaktır. Beyhan I ve Beyhan II Baraj ve HES projeleri özel sektör tarafından tamamlanacaktır.
		Hakkâri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı		2014-2017	Zap Barajı ve HES yapılacaktır.
		Muş	Orman ve Su İşleri Bakanlığı		2014-2017	Alpaslan II Barajı ve HES projesi yap-işlet devret modeli ile tamamlanacaktır.
AKÇ 2.2	**Enerji verimliliğini artırmak üzere projeler desteklenecektir.**		Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	DAP BKİ, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Isı yalıtımı konusu başta olmak üzere kamu binaları, meskenler, ticarethaneler ve sanayi tesislerinde enerji verimliliği uygulamalarını desteklemek üzere hem tüketim hem de üretim safhalarını eş zamanlı olarak destekleyecek bir enerji verimliliği programı tasarlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
AKÇ 2.3	**Yenilenebilir enerji potansiyeli değerlendirilecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kalkınma Ajansları	2015-2018	Güneş enerjisi ve biyogaz başta olmak üzere yenilenebilir enerji potansiyelini değerlendirmeye yönelik fizibilite çalışmaları yapılacaktır.
		Erzurum, Erzincan	DAP BKİ	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, EPDK, Kalkınma Ajansları	2016-2018	Biyogaz enerjisi ile bir yerleşkeye ısıtma sağlayabilecek tesis altyapısı kurulabilmesi için uygun görülen alanlarda örnek tesis ve altyapı kurulumu ve yaygınlaştırılması için destek verilecektir.
					2015-2018	Kırsal alanda biyogaz ile evsel ısınma sistemlerine destek verilecektir.
		Elazığ, Hakkâri, Malatya, Van	DAP BKİ	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, EPDK, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Lisanssız Güneş Enerjisi Santrali vasıtasıyla elektrik üretimi için kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere, organize sanayi bölgelerine, küçük sanayi sitelerine ve işletmelere mali destek verilecektir.
AKÇ.3	**BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ**					
AKÇ.3.1	**Bölgenin iletişim ve haberleşme altyapısı güçlendirilecektir.**	DAP İlleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Yerel yönetimler	2014-2017	Elektronik haberleşme (telefon, internet, v.b.) altyapısı olmayan yerleşim yerlerine altyapı kurulması çalışmaları devam edecektir.
					2014-2016	GSM altyapısı olmayan yerleşim yerlerine mobil haberleşme altyapısı kurulacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
AKÇ.3.2	**Yerel yönetimler bünyesinde Kamu Bilişim Merkezleri kurulacaktır.**	DAP İlleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Yerel yönetimler	2014-2018	Bireylerin BİT'e erişim imkânlarının artırılmasına yönelik hizmet veren mekânlar yaygınlaştırılacak ve işlevselleştirilecektir. Bu kapsamda, faal durumda olan Kamu İnternet Erişim Merkezleri'nden hizmet sunumuna devam edilecektir. Bu merkezlerden, yerel yönetimler altında faaliyet gösterenler ve yeni kurulacak olanlar Kamu Bilişim Merkezleri (KBM) olarak yapılandırılacak ve söz konusu merkezlerin işletilmeleri yerel yönetimlerce yapılacaktır. KBM'lerde erişim imkânlarının sunulmasına ek olarak bireylerin sayısal becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler verilecektir. Bu eğitimler için yönlendirici içerik oluşturulacak, merkezlerin faaliyetleri düzenli olarak raporlanarak kamuoyuyla paylaşılacaktır.
AKÇ.3.3	**Ücretsiz kablosuz internet erişim noktaları (WiFi) kurulacaktır.**	DAP İlleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Yerel yönetimler	2014-2018	İnternet kullanım oranlarının çeşitli nedenlerden dolayı düşük olduğu bölgede yerel yönetimlerin belirleyeceği yoğunluğun yüksek olduğu meydan, park, kültür merkezi, müze ve diğer noktalarda ücretsiz kablosuz internet erişim noktaları (WiFi) kurulacaktır. Yatırım ve işletme maliyetleri yerel yönetimlerce karşılanacaktır.
AKÇ.3.4	**Teknoloji geliştirme bölgeleri (TGB) ve Organize Sanayi Bölgelerinin (OSB) bulunduğu yerlerde fiber altyapı yaygınlığı sağlanacaktır.**	DAP İlleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Yerel yönetimler, Kalkınma Ajansları	2014-2018	Genişbant internet altyapısının yaygın olarak kullanıldığı teknoloji geliştirme bölgeleri (TGB) ve Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) için yüksek hız ve kalitede internet erişim imkânı sunan fiber teknoloji altyapısının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
AKÇ.4	**İÇMESUYU - ATIKSU ve KATI ATIK HİZMETLERİ**					
AKÇ.4.1	**İçme ve kullanma suyu altyapısı ve atık su şebekesi bulunmayan yerleşim birimlerinde altyapı hızla tamamlanacak, mevcut şebekeler iyileştirilecektir.**	DAP İlleri	İLBANK	Kalkınma Bakanlığı, Belediyeler	2014-2018	SUKAP kapsamında 25.000 nüfusun altında olan belediyelerin içme suyu ve kanalizasyon tesisleri yüzde 50 Merkezi İdare (Kredi), yüzde 50 Belediye katkısı ile desteklenecektir.
		DAP İlleri	İçişleri Bakanlığı	İl Özel İdareleri	2014-2018	KÖYDES kapsamında bölgedeki köylerin içme suyu, kullanma suyu altyapısı ve atık su şebekeleri yapılacaktır.
		Bingöl	DSİ	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Yüksekova Belediyesi	2014-2015	11 km'lik içme suyu isale hattı yapılacaktır.
		Hakkâri			2014-2015	Yüksekova ilçesine 23,6 hm^3/yıl içme suyu temini için 15,1 km isale hattı ve arıtma tesisi yapılacaktır.
		Iğdır		Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Iğdır Belediyesi	2014-2017	Yaklaşık 150 km isale hattı yapılarak 23,94 hm^3/yıl içme suyu temin edilecektir.
		Van		Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Van Büyükşehir Belediyesi	2014-2016	100 km'lik içme suyu isale hattı ve arıtma tesisi yapılacaktır.
		Ağrı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Doğubayazıt Belediyesi	2014-2017	İçme suyu, kanalizasyon şebekesi ve atık su arıtma tesisi yapılacaktır. (AB-IPA fonlarından desteklenmektedir)
		Bitlis	DSİ	Bitlis Belediyesi	2015	40 km'lik içme suyu isale hattı yapılacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Elazığ		Elazığ Belediyesi	2014-2016	İçme suyu temini amacıyla 54,7 hm^3 depolama, 110 km isale hattı ve arıtma tesisi yapılarak 44,18 hm^3/yıl içme suyu temin edilecektir.
		Erzincan	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Erzincan Belediyesi	2014-2015	İçme suyu, kanalizasyon şebekesi ve atık su arıtma tesisi yapılacaktır. (AB-IPA fonlarından desteklenmektedir)
		Erzurum		Erzurum Büyükşehir Belediyesi	2014-2015	İçme suyu, kanalizasyon şebekesi ve atık su arıtma tesisi inşaatı yapılacaktır. (AB-IPA fonlarından desteklenmektedir)
		Kars		Kars Belediyesi	2014-2015	İçme suyu, kanalizasyon şebekesi ve atık su arıtma tesisi yapılacaktır. (AB-IPA fonlarından desteklenmektedir)
		Van		Van Büyükşehir Belediyesi	2014-2015	Erciş ilçesi içme suyu, kanalizasyon şebekesi ve atık su arıtma tesisi yapılacaktır. (AB-IPA fonlarından desteklenmektedir)
AKÇ.4.2	**Entegre katı atık yönetim projeleri tamamlanacaktır.**	DAP İlleri	Belediyeler	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, DAP BKİ, Belediye Birlikleri	2015-2018	Bölgesel entegre katı atık yönetimi için katı atık bertaraf tesisleri yapılacaktır.
AKÇ.5	**KENTLEŞME**					
AKÇ.5.1	**Şehirlerde dinlenme, oyun ve rekreasyon amaçlı kullanılan yeşil alanlarının kalitesi ve sayısı artırılacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Yerel Yönetimler, Kalkınma Ajansları, Belediyeler Birliği	2015-2018	Yerel yönetimlerin; kişi başına düşen yeşil alan miktarının artırılması, kent içi yaşam alanlarının spor yapmayı ve hareketliliği sağlayacak şekilde tasarlanması ve dinlenme alanlarının sayısı ve kalitesinin artırılmasına yönelik yatırımları desteklenecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
AKÇ.5.2	**Kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında mevcut uygulamalar sürdürülecek ve alternatif pilot uygulamalar desteklenecektir.**	DAP İlleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Belediyeler	2015-2018	Bölgede gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri çalışmalarına devam edilecektir.
			DAP BKİ	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Üniversiteler, Belediyeler	2015-2018	Nüfusun sosyal, ekonomik ve mekânsal yaşam kalitesini artırmaya yönelik yenilikçi pilot uygulamalar yapılacaktır.
AKÇ.5.3	**"Sakin Şehir" uygulamaları desteklenecektir.**	Bitlis	DAP BKİ	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Ahlat Belediyesi	2015-2016	Ahlat ilçesinde sakin şehir uygulamasını gerçekleştirmek üzere etüt ve projelendirme çalışmalarına destek verilecektir.
AKÇ.5.4	**Bütünleşik afet tehlike haritaları yapılacaktır.**	DAP İlleri	AFAD	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Üniversiteler	2016-2018	Bölge illerinin tamamını kapsayan ve deprem, sel, taşkın, çığ, erozyon vb. afet risklerini gösteren haritalar oluşturulacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
AKÇ.5.5	**Lojistik depolar kurulacaktır.**	Elazığ, Erzincan, Erzurum, Muş, Van	AFAD	Yerel Yönetimler	2015-2015	Afet sonrası barınma ihtiyacının giderilmesine yönelik "Lojistik Depolar" kurulacaktır.
AKÇ.5.6	**Cazibe Merkezleri Destekleme Programı kapsamında çalışmalara devam edilecektir.**	Erzurum, Van	Kalkınma Bakanlığı	Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Valilikler	2014-2017	Cazibe Merkezleri Destekleme Programı kapsamında Erzurum ve Van uygulamaları sürdürülecektir.
AKÇ.6	**ÇEVRE**					
AKÇ.6.1	**Taşkın koruma ve dere ıslahı çalışmaları hızla tamamlanacaktır.**	DAP İlleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Belediyeler, İl Özel İdareleri	2014-2017	Sel ve su taşkınlarının önlenmesi amacıyla muhtelif alanlarda taşkın önleme çalışmaları yapılacaktır.
		Muş	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Valilik, Belediye, İl Özel İdaresi	2014-2016	Murat- Karasu nehrinin 54,93 km'lik kısmında yatak ıslah çalışmaları yapılacaktır.
AKÇ.6.2	**Toprak koruma ve orman varlığını artırmaya yönelik faaliyetler yaygınlaştırılacaktır.**	DAP İlleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı		2014-2018	Orman varlığı 1,72 milyon hektardan 1,76 milyon hektara yükselecektir. 31.850 hektar alanda ağaçlandırma, 33.975 hektar alanda rehabilitasyon, 100.000 hektar alanda erozyon kontrolü yapılacaktır.
		Bingöl, Elazığ, Erzurum, Muş	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	DAP BKİ, İl Özel İdareleri, JICA, IFAD	2014-2018	Çoruh Nehri Havzası ve Murat Nehri Havzası rehabilitasyon projeleri tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
AKÇ. 6.3	**Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarında su kirliliğinin tespit edilerek su kalitesinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.**	DAP lleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, TÜBİTAK	2014-2015	Bitki koruma ürünlerinin kullanımı neticesinde meydana gelen su kirliliği tespit edilerek, madde veya madde grubu bazında çevresel kalite standartları belirlenecektir. Havza bazında hassas alanlar ve kalite hedefleri belirlenecektir.
AKÇ. 6.4	**Biyolojik çeşitlilik envanter ve izleme projesi gerçekleştirilecektir.**	DAP lleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	TÜBİTAK	2014-2018	Biyolojik çeşitliliğin belirlenmesine yönelik envanter çalışmaları yapılacak olup, izleme çalışmaları gerçekleştirilecektir.
AKÇ. 6.5	**"Milli Park" projeleri tamamlanacaktır.**	Ardahan, Bingöl, Erzurum, Kars, Malatya, Tunceli	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Belediyeler, İl Özel İdareleri	2014-2015	Ardahan Cemal Tural Tabiat Parkı, Bingöl Yüzen Adalar Tabiat Anıtı, Erzurum-Kars Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı, Erzurum Nene Hatun Milli Parkı, Malatya Turgut Özal Tabiat Parkı ve Tunceli Munzur Vadisi Milli Parkı için hazırlanan projeler tamamlanacaktır.

DAP
EYLEM PLANI

BEŞERİ-SOSYAL SERMAYENİN VE SOSYAL ALTYAPININ GÜÇLENDİRİLMESİ

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SG	**BEŞERİ-SOSYAL SERMAYENİN VE SOSYAL ALTYAPININ GÜÇLENDİRİLMESİ**					
SG.1	**EĞİTİM**					
SG.1.1	**Okul öncesi eğitimde fiziki altyapı iyileştirilecek, okullaşma oranları artırılacaktır.**		Milli Eğitim Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DAP BKİ, TOKİ	2014-2018	Okul öncesi eğitimde (4-5 yaş) okullaşma oranının bölge illerinin tamamında Onuncu Kalkınma Planı hedefi olan yüzde 70'e yükseltileceği hedeflenmektedir. Bu çerçevede; derslik başına düşen öğrenci (DBÖ) sayısının 20 olacağı varsayılarak Plan döneminde toplam 4.264 adet derslik yapılması gerekmektedir.
		Ağrı				Yapılacak derslik sayısı: 608
		Ardahan				Yapılacak derslik sayısı: 7
		Bingöl				Yapılacak derslik sayısı: 136
		Bitlis				Yapılacak derslik sayısı: 286
		Elazığ				Yapılacak derslik sayısı: 279
		Erzincan				Yapılacak derslik sayısı: 40
		Erzurum				Yapılacak derslik sayısı: 456
		Hakkâri				Yapılacak derslik sayısı: 269
		Iğdır				Yapılacak derslik sayısı: 174
		Kars				Yapılacak derslik sayısı: 140
		Malatya				Yapılacak derslik sayısı: 391
		Muş				Yapılacak derslik sayısı: 400
		Van				Yapılacak derslik sayısı: 1078

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
SG.1.2	**İlköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı azaltılacak, fiziki altyapı ihtiyacı giderilecektir.**		Milli Eğitim Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DAP BKİ, TOKİ	2014-2018	Onuncu Kalkınma Planında, ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısının 30'un üstünde olduğu illerin sayısının azaltılacağı hedeflenmiştir. Bu çerçevede, bölgede ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısının 30'un üzerinde olan illerde 30'a düşürülmesi amacıyla 3.036 adet derslik yapılacaktır. İlköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 30 ve altında olan illerin ihtiyacı, il özel idaresi gelirlerinden karşılanacaktır.
		Ağrı				Yapılacak derslik sayısı: 622
		Elazığ				Yapılacak derslik sayısı: 6
		Hakkâri				Yapılacak derslik sayısı: 503
		Iğdır				Yapılacak derslik sayısı: 34
		Muş				Yapılacak derslik sayısı: 290
		Van				Yapılacak derslik sayısı: 1581
SG.1.3	**Ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı azaltılacak, 12 yıllık zorunlu eğitime geçiş için fiziki altyapı ihtiyacı giderilecektir.**		Milli Eğitim Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DAP BKİ, TOKİ	2014-2018	Onuncu Kalkınma Planında, ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısının 30'un üstünde olduğu illerin sayısının azaltılması hedeflenmiştir. Plan döneminde bölgede ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısının 33'e düşürülmesi amacıyla toplam 11.563 adet derslik yapılacaktır. Ayrıca devam eden 17.352 kapasitelik pansiyon inşaatları tamamlanacak ve mevcut pansiyonların kapasite kullanım oranlarının yükseltilmesi amacıyla, taşımalı eğitim faaliyetleri de dikkate alınarak gerekli tedbirler alınacaktır.
		Ağrı				Yapılacak derslik sayısı: 1883
		Ardahan				Yapılacak derslik sayısı: 177
		Bingöl				Yapılacak derslik sayısı: 451
		Bitlis				Yapılacak derslik sayısı: 865
		Elazığ				Yapılacak derslik sayısı: 359
		Erzincan				Yapılacak derslik sayısı: 789

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
		Erzurum				Yapılacak derslik sayısı: 143
		Hakkâri				Yapılacak derslik sayısı: 683
		Iğdır				Yapılacak derslik sayısı: 221
		Kars				Yapılacak derslik sayısı: 603
		Malatya				Yapılacak derslik sayısı: 408
		Muş				Yapılacak derslik sayısı: 1596
		Van				Yapılacak derslik sayısı: 3385
SG.1.4	**Zenginleştirilmiş kütüphaneler oluşturulacaktır.**		Milli Eğitim Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Yerel Yönetimler	2015-2018	Okuma kültürünün yaygınlaştırılması için öğrenci sayıları dikkate alınarak mevcut okullar bünyesinde özellikli projeleri olan 152 adet zenginleştirilmiş kütüphane yapılacaktır.
		Ağrı				Yapılacak kütüphane sayısı: 16
		Ardahan				Yapılacak kütüphane sayısı: 4
		Bingöl				Yapılacak kütüphane sayısı: 8
		Bitlis				Yapılacak kütüphane sayısı: 12
		Elazığ				Yapılacak kütüphane sayısı: 12
		Erzincan				Yapılacak kütüphane sayısı: 16
		Erzurum				Yapılacak kütüphane sayısı: 4
		Hakkâri				Yapılacak kütüphane sayısı: 8
		Iğdır				Yapılacak kütüphane sayısı: 4
		Kars				Yapılacak kütüphane sayısı: 8
		Malatya				Yapılacak kütüphane sayısı: 16
		Muş				Yapılacak kütüphane sayısı: 12
		Tunceli				Yapılacak kütüphane sayısı: 4
		Van				Yapılacak kütüphane sayısı: 28
SG 1.5	**İşgücünün istihdam edilebilirliğini ve mevcut çalışanların**	DAP İlleri	İŞKUR	Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve	2015-2018	İŞKUR tarafından bölgede ihtiyaç duyulan alanlarda yürütülen işgücü yetiştirme programlarının kapsamı genişletilecek, işbaşı eğitimlerine ve çalışanların mesleki yeterliliklerinin artırılmasına

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
	niteliğini artırmaya yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenecek ve gerekli altyapılar oluşturulacaktır.			Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DAP BKİ, Valilikler, Yerel Yönetimler Üniversiteler, STK'lar		ağırlık verilecektir.
			Milli Eğitim Bakanlığı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	2014-2017	Hayat boyu öğrenim yaklaşımı kapsamında kişisel ve toplumsal gelişimin sağlanması amacıyla üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinin kullanım yoğunluğu artırılacak, gençlere yönelik kariyer destek hizmeti sağlanacak, halk eğitim merkezleri yaygınlaştırılacaktır. Bu kapsamda, Ardahan, Hakkâri, Erzurum ve Iğdır'da Halk Eğitim Merkezi yapılacak, Yüzüncü Yıl Üniversitesinde sürekli eğitim merkezi kurulacaktır.
SG.1.6	**Bilim ve Sanat merkezleri kurulacaktır.**	Ardahan	Milli Eğitim Bakanlığı	İl Özel İdareleri, Kalkınma Ajansları	2015-2017	Yapılacak Bilim ve Sanat Merkezi Sayısı: 1
		Bingöl				Yapılacak Bilim ve Sanat Merkezi Sayısı: 1
		Hakkâri				Yapılacak Bilim ve Sanat Merkezi Sayısı: 1
SG.1.7	**Rehberlik ve araştırma merkezleri kurulacaktır.**	Ardahan	Milli Eğitim Bakanlığı	TOKİ, Valilikler, İl Özel İdareleri	2015-2017	Yapılacak Rehberlik ve Araştırma Merkezi Sayısı: 1
		Hakkâri			2014-2015	Yapılacak Rehberlik ve Araştırma Merkezi Sayısı: 1
		Malatya			2015-2017	Yapılacak Rehberlik ve Araştırma Merkezi Sayısı: 1
SG.1.8	**Zihinsel engelli çocuklara yönelik**	Ağrı	Milli Eğitim Bakanlığı	TOKİ, Valilikler, İl	2014-2015	1 adet 34 öğrenci kapasiteli Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi yapımı tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
	eğitim altyapısı iyileştirilecektir.	Bingöl		Özel İdareleri	2014-2017	1 adet 12 derslikli Zihinsel Engelliler Merkezi yapımı tamamlanacaktır. 1 adet 34 öğrenci kapasiteli Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi yapılacaktır.
		Erzincan			2015-2017	1 adet 34 öğrenci kapasiteli Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi yapılacaktır.
		Hakkâri			2015-2017	Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere yönelik olarak Yüksekova'da Eğitim Uygulama Merkezi yapılacaktır.
		Malatya			2014-2015	1 adet 34 öğrenci kapasiteli Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Van			2014-2015	1 adet 34 öğrenci kapasiteli Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
SG.1.9	**Öğretmenlerin Bölge'de uzun süreli çalışması için gerekli tedbirler alınacaktır.**	DAP İlleri	Milli Eğitim Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Milli Piyango İdaresi	2014-2018	Öğretmenlerin bu Bölge'de çalışmalarının özendirilmesi ve mevcut öğretmenlerin Bölge'de uzun süre (en az 4 yıl) kalmalarının sağlanması amacıyla konut imkânlarının sınırlı olduğu yerlerde eğitim ikamet merkezleri artırılacak, sosyal hizmet tesisleri yapımına ağırlık verilecek, bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını gözetecek şekilde öğretmenlerin sürekli hizmet-içi eğitim olanakları artırılacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
SG.1.10	**Yükseköğretime erişim ve eğitim kalitesini artırmak amacıyla bölge üniversitelerinin fiziki ve beşeri altyapısı geliştirilecektir.**	Ağrı	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden İslami İlimler Fakültesi, Hayvansal Üretim Yüksekokulu ve Uygulama Çiftliği, Patnos Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi yapım işleri tamamlanacak, yeni proje olarak Eczacılık Fakültesi, Ağrı MYO ve Enstitü binaları yapım işleri başlatılacaktır. Ayrıca makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2017	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden Kültür Merkezi, Kütüphane ve Bilgi İşletim Merkezi, Tenis kortu, halı saha, yarı olimpik kapalı yüzme havuzu yapım işleri tamamlanacak, yeni proje olarak 20 daireli lojman yapım işi başlatılacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Ardahan	Ardahan Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Rektörlük binası tamamlanacak, yeni proje olarak 2. etap merkezi derslik yapım işi başlatılacaktır. Ayrıca makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden spor kompleksi yapım işi tamamlanacak, yeni proje olarak 50 daireli lojman yapım işi başlatılacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
		Bingöl	Bingöl Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Akademik ve İdari Bina, MYO Kompleksi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Ek Bina, Genç MYO, Solhan MYO yapım işleri tamamlanacak; yeni proje olarak Veterinerlik Fakültesi Hayvan Hastanesi yapım işi başlatılacaktır. Ayrıca makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2015	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden fitness merkezi yapım işi tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Bitlis	Bitlis Eren Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Enstitü Binası, MYO Kompleksi, Tatvan MYO yapım işleri tamamlanacaktır. Ayrıca makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2016	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam etmekte olan Merkezi Yemekhane ve Kafeterya, sentetik atletizm pistli futbol sahası, basketbol sahaları ve tenis kortları tamamlanacak, yeni proje olarak sergi salonu yapım işi başlatılacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Elazığ	Fırat Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden İletişim Fakültesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi I. Etap ve Teknik Bilimler MYO ve laboratuvar yapım işleri tamamlanacak; Mühendislik Fakültesi II.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
						Etap yeni yapım işi başlatılacaktır. Ayrıca makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden Kongre ve Kültür Merkezi ve 5000 Seyircili Spor Salonu yapım işleri tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Erzincan	Erzincan Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Merkezi Yemekhane ve Kafeterya yapım işleri tamamlanacak; makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden Kongre ve Kültür Merkezi, 144 adet lojman, tribün, 4 tenis kortu, sentetik atletizm pistli futbol sahası, 2 mini futbol sahası ve 2 basketbol sahası yapım işleri tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Erzurum	Atatürk Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam etmekte olan Veterinerlik Fakültesi Klinik Bina, Ziraat Fakültesi Hayvan Barınakları, AÖF ve İletişim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi Ek Bina, İİBF Ek Bina ile Mimarlık ve Tasarım Fakültesi yapım işleri tamamlanacaktır. Ayrıca makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
					2014-2015	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda Turizm İşletmecilik ve Uygulama Oteli yapım işleri tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Erzurum	Erzurum Teknik Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Rektörlük Binası, İİBF, Mühendislik Fakültesi Binası yapım işleri tamamlanacak; yeni proje olarak Merkezi Kütüphane binası yapım işi başlatılacak; makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden 20 adet lojman, spor salonu, 1 tenis kortu, 1 basketbol sahası yapım işleri tamamlanacak; yeni proje olarak Öğrenci Yaşam Merkezi yapım işi başlatılacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Hakkâri	Hakkâri Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden TOKİ Protokolü ve II. Etap (Merkezi Yemekhane ve Kafeterya, Merkezi Derslik, Genel Altyapı İşleri, Eğitim Fakültesi, Merkezi Kütüphane, Mühendislik Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Sağlık MYO, Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Binası, Rektörlük Hizmet Binası, Yüksekova MYO, I. Etap Kapsamında Olmayan Altyapı İşleri ve Yüksekova MYO) yapım işleri tamamlanacak; yeni proje olarak Mediko-Sosyal Binası ve Kürdoloji Kütüphanesi yapım işleri başlatılacak; makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden 144 adet lojman ve spor salonu tamamlanacak, yeni proje olarak kaya tırmanış parkuru, 1 adet antrenman spor salonu, 2 adet halı saha (1 tanesi kapalı) ve Çölemerik Meslek Yüksekokuluna 1 adet kapalı halı saha yapım işleri başlatılacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Iğdır	Iğdır Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Ziraat Fakültesi, Merkezi Derslik, Atölye, Hangar yapım işleri tamamlanacak; yeni proje olarak Medikososyal Binası ve Sosyal Bilimler Binası yapım işleri başlatılacak; makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden 96 adet lojman, 1310 seyircili spor salonu, 2 halı saha, 2 basketbol sahası, 1 tenis kortu, 5000 seyircili tribünlü futbol sahası yapım işleri tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Kars	Kafkas Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Eğitim Fakültesi ve İİBF yapım işleri tamamlanacak; yeni proje olarak Hayvan Kliniği ve MYO'lar Kompleksi başlatılacak;makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden Kongre ve Kültür Merkezi, 32 adet

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
						lojman, güneş enerjili yarı olimpik kapalı yüzme havuzu yapım işleri tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Malatya	İnönü Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Eczacılık Fakültesi, Kale MYO, Su Ürünleri ve Ziraat Fakültesi Ortak Derslikler ve Akçadağ MYO yapım işleri tamamlanacak; makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden Öğrenci Yaşam Merkezi, 500 Seyircili Spor Salonu, 2 basketbol ve voleybol sahası, 8 tenis kortunun bakım ve onarım yapım işleri tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Muş	Muş Alparslan Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Fen Edebiyat Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi II. Etap yapım işleri tamamlanacak; yeni proje olarak Merkezi Derslikler yapım işleri başlatılacak; makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden Kongre Merkezi, Mediko Sosyal ve Çarşı Binası, Lojman ve Sosyal Tesisler, Spor Salonu, Yarı Olimpik Yüzme Havuzu yapım işleri tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Tunceli	Tunceli Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden TOKİ I. Etap (Mühendislik Fakültesi, Hazırlık Binası, Laboratuvarlar, İİBF, Rektörlük İdari Binası, Isı Merkezi) ve TOKİ II. Etap (diğer fakülte ve derslik binaları) yapım işleri tamamlanacak; makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda devam eden Merkezi Kafeterya, Lojman, Rektörlük Konutu ve Yarı Olimpik Kapalı Yüzme Havuzu yapım işleri tamamlanacak, yeni proje olarak TOKİ II. Etap (sosyal alanlar ve spor tesisleri) yapım işleri başlatılacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.
		Van	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Kalkınma Bakanlığı	2014-2018	Üniversitenin eğitim ve idari mekân kapasitesi güçlendirilecektir. Bu kapsamda devam eden Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Morfoloji Binası, Deney Hayvanları Ünitesi yapım işleri tamamlanacak; yeni proje olarak Hayvan Hastanesi yapım işi başlatılacak, makine-teçhizat, tefrişat, bakım-onarım, altyapı ve çevre düzenlemesi ihtiyaçları karşılanacaktır.
					2014-2018	Üniversite yerleşkesinde yaşam kalitesini ve memnuniyetini artıracak sosyal, sportif ve kültürel altyapılar geliştirilecektir. Bu kapsamda Merkezi Yemekhane, Merkezi Kütüphane, Lojman ve Sosyal Tesisler, Spor Kompleksi yapım işleri tamamlanacaktır.
					2014-2018	Üniversite kütüphanesi basılı ve elektronik yayın sayısı açısından geliştirilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SG 1.11	**Bölge üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı azaltılacaktır.**	DAP İlleri	YÖK	Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, TÜBİTAK	2015-2018	Bölge üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen lisans ve ön lisans toplam öğrenci sayısının Onuncu Kalkınma Planı hedefi olan 36'ya düşürülmesi amacıyla öğretim üyesi yetiştirme programlarında ve ilgili diğer kadrolarda yeterli artış sağlanacaktır.
SG 1.12	**Bölge Üniversitelerinde uluslararası öğrenci sayısının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır**	DAP İlleri	Üniversiteler	Milli Eğitim Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, YÖK, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü	2015-2018	Onuncu Kalkınma Planında 2018 yılında dünyadaki uluslararası öğrenci havuzundan alınan payın yüzde 1,50'ye yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, bölge üniversitelerinde öğretim gören uluslararası öğrenci sayısının artırılması amacıyla yurtdışı tanıtım faaliyetleri yapılacak, Türkiye Bursları, Erasmus+ ve Mevlana Değişim programları etkin olarak kullanılacaktır.
SG 1.13	**Yurt sayısı ve kapasitesi, alternatif finansman modelleri de kullanılarak artırılacaktır.**		Gençlik ve Spor Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, TOKİ		Toplam 16.850 kişilik yurt kapasitesi oluşturulacaktır. Bunun 4.000'i kiralama yöntemiyle sağlanacaktır. 12.850 öğrencilik kapasite ise yatırım programı kapsamında yapılacak olup, devam eden yurt inşaatlarının dağılımı aşağıda verilmektedir.
		Ağrı			2014-2016	Ağrı Öğrenci Yurdu (750 kişilik)
					2014-2018	Patnos Öğrenci Yurdu (400 kişilik)

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Ardahan			2014-2016	Ardahan Öğrenci Yurdu (750 kişilik)
		Bingöl			2014-2016	Bingöl Öğrenci Yurdu (300 kişilik)
		Bitlis			2014-2017	Bitlis Öğrenci Yurdu (1.000 kişilik)
		Erzincan			2014-2017	Erzincan Öğrenci Yurdu (500 kişilik)
		Erzurum			2014-2018	Erzurum Öğrenci Yurdu (1.500 kişilik)
		Hakkâri			2014-2018	Hakkâri Öğrenci Yurdu (500 kişilik)
		Kars			2014-2017	Sarıkamış Öğrenci Yurdu (300 kişilik)
		Tunceli			2014-2017	Tunceli Öğrenci Yurdu (500 kişilik)
		Van			2014-2015	Van Öğrenci Yurdu (5.000 kişilik)
					2014-2015	Van Öğrenci Yurdu (750 kişilik)
					2014-2017	Erciş Öğrenci Yurdu (600 kişilik)
SG.2	**SAĞLIK**					
SG.2.1	**Birinci basamak sağlık hizmetlerinin fiziki ve teknik altyapısı iyileştirilecektir.**	Ağrı	Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdareleri, TOKİ	2014-2016	Tutak Devlet Hastanesi lojmanı (6 daireli) 1 adet Toplum Sağlığı Merkezi 6 adet Aile Sağlığı Merkezi 4 adet sağlık evi
		Ardahan			2014-2018	Ardahan Devlet Hastanesi Lojman (18 Daireli) Posof Merkez Sağlık Ocağı Lojman 6 Adet Aile Sağlığı Merkezi 1 Adet Toplum Sağlığı Merkezi 4 adet 112 Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu L2 Tipi Halk Sağlığı Laboratuvarı
		Bingöl			2014-2016	Kiğı İlçe Hastanesi 10 daireli lojman Karlıova Devlet Hastanesi lojman binası (10 daireli) 1 adet Toplum Sağlığı Merkezi 4 adet Aile Sağlığı Merkezi 5 Sağlık Evi 6 adet 112 Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Bitlis			2014-2016	1 Adet Komuta Kontrol Merkezi 5 Adet Aile Sağlığı Merkezi
		Elazığ			2014-2016	1 Adet 112 Acil Sağlık Hizmetler İstasyonu 1 Adet Sağlık Evi 1 Adet Aile Sağlığı Merkezi
		Erzincan			2014-2016	2 Adet Aile Sağlığı Merkezi İliç Sağlık Ocağı Lojmanı (4 Daireli)
		Erzurum			2014-2016	İspir Merkez Sağlık Ocağı Lojmanı (4 Daireli) 6 Adet Sağlık Evi 10 Adet Aile Sağlığı Merkezi 7 Adet Toplum Sağlığı Merkezi Verem Savaş Dispanseri
		Hakkâri			2014-2016	1 Adet Aile Sağlığı Merkezi ve Lojman (3-4 Hekimlik) 12 Adet 112 Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu 5 Adet Sağlık Evi 2 Adet Aile Sağlığı Merkezi
		Iğdır			2014-2015	1 Adet Toplum Sağlığı Merkezi 2 Adet Aile Sağlığı Merkezi
		Kars			2014-2015	Digor Merkez Sağlık Ocağı (6 daireli lojman) 1adet Sağlık Evi
		Malatya			2014-2016	Doğanşehir Devlet Hastanesi Lojmanı (30 Daire) 1 Adet Aile Sağlığı Merkezi 5 Adet Sağlık Evi
		Muş			2014-2016	5 Adet Aile Sağlığı Merkezi Korkut Entegre İlçe Hastanesi Lojmanı (4 Daire) Varto İlçe Hastanesi Lojmanı (10 Daire) 1 Adet Toplum ve Ruh Sağlığı Merkezi
		Tunceli			2014-2016	1 Adet Toplum Sağlığı Merkezi
		Van			2014-2016	13 Adet Aile Sağlığı Merkezi 2 Toplum Sağlığı Merkezi

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
						Merkez Eğitim Tipi Sağlık Ocağı
SG.2.2	**İkinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinin fiziki ve teknik altyapısı iyileştirilecektir.**	Ağrı	Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, İl Özel İdareleri, TOKİ	2014-2016	Merkez Devlet Hastanesi (400 Ytk)(2008-2016)
					2014-2016	Tutak Devlet Hastanesi İlave Blok (30 Ytk.) Eleşkirt Devlet Hastanesi (30 Ytk.) (30 Ünitlik Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, 112 Komuta Kontrol Merkezi, 5-6 hekimlik Aile Sağlığı Merkezi) (Patnos 20 ünitlik Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, Toplum Sağlığı Merkezi, Aile Sağlığı Merkezi)
		Ardahan			2014-2016	Göle Devlet Hastanesi (40 Ytk. + 6 Daireli Lojman) (Ardahan İl Sağlık Müdürlüğü, 6 Ünitlik Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, Toplum Sağlığı Merkezi, Aile Sağlığı Merkezi, Halk Sağlığı Laboratuvarı, 112 Komuta Kontrol Merkezi) Posof Devlet Hastanesi (15 Ytk.)
		Bingöl			2014-2015	Merkez Devlet Hastanesi yeni blok (200 yatak+100 kapasiteli)
					2014-2016	Kiği İlçe Hastanesi (15 yatak kapasiteli) Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi Revize Blok (75 ytk.)
		Bitlis				Tatvan Devlet Hastanesi ve lojman binası (400 yatak+ 40 daireli lojman)
						Ahlat Devlet Hastanesi (50 Ytk.)
		Elazığ	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İl Özel	2014-2018	1040 yatak kapasiteli Elazığ Entegre Sağlık Kampüsü (Şehir Hastanesi) yapılacaktır. (Kamu Özel sektör ortaklığı)

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
				İdaresi, TOKİ		
			Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Fırat Üniversitesi, İl Özel İdaresi, TOKİ	2014-2016	Karakoçan Devlet Hastanesi (50 Ytk.) Maden Entegre İlçe Hastanesi (25 Ytk.) Arıcak Entegre İlçe Hastanesi (10 Ytk.) Baskil Devlet Hastanesi (10 Ytk.) Palu Devlet Hastanesi (10 Ytk.) Fırat Üniversitesi Ameliyathane ve Radyasyon Onkolojisi
		Erzincan	Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, İl Özel İdaresi, TOKİ	2014-2016	Refahiye İlçe Devlet Hastanesi (50 Ytk.) Tercan Devlet Hastanesi (50 Ytk. + 15 Lojman) İliç İlçe Hastanesi (10 Ytk.) Kemah Entegre İlçe Hastanesi (10 Ytk.)
		Erzurum	Sağlık Bakanlığı	İl Özel İdaresi	2014-2016	Şehir Hastanesi I. Etap (700 Ytk.) (2008-2016) yatırımı tamamlanacaktır.
				Kalkınma Bakanlığı, TOKİ, Atatürk Üniversitesi	2014-2016	Atatürk Üniversitesi Diş Hastanesi Atatürk Üniversitesi ek bina (2014-2016) 150 yatak kapasiteli FTR (2014-2017) (Kamu Özel sektör ortaklığı) 100 yatak kapasiteli Yüksek Güvenlikli Adli Psikiyatri Hastanesi (2014-2017) (Kamu Özel sektör ortaklığı)
		Hakkâri	Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, İl Özel İdaresi, TOKİ	2014-2016	Merkez Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi (75 Ytk.) Yüksekova Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi (75 Ytk.) Şemdinli Devlet Hastanesi (50 Ytk.) Şemdinli Derecik İlçe Hastanesi (20 Ytk.) 10 Ünitlik Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi,

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
						Yüksekova Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi
		Iğdır	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kamu Hastaneleri Birliği, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler, TOKİ	2014-2015	Merkez Devlet Hastanesi (250 Ytk.)
		Kars	Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Kafkas Üniversitesi, İl Özel İdaresi, TOKİ	2014-2015	Merkez Devlet Hastanesi (Kadın Doğum Ağırlıklı)(200 Ytk.)
					2014-2016	Kağızman Devlet Hastanesi (50 Ytk.) Akyaka Entegre İlçe Hastanesi (10 Ytk.) Arpaçay Entegre İlçe Hastanesi (10 Ytk.) Digor İlçe Hastanesi (10 Ytk.) Selim İlçe Hastanesi (10 Ytk.) Kafkas Üniversitesi Onkoloji Hastanesi ve Nükleer Tıp Merkezi(2013-2015)

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Malatya	İnönü Üniversitesi	Sağlık Bakanlığı	2014-2015	İnönü Üniversitesi 154 yataklı Karaciğer Nakil Hastanesi (2013-2015) yatırımı tamamlanacaktır.
			Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, İl Özel İdaresi, TOKİ	2014-2017	150 yataklı FTR Hastanesi (Kamu Özel sektör ortaklığı)
					2014-2015	Akçadağ Entegre İlçe Hastanesi (30 Ytk.) Doğanşehir Devlet Hastanesi (30 Ytk.) Hekimhan Devlet Hastanesi (30 Ytk.) 60 Ünitelik + 5 Ytk. Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi
		Muş	Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, İl Özel İdaresi, TOKİ	2014-2017	Varto Devlet Hastanesi (50 Ytk.) Hasköy Devlet Hastanesi (50 Ytk. + 15 Daire Lojman) Malazgirt Devlet Hastanesi (50 Ytk. + 15 Daire Lojman)
		Tunceli			2014-2016	Hozat Entegre İlçe Hastanesi (10 yataklı) Pertek 70. yıl İlçe Hastanesi (10 yataklı) İlçe Hastanesi (10 Ytk.)
		Van	Sağlık Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, İl Özel İdaresi, TOKİ	2014-2016	Erciş Devlet Hastanesi ve Ek Bina (150 Ytk.)
					2014-2016	Merkez Sağlık Kampüsü I. Etap (500 Ytk. KDÇ + KVC / Kardiyoloji) yatırımı tamamlanacaktır.
					2014-2017	100 yataklı Yüksek Güvenlikli Adli Psikiyatri Hastanesi (Kamu Özel sektör ortaklığı)
					2014-2017	200 yataklı Psikiyatri Hastanesi (Kamu Özel sektör ortaklığı)
					2014-2017	150 yataklı FTR Hastanesi (Kamu Özel sektör ortaklığı)
					2014-2016	Muradiye Devlet Hastanesi (75 Ytk.) Özalp Devlet Hastanesi (50 Ytk. + 6 Daireli Lojman) Çatak Entegre İlçe Hastanesi (25 Ytk. + 10 Daireli Lojman) Bahçesaray Devlet Hastanesi (20 Ytk. + 10 Daireli Lojman) (60 Ünitlik Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, Sağlık Müdürlüğü Hizmet binası ve 112 Komuta Kontrol Merkezi)

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
SG.2.3	**Kırsal kesimin sağlık hizmetlerine erişimi artırılacaktır.**	DAP İlleri	Sağlık Bakanlığı	Büyükşehir Belediyeleri, Valilikler, İl Özel İdareleri	2015-2018	Kar motosikleti, T-15 tipi tıbbi donanımlı ambulans ve T-16 tipi arazi hizmetleri için ambulans temin edilerek acil sağlık hizmetlerinin sunumuna yönelik sağlık altyapısı iyileştirilecektir.
SG.2.4	**Madde bağımlılığı ile mücadele altyapısı güçlendirilecektir.**	Erzurum	Sağlık Bakanlığı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DAP BKİ, İŞKUR	2015-2017	1 adet Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM) kurulacaktır.
		Hakkâri				1 adet Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM) kurulacaktır.
		Van				1 adet Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM) kurulacaktır.
SG.2.5	**Anne-çocuk sağlığına yönelik altyapı hizmetleri iyileştirilecek ve eğitim faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.**	DAP İlleri	Sağlık Bakanlığı	Üniversiteler, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Anne ve çocuk sağlığına ilişkin bölge göstergelerinin tüm bölgeler içerisinde en altlarda yer alması sebebiyle bölgedeki anne ve çocuk sağlığına ilişkin hizmetlerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla başta anneler olmak üzere çocuk bakımı ile ilgilenen bireylere yönelik eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, yenidoğan ünitelerinin sayısının ve kapasitesinin artırılması, aile hekimlerinin gebe ve yenidoğan çocuk izlemlerinin güçlendirilmesi, evde doğum oranlarının azaltılıp, sağlık kuruluşlarında yapılan doğum oranlarının artırılması için erişimin önündeki engellerin kaldırılması ve mobil sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi sağlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SG.2.6	**Sağlık turizmi potansiyeli yüksek olan iller için pazar araştırmaları yapılacak ve altyapı güçlendirilecektir.**	Elazığ, Erzurum, Malatya, Van	Kalkınma Ajansları	Sağlık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, DAP BKİ	2015-2018	Sağlık turizminde hem etkin tanıtımın yapılması hem de yatırımcıların öncelikle yönlendirilebilmesi (bu alanda faaliyet göstermek isteyen kurumlara bilgi sağlamak) için, bölgenin hizmet ticareti yapma potansiyeli yüksek olan ve bölge sağlık kuruluşlarının avantajlı olduğu hizmet branşlarının (hem tedavi hem bakım alanında) belirleneceği pazar araştırmaları yapılacaktır. Pazar araştırmalarının sonucuna göre ülke/bölge bazlı tanıtım ve pazara giriş stratejilerinin belirlenip buna göre tanıtım yapılması sağlanacaktır.
SG.2.7	**Sağlık turizm alanında çalışmayı planlayan üniversitelerin belli alanlarda uzmanlaşması sağlanacaktır.**	DAP İlleri	Kalkınma Bakanlığı	Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Kafkas Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, DAP BKİ	2015-2018	Sağlık turizmde ihtisaslaşmanın önemli olduğu göz önüne alınarak Bölge'deki üniversitelerin rekabet güçlerinin artması amacıyla, belli bir alanda ihtisaslaşmak isteyen ve buna dair planlarını Kalkınma Bakanlığı'na sunan üniversitelerin bu alandaki yatırım ihtiyaçları desteklenecektir.
SG.2.8	**Bölgede görev yapan sağlık personelinin sayısı ve dağılımı iyileştirilecektir.**	DAP İlleri	Maliye Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DAP BKİ	2015-2018	Sağlık personeli dağılımı bölge illerinin nüfus, hizmet bölgesi, fiziki yapı ve hizmet sunum özelliklerini de esas alacak şekilde iyileştirilecektir. Bu kapsamda, başta uzman hekim ve hemşire olmak üzere DAP Bölgesindeki üniversiteler ve Sağlık Bakanlığına ait hastanelere tahsis edilen hekim ve diğer sağlık personeli kadrolarının 2015-2018 döneminde artırılması sağlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
SG.3	**SOSYAL HİZMETLER**					
SG.3.1	**Sosyal hizmet merkezleri altyapısı güçlendirilecektir.**	Ağrı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	İl Özel İdareleri, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, TOKİ ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK	2014-2017	Diyadin, Doğubeyazıt ve Patnos Sosyal Hizmet Merkezleri yapılması planlanmaktadır.
		Bingöl			2014-2016	Adaklı ve Karlıova Sosyal Hizmet Merkezleri yapılması planlanmaktadır.
		Bitlis			2015-2016	Adilcevaz Sosyal Hizmet Merkezi yapılması planlanmaktadır.
		Elazığ			2014-2015	Elazığ Sosyal Hizmet Merkezi ve İl Müdürlüğü binası tamamlanacaktır.
		Erzincan			2014-2015	Erzincan Sosyal Hizmet Merkezi ve İl Müdürlüğü binası tamamlanacaktır.
		Erzurum			2014-2016	Erzurum Sosyal Hizmet Merkezi ve İl Müdürlüğü binası, Aziziye ve Palandöken Sosyal Hizmet Merkezleri tamamlanacaktır. Oltu Sosyal Hizmet Merkezi yapılması planlanmaktadır.
		Hakkâri			2014-2016	Hakkâri - Yüksekova Sosyal Hizmet Merkezi tamamlanacaktır. Şemdinli Sosyal Hizmet Merkezi yapılması planlanmaktadır.
		Kars			2014-2016	Kars Sosyal Hizmet Merkezi ve İl Müdürlüğü binası tamamlanacaktır. Sarıkamış Sosyal Hizmet Merkezi yapılması planlanmaktadır.
		Malatya			2014-2018	Malatya Sosyal Hizmet Merkezi ve İl Müdürlüğü binası tamamlanacaktır. Akçadağ, Arapgir, Doğanşehir, Hekimhan ve Pütürge sosyal hizmet merkezleri yapılması planlanmaktadır.
		Muş			2014-2016	Muş Sosyal Hizmet Merkezi ve İl Müdürlüğü binası tamamlanacaktır. Malazgirt Sosyal Hizmet Merkezleri yapılması planlanmaktadır.
		Tunceli			2014-2015	Tunceli Sosyal Hizmet Merkezi ve İl Müdürlüğü binası tamamlanacaktır.
		Van			2014-2018	Özalp Sosyal Hizmet Merkezi yatırımı tamamlanacaktır. Başkale, Gürpınar ve Tuşba Sosyal Hizmet Merkezleri yapılması

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
						planlanmaktadır.
SG.3.2	**Sosyal Destek Programı (SODES) kapsamında proje desteklemelerine devam edilecektir.**	DAP İlleri	Kalkınma Bakanlığı	DAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Valilikler	2014-2018	SODES projeleri ile istihdam edilebilirliğin artırılması, toplumun dezavantajlı kesimlerinin, çocuk, genç ve kadınların ekonomik ve sosyal hayata daha aktif katılmalarının sağlanması desteklenecektir.
SG.3.3	**Engellilerin sosyal yaşama adapte olmalarına yönelik altyapı ihtiyacı karşılanacaktır.**	Ağrı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	TOKİ, Valilikler, İl Özel İdareleri	2014-2015	1 adet 60 kişi kapasiteli Engelsiz Yaşam Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Bingöl			2015-2017	1 adet Engelsiz Yaşam Merkezi yapılması planlanmaktadır.
		Bitlis			2014-2015	1 adet 60 kişi kapasiteli Engelsiz Yaşam Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Hakkâri			2015-2017	1 adet Engelsiz Yaşam Merkezi yapılması planlanmaktadır.
		Iğdır			2014-2015	1 adet 60 kişi kapasiteli Engelsiz Yaşam Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Malatya			2015-2017	1 adet 60 kişi kapasiteli Engelsiz Yaşam Merkezi yapılması planlanmaktadır
		Muş			2015-2017	1 adet 60 kişi kapasiteli Engelsiz Yaşam Merkezi yapılması planlanmaktadır
SG.3.4	**Yaşlıların bakımına yönelik huzurevi ihtiyacı karşılanacaktır.**	Ardahan	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdareleri,	2014-2015	1 adet 50 kişi kapasiteli Huzurevi yapımı tamamlanacaktır.
		Erzincan			2014-2015	1 adet 50 kişi kapasiteli Huzurevi yapımı tamamlanacaktır.
		Erzurum			2014-2016	1 adet 100 kişi kapasiteli Huzurevi yapımı tamamlanacaktır.
		Kars			2015-2015	1 adet 100 kişi kapasiteli Huzurevi yapımı tamamlanacaktır.
		Malatya			2015-2018	1 adet 100 kişi kapasiteli Huzurevi yapılması planlanmaktadır.
		Muş			2015-2018	1 adet 100 kişi kapasiteli Huzurevi yapılması planlanmaktadır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Van		TOKİ	2015-2018	1 adet 100 kişi kapasiteli Huzurevi yapılması planlanmaktadır.
SG.3.5	**Korunmaya ve bakıma muhtaç çocukların barınma ve sosyal hizmet ihtiyaçları karşılanacaktır.**	Elazığ	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	TOKİ, Valilikler, İl Özel İdareleri	2014-2015	1 adet 40 kişi kapasiteli Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Erzincan			2014-2016	1 adet 60 kişi kapasiteli (0-18 yaş) Sevgi Evleri Sitesi yapımı tamamlanacaktır.
		Erzurum			2014-2016	1 adet 100 kişi (0-18 yaş) Sevgi Evleri sitesi 1 adet 50 kişi kapasiteli (13-18 yaş Erkek) Sevgi Evleri sitesi yapımı tamamlanacaktır.
		Kars			2014-2015	1 adet 40 kişi kapasiteli Sevgi Evleri sitesi yapımı tamamlanacaktır.
		Malatya			2014-2015	1 adet 30 kişi kapasiteli Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi yapımı tamamlanacaktır
		Van			2014-2015	1 adet 50 kişi kapasiteli Sevgi Evleri Sitesi (Erkek) yapımı tamamlanacaktır.
SG.3.6	**Bölgenin sosyal analiz çalışması hazırlanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kalkınma Ajansları	2015-2018	Bölgede sürdürülebilir insani gelişmeyi sağlamaya yönelik il bazında insan sermayesi, sosyal dokudaki kırılganlıklar, sosyal alanda öncelikli müdahale gerektiren alanları da kapsayacak şekilde sosyal yapı analizleri tamamlanacaktır.
SG. 3.7	**Sosyal Etkileşim Programı uygulamaya geçirilecektir.**	DAP İlleri	Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları	Maliye Bakanlığı	2014-2018	Tecrübe paylaşımı, iletişim ve işbirliği yoluyla, sosyal kaynaşmaya katkıda bulunmak amacıyla Sosyal Etkileşim Programı (SEP) uygulamaya konulacaktır. Program Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan usul ve esaslar ve başvuru paketine uygun olarak kalkınma ajanslarınca ilan edilecek teklif çağrıları ile uygulanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SG.4	**KÜLTÜR, GENÇLİK HİZMETLERİ VE SPOR**					
SG.4.1	**Kent müzeleri sayısı artırılacaktır.**	DAP İlleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kalkınma Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK'lar, Üniversiteler	2015-2018	"Kamu Eliyle Yapılan Kültür Yatırımlarına Destek Projesi" kapsamında ihtiyaç duyulan yerlerde eş finansman yöntemiyle (en az %50 yerel yönetim bütçesi katkısıyla) kent müzeleri kurulacaktır.
SG.4.2	**Kültür ve tabiat varlıkları ile kentsel sit alanlarında iyileştirme çalışmaları yapılacaktır.**	Ağrı	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Valilik	2015-2016	"Nuh'un Gemisi'nin İzi" hizmet binasının onarımı, İshakpaşa Sarayı'nın çevre düzenlemesi ve İshakpaşa Sarayı mezarlığı koruma ve uygulama projeleri tamamlanacaktır. Urartu Kalesi ve Hamur Kümbeti restorasyonu tamamlanacaktır.
		Bitlis		Bitlis Eren Üniversitesi, Valilik	2014-2018	Tarihi taş evler restore edilerek pansiyon olarak kullanıma sunulması mümkün kılınacaktır. Tarihi Han Çeşmesi ve Zeydan Çeşmesi restorasyonu tamamlanacaktır.
		Elazığ			2015-2015	Ekrem İspir Konağı restorasyonu tamamlanacaktır.
		Erzincan		İl Özel İdaresi	2015-2017	Altıntepe Ören Yeri ve Kemaliye Özkaymaz Konağı restorasyonu ve onarımı yapılacaktır. Kemah Kalesi iyileştirme ve düzenleme çalışmaları yapılacaktır. Refahiye sokak sağlıklaştırma projeleri uygulanacaktır.
		Erzurum		Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu	2015-2017	Erzurum Kongre Binası, interaktif tematik müzeye dönüştürülecektir. Öşki Kilisesi restorasyonu tamamlanacaktır. Yakutiye Yeğenağa Mahallesi sokak sağlıklaştırma projesi

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
						uygulanacaktır.
		Hakkâri		Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu, İl Özel İdaresi	2015-2018	Kayme Sarayının restorasyonu ve Seyyid Taha tarihi mezarlığının, Kelat Sarayının çevre düzenlemesi ve restorasyonu tamamlanacaktır. Derecik yol ayrımı - Nehri arası yol ıslahı tamamlanacaktır.
		Kars		Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu	2015-2017	Kars Kanlı Tabya (Harp Tarihi Müzesi) teşhir tanzimi ve çevre düzenlemesi yapılacaktır. Gazi Ahmet Muhtar Paşa Konağı, rölöve, restitüsyon, restorasyonu yapılacaktır. Ani Ören Yeri çevre düzenlemesi restorasyon çalışması yapılacaktır.
		Muş		Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu, Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü	2015-2016	Malazgirt Kalesi ve Eski Hükümet konağı restorasyonu tamamlanacaktır. Hamurpet Gölü yolu yapılacaktır.
		Van		Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu	2015-2016	Van Kalesi çevre düzenlemesi yapılacaktır. Urartu müzesi teşhir tanzimi tamamlanacaktır.
SG.4.3	**Vakıf eserlerinin onarımı ve**	Bitlis	Vakıflar Genel	Kültür ve Turizm	2014-2015	Ulu Camii, Taş Camii ve Merkez Aynel Barit Camii restorasyonu tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
	restorasyonu yapılacaktır.	Elazığ	Müdürlüğü	Bakanlığı	2014-2015	Camii Kebir projesi ile taşıyıcı sistem tespit ve öneri raporu hazırlanması temini işi yapılacaktır. Palu Cimşitbey Camii ve Türbesi onarımı ve çevre düzenlemesi işi yapılacaktır. Esadiye Camii ve Medresesi projeleri hazırlanacak ve araştırma kazısı gerçekleştirilecektir.
		Erzincan			2014-2015	Tercan Mamahatun (Ulu) Cami, Türbesi, Kervansarayı ve Hamamı ile Gülalibey Camii ve Hamamı restorasyonu tamamlanacaktır.
		Erzurum			2014-2015	Lala Paşa, Emirşeyh ve Narmanlı Camileri restorasyonu yapılacaktır. Çifte Minareli Medrese ek yapıları restorasyon çalışması tamamlanacaktır. Tabyalar restore edilerek turizme kazandırılacaktır.
		Hakkâri		İl Özel İdaresi	2014-2018	Şemdinli Bağlar Köyü kültür varlıklarının restorasyonu ve çevre düzenlemesi yapılacaktır.
		Kars		Kültür ve Turizm Bakanlığı	2014-2015	Mazlumağa Hamamı restorasyonu yapılacaktır. Muradiye Hamamı restorasyon çalışması kapsamında sergi salonu yapılacaktır. Ani Katedrali (Fethiye Camii) restorasyon çalışması yapılacaktır. Ulu Camii restorasyonu tamamlanacaktır.
		Muş			2014-2015	Çengilli Kilisesi restorasyonu tamamlanacaktır. Ulu Camii restorasyonu tamamlanacaktır.
		Tunceli		Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Özel İdaresi	2014-2015	Elti Hatun Camii çevre düzenlenmesi yapılacaktır. Hozat Emin Ağa Camii projeleri ile taşıyıcı sistem tespit ve öneri raporu hazırlanması işi tamamlanacaktır. Düzgün Baba yolunun asfaltlanma işi gerçekleştirilecektir. Mazgirt Akpazar Beldesi (Peri) Camii onarımı tamamlanacaktır. Tunceli Pertek Sağman Köyü Salih Bey Camii ve Külliyesi onarımı tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
		Van		Kültür ve Turizm Bakanlığı	2014-2015	Kaya Çelebi Camii restorasyonu tamamlanacaktır.
SG.4.4	**Tarihi kent bölgelerinin bir bütün olarak korunması, kültür ve sanat hayatının merkezi haline gelmesi sağlanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	2015-2018	İlgili kuruluşların yürüttükleri/yürütecekleri restorasyon, sokak sağlıklaştırma vb. projelerde senkronizasyon sağlanmak suretiyle tarihi dokunun ortaya çıkması sağlanacaktır. Bu projelerle eş zamanlı olarak yürüyüş yolları, kent müzeleri, pansiyonlar, bedesten vb. mekanlar tasarlanacaktır. Gerekli bölgelerde koruma amaçlı imar planları hazırlanacaktır.
SG.4.5	**Bölgedeki kültür varlıklarının envanteri çıkarılacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	2015-2018	Kültür ve Turizm Bakanlığının yürüttüğü envanter projesiyle entegre şekilde DAP Bölgesinde yer alan kültür varlıklarının envanteri çıkarılacaktır. Taşınmaz kültür varlıklarının tespiti ve belgelenmesi amacıyla rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanacaktır. Bunun yanı sıra acil müdahale ihtiyacı tespit edilen eserlerin mühendislik ve uygulama projeleri de hazırlanacaktır. Envanter çalışmasının çıktıları ve kalkınma ajansı portallarının içeriği "Kültür Portalı"na eklenecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
SG.4.6	**Kültür hizmetlerine erişim artırılacak, okuma kültürünün geliştirilmesi sağlanacaktır.**	DAP İlleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	2015-2018	DAP illerinde bulunan halk ve çocuk kütüphanelerinin yeni konsepte uygun şekilde rehabilitasyonu sağlanacaktır.
		DAP İlleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	2015-2018	Halk/çocuk kütüphanesi olmayan il ve ilçelerde yeni konsepte uygun halk/çocuk kütüphaneleri kurulacaktır.
		DAP İlleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	2015-2018	Milli Eğitim Bakanlığının okullarda kuracağı Z-Kütüphaneler ve halk/çocuk kütüphaneleri arasında koleksiyon alış-verişini, bilgi paylaşımını, ortak faaliyetleri ve ortak yazılım kullanımı da kapsayan entegrasyon sağlanacaktır. Kütüphanelerde görev yapan/yapacak personele daha kaliteli hizmet sunumu için eğitim verilecektir. Kütüphanelerin daha yaygın hizmet verebilmeleri için uygun alanı olan cami vb. yapılarda mahalle kütüphaneleri kurulacak ve işletmesinde gönüllü kuruluş ve kişilerden istifade edilecektir.
		Ağrı	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yerel Yönetimler	2015-2016	Kongre ve Kültür Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Ardahan	Kültür ve Turizm	Yerel Yönetimler	2014-2016	Kültür Merkezi yapımı tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
			Bakanlığı			
		Erzincan	Erzincan İl Özel İdaresi		2015-2016	Kültür Merkezi'nin onarımı tamamlanacaktır.
		Erzurum	DAP BKİ	Erzurum Büyükşehir Belediyesi	2015-2016	10.000 m^2 kapalı alana sahip fuar alanı yapılacaktır.
		Malatya	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yerel Yönetimler	2014-2015	Akçadağ Kültür Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Van	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yerel Yönetimler	2015-2016	Erciş Kültür Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
			Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Yerel Yönetimler	2015-2016	Kültür ve Kongre Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
SG.4.7	**Kültür ve sanat faaliyetleri çeşitlendirilecek, toplumun tüm kesimlerinin erişimi sağlanacaktır**	DAP İlleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	MEB, TCDD, Valilikler, Yerel Yönetimler, Kalkınma Ajansları, Üniversiteler, STK'lar	2014-2018	Devlet Tiyatrolarının bölgeye yönelik turne sayıları artırılacak, Van Çocuk ve Gençlik Tiyatro Şenliği eylem planı süresince sürekli hale getirilecek ve tiyatro festivalleri diğer illere de yaygınlaştırılacak ve Tiyatro Treni projesi gerçekleştirilecektir. Güzel Sanatlar Gn. Müdürlüğüne bağlı koro ve orkestraların bölgeye yönelik turne ve konserleri artırılacaktır.
						Bölgede halihazırda sürmekte olan sinema -film festivalleri eylem planı süresince devamlı hale getirilecek, uygun koşullara haiz diğer illerde de sinema-film festivalleri düzenlenecektir. Uygun ortamlara sahip olmaya il ve ilçelere yönelik gezici film-sinema festivali programı uygulanacaktır.
			DAP BKİ	Kültür ve Turizm Bakanlığı,	2015-2018	Manevi şahsiyetlerin ve tarihi mekanların tanıtılması amacıyla envanter çalışması yapılarak belgesel, broşür, kitap vb. dokümanlar tasarlanacak ve basımı yapılarak ilgili tüm kesimler

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
				Üniversiteler		ile paylaşılacaktır.
SG.4.8	**İl ve ilçe merkezlerinde gençlik merkezleri kurulacaktır.**	Ağrı	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Spor Genel Müdürlüğü, Valilikler, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, İl Özel İdareleri, Belediyeler	2014-2015	Ağrı il merkezinde yer alan Gençlik Merkezi, Doğubayazıt Gençlik Merkezi ve Patnos gençlik merkezleri yapımı tamamlanacaktır.
		Erzincan			2014-2015	Erzincan il merkezinde yer alan Gençlik Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Erzurum			2014-2015	Aziziye ilçesi Gençlik Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Hakkâri			2014-2015	Hakkâri il merkezinde yer alan Gençlik Merkezi, Çukurca Gençlik Merkezi ve Yüksekova Gençlik Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Iğdır			2014-2015	Iğdır il merkezinde yer alan Gençlik Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Kars			2014-2015	Sarıkamış Gençlik Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Tunceli			2014-2015	Tunceli il merkezinde yer alan Gençlik Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
		Van			2014-2015	Merkez Gençlik Merkezi ve Erciş Gençlik Merkezi yapımı tamamlanacaktır.
SG.4.9	**Yöre halkının kış sporlarına erişiminin kolaylaştırılması amacıyla küçük ölçekli yeni tesisler yapılacaktır.**	Ardahan	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Gençlik ve Spor Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2015-2016	Yalnızçam kış sporları ve yayla turizmi iyileştirilecek, Yanlızçam kayak tesisleri tamamlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Hakkâri	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2015-2016	Hakkâri kayak merkezi altyapı güçlendirme çalışmaları yapılacaktır ve kış sporları kamp eğitim merkezi yapılması planlanmaktadır.
		Muş	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2015-2016	Güzeldağ kayak merkezinin altyapısı geliştirilecek, sosyal imkânları artırılacaktır.
SG.4.10	**Halkın sportif faaliyetlere aktif katılımını sağlamak amacıyla spor tesislerinin sayısı artırılacak ve mevcutların altyapıları geliştirilecektir.**	Ağrı	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1 adet spor salonu (2.500 kişi kapasiteli), 1 adet sporcu kamp eğitim merkezi (100 kişi kapasiteli), Tutak ilçesinde 1 adet sentetik çim yüzeyli futbol sahası, soyunma odası, tribün, Patnos Spor Salonu güçlendirme çalışması ve 1 adet yarı olimpik kapalı yüzme havuzu yapılacaktır. Yeni proje olarak Diyadin ve Eleşkirt'e spor salonu yapım işleri başlatılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.
		Ardahan		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	Göle ilçesinde 1 adet spor salonu, 1 adet çim yüzeyli futbol sahası, merkez ilçede 1 adet sentetik çim yüzeyli futbol sahası, soyunma odası ve tribün ile yarı olimpik kapalı yüzme havuzu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
		Bingöl		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1 adet kapalı yüzme havuzu, 1 adet tenis kortu, 1 adet sentetik yüzeyli atletizm pisti, Solhan ilçesinde 1 adet spor salonu, Karlıova ilçesinde sentetik yüzeyli futbol sahası yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.
		Bitlis		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1 adet olimpik atletizm pisti, 1 adet yarı olimpik kapalı yüzme havuzu, 1 adet 1500 seyircili spor salonu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.
		Elazığ		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	Kovancılar ve Palu ilçelerine 2 adet spor salonu (250 seyirci kapasiteli) ve merkez ilçede 1 adet çok amaçlı spor salonu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir. 20.000 kişi kapasiteli Elazığ Stadyumu inşa edilecektir.
		Erzincan		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1 adet 2500 kişi kapasiteli spor salonu, 1 adet müstakil atletizm pisti ve Mercan ilçesinde 1 adet sentetik çim yüzeyli futbol sahası yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
		Erzurum		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	Uzundere ilçesinde 1 adet spor salonu, sentetik çim yüzeyli futbol sahası ve soyunma odaları tamamlanacaktır. Yeni proje olarak Çat, Karayazı, Karaçoban, Köprüköy, Tekman ve Şenkaya ilçelerine spor salonu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.
		Hakkâri		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1 adet merkez yarı olimpik kapalı yüzme havuzu, 1 adet spor salonu (1500 kişi kapasiteli), Yüksekova ilçesinde spor sahası ve atletizm pisti 1 adet sentetik çim yüzeyli futbol sahası, soyunma odası ve 500 kişi kapasiteli tribün yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir. Çukurca, Esendere ve Derecik'e spor sahaları yapılacaktır.
		Iğdır		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1 adet spor salonu ve yarı olimpik kapalı yüzme havuzu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.
		Kars		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1 adet kapalı yüzme havuzu, 1 adet buz pateni salonu, 1 adet sentetik yüzeyli atletizm pisti, sentetik yüzeyli futbol sahası ile Arpaçay ve Kağızman ilçelerine spor salonu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
		Malatya		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1 adet Merkez Spor Salonu (2500 seyircili), Battalgazi spor salonu, 1 adet olimpik yüzme havuzu, 1 adet çok amaçlı spor salonu, Yamadağ Kayak Merkezi yapımı tamamlanacaktır. Akçadağ, Doğanşehir, Pötürge ve Hekimhan ilçelerinde spor salonu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir. 25.000 kişi kapasiteli Malatya Arena Stadyumu ve 1 adet 5 katlı idari bina inşa edilecektir.
		Muş		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	1500 seyircili merkez spor salonu, 1 adet sentetik yüzeyli atletizm pisti, 1 adet yarı olimpik kapalı yüzme havuzu, Malazgirt, Bulanık, Hasköy ve Varto ilçelerine spor salonu ve merkez stadyuma tribün işleri yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.
		Tunceli		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	İl merkezinde kapalı yüzme havuzu, Ovacık ilçesinde 1 adet kayak tesisi ve Hozat ilçesinde ise 1 adet spor salonu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.
		Van		Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, İl Özel İdaresi, Yerel Yönetimler	2014-2018	Merkeze 1 adet 2000 seyircili spor salonu, Başkale, Gevaş, Gürpınar, Çaldıran, Çatak ve Muradiye ilçelerinde 6 adet spor salonu yapılacaktır. Mevcut spor tesislerinin bakım onarım ve modernizasyon ihtiyaçları giderilecektir.

DAP
EYLEM PLANI

KURUMSAL KAPASİTENİN GELİŞTİRİLMESİ

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
KK	**KURUMSAL KAPASİTENİN GELİŞTİRİLMESİ**					
KK.1	**TAŞRA TEŞKİLATI**					
KK.1.1	**İl müdürlüklerinin eğitim ihtiyaçları analiz edilecek ve ihtiyaç duyulan alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.**	DAP İlleri	İlgili Bakanlıklar	Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, DAP BKİ, Kalkınma Ajansları, TODAİE	2015 - 2018	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İl Müdürlüklerine politika yönetimi, planlama, proje hazırlama ve mali yönetim konularında eğitimler sağlanacaktır. Ayrıca eğitim ihtiyaçları analiz edilerek tüm il müdürlüklerine ihtiyaç duyulan alanlarda ilave eğitim programları düzenlenecektir. Eğitim programları ilgili kurumun mevcut ve planlanan eğitim programlarını tamamlayıcılığı gözetilerek tasarlanacaktır.
KK.1.2	**Bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatları arasında bilgi ve tecrübe paylaşımı sağlanacaktır.**	DAP İlleri	Bakanlıklar	DAP BKİ, Devlet Personel Başkanlığı, Maliye Bakanlığı	2015-2018	Bakanlıkların merkezi ve taşra teşkilatında çalışan personelin sistemli bir şekilde bilgi ve tecrübe paylaşımını sağlamak üzere bir "hareketlilik" programı uygulanacaktır.
KK.1.3	**Yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarının beşeri ve teknolojik kapasitesi geliştirilecektir.**	Erzurum, Malatya, Van	İçişleri Bakanlığı	DAP BKİ, Kalkınma Ajansları	2015 - 2018	Yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarının personeline izleme, değerlendirme ve raporlama eğitimleri verilecektir. Ayrıca eğitim ihtiyaçları analiz edilerek ihtiyaç duyulan diğer alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
KK.2	**YEREL YÖNETİMLER**					
KK.2.1	**Büyükşehir belediyelerinin eğitim ihtiyaçları analiz edilecek ve gerekli görülen alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.**	Erzurum, Malatya, Van	DAP BKİ	İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Türkiye Belediyeler Birliği, TODAİE	2015-2018	Büyükşehir belediyelerine şehircilik hizmetleri ve kırsal kesime hizmet sunumu alanlarında eğitimler düzenlenecektir. Ayrıca eğitim ihtiyaçları analiz edilerek ihtiyaç duyulan diğer alanlarda eğitim programları düzenlenecektir. Eğitim programları ilgili kurumun mevcut ve planlanan eğitim programlarını tamamlayıcılığı gözetilerek tasarlanacaktır.
KK.2.2	**Belediyelerin eğitim ihtiyaçları analiz edilecek ve ihtiyaç tespit edilen alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Türkiye Belediyeler Birliği, TODAİE	2015-2018	Belediyeler için AB proje hazırlama, proje yönetimi, ihale mevzuatı, protokol kuralları ve iletişim alanlarında eğitimler düzenlenecektir. Ayrıca eğitim ihtiyaçları analiz edilerek ihtiyaç duyulan diğer alanlarda eğitim programları düzenlenecektir. Eğitim programları ilgili kurumun mevcut ve planlanan eğitim programlarını tamamlayıcılığı gözetilerek tasarlanacaktır.
KK.2.3	**İl özel idarelerinin eğitim ihtiyaçları analiz edilecek ve ihtiyaç tespit edilen alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.**	İl Özel İdaresi Bulunan DAP İlleri	DAP BKİ	İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Vilayetler Hizmet Birliği, TODAİE	2015-2017	İl özel idareleri için AB projesi hazırlama eğitimleri düzenlenecektir. Ayrıca eğitim ihtiyaçları analiz edilerek ihtiyaç duyulan diğer alanlarda eğitim programları düzenlenecektir. Eğitim programları ilgili kurumun mevcut ve planlanan eğitim programlarını tamamlayıcılığı gözetilerek tasarlanacaktır.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
KK.2.4	**Belediyelerin stratejik plan hazırlama çalışmalarına teknik destek sağlanacaktır.**	DAP İlleri	Kalkınma Ajansları	İçişleri Bakanlığı, Kalkınma, Bakanlığı, DAP BKİ Türkiye Belediyeler Birliği	2014-2016	Büyükşehir belediyeleri başta olmak üzere, belediyelere stratejik plan hazırlıklarında destek sağlanacaktır.
KK.2.5	**Büyükşehir belediyelerinin bilişim stratejisi hazırlıklarına mali ve teknik destek sağlanacaktır.**	Erzurum, Malatya, Van	Kalkınma Ajansları	Kalkınma Bakanlığı, DAP BKİ, ÇŞB	2015-2016	Büyükşehir belediyelerinin yatırım gereksinimi, teknoloji tercihleri, kurumsal kapasite, tasarruf planları, fayda, maliyet, iş planı gibi unsurları kapsayacak şekilde bilişim stratejileri hazırlıklarına ajanslarca mali ve teknik destek sağlanacaktır.
KK.2.6	**Belediye hizmetlerinin daha şeffaf şekilde sağlanabilmesi için belediyelerin internet sitesi altyapılarının geliştirilmesi desteklenecektir.**	DAP İlleri	Kalkınma Ajansları	İçişleri Bakanlığı, DAP BKİ, ÇŞB	2015-2018	Belediyelerin çevrimiçi sunmaları mümkün olan hizmetlerini internet siteleri üzerinden sunulabilmeleri ve belediye faaliyetleri hakkında kamuoyunu daha etkin şekilde bilgilendirebilmeleri amacıyla teknik altyapıları desteklenecektir.
KK.3	**DAP BKİ VE KALKINMA AJANSLARI**					
KK.3.1	**DAP BKİ ve kalkınma ajanslarının eğitim ihtiyaçları analiz edilecek ve ihtiyaç tespit edilen alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ, FKA, KUDAKA, SERKA, DAKA	AB Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve	2015-2016	Kalkınma ajansları için teşvik uygulamaları, AB fonları, akreditasyon ve bölgesel yenilik konularında eğitimler düzenlenecektir. Ayrıca DAP BKİ ve kalkınma ajanslarının eğitim ihtiyaçları analiz edilerek ihtiyaç duyulan diğer

DAP EYLEM PLANI TABLOSU

Eylem No	Eylem Adı	Yer	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Tarihi	Yapılacak İşlem ve Açıklama
				Teknoloji Bakanlığı, TODAİE		alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.
KK.4	**SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI**					
KK.4.1	**STK'ların eğitim ihtiyaçları karşılanacaktır.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Kalkınma Ajansları	2015-2018	Kalkınma alanında çalışan STK'ların örgütlenme, yönetim, yönetişim yapıları, kayıt sistemleri ve personel yetkinliklerinin güçlendirilmesine, proje hazırlama ve fon sağlama yetkinliklerinin artırılmasına yönelik eğitim programları düzenlenecektir.
KK.5	**ÜNİVERSİTELER**					
KK.5.1	**Bölge üniversitelerinde çalışan personelin eğitim ihtiyaç analizi yapılacak ve ihtiyaç tespit edilen alanlarda eğitim programları düzenlenecektir.**	DAP İlleri	Üniversiteler	YÖK, DAP BKİ, Kalkınma Ajansları, TODAİE	2015 - 2018	Yeni kurulanlara öncelik verilmek üzere bölge üniversitelerinde bir eğitim ihtiyaç analizi çalışması yapılacaktır, ihtiyaç duyulan alanlarda eğitim programları düzenlenecektir. Eğitim programları ilgili üniversiteler mevcut kurumsal kapasitelerine göre gruplandırılarak farklı seviyelerde verilecektir. Düzenlenecek tüm eğitimlerde üniversitelerin hâlihazırda devam eden ya da yakın zamanda gerçekleştirilmesi planlanan eğitimleri ile mükerrerlik oluşturulmamasına önem verilecektir.

DAP EYLEM PLANI TABLOSU						
Eylem No	**Eylem Adı**	**Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar**	**Başlama-Bitiş Tarihi**	**Yapılacak İşlem ve Açıklama**
KK.5.2	**Bölge üniversitelerinin 5018 Sayılı Kanun kapsamındaki kurumsal yapılanmaları ve süreç yönetimleri geliştirilecektir.**	DAP İlleri	Üniversiteler	Maliye Bakanlığı	2015-2017	Başta yeni kurulanlar olmak üzere bölge üniversitelerinin 5018 sayılı kanun kapsamındaki faaliyetlerini daha etkin şekilde yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla kurumsal yapılanma ve süreç yönetimleri desteklenecektir.
KK.6	**GENEL**					
KK.6.1	**Kamu kurumlarında üst düzey görevlerde bulunmuş ancak hâlihazırda emekli olan kişilerin bilgi ve tecrübelerinden kurumsal ihtiyaçlar doğrultusunda istifade edilecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	Devlet Personel Başkanlığı, Kalkınma Ajansları	2015-2018	Kamu kurumlarında ya da özel sektörde üst düzey görevlerde bulunmuş ve emekli olmuş kişilerin ekonomik ve sosyal kalkınmaya ilişkin teorik bilgilerinden ve bölgeye yönelik tecrübelerinden ihtiyaçlar doğrultusunda istifade edilecektir. Bu bilgi ve deneyim aktarımı için gerektiğinde bu kişilerin bölgede gönüllülük esasına göre istihdamının koordinasyonu sağlanacaktır.
KK.6.2	**Yerel yönetimler, merkezi idarelerin taşra teşkilatları, STK'lar, üniversiteler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kurumsal yetkinlik analizi gerçekleştirilecek ve tespit edilen idari, mali, beşeri ve teknolojik eksikliklerin giderilmesine ilişkin destek programları düzenlenecektir.**	DAP İlleri	DAP BKİ	İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, Kalkınma Ajansları, TODAİE	2015-2018	Kurumsal kapasiteyi nesnel olarak tespit etmek amacıyla idari, mali, beşeri ve teknolojik boyutları içeren bir kurumsal yetkinlik değerlendirme çerçevesi oluşturulacaktır. Bu çerçeve kullanılarak yerel düzeyde ilgili kurum ve kuruluşların kurumsal yetkinlikleri ve kapasiteleri analiz edilecektir. Çalışma neticesinde ortaya çıkan eksiklik ve darboğazların giderilmesi için gerekli tedbirler alınacak ve yapılacak önceliklendirmeler çerçevesinde bunlar giderilecektir.

Ajans Orkestra
ajansorkestra.com

DAP

EYLEM PLANI

2014 - 2018